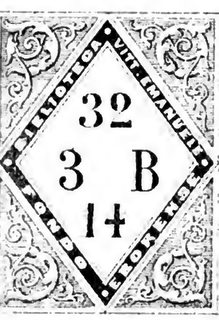
CONFERENTIAE THEOLOGICO MORALES, SEU CASUS...

Benjamin Elbel, Josè Maria Fonseca de Evora

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO
32
3 B
14

CONFERENTIÆ THEOLOGICO MORALES,

SEU

CASUS CONSCIENTIÆ DE RESTITUTIONE

TUM IN GENERE,
TUM ETIAM IN SPECIE,

Secundùm Generalia Morum Principia

Ex probatis Doctoribus practicè resoluti,

AUTHORE

P. Fr. BENJAMIN ELBEL,

Ord. FFr. Min. Recoll. Almæ Provinciæ Argentinæ, seu Superioris Germaniæ SS. Theologiæ Lectore Jubilato.

Editio quarta, à prioribus Mendis expurgata, & correcta.

AUGUSTÆ VINDEL.
Sumptibus MATHIÆ WOLFF, Bibliopolæ.
M DCC XXXXVII.

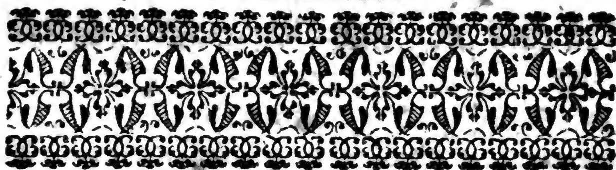

Reverendissimo, & Illustrissimo
Domino, Domino
LEOPOLDO ERNESTO,
Ex Antiquissimis Liberis Baronibus
DE
FIRMIAN,
Metropolitanæ Ecclesiæ
Salisburgensis,

Nec non
Cathedralis Passaviensis, & Tri-
dentinæ
CANONICO,

Reverendissimi Consistorii Salisburg.
PRÆSIDI DIGNISSIMO

Domino, ac Patrono nostro
perquàm Gratioso.

Illustrissime, & Reverendissime DOMINE, DOMINE &c. &c. Mæcenas!

P*Eregrinum fortassis, & prima fronte minùs oportunum videbitur nonnemini, quòd* TE *hodie in Patronum hujus opellæ selegerim, qui, dum anno proximè præterito sub Gratiosissimis Auspiciis* Celsissimi & Reverendissimi Patrui tui Domini, Domini Leopoldi, Archi-Episcopi Salisburgensis, & Principis nostri Clementissimi, *&c. Theses Publicas decretoriæ pugnæ, seu Publicæ Disputationi subjeci,* TE *in primarium Antagonistam, & Adversarium meum provocare præsumpsi; verùm, si libuerit maturiùs perpendere, hinc ipsius opusculi materiem,*

illinc verò præclaras animi tui dotes, quibus pro diversa rerum exigentia in re litteraria & Adversarii, & Patroni partes haud minori facilitate, quàm dexteritate in TE *suscipere natus es, arbitror sanè, neminem fore, qui meum hoc Consilium non approbet velut maximè oportunum.*

Et verò, ut ab ultimo exordiar, neminem facilè, qui TE *perspectum satìs habet, neminem prorsus latere poterit, in* TE *uno cuncta, eáque præstantissima rei litterariæ ornamenta atque præsidia confluxisse, quæ vel à Natura, vel à fortuna, vel denique à virtute proficiscuntur. A natura sortitus es ingenium perspicacissimum, & vivacissimum, naturalémque in litteras propensionem, ut velis; à florentissima fortuna, ut possis; ab eximia verò virtute, ut gaudeas litteris, ac litteratis esse Patrocinio: illud enim, quod* TIBI *naturaliter inditum est, ingenii acumen, quantum industria, & virtute excoluisti! jam in ipsis trivialibus scholis reliquis* TIBI *Coëtaneis eminentior, palmam nedum disputare, verùm etiam miranda quadam dexteritate præripere assueveras; ad subtiliora postmodum evectus Studia, quantos,*

quám-

quámque præclaros feceris progressus, tametsi silentio præterire voluissem, satìs tamen luculenter loquerentur tua in impugnandis aliorum placitis modestiæ sociata claritas, in tuendis, & propugnandis propriis soliditas; tua in perorando facundia, & in persuadendo efficacia. Certè, dum anno proximè præterito in hac Alma, & Celeberrima Universitate Salisburgensi ad solenniter congregatum Senatum Academicum, reliquósque copiosissimè confluentes Auditores tuos in honorem D. Ivonis verba fecisses è pulpito, nemo prorsus ex tot, tantísque ingenii, doctrinæ, pietatísque laude Clarissimis Viris exstitit, cui tuam in Superos pietatem, ac zelum, ínque rem litterariam amorem vel invitus non persuasisses, quivè tuam animorum victricem eloquentiam condebitis non extulisset encomiis.

At verò, Salisburgum per eximiæ hac talentorum, virtutúmq; tuarum prærogativa in admirationem raptum fuisse, mirentur illi, quibus perspectum non est, Romam ipsam Ejusdem non tam spectatricem exstitisse, quàm commendatricem. Vix pedem in urbem intuleras, jámque vel in ipso limine præ-

claræ indolis tuæ, & veræ, utpote non in solius splendore Sanguinis, sed & in soliditate virtutum fundata nobilitatis quosdam velut radios aliorum oculis, immò verò & mentibus injecisti. Cernebaris illicò vel in ipsa ætatis tuæ flore altiorem gerere spiritum, mente supra ætatem viri præditus, condecoratus admiranda morum integritate, suavitate, & elegantia, ad aliorum quoque mores in officio continendos, quippe cujus exemplum, immo verò cujus vel solus etiam aspectus morum Censura esse posset; unde (Superiorum dicam, an Superum potiùs Consilio?) sapientissimè factum est, ut in celeberrimo illo S. Apollinaris Collegio, vix non priùs, quàm ibidem extiteras Novitius, Novitiorum (uti vocant) Magister aliorum moribus vel coërcendis, vel reformandis præficereris. Hanc verò Moderatoris Provinciam TIBI *concreditam, quanta cum Sapientiæ, discretionis, cæterarúmqe virtutum (quæ Moderatorem decent, & ornant) laude administraveris, vel ex eo satìs colligere licet, quòd Novitii tuæ tunc curæ concrediti nil unquam molestius à* TE *tulerint, aut portâsse existimârint, quàm quòd iisdem tuam citiùs sanè,*

quàm

quàm optâssent, præsentiam, conversationísque exemplum subtraxeris. At, quid de Novitiis commemoro, cùm ipsimet S. N. Pontifici Maximo BENEDICTO XIII. *maximo in pretio fueris, quippe qui abiturientem* TE *nedum singularibus extulit laudum preconiis, verùm etiam extraordinariis quibusdam dotavit Privilegiis, atque indultis pontificiis? Nimirum quemadmodum ignominia vitiorum, ita honor, ac gloria virtutum est pedissequa. Nedum à natura, sed à Patria etiam educatione ita comparatus eras, ut majorum tuorum exemplo magnam in mundo fortunam aut invenire posses, aut facere; ast, honores, gloriam, opésque, quas Patrocinante* TIBI *Amplissimæ Familiæ Primogenitura in statu Politico Mundus promiserat, infrà* TE *esse ratus, generoso contemptu ad pedes Christi Domini abjecisti, quatenus in statu Ecclesiastico* DEO *liberiùs, immò totus vacare posses; noveras enim,* DEUM *voluisse primitias frugum præ reliquis sibi offerri, hominémque longè feliciori sorte* DEO *consecrari, quàm Mundo. At, erit, erit profectò dies, quo die Numine vices alternante* TU *velut, Clarissimum*

)(5 Fir-

Firmianæ *Prosapiæ lumen, super candelabrum positus, Ecclesiam clariùs illustrabis: erit profectò dies, quô pro toga Tiaram, Epomidémque Episcopalem portabis, & pro vana hujus mundi gloria felicissimo cum fænore* diadema speciei recipies de manu Domini *ad Tuam, Tuæque Illustrissimæ Domûs immortalem gloriam; hoc etenim nobilissimum illud sanguinis, virtutis, & fortunæ contubernium in* TE *repertum portendit.*

Tametsi autem ea, quæ mox obiter recensui, rationum monumenta me neutiquam impulissent ad implorandum tuum Patrocinium, certè illud unum me satis, supérque animare potuisset, quòd TU Firmianus *sis, & ego Franciscanus: etenim quæ* Firmiadum *erga pauperculam nostram Religionem Seraphicam munificentia; quæ mea vicissim, nec mea duntaxat, sed totius Conventus nostri Salisburgensis, immò totius Ordinis nostri Seraphici erga Illustrissimam Domum* Firmianam *debita observantia infinitis propè titulis obærata, ille demum comprehendet, qui gratiarum inde in nos effusarum comprehenderit terminum, quamquam qui terminum hunc assequi, aut complecti valeat, pro-*

ditu-

diturus sit nunquam. Satis profectò esset meminisse vel solius Celsissimi Patrui Tui, Leopoldi Antonii Eleutherii, *Clementissimi Principis, & Archi-Episcopi nostri Salisburgensis, cujus munificam in nos Clementiam, tametsi alto vellemus præterire silentiô, inanimata nihilominus loquerentur, & deprædicarent monumenta. Et quid multis! opusculum hoc, quod* Firmiana *munificentia lucem aspicit, cuinam alteri, præterquam* Firmiano *consecrandum erat? Ita sanè sine cunctatione statuendum, & pro modulo meo enitendum mihi fuit, nisi ingratitudinis notam portare, simúlque palmaris injustitiæ redargui voluissem, quippe qui à primo ad ultimum in hac opella notissimam illam, omni Jure fundatam, omniúmque sensu & consensu approbatam Maximam toties inculco, scilicet* cuivis quod suum est, esse reddendum, *& tamen id, quod utut exiguum, totum quantum sive auctorem, sive rem ipsam spectes,* Firmianum *est, non* Firmiano, *sed alteri cuivis demum, dedicandum reddidissem; quæ, cùm ita se habeant.*

Tuum jam Reverendissime & Illustrissime Domine, Domine Mæcenas! Tuum, inquam,

inquam, esse videtur, ut hoc meum, qualecunque demum grati animi obsequium æqui bonique consulas: opusculum hoc, quod Tuam se in tutelam conferre gestit, rebus adnumera Tuis, quotque in eodem characteres conspicis, totidem devinctissimi erga TE *Tuámque Illustrissimam Domum animi testes, ac tesseras crede. Fave igitur, & favendo diu vive ad Illustrissimorum Parentum tuorum consolationem, totiúsque Anicia Familiæ* Firmianæ *Gloriam, immò ad totius Ecclesiæ emolumentum; id, quod totis exopto præcordiis, & unà mecum totus*

Illustrissimæ & Reverendissimæ

Dominationi Tuæ

Devotissimus Conventus Salisburgensis

PP. Franciscanorum.

Licen-

Licentia Ordinis.

LEctis Approbationibus AA. VV. PP. Lectorum SS. Theologiæ, Tractatum: *De Restitutione tum in Genere, &c.* Auctore Adm. Venerando Patre BENJAMIN ELBEL, Provinciæ Nostræ Germaniæ Superioris, sive Argentinæ in Conventu Salisburgensi SS. Theologiæ Lectore Jubilato conscriptum, Typis publicis exarandi facultatem præsentibus concedimus, reliquis de cætero servatis servandis juribus.

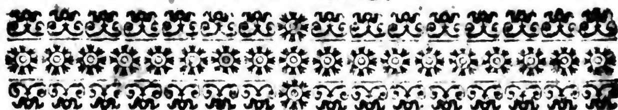
Signatum in Conventu Nostro Augustano ad Sacrum Christi Sepulchrum die 10. Julii A. 1732. sub Nostro Chyrographo, Officiique Nostri Sigillo Minori.

Fr. Godefridus Stüve, SS. Theol. Lector Jubil. totius Ordin. S. P. N. Francisc. Definitor, & Nationis Germano-Belgicæ Commiss. Gen.

Facultas Admodùm Reverendi P. Ministri Provincialis.

EGo Fr. Kilianus Kazenberger Ord. Fratrum Minorum S. Francisci Recollectorum, SS. Theologiæ Lector Jubilatus Provinciæ Argentinæ, seu Superioris Germaniæ Minister Provincialis, hiscè, quantùm in me est, Facultatem concedo, ut *Conferentiæ Theologico-Morales de Restitutione tum in Genere, tum in Specie* &c. à V. P. Benjamin Elbel, in Conventu Nostro Salisburgensi SS. Theologiæ Lectore Ordinario, compositæ, atque à Theologis ad id deputatis lectæ, & censuratæ, prælo dari possunt. In cujus fidem has officii mei Sigillô munitas dedi in Conventu Nostro Rastadiensi die 8. Mensis Maji, Anno 1731.

Fr. Kilianus Kazenberger, qui suprà mppria.

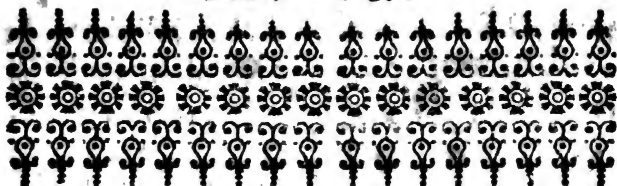
Privilegium Cæsareum.

CUm S. Cæsareæ Majestatis Privilegio cautum sit omnibus, & singulis Typographis, & Bibliopolis, ne Libros à nostri Ordinis Patribus editos vel imposterum edendos imprimant, recudant, aut alibi recusos intra S. R. Imperii, Regnorúmque, ac Ditionum hæreditariarum Domûs Austriacæ fines adducant, vendant, vel distrahant absque assensu vel Facultate dictorum Patrum sub gravissimâ mulctâ &c. &c. Hinc ego F. Kilianus Kazenberger p. t. FFr. Min. Recoll. Provinciæ Argentinæ, seu Superioris Germaniæ Minister Provincialis D. Mathiæ Wolff, Bibliopolæ Augustano Facultatem concedo in impressione *Conferentiarum Theologico-Moralium de Restitutione tum in Genere, tum in Specie*, à V. P. BENJAMIN ELBEL, SS. Theologiæ Lectore compositarum dictô Privilegiô utendi. In quorum fidem has manu meâ subscriptas, & Officii mei Sigillô munitas dedi in Conventu nostro Rastadiensi die 8. Mensis Maji Anno 1732.

F. Kilianus Kazenberger,
qui suprà mppriâ.

Appro-

Approbatio Theologica.

DE Mandato Admodum Reverendi P. Provincialis hunc Tractatum, cui Titulus: *Conferentiæ Theologico-Morales de Restitutione &c.* à V. P. Benjamin Elbel, Provinciæ nostræ Argentinensis, seu Germaniæ Superioris SS. Theologiæ Lectore actuali singulari Studio elaboratum, ejusdémque sub Præsidio Salisburgi summa cum laude, & applausu solenni publicè propugnatum attentè legi, nec quidquam in eo, quod sive Regulis Orthodoxæ fidei, seu bonis moribus dissentaneum esset, inveni. Quin lubens attestor, præsens Opusculum mole quidem parvum, si Doctrinæ, quam continet, fructus & emolumentum spectetur, opus esse sat magnum, & quà Curatis, quà Curandis in utróque foro comprimis utile. Cùm porro

porro à facili, quod Author adhibet, & ad cujuslibet morali ſcientia utcúnque inſtructi captum attemperato dicendi genere, clara itidem, & ſuccincta methodo commendari plurimùm mereatur usque eò, ut nihil reliquum videatur, quod in hoc genere deſiderari ampliùs poſſit à prudenti Lectore, quid mirum, ſi cum hujus, tum ante hac Typis evulgatorum, quæ idem Author elucubravit, operum Editio iterata in deſiderio ſit plurimorum, quorum expectationi ut ſatisfiat, nedum nihil moror, ſed optârim, ut præſentes *Conferentiæ Theologico Morales* unà cum reliquis in publicam lucem, & communem omnium, quot quot negotium Animarum vel agunt, vel agere intendunt, utilitatem iterum atque iterum prodeant. Ita cenſeo in conventu noſtro Salisburgenſi ad B. V. Mariam in Cœlos Aſſumptam die 31. Menſis Martij 1731.

F. Victorianus Steidle,
ejusdem Ord. ac Provinc.
SS. Theologiæ Lector Emerit.
ac p. t. Provinc. Diffinitor.

Præ-

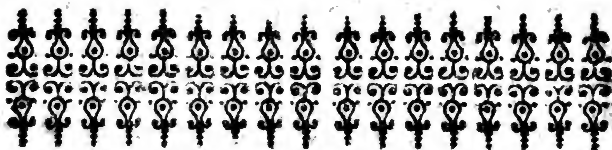

APPROBATIO II.

PRæſentes *Conferentiæ Theologico - Morales de Reſtitutione tum in genere, tum in ſpecie*, ex munere mihi, ab Admodum R. PP. Kiliano Kazenberger p. t. Almæ noſtræ Provinciæ Germaniæ Superioris Miniſtro Provinciali Actuali, ac Superiore Obſervandiſſimo, delato, diligenter perlegi, easdémque omnigena eruditione fœcundas, ac utiliſſimîs caſibûs, eximia cum ſoliditate, ac gratiſſima claritate reſolutís, adornatas perſpexi. *Quare, cùm reddant Cæſari, quæ ſunt Cæſaris*, hoc eſt, unicuique ſuum, *&*, *quæ ſunt DEI, DEO*, nimirum minimè impingendô in Regulas Fidei, Morum, aut rectæ rationis, ſed potiùs ſe in illis fundandô, æquum & juſtum eſt, ut iisdem ad Eximii Authoris perennem honorem, ac legentium largam utilitatem lucis publicæ ſplendor reddatur. Ita cenſeo in Conventu Salisburgenſi Fratrum Minor. Recollectorum 30. Aprilis 1731.

F. Leo Steble Lector Emeritus
p. t. Guardianus ibidem.

)( )(Appro-

Approbatio Cenſoris.

COnferentiæ hæ Theologico-Morales non modò in Catholica dogmata, morúmque regulas nihil offendunt, ſed Theſaurum Doctrinæ practicæ in materia reſtitutionis complectuntur, pluribus caſibus veluti totidem clavibus reſeratum; prodeant ergo in lucem ad inſtructionem tam confeſſariorum quàm pœnitentium.

Franc. Joſ. de Handl, SS. Theol. Lic. Ser. & Rev. Princ. & Epiſcop. Auguſt. Conſil. Eccleſ. Maj. Pœnitentiarius & Librorum Cenſor.

Imprimatur H. S.
Ex Vic. 15. Junii 1730.
Joann. Gotthardus L. B. de Vöhlin, Vicar. General.

Elen-

Elenchus Conferentiarum & Casuum in hoc opusculo resolutorum.

Conferentia III.

Conferentia IV.

Conferentia V.

CASUS.

Conferentia VI.

CASUS.

Conferentia VII.

CASUS.

Conferentia VIII.

CASUS.

Conferentia IX.

CASUS.

Con-

Conferentia X.

CASUS.

Conferentia XI.

CASUS.

Con-

Conferentia XII.

De causis excusantibus à restitutione. 331

CASUS.

CON-

CONFERENTIA PRIMA.

De Restitutione in genere, ejusdémque radicibus.

SUMMARIUM.

1. Restitutio est redditio debiti alterius &c.
2. Radices ultimatæ restitutionis congruè assignantur duæ:
3. Etsi alii quatuor, alii omnino quinque assignent.
4. Traduntur nonnullæ regulæ generales restitutionis, semper ante oculos habendæ.
5. Obligatio restituendi oritur ex læsione solius justitiæ commutativæ.
6. Satisfit cuidam instantiæ in contrarium factæ.
7. Præceptum restituendi principaliùs est affirmativum;
8. Etsi secundariò, & minùs principaliter negativum dici possit.
9. Restitutio ad salutem est necessaria, non simpliciter, & necessitate medii, sed necessitate præcepti duntaxat.

10. Resolvitur Casus I. de quodam Negotiatore Vini, inducente alium ad dissimulandam exactionem Gabellarum &c.

11. An uterque à Confessario obligandus sit ad restitutionem?

12. Si Dominus Gabellarum aliquid debeat subdito, ísque alia via illud obtinere nequeat, licitè subtrahet gabellas per modum tacitæ compensationis.

13. Idque etiam in casu, quo Princeps supponitur gabellas alteri elocâsse.

14. Resolvitur Casus II. cujusdam feripetæ, qui jaculando feras in magna quantitate, peccavit contra justitiam;

15. Unde in foro externo condemnatus ad mulctam pecuniariam, illicitè ageret plures jaculando feras sub titulo & prætextu tacitæ compensationis.

16. Ad restitutionem tamen pro ipsis feris nec ipse, nec alii fortè participantes tenentur in foro conscientiæ &c.

17. Nisi tales feræ jam actu inclusæ, aut omnino cicuratæ, fuissent sub actuali dominio Principis.

18. Et quid, si quis feram continuò se, suáque invadentem & infestantem trucidet?

19. Resolvitur Casus III. de eo, qui mutuum negavit alteri, propterea furtum sacrilegum committenti, & capitis condemnato.

20. An teneatur propterea resarcire damna aliis secuta?

21. Et quid, si hujusmodi damna prævidens, pecuniam alteri ex justitia debitam solvere neglexisset?

22. Obligatio restituendi non oritur ex omni, & quavis actione injuriosa.

23. Un-

23. Unde Prælatus Beneficium prætermisso digniori minùs digno conferens, non tenetur ad restitutionem.
24. Insuper actio externa injusta opere externo debuit fuisse consummata &c.
25. Injusta detentio rei alienæ non est peccatum distinctum ab injusta ablatione.
26. Neque verum est, animam defuncti tamdiu detineri, & cruciari in purgatorio, donec hæres pro ea restituat.
27. Solvitur quædam instantia contra hæc.

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus de restitutione in genere, ejusdémque radicibus.

QUæres primò, quid sit Restitutio?

℟. Restitutio est redditio debiti alterius. Vel, ut alii dicunt: est rei acceptæ redditio, vel damni illati compensatio. Ita cum *communi* Theologor. Lessius *l. 2. c. 7. dubitat. 4. n. 15.* Sporer *tract. 4. Theol. mor. c. 2. n. 1.* 1.

Bonitas hujus descriptionis facilè colligetur ex ipsa nominis Etymologia; etenim restituere idem sonat, ac aliquem iteratò statuere in possessionem, vel dominium rei suæ: at hoc fit, dum redditur alteri, quod ipsi debetur, sive dein ob rem

ab eo acceptam, sive ob injustam acceptionem, aut damnificationem, sive denique ex contractu: ergò benedicitur, quòd restitutio sit redditio debiti alterius &c.

Quæres 2dò, quæ, vel quot sint radices restitutionis?

2. ℞. cum Laymanno *lib. 3. tr. 2. c. 1. n. 2. & communi* aliorum. Radices restitutionis ultimatæ congruè assignantur duæ, scilicet 1. *ex re accepta*, & 2. *ex injusta acceptione, vel læsione:* etenim qui rem alterius accepit, vel possidet, etsi optima fide, utpote existimans, & firmiter credens, esse suam &c. nihilominus quamprimùm advertit, eam esse alienam, tenetur illam restituere, si possit; idque titulô rei acceptæ. A fortiori is, qui rem alterius injustè accepit, aliumvè damnificavit, tametsi inde nihil prorsus acceperit, aut possideat, ùt si alterius segetes, vel domum combusisset &c. tenetur restituere, & damnum injustè illatum compensare, secundùm *omnes;* idque titulô injustæ acceptionis, vel læsionis.

3. Scio equidem à P. Sporer *cit. n. 9.* recenseri quatuor radices immediatas restitutionis, scilicet 1. ex re accepta. 2. ex injusta acceptione. 3. ex injusta damnificatione, & 4. ex contractu. P. la Croix *l. 3. p. 2. n. 18.* superaddit quintam, scilicet ex *lege positiva;* quia, inquit ille, si tuum animal occi-

occiderit meum, jus in certis casibus statuit, teneri te ad restitutionem damni, quamvis nec sit accepta, nec injusta acceptio, vel damnificatio, neque contractus &c. ergò duntaxat ex lege positiva. Fatetur tamen idemmet, etiam hanc radicem, sicut & illam ex contractu aut damnificatione injusta commodè reduci posse ad illas duas radices ultimatas, mox à nobis recensitas; nam ad obligationem ex injusta acceptione reduci potest obligatio ex damnificatione injusta, quippe quæ est quædam acceptio, vel subtractio rei alienæ, quamvis subtrahenti sit inutilis: ad eandem reduci possunt obligationes restituendi ex contractu, & lege positiva; quia in his præsupponitur injusta læsio aut præcavetur, eò quòd quandoque soleat, & sæpè possit intervenire. Ita La Croix. Placuit proin hæc insinuare, prioribus verò regulis fundamentalibus quasi ab omnibus receptis respondendo inhærere: certò enim, qui in examine respondebit duas esse radices ultimatas restitutionis, ubique audietur.

Hic etiam velut oportunô locô subnectendas duxi nonnullas regulas generales restitutionis, benè memoriæ imprimendas, & semper ante oculos habendas à Confessario; quarum prima concernit possessorem bonæ, altera possessorem malæ fidei. 4.

I. Itaque Regula eſt hæc: menſura reſtitutionis ex delicto materiali ratione rei acceptæ, *eſt quantitas poſſeſſionis*, id eſt: Poſſeſſor bonæ fidei tenetur reſtituere tantum, quantum de re aliena adhuc poſſidet, vel quantum inde factus eſt ditior.

II. Regula eſt hæc: menſura reſtitutionis ex delicto formali quocunque *eſt quantitas damni illati*; id eſt: poſſeſſor malæ fidei tenetur reſtituere tantum, quantum intulit damni, ſive inde aliquid poſſideat, ſive nihil. Porrò pro reſtitutione ex contractu debita, obſervanda erunt ſequentia duo axiomata.

I. Omnis res, quæ caſu perit, ſuo Domino perit.

II. Omnis res, quæ culpa perit, culpabili perit, id eſt, illi, qui culpam commiſit, juxta proportionem tamen culpæ & contractus initi, veluti rectè obſervat Sporer *tr. 4. c. 2. n. 10. & 11.* quem vide.

Quæres 3tiò, utrum hæc obligatio reſtituendi oriatur ex ſola læſione juſtitiæ, vel etiam ex læſione aliarum virtutum? v. g. charitatis, pietatis &c. &c.

5. ℟. Eam oriri ex læſione ſolius juſtitiæ, & quidem commutativæ duntaxat, non item ex læſione aliarum virtutum. *Ita DD. communiſſimè.* Ratio eſt: quia actus, quo conſtituitur æqualitas, eáque arithmetica inter datum & acceptum, inter damnum, ejúsque reparationem, eſt proprius ſolius juſti-

justitiæ commutativæ: atqui restitutio est actus, quô constituitur ejusmodi æqualitas: ergo &c.

Dices tamen contra hoc: Superior vel Magistratus non æqualiter distribuens bona communitatis inter cives, peccat contra justitiam distributivam duntaxat, & tamen obligatur ad restitutionem. Rursus 2. qui quempiam impedit à consecutione alicujus beneficii, non peccat contra justitiam commutativam, & tamen tenetur ad restitutionem: ergo falsum est, hanc obligationem oriri ex læsione solius justitiæ commutativæ.

6. ℞. Ad primum cum distinctione. Superior vel Magistratus &c. peccat contra justitiam distributivam duntaxat &c. si cives in illa bona nondum habuêre jus quæsitum, concedo, si supponantur jam habuisse jus quæsitum, nego ant. cum conſ. Itaque sciendum, & benè animadvertendum est hoc locô, reperiri bona communitatis in duplici differentia; nam alia sunt, quorum distributio pendet quasi ex solo arbitrio Superioris, veluti sunt quædam officia publica v. g. Medici, Consulis &c. ad quæ nullus habet jus quæsitum, proindéque si Princeps, Superior, aut Magistratus hujusmodi officia inæqualiter distribuat, utpote conferendo minùs digno, prætermisso digniori, huic ad nullam tenetur restitu-

tionem; quia solam justitiam distributivam læsit. Alia autem dantur bona singulis ex Communitate membris debita & destinata, ita, ut ante distributionem singuli jam habeant jus quæsitum; ùt si aliquis Benefactor legando destinet v. g. sylvam aliquam eô pacto, ut singuli cives singulis annis certam aliquam portionem lignorum seu asserum inde percipiant; vel si leget mille aureos, eo fine, ut ex eorum censu annuo certæ quædam Virgines, aut studiosi pauperes annuatim juxta cujusvis merita vel inopiam certam portionem recipiant &c. quo casu Superior inæqualiter distribuens peccat necdum contra júſtitiam distributivam, sed etiam contra commutativam, cujus ratio est hæc: quia, cùm talis Benefactor & fundator æquam proportionem servari voluerit, perinde est, ac si singulis certam pecuniæ summam assignâsset, veluti rectè observat Mastrius *Theolog. Mor. disp. 7. q. 1. n. 9. fin.* Ad alterum similiter dicendum, eum, qui aliquem à consecutione alicujus beneficii impedit sine dolo vel fraude, non teneri ad restitutionem, quia supponitur, quod ille alter nondum habuerit jus quæsitum respectu illius beneficii: at verò si vi, dolô vel fraude illum impediat, utique obligabitur, quia delinquit contra justitiam commutativam: esto enim talis nondum supponatur habuisse

buisse jus strictum ad hujusmodi beneficium, habuit tamen jus strictum contra quemcunque, ne per vim vel fraudem impediatur à consecutione talis beneficii, prout ampliùs constabit ex dicendis infrà *c. 4. à n. 96.* Vide etiam de hoc Felix Potestas *tom. 1. p. 2. n. 2355.* vel Babenstuber *tr. 7. disp. 4. a. 1. n. 3. in fine.*

Quæres 4tò, sitne præceptum restituendi affirmativum, vel verò negativum?

℟. Est principaliter affirmativum. Ita contra Mastrium cit. Lessius, Sporer, Pontius, Herincx & alii plures. Ratio est: quia illud præceptum censetur affirmativum, quô intenditur positio alicujus actus: atqui hoc præcepto intenditur positio alicujus actus, scilicet restitutionis; quippe quo solo reparatur damnum, & obtinetur æqualitas inter partes læsas: ergo &c. 7.

Dixi tamen: *principaliter affirmativum*, negari enim minimè potest, quin saltem secundariò, implicitè, & minùs principaliter sit negativum, utpote fundatum in illo septimo præcepto decalogi: *non furtum facies:* enim verò hoc ipso, quòd jubeamur reddere alienum, implicitè & virtualiter jubemur, illud non retinere: ergo hoc præceptum est virtualiter & implicitè negativum; & hoc ipso juxta naturam præceptorum negativorum obligat, semper ac pro semper sub ea ratione, quà negati-

vum est, scilicet in tantum, ut non retineamus alienum *rationabiliter invito Domino.* Babenstuber *cit. disp. 4. a. 1. n. 7.* Lugo *tom. 1. de justit. disp. 8. sect. 2. n. 19.*

Quæres 5tò, an vel quomodo restitutio sit necessaria ad salutem?

9. ℞. Est necessaria, non quidem simpliciter, seu, (ut alii loquuntur) necessitate medii, quasi verò sine illa etiam inculpabiliter non facta salus æterna neutiquam posset obtineri: sed est necessaria necessitate præcepti duntaxat. Ratio prioris est: quia restitutio non est ad salutem necessaria per modum medii collativi gratiæ, sed potiùs, ut per eam cessetur à peccato, & hoc evitetur; quo modo necessaria etiam est ad salutem observantia aliorum præceptorum; quam ob rem omnes admittunt, ab hoc onere excusare ignorantiam, & impotentiam restituendi, prout inferiùs videbimus: ergo dici non potest, esse necessariam necessitate medii. Ratio autem posterioris, quòd scilicet necessaria sit necessitate præcepti, passim colligitur tum ex Scriptura. *ad Rom. 13. Reddite omnibus debita &c.* item *Tobiæ 2. Videte, ne fortè furtivus sit hœdus: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere;* tum ex eo etiam, quòd conservatio justitiæ sit necessaria ad salutem, quippe qua in materia gravi læsa conservari nequit status

gra-

gratiæ: atqui justitia conservari nequit absque restitutione rei ablatæ: ergo &c. Unde illud notissimum Sancti Augustini effatum *epist. 25. ad Macedonium*, relatum *c. 1. 14. q. 6. Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, & non reddatur, pœnitentia non agitur, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si restitui possit, ut dictum est.*

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici, de restitutionis natura & necessitate.

CASUS PRIMUS.

Titius ingentem vini quantitatem transportari curavit ex Austria occasione navali: ne verò nimiam vectigalium summam propterea solvere cogeretur, hinc cuidam vectigalium Præfecto aliquot urnas vini per modum regalis, vel potiùs Schmirbalis (ùt vocant) gratis obtulit, animô illum inducendi, ut dissimulata exactiori inquisitione acceptaret vectigal pro certa vini quantitate, obiter quasi computata: quô factum, ut Titius feliciter evaserit præfatum onus, non solvendo vectigal pro quinquaginta circiter urnis. Jam dubitare licet 1. an, vel quomodo deliquerit? 2. an teneatur ipse, vel etiam Præfectus vectigalium ad aliquam restitutionem?

R. ad

10. ℟. ad primum. Probabiliter nedum Titius, ſed etiam Præfectus peccavit contra juſtitiam. Ratio eſt: quia vectigalia juſto titulo impoſita, ex juſtitia commutativa præſtari debent; cùm enim Princeps vel Magiſtratus ſerviat Reipublicæ, jure meritò ab eadem prætendere poſſunt ea, quæ ſibi ſunt neceſſaria, tum ad propriam ſuſtentationem, tum etiam ad portanda alia plura onera publica, utputa ad reparandas & conſervandas vias publicas, flumina, pontes &c. atqui vectigalia ab Imperatore, aliisque Principibus præſumi debent juſtè impoſita: ergo non ſolus Titius, inducendo Præfectum, verùm etiam ipſe Præfectus ad hujusmodi diſſimulationem inductus, per ſe loquendo peccavit contra juſtitiam: fortaſſis etiam contra juramentum fidelitatis, quod hujusmodi officiales officium aggreſſuri communiter præſtare debent, & ſolent. Videatur Leſſius *l. 2, c. 33. dubit. 8. n. 56.* La Croix *l. 3. p. 2. n. 269.* Pro praxi tamen Confeſſarius interrogare debet hujusmodi pœnitentem, qua conſcientia tunc temporis proceſſerit? & an non putaverit ſe graviter peccare?

11. ℟. jam ad 2dum. Suppoſitâ ſemper juſtitiâ Gabellæ, primariò quidem Titius; ſecundariò autem, & in defectum illius Præfectus teneretur ad reſtitutionem defraudati, ob rationem jam datam. Nec dubi-

dubitandum, quin in foro externo deprehensi, nedum ad hanc summam, verùm etiam ad multò majorem mulctam condemnarentur. Nihilominus cùm multi Doctores dubitent, immò negent, leges tributorum & vectigalium obligare in conscientia ad actum, præsertim quando non exiguntur à Præfectis; Insuper cùm multi viri sapientes dubitent prudenter, an tributa & vectigalia in tanta quantitate (uti hodie fieri experimur) justè exigantur (constat enim, quòd intra spatium unius sæculi memoratum vectigal in singulas urnas vini ad minùs tribus florenis alicubi sit auctum) hinc ego cum Molina, Lugo, Marchantio *tom. 3. p. 3. tr. 2. tit. 6. q. 5.* Sporer *tract. 5. in decalog. c. 5. num. 156.* La Croix *l. cit. n. 282.* & aliis sapientibus viris existimo, hujusmodi pœnitentem ex pòst facto non esse facilè condemnandum à Confessario ad restitutionem; tametsi ante factum omnimodis inducendi sint & persuadendi ad exactam solutionem. Vid. Mastrius *Theolog. mor. disp. 6. n. 19.* Herincx *part. 3. disp. 7. n. 83.*

Dices, Princeps mihi aliquot millia debet, de quibus ne unum quidem ampliùs florenum sperare licet: haberem tamen commodam occasionem aliquando subtrahendi vectigalia, & occultè compensandi debitum, sin minùs ex toto, saltem ex parte: an licitè hoc faciam?

℞. Ne

12. ℞. Ne dubites de hoc pro foro conſcientiæ. Ratio eſt: quia ubi debitum eſt certum, & ſolutio illius aliâ viâ recuperari non valet, ibi datur locus occultæ compenſationis, juxta communiſſimam DD. quam etiam tenent Laymann *l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. n. 9.* Molina *diſp. 691.* Navarrus, Lopez &c. ergo ſi tuum debitum ſit certum, illúdque aliâ viâ recuperare non valeas, tutâ conſcientiâ illud, etiam privata, & propria auctoritate compenſabis.

At verò (inquis) Princeps vectigalia ſua elocavit alteri, qui mihi nihil debet.

13. ℞. Hoc non obſtante licitè uteris tacita compenſatione. Ratio eſt: quia conductor non habet in te majus jus, quàm habuit Princeps; quippe qui plus non potuit conferre in illum elocando vectigalia: ergo cúm ratione debiti jus Principis reſpectu tui fuerit eliſum in tantum, ut illud tacita compenſatione potueris ſubtrahere, etiam non obſtante hujusmodi elocatione juſtè uteris hoc tuo jure. Et certè hujusmodi Redemptores vectigalium vix unquam patientur damnum; quandoquidem ob plurimas ſubditorum fraudes, quas ipſimet nôrunt intervenire, longè minoris ea redimant, quàm valerent; proptereaque in ipſo contractu cenſentur eſſe parati ad ſubeundas hujusmodi ſubtractiones, uti rectè notârunt Leſſius *l. 2. c. 33.*

dubit.

dubit. 10. n. 75. Sylvester, Gabella, Petrus Navarra, Herincx *cit. disp. 7. n. 82.*

CASUS SECUNDUS.

SEmpronius feripeta contra probibitionem Principis non paucos cervos ac cervas, capras, capreolósque globo trajecit: qui tandem a Venatoribus deprehensus, captus, & ad satis amplam pecuniæ summam coactus fuit. Jam verò à vinculis absolutus sciscitatur è Confessario 1. an feripetæ peccent jaculando feras? 2. an sibi non liceat deinceps jaculari feras, eousque saltem, dum mulctam hanc pecuniariam tacitè compensaverit? Quid respondendum?

℞. Ad primum, Si Princeps justè prohibuit venationem (veluti regulariter loquendo supponi debet) Sempronius & quicunque alius feripeta peccat contra justitiam. Ratio est: quia non solùm agunt contra justam prohibitionem (ratione cujus inobedientiæ justè puniri possunt) sed etiam contra jus venandi, quod (ut supponitur) in tali loco soli Principi competit. Ex quo liquet, nedum sinistram, sed & iniquam esse persuasionem illorum, qui credunt, hujusmodi venationem vacare omni culpa; etenim præterquam quòd hujusmodi feripetæ lædant jus Principis, insuper se (fortassis etiam uxorem; prolésque suas) exponunt evidenti periculo 14.

dam

damnorum gravissimorum, sive in ære, sive etiam in cute luendorum. Accedit, quòd tales sæpe sæpiùs sese exponant periculo vitæ vel propriæ, vel alienæ, scilicet vel occidendi Venatores insidiantes, vel ab iisdem subeundæ mortis, uti jam sæpiùs quàm par est, evenit.

15. ℞. ad 2dum. Non ampliùs fas est Sempronio jaculando petere feras sub schemate tacitæ compensationis. Ratio desumitur partim ex eo, quòd justo præcepto Superioris, itémque sententiæ justæ Judicis, non innixæ falsæ præsumptioni facti particularis, teneamur etiam in foro conscientiæ acquiescere, & nos accommodare: Sententia autem Principis, ejusdémque præceptum justum est: ergo; partim etiam ex eo, quòd tacitæ compensationi locus non detur, nisi debitum sit certum & liquidum: at, minimè certum, immò verò ne quidem probabile est, Principem aliquid debere Sempronio ob mulctam justè impositam: ergo &c. Unde is protinus venando feras, nedum læderet jus Principis, sed insuper se, suósque exponeret evidenti periculo gravioris damni & mulctæ: ergo à Confessario omnimodis dehortandus est. Vide Reiffenstuel *Theol. mor. tr. 7. disp. 5. n. 16.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 173.* La Croix *l. 3. p. 1. n. 962.*

Dices,

Dices. Ergóne Sempronius obligatur ad restitutionem pro feris hactenus injustè captis, aut occisis?

16. ℞. Nec Sempronius, neque alii inde participantes, quibus fortè præfatas feras vendidit, tenentur ad restitutionem pro ipsis feris: 2. si tamen Sempronius venando Principi intulit grave damnum ex eo, quòd tam multa animalia occidendo, sobolem ferinam notabiliter extinxisset (unam enim vel alteram feram duntaxat capere aut occidere, regulariter loquendo non reputatur grave damnum, nec graviter peccaminosum, nisi forsitan quis ex officio, & ob datum Salarium obstrictus esset, feras talis sylvæ ejusdem Domino restituere, ait rectè Reiffenstuel *loc. prox. cit. n. 19.*) aut ob venationis frequentiam feras fugâsset &c. teneretur resarcire hujuscemodi damnum, arbitriô viri prudentis, & rem intelligentis dimetiendum. Ratio prioris est hæc: quia Princeps in ipsas feras sylvestres, utpote adhuc vagabundas, & naturali libertate gaudentes, nullum habuit dominium: ergo cessêre in dominium Sempronii primò capientis, seu occupantis. Ratio autem posterioris desumitur à contrario: quia secundùm dicta Princeps supponitur habere jus strictum, ne jus venandi, utpote sibi proprium, ab alio lædatur modô jam dicto:

consequenter si Sempronius graviter læsit jus Principis (de quo vix dubitandum; quandoquidem fertur, tam multas occidisse feras) tenetur ad compensationem damni. Minimè tamen ambigo, quin damna à se illata jam satis compensaverit per mulctam persolutam; cùm justitia vindicativa non solùm attendat æqualitatem, sed insuper delicti quantitatem & qualitatem; quam ob rem feripetæ plerumque satis rigorosè tractari solent, uti exempla monstrant.

17. Dictum tamen fuit, Sempronium non teneri ad restitutionem pro ipsis *feris vagabundis*, *& libertate naturali adhuc gaudentibus*; Secus quippe dicendum foret, si alias feras jamjam conclusas, vel omnino cicuratas fuisset jaculatus, uti cum communissima DD. tenet Sporer, & Reiffenstuel *ubi suprà dist. 5. n. 20.* eô ipso enim, quòd hujusmodi animalia supponantur jam capta & inclusa, vel cicurata, jam substant stricto dominio includentis, consequenter ea auferens infert veram injuriam Domino, cum obligatione restituendi, saltem per se loquendo, etsi plerúmque hujusmodi homines pauperculi ob inopiam & moralem impotentiam per accidens excusentur ab isto onere, quo casu tamen à Confessario seriosè admonendi, & dehortandi sunt.

Dices

Dices adhuc: At ego tantam patior infestationem ab istis feris (cervis scilicet) ut profectò opus esset, diu, noctúque vigilare, & ejulare ad eas abigendas & fugandas: quin & nuperrimè agrum domui meæ vicinum depasta fuit fera quædam pessima, quam propterea in vindictam criminis globulô trajeci: ergóne propterea malè egi, vel ad ullam restitutionem condemnandus sum?

℟. In foro interno neutiquam te condemno, mi bone Vir, quin potiùs compatior tuæ miseriæ, etenim haud ignoro, quòd etiam contra hominem te injustè invadentem justæ defensioni cum inculpata tutela locus sit, præsertim si toties te invaderet, ut ad te, tuáque servanda, quasi diu, noctúque armatus stare cogereris. Idcirco P. Vega in sua Summa *part. 1. c. 39. casu 2.* cum Cordova, Lopez, & Navarra rectè resolvit, Principes graviter peccare, & ad restitutionem damnorum teneri, si per abundantiam ferarum subditos suos ita premi sinant, ut quasi diu, noctúque vigilare, agrósque suos custodire cogantur, quin tamen eos servare valeant incolumes; quia Principes tutâ conscientia non possunt suos subditos nimiùm gravare, multò minùs eorum bona auferre, aut destruere, nisi id exigat bonum publicum, vel necessitas publica: at hæc 18.

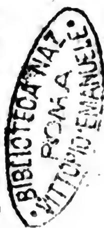
certè non exigit tantam ferarum abundantiam: ergo &c. Facilè etiam credo mi bone Vir, damnum ex incursu ferarum tibi imminens longè majus, & intolerabilius videri, quàm illud, quod ex simili justa defensione Principi imminet contra suum jus venandi, propptereáque in his circumstantiis quas enarrâsti, pro hoc foro conscientiæ ego cum Covarruvia, Medina, & Lessio *cit. l. 2. c. 5. dubit. 9. n. 45.* te absolvo ab omni culpa & pœna: at verò an te feripetam deprehensum in foro externo Judex tam facilè sit absoluturus, dubito. Tu videris.

CASUS TERTIUS.

Cajus multis liberis, nec paucioribus debitis gravatus, totus quasi desperabundus, venit ad Titium optimum suum amicum, humiliter rogans, quatenus in tantis pressuris vellet sibi succurrere, & ad minùs centum florenos creditò dare, quibus partim liberorum suorum necessitatibus prospiceret, partim etiam ab importunissima creditorum suorum vexâ se redimeret. Verùm Titius timore perdendi suam pecuniam petitum Caji absolutè recusavit; quam ob rem iste aggressus Ecclesiam, unum, alterúmve calicem cum Ciborio abstulit, vendiditque: sed paulò pòst deprehensus ac confessus, capite plexus fuit. Quærit jam Titius 1. an hæc mala sibi habeat im-

imputare? 2. an teneatur resarcire damna, tum Ecclesiæ, tum aliis Creditoribus, tum denique Uxori, ac liberis Caji inde secutis? Quid respondendum?

℟. ad primum, Titio præfata mala & damna neutiquam imputanda esse. Ratio est: quia nec exstitit illorum causa physica, ùt de se patet, neque moralis; esto enim ex charitate fuisset obligatus ad dandum commodatò centum florenos (nisi rationabiliter eorum amissionem prævidisset) hæc tamen denegatio nec Creditoribus extorsit pecuniam, nec Cajum coëgit ad furandum calices ac Ciborium, nec denique Judicem compulit ad condemnandum capitis, sed hæc omnia merè per accidens, & præter intentionem Titii forsitan contigerunt, ad quæ impedienda is nulla lege fuit adstrictus, præsertim cum sine periculo amittendi pecuniam suam commodare ei nequiverit: ergo Titio nullatenus imputanda veniunt præfata damna. Profectò nec ullus Judex illum propterea condemnaret alicujus culpæ. Ex quo ulteriùs 19.

℟. jam ad 2dum quæsitum. Titius nullum prorsus damnum resarcire tenetur. Ratio est: quia juxta unanimem Doctorum Sententiam obligatio restituendi oritur ex læsione solius justitiæ commu- 20.

mutativæ, non verò ex læsione aliarum virtutum v. g. charitatis, pietatis, misericordiæ &c. atqui Titius negando centum florenos Cajo postulanti, non læsit justitiam commutativam, fortè nec charitatem: ergo &c. Et certè nullus monstrari potest titulus, ex quo Titius ad talem compensationem teneretur; non enim ex re accepta, aut injusta acceptione, cùm nihil prorsus acceperit; neque ex injusta damnificatione, quippe qui nullum damnificavit; nec denique ex aliquo contractu, aut positiva lege, veluti liquet ex specie facti, hactenus enarrata: ergo &c.

Dices. Ad quid, si supponamus Titium fuisse debitorem Caji, húncque ex negatione debiti in desperationem actum, attentâsse furtum Sacrilegum?

21. ℟. Esto etiam hoc supponatur: esto insuper Titius prævidisset, Cajum ex denegatione debiti justè prætensi actum iri in omnimodam desperationem, & furaturum, nihilominus ab onere compensandi præfata damna absolvendus esset, ídque hac ratione; quia negatio solutionis debitæ non fuit per se causa furti Sacrilegi, neque mortis subsecutæ, quippe qua stante, & non obstante Cajus potuisset, ac debuisset non furari, nec Titius supponitur aliunde fuisse obligatus ex justitia ad impe-

pedienda hujusmodi damna: ergo licèt negando solutionem debiti deliquerit contra justitiam commutativam, minimè tamen condemnandus est ad compensanda illa damna merùm per accidens, & contingenter inde subsecuta: sed solùm ad ea, quæ ex negatione debiti per se fuissent subsecuta, utpute si Cajus propterea fuisset passus aliquod lucrum cessans, aut damnum emergens, veluti ampliùs patebit ex dicendis infrà *C. 3. à n. 67.* Vide etiam Sporer *tr. 4. c. 2. n. 55.*

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

COlliges ex hactenus dictis primò, obligationem restituendi non oriri ex omni, aut quavis actione injuriosa. Ratio est: quia non ex omni actione justitiæ opposita alteri aufertur id, quod jam suum erat, veluti patet ex læsione justitiæ distributivæ, vel legalis præcisè talis. Quin etiamsi quis lædat justitiam commutativam, sed sine damno alterius, ùt si quis cum Uxore Titii committat adulterium merè occultum, nulla etiam prole inde suscepta, non tenetur ad restitutionem, sed solùm ad satisfactionem, id est, ad amicam reconciliationem cum 22.

offenſo, exhibendo eidem ſpeciale obſequium, vel petendo veniam &c. Ratio autem eſt: quia reſtitutio ſtrictè, & propriè accepta ſignificat reparationem damni, alteri in rebus ſuis illati: ergo is, qui alteri nullum damnum effectivè infert, non tenetur ad reſtitutionem. Ex quo liquet, reſtitutionem differre à ſatisfactione, quia hæc conſiſtit in amica reconciliatione, illa autem in damni illati compenſatione: unde fit, quòd DEO quidem ſatisfacere, nihil tamen reſtituere valeamus. Vide Babenſtuber ubi ſuprà *diſp. 4. a. 1. n. 4.* Laymann *l. 3. tr. 2. c. 1. n. 3.* Sporer *tr. 4. c. 1. n. 13.*

23. Colliges 2dò, Prælatum, qui confert beneficium non curatum digno, prætermiſſo digniori, peccare quidem contra juſtitiam, & quidem graviter, non tamen teneri ad reſtitutionem. Ratio eſt: quia lædit ſolam juſtitiam diſtributivam. At verò ſi inſtituto concurſu, relicto digniori conferat beneficium curatum digno, peccat graviter, & tenetur inſuper ad reſtitutionem. Ratio eſt: quia hoc modò lædit juſtitiam commutativam; eo ipsô enim, quòd concurſum inſtituat, facit contractum quemdam innominatum, *dandi ſcilicet beneficium illi, qui inventus fuerit cæteris dignior:* ergo Clericus ad examen accedens, & ſuo competitori (omnibus pen-

pensatis) prævalens, acquirit jus strictum ad tale beneficium, pro quo tam strenuè decertavit. Vide de hoc Felix Potestas *tom. 1. p. 2. n. 2660.*

Colliges 3tiò, obligationem restitutionis non contrahi, nisi jus alterius per actionem externam injustam lædatur. Ratio facilis est: quia nisi actio injusta exterior intercedat, jus alterius effectivè nunquam lædetur, nec fiet inæqualitas inter partes: at hôc ipso nulla opus est restitutione. Unde qui aufert pecuniam, vel vestem, quam putat alienam, postea autem agnoscit, non esse alienam, sed suam, etsi in affectu interno graviter forsitan deliquerit, ad nullam tamen restitutionem adstringitur, ob rationem mox datam. Felix Potestas *l. cit. 2664.* Sporer *c. 2. n. 36.* & alii DD. *communiter.* 24.

Colliges 4tò, quòd, esto injusta rei alienæ detentio non sit peccatum distinctum ab injusta illius ablatione; nam injusta detentio censetur continuata ablatio, & utraque opponitur eidem formaliter præcepto; nihilominus fatendum sit, tantò ampliùs aggravari peccatum, quantò diutiùs voluntariè retinetur res aliena; quia detinendo semper continuatur peccatum, immò verò etiam augetur secundùm intrinsecam rationem injustitiæ, si ex tali detentione major molestia, aut damnum 25.

proximo accrescat; uti rectè docent Lessius *de justit. l. 2. c. 12. dubit. 3. & 4.* Laymann *lib. 3. tr. 2. c. 2. n. 3. in fine.* Vasquez, & alii plures.

26. Colliges 5tò, inanem esse illam quorundam de plebe persuasionem, quâ credunt, restitutionem ad salutem ita esse necessariam, ut anima defuncti tamdiu detineatur in purgatorio, donec Hæres locô ipsius restituat. Ita Theologi communiter, teste Dicastillo apud Joseph. Vogler *de restit. in gen. q. 3. n. 39.* & Babenstuber *tr. 7. d. 4. a. 1. n. 10.* Ratio est: quia vel defunctus in vivis fecit, quantum potuit, aut certè, quantum debuit sub peccato gravi ad implendum hoc præceptum restituendi, vel, non fecit? si hoc posterius; profecto non in purgatorio, sed in ipso inferno erit; privatus omni spe redemptionis. Si prius; æquitati non foret consentaneum, eum tamdiu cruciari in purgatorio, quamdiu hæres ex sua culpa non restituit; & certè si hæres nunquam restitueret, talis anima deberet cruciari in purgatorio per totam æternitatem; quod tamen inconveniens & absurdum esse, nemo prudentum non videt.

Dices: Constat ex pluribus historiis fide dignis, hujusmodi animas post mortem apparuisse viventibus, & monuisse hæredes, vel alios, ad faciendam suo nomine resti-

restitutionem, quatenus è purgatorii flammis liberarentur.

℞. cum P. Babenstuber *cit. n. 11.* hoc argumento plus non evinci, quàm animabus sæpissimè prodesse restitutionem, ut citiùs liberentur: quod omnino concedendum est; nam talis restitutio sæpe fit à viventibus velut opus satisfactorium, vel etiam ex affectu commiserationis, quæ instar orationis juvat ad impetrandam mitigationem, vel etiam abbreviationem pænarum; vel denique, quia illi, quibus restitutio fit, aut eleemosyna præbetur, excitari solent ad suffragia pro defuncto &c. 27.

CONFERENTIA SECUNDA.

De Mensura restitutionis in genere, nec non restitutione debita ex delicto materiali à Possessore bonæ, vel etiam dubiæ fidei.

SUMMARIUM.

28. Generaliter loquendo id, & tantum est restituendum, quod, & quantum ablatum, vel damno datum fuit.

29. Per

29. Per accidens tamen subinde quis excusari potest.
30. Quisnam censendus sit possessor bonæ, & quis dubiæ fidei?
31. Mensura restituendi ex delicto materiali à possessore bonæ fidei est: quantitas rei possessæ.
32. Nemo tenetur restituere, nisi certò agnoscat rem esse alienam.
33. Fructus ex re aliena percipi soliti, multiplices recensentur.
34. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus merè industriales, bene verò naturales & mixtos.
35. Detractis tamen expensis, & melioramentis tum necessariis, tum etiam utilibus.
36. Quantum temporis sit necessarium ad præscriptionem rei alienæ?
37. Quid possessori agendum, ubi incipit dubitare, an non possideat alienum?
38. Possessor bonæ fidei licitè rem restituit furi, si pretium pro ea expensum aliâ via recuperare non valeat.
39. Idipsum multi DD. permittunt possessori malæ fidei.
40. Modò post veritatem agnitam rem illam non diu detineat.
41. Resolvitur Casus I. de quodam cive Augustano, qui tempore belli Bavarici multam suppellectilem Bavaris ereptam à militibus Cæsareis exiguô pretio emit;
42. Unde non ampliùs tenebatur restituere eam, quæ personis laicalibus; bene verò illam, quæ Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis fuerat erepta.
43. Esto etiam hanc licitè potuerit emere, animô illam denuò suis Dominis postea fortè comparituris restituendi.

44. Et

44. Et quid, si res illæ injustè fuissent ablatæ Bavaris?
45. Quomodo milites prædam justè partam hostibus denuò eripiunt, eámque in loco tuto reponunt, jure Cæsareo fiunt Domini rerum mobilium?
46. Non item rerum immobilium, nec earum, quæ gaudent privilegio postliminii.
47. Resolvitur Casus II. cujusdam Aurifabri, qui bona fide emerat quandam massam argenti, & calicem ex ea confectum vendidit eidem Monasterio, cui argentum erat subtractum.
48. An propterea teneatur aliquid restituere huic Monasterio?
49. Et undénam colligendum, quòd possessor ex re aliena factus sit ditior?
50. Resolvitur Casus III. cujusdam, qui bona fide quadriennio possederat fundum alienum;
51. Hinc probabiliter non tenetur restituere fructus bona fide consumptos, etsi ex illis fuerit factus ditior;
52. Bene tamen illos, quos percepit post litis contestationem.
53. Cuilibet Domino competit potestas rem suam, ubicunque demum existat, evincendi.
54. Quinimmo Possessor, etiam bonæ fidei, tenetur eam propria sponte restituere legitimo Domino, saltem per se loquendo.
55. Et quid si talis v. g. ob ruditatem non agnoscens obligationem suam, eam absumat?
56. Qui rem alienam bona fide emit, eodémque pretio rursus vendidit, ad nihil tenetur: & quid, si majus lucrum inde cœpisset?
57. Possessor bonæ fidei, quantum valeat prætendere intuitu melioramentorum?

58. Qui

58. Qui rem alienam omnino gratis accepit à fure, tenetur eandem immediatè restituere Domino, & non furi.

59. Qui post ortum dubium, an res, quam possidet non sit aliena, culpabiliter non inquirit veritatem, tenetur postea Domino restituere, nedum rem ipsam, sed etiam fructus à tempore dubii exorti inde perceptos.

60. Et quid, si talis possessor modò in bona, modò autem in mala fide extitit?

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus de restitutione facienda à possessore bonæ fidei, seu ex delicto materiali.

QUæres primò, quantum generaliter loquendo sit restituendum?

28. ℞. Generatim id, & tantum restituendum est, quod & quantum ablatum, vel damno datum est. Hanc velut generalem regulam restitutionis ex communi DD. tradit noster P. Sporer *tr. 4. in decal. c. 2. n. 56.* Ratio hujus est facilis: quia restitutio est actus justitiæ commutativæ, vi cujus reparari debet jus læsum, & introduci æqualitas: atqui hæc æqualitas obtinetur ex eo, quòd restituatur id, & tantum, quantum ablatum, aut damno datum fuit: ergo, sal-

tem

tem per se loquendo id, & tantum est restituendum &c.

Dixi: *Saltem per se loquendo;* quando enim possessor bonæ fidei rem ablatam non ampliùs habet, vel saltem non in toto, quasi per accidens deobligatur ab hoc onere, veluti habetur *l. item veniunt §. præter hac. ff. de petitione hæreditatis.* Abbas *in c. gravis. n. 6. de restitut. spoliat.* & Laymann *l. 3. tr. 2. c. 3. n. 1.* idque ampliùs patebit ex dicendis hac Conferentia. 29.

Quæres 2dò, quisnam dicendus sit possessor bonæ, & quis possessor dubiæ fidei?

℟. Ille est possessor bonæ fidei, qui rem ita possidet, ut putet, esse suam, aut certè ignoret esse alienam, utputa quia illam aquisivit ex aliquo titulo de se translativo dominii v. g. hæreditatis, legationis, donationis, aut emptionis &c. Sporer *cit. tr. 4. c. 2. n. 87.* Reiffenstuel *Theolog. mor. tr. 7. dist. 3. n. 20.* Babenstuber *tr. 7. disp. 4. art. 2. n. 2.* ubi rectè ait, dubiæ fidei possessorem illum esse, qui nec habet rationem saltem probabilem existimandi rem esse suam, nec existimandi, esse alienam; unô verbo: qui suspendit judicium de hoc, sitnè res, quam possidet, sua, vel verò aliena. 30.

Quæres 3tiò, quænam sit mensura restitutionis ex delicto materiali, seu quantum possessor bonæ fidei teneatur restituere?

℟. Men-

31. ℞. Mensura restitutionis ex delicto materiali est *quantitas rei possessa* sive in natura, sive in emolumento, ita scilicet, ut possessor bonæ fidei, posteaquam certò scit, rem esse alienam, teneatur restituere tantum, quantum de re aliena adhuc possidet, sive in natura, sive in fructu, vel alio emolumento, utputa quia inde factus est ditior &c. Communis DD. S. Thom. *2. 2. q. 62. a. 6.* Scotus *4. dist. 15. q. 2.* Ratio fundamentalis hæc est: quia non licet scienter retinere rem alienam, Domino rationabiliter invito: at, nisi talis possessor restitueret, utique illam scienter retineret; quia supponitur jam certò agnoscere, rem esse alienam: ergo &c. Quia tamen nullo alio titulô, quàm rei alienæ possessæ tenetur ad restitutionem; hinc nequit obligari ad restituendum plus, quàm adhuc actu possidet, sive in natura, sive in emolumento &c. qua ratione *l. item veniunt* proximè citata, rectè dicitur: *eos autem, qui justas causas habuissent, quare bona* (hæreditatis) *ad se pertinere existimâssent, usque eo duntaxat, quò locupletiores ex ea re facti essent, condemnandos.*

32. Dixi etiam: *posteáquam certò scit &c.* Etenim si dubitet solùm, an res fortè non sit aliena, & adhibita morali diligentia, gravitati rei proportionata, dubium illud vincere non possit, rem licitè sibi retinet, vel

vel consumit. Ratio est: quia in dubio melior est conditio possidentis. Idem est tenendum de eo, qui probabiliter quidem, vel omnino probabilius existimat rem esse alienam, simúlque verè probabiliter putat esse suam; tunc enim prudenter judicat, rem esse suam, adeóque licitè non restituit, vel absumit, patrocinante sibi titulo possessionis. Babenstuber *cit. a. 2. n. 3.* ex *commun.*

Quæres 4tò, an Possessor bonæ fidei teneatur etiam restituere fructus ex re aliena perceptos, & quos?

Ante responsionem animadvertendum est, hujuscemodi fructus à Theologis communiter distingui in naturales, industriales, & mixtos. Naturales appellantur, quos res, vel natura ex se ipsa producit, nullo, vel vix ullo hominum labore aut industria interveniente, veluti sunt fœtus animalium, poma arborum, herbæ, & gramina. Industriales dicuntur illi, quos res ex se nullatenus progignit, sed ex solo labore atque industria illius, qui tali re utitur, proficiscuntur; uti est quæstus, vel lucrum, quod quis capit ex negotiatione cum pecunia, v. g. emendo vili pretio, occasione temporis aut loci: pecunia enim est res sterilis, ac proinde hujuscemodi quæstus non pecuniæ, sed industriæ ea utentis est adscribendus. Mixti fructus vocantur, qui partim ex ipsa re, seu natura, partim etiam ex hu-

33.

mana induſtria proveniunt, uti ſunt ſegetes agrorum, & alia hujusmodi, quæ ſerendo gignuntur. His ſuperaddi meritò poſſunt fructus civiles, hoc eſt, tales, qui ex jure, & obligatione alterius oriuntur, uti ſunt certæ penſiones v.g. pro elocatione domûs &c. Denique alii ex memoratis fructibus dicuntur pendentes, alii percepti, alii percipiendi. Pendentes ſunt, qui nondum à ſolo, & re fructificante ſeparati exiſtunt; ùt poma adhuc in arboribus, frumenta, & ſegetes adhuc ſolo adhærentes. Percepti ſunt, qui vel jam reconditi in horreis, vel ſaltem jam ſunt collecti, ut recondantur. Percipiendi vocantur, qui percipi quidem potuerunt, revera tamen non ſunt percepti. Hoc ſuppoſito

34. ℞. ad quæſitum 1. Poſſeſſor bonæ fidei non tenetur reſtituere fructus merè induſtriales, bene tamen 2. naturales & mixtos, ſi adhuc exiſtant, & necdum præſcripti ſint. Ita DD. communiſſimè. Scotus *4. diſt. 15. q. 2. a. 2.* Laymann *ubi ſuprà tr. 2. c. 3.* La Croix, Sporer &c. Ratio prioris eſt: quia fructus merè induſtriales ſunt lucra, non rem alienam, ſed propriam induſtriam ſequentia: ergo quemadmodum quilibet eſt Dominus propriæ ſuæ induſtriæ, ita & talis lucri. Ex quo palam ſequitur, eum, qui cum aliena pecunia, ſive bona, ſive etiam mala fide ludendo, lucratus eſt v. g. 100. non teneri

neri restituere hoc lucrum, sed duntaxat alienam pecuniam. Ratio autem posterioris hæc datur: quia quævis res fructificans suo Domino fructificat: atqui fructus naturales, sicut & mixti sunt fructus ipsius rei, uti facile constabit perpendenti ea, quæ *num.* mox præcedenti diximus: ergo illius sunt, cujus est ipsa res. Unde rursus colliges, quòd, si tu frumentum tuum in alieno agro semināsti, quantùmvis bona, & fortassis optima fide, nihilominus segetem ex illo natam tenearis restituere illi, cujus est ager; quia non est fructus tuæ industriæ, sed potiùs agri, seu fundi alieni; ídque verum est, & manet semper, etsi Dominus ipse nullos ex suo agro collegisset fructus &c. &c.

Nihilominus velut Possessor bonæ fidei 35. justè prætendere poteris nedum expensas, quas ipse Dominus facere debuisset, ùtputa pro agricultura, aut pro frumento seminato, seu sparso; verùm etiam pro melioramentis necessariis, & Domino utilibus; cujus ratio hæc est: quia non teneris restituere plus, quàm quod est alienum; atqui labor tuus, tuæ expensæ, vel etiam melioramenta &c. non sunt aliena, sed tua: ergo hæc omnia jure meritò detrahere, & in utróque foro prætendere potes; secus enim Dominus reciperet ultra id, quod suum est, & hôc ipso teneretur ad restitutionem. Hac de causa *l. fructus ff. soluto matrimonio*

dicitur: fructus non intelliguntur, nisi deductis impendiis. item l. fandus. ff. familia herbiscunda, habetur: nullus casus intervenire potest, qui hoc genus deductionis (impendiorum scilicet in fructibus) *impediat.* Quo circa ulteriùs notandum hic venit, possessorem neutiquam teneri ad restitutionem illorum fructuum, quos jam præscripsit. Unde

Quæres 5tò, quantum temporis spatium requiratur ad usu capiendos, seu præscribendos fructus ex re aliena perceptos?

36. ℞. Requiri triennium. Ratio est: quia sunt res mobilis: ad præscriptionem verò rerum mobilium cum titulo sufficit triennium, etsi ad præscribendas res immobiles requiratur longius tempus, scilicet, decennium inter præsentes, inter absentes autem spatium viginti annorum, uti latiùs diversis ex juribus probat Laymann *l. 3. tr. 1. c. 8. n. 13.* Ex quo rursus vides, fieri posse, ut possessor bonæ fidei titulô usucapionis aquirat dominium in fructus ex fundo alieno ante triennium collectos, non tamen in ipsum fundum, quippe ad quem, ceu rem immobilem, præscribendum jura requirunt majorem temporis tractum. Videatur Laymann *loc. cit.* Sporer *n. 89.* aut Babenstuber *tr. 7. disp. 4. a. 2. n. 25.*

Quæres 6tò, quid Possessori bonæ fidei agendum, ubi incipit dubitare, sitnè res, quam possidet sua, vel aliena?

℞. Si

℞. Si dubitare incipiat ex levibus duntaxat motivis aut fundamentis, non tenetur indagare veritatem, aut contra seipsum instituere inquisitionem; quemadmodum nec Judex, aut Superior ex hujusmodi levibus motivis ad inquisitionem procedere potest, aut debet; meritò proin hujusmodi dubium velut merum scrupulum contemnet. At verò si motiva dubitandi sint gravi fundamento nixa, tunc tenetur diligentia morali, & humana (quæ tantò debet esse major, quantò res est gravior, de qua dubitatur) inquirere; Secus enim exponeret se periculo graviter damnificandi alterum, & eô ipsô evaderet possessor malæ fidei. Si tamen adhibita hujuscemodi diligentia dubium vincere non potest in tantum, ut certò agnoscat rem esse alterius, tutâ conscientiâ se resolvet, quòd ad nullam restitutionem teneatur, tametsi omnibus pensatis probabilius videretur esse aliena. Ratio est: quia ùt jam dictum fuit *n. 32.* possessio bona fide cœpta prævalet contra omnes rationes non convincentes, veluti latiùs ostendit P. Sporer *c. 2. n. 93.* ubi de hoc fundatè discurrit. Potéstque de eodem videri Sanchez *l. 1. mor. c. 10. n. 9.* Lugo *disp. 17. sect. 4.* Babenstuber *cit. disp. 4. a. 2. n. 36. & seqq.* 37.

Quæres 7timò, an possessori bonæ fidei liceat rem furtivam restituere furi, ad recuperandum suum pretium pro ea expensum, casu quo illud aliter recuperare non potest?

38. ℞. affirmativè. Ita satis communiter Doctores; nominatim Dicastillo *l. 2. tr. 2. disp. 5. dubit. 4.* Lessius *de just. l. 2. c. 14. dubitat. 3.* Herincx *disp. 8. q. 4. n. 77.* contra Laym. Molinam, & alios nonnullos. Ratio hujus nostræ opinionis hæc est: quia neque justitia, neque charitas hujusmodi possessorem in his circumstantiis obligat ad reddendum rem furtivam v. g. equum Domino immediatè, & non furi; justitia enim obligat duntaxat, ut alterum non damnificemus, utque eidem rem suam restituamus, quando id possumus sine gravi, vel æquali damno: at, hoc in nostro casu supponitur non posse fieri: neque verum est, quòd possessor rem furi restituendo, ponat in statu positivè deteriori, sed potiùs eam reponit in illum statum, quem priùs habuit. Charitas etiam, quæ, ùt dicitur communiter, *incipit ab Ego*, suadet, ut in pari causa unusquisque suis potiùs rebus prospiciat, & consulat, quàm alienis, quando id fieri potest mediô aliquô licito: atqui rescissio contractûs cum fure initi est medium licitum: ergo cùm possessor aliàs deberet subire æquale damnum amissione sui pretii, non est, cur à fure illud non possit repetere, eidémque rem furtivam reddere. Et certè oppositum nulla ratione efficaciter evincitur, veluti latiùs ostendunt DD. citati, præsertim verò Herincx, Sporer *à n. 121.*

&

& Babenstuber *a. 2. n. 16.* ubi AA. fundamenta evertunt.

Major tamen controversia est inter Doctores, utrum id ipsum permittendum sit possessori malæ fidei, ùtputa qui scienter rem emit à fure. Quocirca quidem potior pars respondet negativè; quia (inquiunt) cùm talis rem alienam mala fide emerit, Domino rationabiliter utique invito; hinc non solô titulô rei acceptæ (sicut possessor bonæ fidei) sed etiam titulô injustæ acceptionis tenetur ad restitutionem, eámque vero Domino immediatè, & non furi faciendam, tametsi ob id cogeretur subire jacturam sui pretii; secus enim Dominus maneret rationabiliter invitus. Hoc tamen non obstante sat multi graves Doctores, uti Lessius *cit. n. 21.* Lugo, Tamburinus, Diana, pluribúsque allegatis, Sporer *l. cit. n. 123.* probabilè censent, hujusmodi rem, etiam à possessore malæ fidei, licitè restitui furi immediatè, casu quo is pretium suum aliter recuperare non posset. Ratio eadem hic videtur urgere: quia sibi quisque consulere potest præ altero. 39.

Accedit, quòd etiam talis possessor, rescindendo contractum, & v. g. equum furi restituendo, non ponat illum in statu positivè deteriori, sed potiùs relinquit in eodem statu, quo priùs exstiterat; immò verò hôc ipsô imponit furi obligationem naturalem,

eum ulteriùs restituendi legitimo Domino. Quòd autem fortassis prævideat, eum ex malitia furis nunquam rediturum ad verum possessorem, est merè per accidens: nec censetur ad tale peccatum cooperari, sed potiùs permissivè se habere, quippe quod sine gravi suo damno impedire non potest. Et certè, si malæ fidei possessor hunc equum priùs furi abstulisset, postea autem animadverteret, se ex tali furto magnam incursurum jacturam, procul dubio ad se indemnem servandum, eundem equum licitè reponeret in eo loco, ubi illum priùs invenit, scilicet apud furem: ergo idem licitè faciet ob eandem rationem, non obstante mala fide, quâ priùs illum emerat; quibus de causis hanc sententiam judico verè probabilem in praxi.

40. Illud tamen Doctores communissimè monent, tam possessorem malæ, quàm etiam bonæ fidei obligari ad illico restituendam hujusmodi rem furi, quamprimùm agnoscit, eam esse alienam, ita, ut si secus faciant, quivis teneatur vero Domino compensare omne lucrum cessans, vel etiam omne damnum emergens ex tali culpabili detentione rei alienæ.

§. II.

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici, de obligatione restituendi, incumbente Possessori bonæ fidei.

CASUS PRIMUS.

Titius civis Augustanus tempore belli Bavarici in castris Cæsareis à militibus multam suppellectilem, quà profanam, (utputa cantaros, orbes, lectos, culcitras &c.) quà spiritualem etiam (scilicet tintinabula, cruces, candelabra, calicem &c.) miseræ Bavarorum genti tunc temporis ereptam respectivè vilissimo pretio coëmerat. Tandem verò sedatis nonnihil fluctibus bellicis conscientia stimulis adactus quæsivit 1. an tuta conscientia potuerit hujusmodi merces comparare? 2. an casu quo Domini illarum vellent denuo easdem recuperare, vel eodem pretio redimere, teneatur in conscientia illas restituere saltem pro eodem vili pretio? Quid Confessarius respondebit interroganti?

℞. ad primum quæsitum, Titium nostrum tuta conscientia potuisse sibi coëmere suppellectilem illam profanam, personis laicalibus ereptam; non tamen spiritualem, vel eam, quæ personis Ecclesiasticis fuit erepta. Ratio hujus responsionis, & disparitatis hæc est: quia esto in bello justo (quale ex utraque parte communiter habebatur 41.

illud Bavaricum) licitum sit militibus (cum consensu tamen suorum Bellidueum) diripere bona omnia tam mobilia, quàm immobilia laicorum, etiam innocentium, si ita visum fuerit ad suppressionem, vel etiam justam vindictam ab hoste sumendam; neutiquam tamen licet diripere bona Ecclesiæ, vel personarum Ecclesiasticarum; quippe quæ non sunt membra Reipublicæ Sæcularis, neque hostes, ac per consequens ob delictum à Republica, vel Principe commissum puniri non debent: esto igitur Titius noster licitè potuerit coëmere bona illa sæcularium, quorum milites erant Domini, non tamen licitè (saltem per se loquendo) coëmit bona Ecclesiastica, aut personarum Ecclesiasticarum; quia milites horum non habebant verum Dominium. Videatur Felix Potestas *tom. 1. p. 2. c. 1. n. 2316.* Herincx *part. 3. disp. 13. n. 87.* vel Molina *locô proximè citando.* Ex quo

42. ℞. jam ad 2dum, Titium non ampliùs ex Justitia teneri (etsi charitas aliud suadeat) ad restituendam suppellectilem personis Laicalibus, utpote non Privilegiatis ereptam, ne quidem pro eodem vili pretio. Ratio patet ex mox præmissis; quia cùm milites Cæsarei jure belli illius dominium obtinuerint, quô pauperculi illi extitêre privati, eô ipsô potuerunt illud validè transferre in quemcunque, & quolibet, quantumvis exiguo

guo pretio, consequenter & in Titium nostrum: at, hôc ipsô, quòd iste obtinuerit verum dominium, non ampliùs tenebatur ex justitia illam restituere, ne quidem pro eodem vili pretio: ergo. At verò suppellectilem illam personis Ecclesiasticis, aut Ecclesiis ereptam restituere tenebatur, ob rationem jamjam insinuatam. Vide Molinam *de justit. to. 1. tract. 2. disp. 121. n. 3.*

Dices: ergóne Titius peccavit coëmendo prædictam suppellectilem indifferenter, esto dubitâsset, an non fuerit erepta Ecclesiis, vel personis spiritualibus, seu Ecclesiasticis?

℞. non peccavit, modo habuerit intentionem, & animum eodem vili pretio rem emptam restituendi, si ex post facto resciret, hujusmodi suppellectilem personis Ecclesiasticis fuisse raptam à militibus. Rationem hujus subministrat Molina mox *cit. disp. 118. n. 15.* Quia omnino prudenter & verosimiliter credere licuit, eam esse talium personarum voluntatem, ut scilicet hujusmodi res potiùs pervenirent ad manus alicujus Catholici, cum spe aliquando eas eodem vili pretio redimendi, quàm ut pervenirent ad manus aliorum v. g. Acatholicorum, aut Judæorum, sine ulla spe, unquam aliquid de iis obtinendi, prout procul dubio contigisset. Rectè tamen docet idem Molina *l. cit.* Etiam tales personas teneri, tum in conscientiæ, tum in exteriori 43.

etiam

etiam foro, solvere pretium illud exiguum pro iis à possessore expensum; quia Emptor supponitur utiliter gessisse negotium Domini, Ecclesiæ scilicet vel personæ Ecclesiasticæ. Secus dicendum, si Emptor pretiò magnô emisset, quia in hoc supposito non gessisset utiliter negotium Domini, adeoque hic non teneretur ad tantam refusionem. Videatur Lessius *de just. l. 2. c. 14. dubit. 3. n. 20.* Mezger *tom. 3. tr. 12. diss. 33. a. 1. n. 4.*

At quid (ais) si milites Cæsarei præfatam suppellectilem Bavaris eripuissent per meram rapinam, vel etiam furtivè, utpote contra voluntatem Imperatoris, aut suorum Belliducum, sicut revera calamitoso illo tempore pluribus contigisse novimus?

44. R. si de hoc constitisset, Titius noster salvâ conscientiâ eam coëmere nequaquam potuisset (nisi fortè animô, postea illam eodem exiguo pretio restituendi suis Dominis comparituris:) Ratio est: quia hôc ipso quòd injustè rapta supponatur, raptores nullum in eam obtinuêre dominium; consequenter nec potuerunt eam tuta conscientia alienare: ergo neque Titius comparare: certum quippe est, quòd hôc modô iniquitati rapientium quodammodo cooperatus fuisset, non sine scandalo, & periculo eosdem animandi ad continuandas, & inferendas miseris ulteriores rapinas, quam

tam

tam facilè non commisissent, si nullos, qui rapta iniquè solverent, emptores scivissent. Molina *cit. tom. 1. de just. tr. 2. disp. 118. n. 2.*

Dices adhuc. Quid si autem milites hostibus prædam justè partam denuò eripiant, sicut novimus illo tempore à militibus Cæsareis aliquot mulos ære tributario à Gallis in Suevia collecto onustos, denuo ereptos, & interceptos fuisse: cujus hæc erunt?

℞. si hostes prædam injustè rapuerint, tunc ea demum illis erepta restituenda erit suis Dominis, quippe qui illorum dominium nunquam amiserunt; etsi Victores justè possint prætendere compensationem industriæ, & operæ, vel etiam periculi in recuperanda præda exantlati, cùm hoc utiliter gesserint pro Dominis, ut supponitur. At verò, quia secundùm dicta bellum illud Bavaricum ex utráque parte justum habebatur à Viris doctis; hinc credere jubemur, illud tributum à Gallis justè fuisse collectum; quô suppositô dicendum, milites Cæsareos, qui rursus intercepêre prædam illam, evasisse illius Dominos, posteaquam eam in tuto collocârunt; nam quemadmodum Galli jure belli illius semel partæ obtinuêre Dominium; ita eodem jure militibus Cæsareis denuo eandem intercipientibus idipsum est concedendum: nec tenebantur amplius summam illam restituere 45.

Subdi-

Subditis, utpote qui jam amiserant illius dominium. Et licèt milites Cæsarei, utpote stipendiô conducti ad defendendum Patriam, videantur fuisse ex justitia obligati ad evincendam hostibus prædam, evictámque pristinis suis Dominis restituendam, jure tamen Cæsareo *C. si quid bello. ff. de capt. & postlimin. revers.* sancitum est, *ut res mobiles*, quæ bello ex hostibus recuperantur, fiant capientium, quando ad tutum locum ab hostibus erant perductæ, aut per diem naturalem (moderna praxi vix per sex horas, ait Sporer) erant possessæ.

46. Dictum fuit *res mobiles*, nam immobiles denuo ab hostibus recuperatæ pertinent ad antiquos Dominos *l. si captivus. §. expulsis hostibus ff. de captivis, & postlim. revers.* Præterea ex rebus mobilibus excipiuntur illæ res, quæ gaudent Privilegio postliminii; uti sunt naves oblongæ, equi, muli &c. qui proin hostibus erepti, denuo restitui debent pristinis Dominis. Ita Molina *cit. n. 5.* Dicastillo *l. 2. to. 1. disp. 10. n. 44.* quem referens sequitur la Croix *l. 3. p. 2. n. 113.*

CASUS SECUNDUS.

SEmpronius Aurifaber emit quandam argenti conflati massam 40. florenis ad pondus ordinarium, ex qua confecit calicem, quem rursus optima fide vendidit certo cuidam Monasterio

pro

pro 70. florenis. At verò interposito modico temporis intervallo certò audivit, argentum illud fuisse furtivè subtractum eidem Monasterio, cui calicem vendiderat; unde scire cupit, an in conscientia teneatur aliquid restituere Abbati illius Monasteris, cui argentum fuerat ablatum. Quid Confessarius respondebit, vel observabit circa Sempronium?

℞. Confessarius examinabit Sempronium, 47.
an de præfato argento aliquid adhuc habeat, an verò totum illud impenderit calici confecto? si adhuc aliquid inde habeat, tenetur illud restituere. Ratio est: quia etiam possessor bonæ fidei, posteáquam certò agnoscit, rem esse alienam, tenetur illam adhuc exstantem restituere, sive in natura, sive in æquivalenti v. g. reddendo pecuniam: ergo si de tali massa argenti adhuc aliquid possideat Sempronius, etsi optima fide illud emerit, tenebitur illud restituere præfato Monasterio.

At verò, si totam illam massam supponatur impendisse calici elaborando, ad nihil ampliùs tenebitur Monasterio. Ratio est: quia, ut supponitur, de massa illa aliena nihil ampliùs possidet, ne quidem in emolumento, neque inde factus est ditior, quandoquidem pro ea expenderit propriam suam pecuniam puta 40. florenos: atqui possessor bonæ fidei nihil tenetur restituere, nisi rem alienam actu possideat, aut inde evaserit ditior, veluti omnes tenent,

nomi-

nominatim Bonacina *de restit. disp. 1. q. 2. pu. 1. n. 9.* Dicastillo *disp. 5. de restit. dub. 1. n. 112.* Lessius *lib. 2. c. 14. dubit. 1. n. 4.* Sporer, & alii. ergo &c.

Dices forsitan. Titius fertur præfatum calicem vendidisse 70. florenis, pro argento autem expendisse 40. duntaxat: ergo ex rè aliena factus est ditior.

48. ℞. negando conseq. Nam excessum illum (triginta scilicet florenos) non obtinuit velut pretium rei alienæ, scilicet argenti, sed velut pretium artis, industriæ, ac laboris sui. Esto igitur in hoc casu dici possit factus fuisse ditior occasione rei alienæ; non tamen factus est ditior ex re aliena; ferè quemadmodum si fur ludendo cum pecunia furtim ablata lucretur v. g. 100. non tenetur hos reddere Domino illius pecuniæ furtivæ, quippe qui non sunt fructus pecuniæ, ceu rei de se sterilis, sed fructus industriæ, aut fortunæ: neque talis fur dicitur factus ditior *ex re aliena*, sed duntaxat *occasione* rei alienæ. Vide Tamburin. *in decalogo lib. 8. tr. 3. c. 3. n. 7.* Babenstuber *tr. 7. disp. 4. a. 2. n. 6.*

Dices adhuc: undenam igitur colligendum, an talis possessor ex re aliena factus sit ditior, vel non?

49. ℞. Inde colligendum est, quòd fuerit factus ditior, si propter illam rem alienam in suis propriis inveniat aliquid, vel ali-

quod

quod emolumentum, quod non haberet defacto, nisi habuisset illam rem alienam, ita tamen, ut illud alienum non fuerit mera occasio quasi accidentalis, sed causa, vel quasi causa hujuscemodi emolumenti. Exempli gratia; si rem alienam sibi donatam, rursus bona fide donavit alteri, cui aliàs nihil donâsset, non propterea censebitur factus ditior, quia totum illud, quod defacto possidet, adhuc haberet. At verò si ex propriis donâsset tantum v. g. 100. florenos, censetur totidem factus ditior. Similiter, si vestem alienam valde pretiosam v. g. constantem 60. florenis bona fide attrivit, ita, ut si eam non habuisset, debuisset atterere propriam, etsi minùs pretiosam v. g. 10. florenis tantùm constantem, reputabitur factus fuisse ditior decem tantùm, & non 60. florenis, ideóque satisfaciet restituendo ipsam vestem attritam, cum decem superadditis. At verò, si vestem propriam adhuc pretiosiorem aliena v. g. 100. florenis constantem attrivisset, non tenebitur restituere 100., sed 60. duntaxat florenos; quia de re aliena nunquam accepit, vel possedit plus, quàm vestem 60. florenis æstimatam, ut supponitur. Vide de hoc P. Sporer *cit. c. 2. à n. 102.* ubi hanc materiam pluribus casibus, & exemplis dilucidat, more suo, practicè, & sapienter, ad cujusvis captum.

CASUS TERTIUS.

CAjus prædium quoddam ab aliqua vidua mille taleris emptum quadriennio integro, optima fide, ac pace possedit, eo verò elapsô à Privigno dictæ viduæ jamjam defunctæ, coram Judice conventus, eidémque lis contestata fuit. Cúmq; idem Privignus probâsset, testamentum paternum, vi cujus dictum prædium ad manus viduæ immediatè pervenerat, inofficiosum fuisse & penitus nullum, tandem ipsum prædium evicit. Jam verò quærit Cajus, quomodo in foro conscientiæ se debeat gerere, quidvè, vel quantum tum de fundo, tum etiam de fructibus hactenus perceptis restituere teneatur. Quid respondendum interroganti?

50. ℞. ex dictis *n. 34. & 35.* Cajum teneri nedum ad restitutionem fundi, utpote alieni, jam evicti, uti supponitur in specie facti; verùm etiam ad restitutionem fructuum, non quidem illorum, quos primô annô possessionis suæ pacificæ collegit (hos enim velut possessor bonæ fidei statim præscripsit post elapsum triennium, secundùm dicta *n. 36.*) sed eorum duntaxat, quos percepit ultimô trienniô ante litis contestationem, si tamen adhuc exstent; etenim si eos jam consumpsisset bona fide, non teneretur ampliùs ad illorum refusionem, uti *n. 31.* diximus. Et ita tenent DD. communissimè, Palao, Laymann, Haunold, quos refert

fert, & sequitur Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 49.* Idque probatur tum ex l. bonæ fidei 48. ff. de aquirendo rerum dominio, & clariùs adhuc ex *l. 22. C. de rei vindicat.* ubi habetur, quòd possessores etiam bonæ fidei post litis contestationem præstare debeant fructus exstantes universos, quamvis ante litis contestationem eorum dominium acquisiverint. Tum etiam ex eo, quòd jus naturale dictet, lucrum ex re aliena ipsius rei vices agere, omnémque rem fructificare Domino suo: atqui prædium fuit Privigni: ergo huic debuit fructificare, nisi leges obstent in contrarium. Nec poterit Cajus ab illo (Privigno scilicet) prætendere *Interesse* suæ pecuniæ, 1000. scilicet Talerorum expensorum pro prædio; siquidem de his ille nihil possedit: etsi illud, sicut & ipsum *Capitale* prætendere posset ab ipsa Vidua, vel ejusdem hærede, si supponantur adhuc exstare: sin minùs, hoc damnum suo debet imputare infortunio. Justè tamen ab eodem Privigno prætendet omnes expensas necessarias, & melioramenta, in prædio, & fundo excolendo vel necessariò, vel saltèm utiliter facta, veluti dictum fuit *n. 35.* & ampliùs constabit ex dicendis *n. 57.*

At quid (inquies forsitan) si Cajus fructus omnes, etiam ultimo triennio ante litis contestationem perceptos jam consumpsit, ita tamen, ut inde evaserit ditior, vel quia

suis pepercit, vel quia in horum defectum propriis expensis alios debuisset sibi comparare, tenebiturnè pro his aliquid rependere?

51. ℟. juxta communissimam Theologorum, quam tenent etiam Azorius, Molina, Toletus, Rebellus, & alii plures, quos referens sequitur Laymann *l. 3. tr. 2. c. 3. n. 5. la Croix l. 3. p. 2. n. 211.* etiam tales fructus, utpote æquivalenter adhuc exstantes tenetur possessor restituere, saltem de jure naturæ. Ratio est: quia revera sunt fructus rei alienæ: naturâ autem æquum est, neminem alterius detrimento fieri locupletiorem, uti dicitur *l. 14. ff. de condict. indebit.* ergo de jure naturæ restitui debent. Nibilominus opposita Sententia Recentiorum Juristarum, nominatim Haunoldi *tr. 3. n. 281.* aliorúmque, quos sequitur Illsung, *cit. 5.* etiam probabilis est: licèt enim, quantum est de jure naturæ, hujusmodi fructus æquivalenter exstantes restitui deberent, jus tamen positivum bonæ fidei possessori tales fructus non in natura, sed æquivalenter duntaxat exstantes satis clarè videtur concedere sine onere restitutionis; partim ne rerum alienarum cura, & cultura maneat impræmiata; partim etiam, ne bonæ fidei possessoris conscientia gravetur, & sæpè sæpiùs propter difficilem lucri æstimationem scrupulis exponatur. Sic *l. certum 22. Cod. de rei vind.* possessor bonæ fidei *tantùm fructus exstan-*

exstantes jubere praestare. Similiter *l. sed & loci 4. § post litem 2. ff. finium regendorum.* dicitur, *quòd si possessor fructus bona fide percepit, lucrari eum oportet.* Denique *§. si quis à non domino, institut. de rerum divisione* de tali possessore dicitur: *naturali ratione* (id est, æquitate) *placuit, fructus, quos percepit, ejus esse pro cultura, & cura, & ideo, si postea Dominus supervenerit, & fundum vindicet, de fructibus ab eo* (scilicet emptore fundi alieni) *consumptis agere non potest.* Et hanc opinionem in praxi utriúsque fori tutam esse, & observari, testantur Rebellus, Thom. Sanchez, Pinellus, & Faber apud P. Illsung *l. cit.* Ex quo facilè colliget prudens Confessarius, quidnam in his circumstantiis suo clienti habeat consulere.

Dices adhuc: sed quid de illis fructibus, quos Cajus lite pendente, ultimo, quinto scilicet anno, percepit?

℞. Evictô prædiô tenetur restituere hos fructus à tempore litis contestatæ percep- 52.
ptos, aut percipiendos, tametsi inde forsan non esset ditior factus: nisi tales fructus provenissent ex melioramentis à Possessore adjectis. Ita Palao *disp. un. de justit. in genere pu. 24. §. 8. n. 4.* Haunoldus, & Illsung *cit. n. 52.* Ratio est: quia tempore litis motæ quasi suspenditur jus, & dominium rei, & fructuum, ut contestata lite per sententiam Judicis restituantur ei, etiam pro tempore litis pendentis, qui rem evicerit; qua ratione

l. 25. §. 7. ff. de hæreditatis petitione. Dicitur: *quoniam post litis contestationem omnes incipiunt malæ fidei possessores esse &c.* scilicet fictione juris: ergo cùm Cajus noster causa ceciderit, tenebitur consequenter fructus illos omnes ultimo anno perceptos refundere.

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

53. COlliges ex hactenus dictis primò, quemlibet Dominum rem suam à quocúnque demum possessore, etiam bonæ fidei posse recuperare, & evincere, quamdiu illa exstat, ita quidem, ut non ampliùs teneatur restituere, aut refundere pro ea pretium. Ratio est: quia ipse semper manet verus Dominus illius rei; neque enim ipsô invitô potuit rei dominium in possessorem bonæ fidei transferri: aliunde verò neque ex delicto, neque ex contractu quidpiam debet possessori: ergo &c. Excipiendus duntaxat est casus, quô quis modico pretio emit rem furtivam, animô reddendi eam vero Domino, veluti jam superius *n. 43.* dictum fuit; quia tunc Emptor censetur utiliter gessisse negotium Domini, ùt colligitur *instit. de obligationibus, quæ quasi ex contractu. §. 1.* item *l. 2. si quis absentis. ff. de negotiis gestis.* Videatur Lessius *l. 2. c. 14. dubit. 3. n. 20.* Lugo

Lugo *disp. 17. sect. 1. n. 1.* Babenstuber *a. 2. n. 11.*

Colliges 2dò, possessorem ipsum, posteaquam certò agnoscit rem esse alienam, adeóque restituendam, teneri propria sponte quamprimùm moraliter loquendo fieri potest, eam restituere Domino. Ita *ex communi* Tamburin. *in decalog. l. 8. tr. 3. c. 3. §. 1.* Ratio est: quia quævis res, ubi demum existat, clamat ad suum Dominum; unde si talis post agnitam obligationem suam non restituat, eo ipsó evadit possessor malæ fidei, consequenter ut talis deinceps tenebitur restituere nedum rem ipsam, verum etiam omne lucrum cessans, & damnum vero Domino emergens ex hujusmodi iniqua detentione, veluti ampliùs dicetur *confer. proximè secutura.* Lessius ubi supra *c. 14. dub. 1. n. 2.* Babenstuber *a. 2. n. 3. fin.* 54.

Dixi tamen: *posteaquam certò agnoscit, rem esse alienam, adeóque restituendam &c.* Tametsi enim aliquis agnosceret rem priùs bona fide aquisitam, esse alienam; si tamen ob ruditatem v. g. non apprehenderet suam obligationem restituendi, proptereáque eam consumat, probabiliter non tenetur restituere, nisi ad id, quantum inde evasit ditior. Ita tenet Laymann ubi suprà *c. 3. n. 1. in fine.* Et ratio à pari colligi potest: quemadmodum enim pœnitens, esto sciat se peccâsse etiam graviter, si tamen inculpabiliter non agno- 55.

cens obligationem confitendi, hujusmodi peccatum retineat, dicitur bona fide confessus; ita in nostro proposito talis homo dici potest possessor bonæ fidei, quantum ad consumptionem inculpabiliter factam, licèt non in omni rigore, eò quòd non ignoraverit rem esse alienam, veluti ex dictis suprà *n. 30.* facilè colligi poterit.

56. Colliges 3tiò ex dictis *n. 47.* Eum, qui rem furtivam bona fide emit, eandémque postea bona fide eodem pretio, vel omnino minori vendidit, non teneri quidpiam restituere Domino postea fortè comparituro. Ratio inde sumitur; partim quia non est factus ditior; partim etiam, quia res illa apud ipsum non amplius exstat, neque formaliter in natura, neque etiam æquivalenter in aliquo emolumento. Si tamen rem vendendo majori pretio, inde familiam suam auxisset, probabiliter teneretur ad restitutionem hujus excessus, quippe qui censetur aliquid rei alienæ æquivalenter adbuc exstantis habere. Excipe tamen: nisi possessor talem excessum merâ sua industria sibi comparavit, eò quòd rem alibi distraxerit, ubi novit, eam plus valere, quod à Domino factum minimè fuisset; quia talis excessus reputatur merces fructus industrialis, quem non tenetur possessor bonæ fidei restituere, secundùm dicta *n. 34.* Vid. Lessium *l. 2. c. 14. dubit. 1. n. 4.* Tambur. ubi suprà *n. 10. & 12.*

Col-

Colliges 4tò, possessorem bonæ fidei pro melioramentis sive necessariis, sive utilibus in re aliena factis, non posse plus subtrahere, aut de jure prætendere, quàm illum valorem, aut illud quantum, quô ipsi Domino constitissent. Quare si talis possessor pro arbore v. g. plantata expendit unum ducatum, seu 4. florenos, Dominus autem eandem arborem potuisset comparare pro uno floreno, non poterit ille plus prætendere, quàm unum florenum intuitu arboris. Ratio est: quia hoc scilicet (unicus scilicet florenus) & non plus cedit in utilitatem veri Domini, & hôc solô ex alterius plantatione censetur factus ditior. Id ipsum à fortiori dicendum foret, casu quo eadem arbor jàm iterum decrevisset in tantum, ut defacto prudentum judiciô jam non pluris æstimaretur, quàm pretii unius floreni. Quin immò, tametsi supponatur eadem arbor defactò crevisse in tantum, ut jam valeret 10. aut plures florenos, Dominus tamen non teneretur pro ea plus, quàm unum florenum refundere; quia huic (cujus erat fundus) & non possessori crevit arbor: ergo pro hoc augmento valoris nihil prorsus tenetur restituere, sed solas illas expensas, quas ipsemet tunc temporis, quo plantata fuit arbor, facere debuisset. Sanchez *in decal. l. 2. c. 23. n. 140.* Lugo *disp. 17. Sect. 3. n. 52. & 61.* Tambur. *cit. tr. 3. c. 3. §. 5. a. n. 13.* 57.

D 5 Col-

58. Colliges 5tò, eum, qui rem furtivam omnino gratis, & sine propriis expensis, sive ab ipso fure immediatè, sive ab alio obtinuit, post agnitam veritatem cujus sit, teneri eandem immediatè restituere Domino, ita, ut tutâ conscientiâ eam non possit reddere furi, vel alteri, à quo accepit, nisi fortè habeat timere infamiam, aut nisi moraliter certus sit, rem ab illo altero indubitanter restitutum iri. Ita Lessius *l. 2. c. 14. dubit. 3. n. 13.* Dicastillo *dubit. 4. n. 104.* & alii. Ratio est: quia restitutio ex re accepta immediatè fieri debet illi, cujus est res, quando nulla causa excusans occurrit in contrarium: atqui talis tenetur restituere ex re accepta, & quia simul supponitur nullas fecisse expensas, neque timendum esse periculum infamiæ, vel alterius damni, planè nulla intervenit causa excusans: ergo tenetur immediatè restituere Domino, & non furi, vel alteri: ergo.

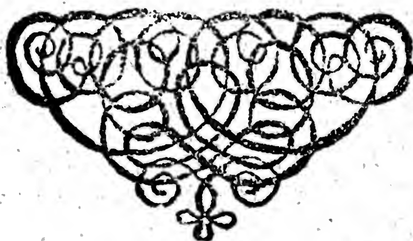
59. Colliges tandem 6tò, possessorem, qui obortô dubiô mala fide, & culpabiliter Dominum rei inquirere neglexit, teneri postea eidem comparenti non tantùm restituere rem ipsam, sed etiam fructus consumptos, vel alienatos, ex eo tempore, quô dubitare cœpit. Ratio est: quia ab eo tempore cœpit esse possessor tam malæ, vel certè dubiæ fidei: atqui possessor tam malæ fidei, quàm etiam dubiæ, si hic negligat culpabi-

liter

liter inquirere veritatem, tenentur ex pòſtfacto recompenſare omnia damna juxta proportionem culpæ illata: ergo &c. Leſſius *cit. n. 25.*

Dices adhuc. At quid tenendum de illo, qui primò rem poſſedit bona, poſtea verò mala fide? vel è contra, qui prius mala fide, poſtea verò bona poſſidens, rem, vel ſaltem fructus inde perceptos conſumpſit?

℞. Talem in foro conſcientiæ teneri ad reſtituendum illud duntaxat, quod conſumpſit, quando erat poſſeſſor malæ fidei. Ratio eſt: quia talis, eo ipsô, quòd mala fide conſumpſerit, obligatur ad menſuram reſtitutionis malæ fidei poſſeſſori incumbentis: atqui huic incumbit nedum rem ipſam, ſed etiam fructus rei mala fide conſumptos reſtituere, uti ſtatim dicetur: ergo. Illos autem, quos bona fide conſumpſit, non amplius tenetur reſtituere ſecundùm dicta 60.
n. 34. Videatur Lugo *diſp. 17. Sect. 3. n. 68.* Tambur. *cit. §. 6. n. 1.*

CON-

CONFERENTIA TERTIA.

De Reſtitutione debita ex delicto formali injuſtæ acceptionis à poſſeſſore malæ fidei.

SUMMARIUM.

61. Quisnam reputandus ſit poſſeſſor malæ fidei?
62. Culpa alia eſt Theologica, alia Juridica.
63. In conſcientia nullus tenetur ad reſtitutionem titulô injuſtæ acceptionis, niſi commiſerit culpam Theologicam.
64. Poſt Sententiam tamen Judicis tenetur, etſi talem non admiſerit.
65. Culpa Theologica venialis duntaxat multiplici ex capite committi poteſt.
66. Qui intulit grave damnum per furta minuta, probabiliter tenetur ad reſtitutionem; tametſi auferendo nunquam peccaverit mortaliter.
67. Menſura generalis reſtituendi, incumbens poſſeſſori malæ fidei, eſt quantitas damni illati.
68. Tenetur inſuper reſtituere fructus ex re aliena, tametſi Dominus eos nunquam percepiſſet.
69. Licitè tamen in foro conſcientiæ ſubtrahit expenſas, & emolumenta neceſſaria.
70. Et quid de melioramentis merè voluptariis tenendum?
71. Reſolvitur Caſus I. de quodam Officiale, qui ſuo Principali annuatim certam ſummam ſubtraxerat.

72. Re

72. Et subtrahendo malè fecit, esto cum ordinario suo salario difficulter, vel omnino non potuerit subsistere.
73. Nec excusandus est ex eo, quòd labores sibi videantur immensi, vel antea nunquam prævisi.
74. Neque ex eo, quòd officiales sibi similes alibi locorum soleant magis salarari.
75. Consequenter ad restitutionem condemnandus est.
76. Resolvitur Casus II. cujusdam pœnitentis, qui jam ante triennium equum furtô abstulerat.
77. Quem proin saltem in æquivalenti tenetur restituere, etsi is interea periisset, casu, quô non similiter periisset apud suum Dominum.
78. In dubio, an apud dominum periisset, adhuc fur ille condemnandus est ad restitutionem.
79. Quomodo practicè indaganda sit quantitas damni ab hujusmodi possessore malæ fidei illati?
80. An is, qui heri abstulit vinum, illúdque mox consumpsit, teneatur ad restitutionem, si idem vinum hodie apud dominum simili casu periisset?
81. Et quid, si fur illud in hodiernum diem reservâsset?
82. Resolvitur Casus III. cujusdam famulæ, quæ studiosè quæsiverat merces minori pretio comparare, residuum autem pecuniæ non Domino suo, sed sibi applicavit;
83. Unde lucrum illud non quidem Mercatori; sed
84. Domino suo tenetur restituere.
85. Solvitur quædam instantia contra hoc.
86. Qui grave damnum intulit cum ignorantia concomitante, non tenetur ad restitutionem;
87. Sicut nec ille, qui quidem operi illicito vacans, pro possibili tamen studuit damnum præcavere.
88. Neque ille, qui ex culpa veniali duntaxat domum, aut vineam non satis custodivit; 89.

89. Etsi tales probabiliùs ad aliquam saltem restitutionem teneantur.

90. Qui scienter intulit damnum grave, ignorans tamen invincibiliter, illud esse tam grave, non tenetur ad refusionem totius damni.

91. Quâcum cautela Confessarius debeat procedere cum similibus.

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus practicos circa restitutionem à possessore malæ fidei faciendam.

QUæres primò, quisnam dicendus sit possessor malæ fidei?

61. ℞. Ille meritò reputatur possessor malæ fidei, qui scit, rem, quam contrectat, & possidet, esse alienam, aut certè ex ignorantia vincibili, & culpabili credit, esse suam, & non alienam. Ita cum communi Doctorum tradit Sporer. Ratio hujus facilè colligetur ex dictis suprà *n. 30.* quemadmodum enim ille, qui inculpabiliter ignorat rem esse alienam, aut invincibiliter putat, esse suam, rectè dicitur possessor bonæ fidei, eò quòd illam possideat sine peccato; ita ab opposito is, qui scienter, vel saltem ex culpabili ignorantia rem alienam contrectat, aut possidet contra voluntatem Domini, rectè appellatur possessor malæ fidei; cùm id nunquam fieri valeat sine peccato.

Quæ-

Quæres 2dò, quænam culpa necessaria sit ad hoc, ut possessor malæ fidei ob injustam acceptionem ad restitutionem teneatur?

Ante responsionem breviter advertendum, & sciendum, culpam ùt sic communiter à Doctoribus dividi *in Theologicam*, & *Juridicam*. *Theologica* dicitur, quæ hominem in conscientia coram DEO verè reddit culpabilem, adeóque est verum peccatum, sive mortale, sive veniale: & cùm ad Theologos pertineat specialiter considerare ea, quæ ad ultimum finem nostrum conducunt, aut ab eo retardant (sicut facit omne peccatum) ideò hæc culpa appellari consuevit Theologica, id est, à Theologis specialiter consideranda. Culpa *Juridica* (ideò sic dicta, quia à Jure, vel Juristis pro foro præsertim exteriori, & Politico attenditur) describitur, quòd sit omissio alicujus diligentiæ, quâ proximi damnum impediri potuisset, sive dein coram DEO, & in conscientia sit peccatum, sive non. Et hæc culpa Juridica rursus dividitur in *latissimam*, *latiorem*, *latam*, *levem*, & *levissimam*. *Lata*, est omissio diligentiæ, quam homines ejusdem conditionis communiter adhibere solent. *Levis*, est omissio diligentiæ, quam accuratiores duntaxat, & prudentiores homines illius conditionis, seu professionis adhibere assueverunt. Denique culpa *levis-* 62.

sima

ſima reputatur omiſſio diligentiæ, quam diligentiſſimi tantùm, ac prudentiſſimi adhibere ſolent in ſimili negotio. Res hæc declarari ſolet ſequenti exemplo. Titius v. g. domo egreſſus, non clauſit oſtium, proptereáque fures ingreſſi rem quampiam abſtulerunt &c. cenſetur commiſiſſe culpam Juridicam latam, quia non claudendo oſtium omiſit diligentiam, quam alii homines etiam mediocriter diligentes adhibere ſolent.

At, ſi ſupponatur clauſiſſe quidem, ita tamen, ut facilè ab aliis aperiri potuerit, culpam levem commiſit; nam benè claudere prudentiores duntaxat, & diligentiores ſolent. Denique ſi ſupponatur clauſiſſe oſtium, at, non tentâſſe, an peſſulus ſit obductus &c. reputatur commiſiſſe culpam leviſſimam; quia intermiſit diligentiam, quam diligentiſſimi tantùm, & accuratiſſimi adhibere ſolent. Porrò culpa *latiſſima* dicitur etiam dolus apertus, dum nimirum quis aliquid agit, vel omittit, damni inferendi causâ, quod inde imminere prævidet. Culpa *latior*, quam etiam appellant dolum præſumptum, datur in eo, qui proximi damnum non intendit quidem, illud tamen ex actione ſua, vel omiſſione actionis ſecuturum prævidet. Hôc notatô

63. ℞. ad quæſitum. Ad hoc, ut poſſeſſor titulô injuſtæ acceptionis in foro conſcien-

tiæ,

tiæ, & ante Sententiam Judicis obligetur ad restitutionem, necessum est, ut commiserit culpam Theologicam, nec sufficit commisisse meram culpam Politicam, seu Juridicam. Ita *communissimè* Theologi. Mastrius, Sporer, Reiffenstuel, Haunoldus, Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 4.* La Croix *l. 3. p. 2. n. 172.*

Ratio est: quia radix hujus restitutionis fundatur in injuria formali: at, qui non committit culpam Theologicam, non est formaliter injuriosus, neque huic damnum moraliter imputari valet: & certè hanc ob causam à fatuis non postulatur reparatio damni, si quod intulêre, quia scilicet illud fecerunt sine culpa Theologica, ait La Croix *l. cit.* Denique repugnat, in foro conscientiæ quempiam obligari propter injuriam, nisi commiserit injuriam; atqui ubi nulla fuit admissa culpa Theologica, ibi pariter in foro conscientiæ nulla datur injuria: ergo neque obligatio restituendi ante sententiam Judicis.

Dixi: *ante sententiam Judicis;* etenim ubi 64.
Judex aliquem condemnavit ad reparationem damni, cum sola culpa Politica in foro externo admissa, illati, tenebitur talis etiam in foro conscientiæ sese accommodare, & damnum illatum reparare, veluti communiter tradunt DD. Sporer cit. Illsung *l. cit. n. 8.* Mezger *disp. 32. a. 6. §. 1. n. 5.* Babenstuber *art. 3. n. 9.* Reiffenstuel *tr. 9. dist. 5. n. 90.* Ratio est: quia ad acuendam

Civium diligentiam Judex juſtè procedit ad puniendas hujuscemodi culpas etiam Juridicas, uti habetur tum *ex c. ult. de injuriis, & dam. dat.* tum etiam *ex l. 44. ff. ad legem Aquiliam:* atqui juſtæ Sententiæ Judicis quivis etiam in foro conſcientiæ tenetur parere, niſi hæc innitatur falſæ præſumptioni alicujus facti particularis; ſecùs enim Sententia foret inefficax ac fruſtranea, faciléque eluderetur Judicis auctoritas, nec unquam obtineretur finis legis, qui eſt, *reddere cives magis cautos* circa evitanda ejusmodi damna: ergo &c. Loquimur autem hîc præcisè de reſtitutione fundata in radice injuſtæ poſſeſſionis; nam de ea, quæ in contractu fundatur, paulò pòſt plura dicemus.

At quid de eo (inquies) qui cum culpa Theologica quidem, at veniali duntaxat ab altero quidpiam accepit, aut graviter illum damnificavit, tenebiturnè ad compenſationem totius damni?

65. Ante reſponſionem rurſus advertendum eſt, culpam venialem in damnificatione, vel ablatione rei alienæ duplici ex capite committi poſſe; primò quidem ob parvitatem materiæ, ùt ſi quis alteri obulum duntaxat injuſtè auferat: quô caſu certum eſt, non oriri obligationem reſtituendi, aut reparandi tale damnum, niſi ſub culpa veniali, juxta illud Auguſtini ſuprà *n. 9.* relatum: *non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur*

ab-

ablatum. 2dò, fieri poteſt, ut quis venialiter ſolùm peccet, non ob parvitatem materiæ, quippe quæ de ſe ſatis eſt gravis, & notabilis, ſed ob indeliberationem, & inadvertentiam, ùt ſi quis ex motu 2dò primo alterius gemmam projiciat in ignem, aut fluvium &c. Porro inadvertentia rurſus dupliciter contingere poteſt, ſcilicet 1. ut quis nec damnum materiale, nec formale adverterit, veluti in exemplo mox dato fieri poſſet, ubi quis gemmam projiceret in aquam, eò quòd putet non eſſe, niſi merum vitrum, ideóque neque advertit gravitatem materiæ, neque gravitatem malitiæ in tali projectione comprehenſæ. 2. fieri poteſt, ut quis advertat quidem gravitatem materialem, non item formalem; ùt ſi quis animadvertat quidem, materiam alteri ablatam eſſe gravem, at invincibiliter putat, ſe propterea non graviter peccare, quia v. g. exiſtimat, Dominum, utpote valdè divitem, idcirco non damnificari graviter, nec eſſe graviter invitum; vel etiam ideò, quia materiam illam revera gravem ſucceſſivè tantùm, & per furta minuta abſtulit, ita, ut licèt totam materiam ſcienter, & volens abſtulerit; ideóque ſine ignorantia materiali, tamen cum ignorantia formali gravis peccati, ita, ut nunquam apprehenderit (nequidem in ultimo furto) ſe graviter peccare. Jam de hoc caſu potiſſimùm

E 2 con-

controvertitur inter Doctores, utrum hujusmodi fur sub peccato mortali teneatur ad restitutionem, & refusionem gravis damni, tametsi de re ablata nihil amplius possideat; nam si adhuc aliquid possideret, procul dubio ex titulo rei possessæ illud teneretur restituere, & si auferendo mortaliter peccâsset, etiam in ultimo furto solùm, teneretur ad restitutionem titulô injustæ acceptionis. His notatis

66. ℞. ad quæsitum. Qui alteri rem gravem abstulit scienter, seu cum advertentia materiali damni, esto non cum formali, uti fieri assolet in furtis minutis, tenetur sub gravi culpa damnum resarcire, etsi nihil ampliùs possideat de ablato, nec unquam graviter peccârit auferendo. 2. Qui verò rem alienam auferendo, aut destruendo, venialiter tantùm peccavit, eò quòd nec formalem, nec materialem gravitatem damni adverterit, non tenetur sub gravi culpa illud compensare. Ita re ipsa tenent Haunoldus *tr. 2. n. 194.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 10. & 16.* Babenstuber *ubi suprà tr. 7. disp. 4. a. 3. n. 12. & 15.* La Croix *l. 3. p. 2. n. 185. & 244.* ubi pro eadem opinione citat Lug. *disp. 8. à n. 68.* Tambur. *lib. 8. tr. 3. c. 2. §. 5. n. 6.* Carden. *in Crisi 2. dissert. 23. n. 90.* Ratio autem hujus responsionis, & disparitatis inter utrúmque membrum hæc est: quia qui sine omni advertentia tam materiali, quàm formali gravis damni aliquid ab alio

abstu-

abstulit, ad hujus restitutionem tenetur præcisè ob injuriam illatam, ita, ut hæc sit unica causa restitutionis, cùm supponatur nihil ampliùs possidere de ablatis: ergo si injuria non fuit, nisi venialis, etiam obligatio restituendi, & resarciendi damnum, nequit esse major; quàm fuerit injuria, & quia effectus nequit excedere causam suam, hinc clarè sequitur, talem obligari non posse ad plus, quàm ad id, quod correspondet culpæ veniali, veluti dicitur *n. 89.* Econtra, ubi damnum fuit illatum cum advertentia saltem materiali, seu materiæ gravis, ibi mensura restituendi desumenda non est præcisè ex gravitate damni realis, neque ex sola gravitate aut levitate injuriæ, sed *ex quantitate damni, scienter, & voluntariè illati;* quandoquidem recta ratio, & lumen naturæ nobis congenitum dictat, *damnificantem teneri ad refundendum tantundem alteri, quantum scienter, & voluntariè nocuit:* atqui damnum supponitur re ipsa grave, simúlque voluntariè, & scienter illatum, quia damnificans totam illam materiam scienter, etsi successivè auferendo, realem gravitatem materialem damni totius sufficienter agnovit. Nec cuipiam absurdum videri debet, quòd ex pluribus culpis, & obligationibus levibus tandem possit consurgere obligatio gravis, quando plures illæ materiæ in mortali hominum æstimatione tandem coalescunt in unum

aliquid, puta, grave damnum proximo illatum; nam si quis singulis anni diebus accipiat unum solidum mutuum, in fine anni illæ singulæ acceptiones, quamvis de se leves, coalescent ratione materiarum, & causábunt obligationem gravem reddendi totam summam illorum solidorum, tametsi ex his non fuerit factus ditior ille, qui accepit mutuô: at verò, eadem est ratio in nostro casu: sicut enim mutuum accipiens tenetur ideò, quia scivit se rem alienam accipere cum onere naturali tantundem restituendi, etsi ad gravitatem formalem nunquam attendisset; ita profecto in nostro casu fur tenebitur damnum refundere, quia re vera in singulis furtis minutis advertit, se contrectare, aut consumere alienum, utique cum obligatione & dictamine naturæ, tantundem resarciendi, etsi peccati gravitatem non adverterit unquam. Videatur Illsung *l. cit. n. 16. & seq.*

Quæres 3tiò, quænam ergo sit mensura restitutionis, incumbentis possessori malæ fidei ex titulo injustæ acceptionis?

67. ℞. iuxta dicta superiùs *n. 4.* Est *quantitas damni illati.* Itaque talis injustus acceptor tenetur restituere 1. ipsam rem in individuo exstantem, vel, si non ampliùs existat, ipsius valorem 2. omnes ejus fructus, tam naturales, quàm mixtos. 3. item omne lucrum cessans, & damnum emergens vero

Do-

Domino ex iniqua ablatione, aut injusta detentione. Ita sanè *communissimè* DD. S. Thomas *2. 2. q. 16. a. 6. Scotus 4. dist. 15. q. 2. a. 4.* Mollina, Lessius &c. Et habetur expressè in jure. *L. bonæ fidei. ff. de aquir. rer. dom. L. fructus ff. de rei vindicat.* item *L. Domum. C. de rei vindic.* Ratio autem hæc est: quia qui voluntariè violat Justitiam commutativam, tenetur restituere ad æqualitatem, secus enim Justitia nunquam obtineret finem suum: at, nisi omnia mox enumerata restituat possessor injustus, nunquam fiet æqualitas, nec Dominus unquam recipiet tantum, quantum haberet, nisi re sua fuisset iniquè privatus: ergo necessum est, ut talis possessor nedum rem ipsam, sed & fructus &c. restituat. Vide Sporer *tr. 4. c. 2. n. 131.*

Sed quid de illis fructibus, quos possessor iniquus quidem percepit, Dominus autem nunquam percepturus fuisset, quippe, qui talem fundum nunquam coluisset?

℟. Etiam hos tenetur restituere. Ratio 68.
est: quia omnis res suo Domino fructificat: ergo etiam fructus talis fundi Domino suo crescunt à quocunque demum plantentur, aut percipiantur: ergo etiam huic debent restitui, esto aliàs illos nunquam percepisset. Lessius *de justit. l. 2. c. 12. dubit. 17. n. 118.* Sanchez *l. 2. in decalog. c. 23. n. 126.* & alii *communissimè.* Secus tamen dicen-

dum foret, si nec possessor iniquus aliquos fructus percepit, neque Dominus ipse aliquos percepisset; tum quia is nullum inde damnum patitur; tum etiam quia fundus supponitur non fructificâsse: consequenter pro fructibus nihil debetur, sed solus fundus.

Dices: at nunquid etiam iniquo possessori licebit subtrahere expensas factas, sicut & melioramenta tum necessaria, tum utilia etiam?

69. ℞. affirmativè. Ratio eadem reddi debet, quæ superiùs *n. 35.* de possessore bonæ fidei data fuit: quia aliàs Dominus plus reciperet, quàm ipsi debetur. Accedit, quòd etiam iniquus possessor rem meliorando, negotium Domini utiliter gesserit: ergo æquitas naturalis dictat, etiam huic congruam compensationem esse debitam. Ex quo Navarrus, Sanchez, Lugo *tom. 2. de just. disp. 17. Sect. 3. n. 66.* & alii rectè inferunt, quòd, si talis res aliena unà cum melioramentis nondum detractis pervenit ad Dominum suum, hic in conscientia teneatur satisfacere possessori iniquo. Et licèt jura huic negent actionem petendi expensas pro melioramentis factas; quia tamen hæc lex est pœnalis, pœna autem juxta communissimam Doctorum non obligat ante Sententiam Judicis, sequitur, quòd Dominus ante Judicis Sententiam obligetur naturali ob-

obligatione ad refundendas hujuscemodi expensas; etsi hoc ipsum Sanchez *l. 2. moral. c. 23. a. 143. & 144.* aliique multi haud improbabiliter negent.

Quæres adhuc 4tò, an etiam pro melioramentis voluptuariis, id est, non necessitatis, vel utilitatis, sed quasi meræ voluptatis gratiâ factis, v. g. fontanis, arboribus non fructiferis &c. possessor malæ fidei aliquid possit prætendere, aut subtrahere?

℞. cum P. Sporer *c. 2. n. 85.* & *communi* 70.
aliorum, etiam à possessore malæ fidei (à fortiori id ipsum concedendum est possessori bonæ fidei) hujusmodi melioramenta subtrahi posse, si salva re aliena possint de facili ab ea separari, uti sunt v. g. specula, statuæ, picturæ, Horologia pretiosa &c. &c. At verò, si ea sint taliter constituta, ut sine damno ab aliena re separari non ampliùs possint, uti fieri amat cum arboribus, aliisve plantis, solo adhærentibus, fixis, & jamjam radicatis in illo; item, cum imaginibus depictis in parietibus immediatè &c. possessor malæ fidei nihil potest prætendere, sed debet sibi imputare, quòd cogatur amittere eas expensas, quas circa rem alienam scienter, & quidem citra consensum, vel utilitatem legitimi Domini fecit, uti pluribus probant Sanchez, Lugo, Molina *disp. 712.* & alii. Possessori tamen bonæ fidei conceditur facultas libera, non tantùm

auferendi ejusmodi melioramenta, ubi ea ſeparari poſſunt de facili; ſed etiam cogendi Dominum ad ſolvendum pro iis, quantum ipſe expendit, aut certè ad ſibi vendendam totam rem juſto pretio, deductis melioramentis. Ita Tambur. *in decal. l. 8. tr. 8. c. 3. n. 14. fin.* Sporer *c. 2. n. 85.*

§. II.

Proponuntur, & breviter reſolvuntur Caſus practici, de obligatione reſtituendi ex delicto formali injuſtæ acceptionis.

CASUS PRIMUS.

Titius quidam officialis fatetur, ſe Domino ſuo, cui erat à ſervitiis, jam à 20. annis ſubtraxiſſe annuatim ad minùs 100. florenos, ídque ſequentes ob cauſas 1. quòd pro obtinendo ſuo ſervitio debuerit facere multas expenſas, vel veriùs loquendo ſchmirbalia aut honoraria, uti vocant, quæ tunc velut pauperculus & egens, debuit ab aliis creditò mutuare, & interim annuum intereſſe ſolvere. 2. quòd cum ordinario ſalario à Domino ſuo ſibi annuatim conſtituto nequeat Uxorem, liberos, & familiam ſuam honeſtè, & juxta rationem ſtatûs alere. 3. eò quòd ſibi perſuaſerit, Dominum ſuum faciliùs poſſe carere 100. florenis, annuatim ſubtrahendis, quippe quorum defe-

ctum

ctum nunquam animadverteret, & hoc ipso agrè non ferret. Jam ad hanc facti speciem dubitare licet 1. an Titius noster tutâ conscientia potuerit subtrahere schmirbalia seu honoraria illa hinc inde facta. 2. an justè potuerit aliquid prætendere ex eo, quòd cum salario annuo sibi constituto nequiverit sustentare familiam suam?

℞. ad primum negativè. Ratio responsionis patet; quia nullus prorsus titulus suffragatur Titio, vi hujus Domino suo licitè aliquid subtrahere, aut prætendere posset ab eo, præsertim cùm expensas illas non fecerit intuitu Domini sui, neque in illius, sed in proprium commodum, pro acquirendo scilicet servitio; atqui, sine justo titulo non licet surripere alienum: ergo iniquè egit subtrahendo aliquid intuitu dictarum expensarum. 71.

℞. ad 2dum pariter negativè. Ratio est: quia Dominus neutiquam tenetur alere totam familiam suorum famulorum, neque iisdem dare salarium juxta quantitatem familiæ, aut liberorum, sed juxta proportionem servitiorum, ac meritorum; esto proin Titius nequiverit alere suam familiam ex suo ordinario salario, minimè tamen licuit subtrahere Domino. 72.

Neque ex eo capite excusandus est, quòd existimaverit, Dominum facilius carere posse 100. aut pluribus &c. quippe quorum subtractionem nunquam sentiret; nam, si

talis

talis prætextus juſtam præberet cauſam ſurripiendi alienum, planè cuilibet pauperum liceret ſubtrahere ditioribus, aut certè ditiſſimis, modò hi non adverterent hujusmodi ſubtractionem. Et quæ tunc, amabo! quæ foret facies Reipublicæ? Liquet proin clarè, Titium noſtrum per ſe loquendo eſſe obligandum ad reſtitutionem omnium, quæ hactenus annuatim iniquè ſubtraxit ſuo Domino: eſto per accidens fortè ob impotentiam phyſicam, aut moralem excuſetur, ſi nihil habeat, quod reddat.

At (inquiet forſitan Titius) labores, quos ſubire cogor, revera ſunt quaſi immenſi, & tales, quos nunquam prævideram, nec credideram, eos fore tantos. Salarium è contra eſt reſpectivè exiguum, ita, ut nullibi locorum tam tenuiter ſalarari ſoleant officiales mihi ſimiles: expenſæ pariter ad conſervandum ſtatum meum multæ ſunt, & nimis copioſæ: quidni ergo tantum ſubtrahere liceat, quantum opus habeo ad honeſtè alendam familiam! præſertim, cùm & jus naturæ dictet, & me obliget ad providendum uxori, ac liberis, aliunde verò non inveniam, quo ſuccurram inopiæ noſtræ?

73. ℞. Eſto labores tui videantur quaſi immenſi, nec antea prævisi, è contra ſalarium tuum reſpectivè exiguum, minimè tamen licebit deinceps aliquid ſub hoc prætextu ſub-

ſubtrahere. Ita profectò clarè colligere licet ex propoſitione ſequenti *n. 37.* ab Innocentio XI. damnata: *famuli & famulæ domeſticæ poſſunt occultè heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalariô.* Ratio autem damnandi hanc opinionem & doctrinam, ſeu etiam praxin, eſt multiplex. 1. quia acceptando (immò etiam propria ſponte cum multis expenſis, honorariis atque ſchmirbalibus, uti paulò-ante fatebaris quærendo hoc tuum ſervitium, te obligâſti ad ſerviendum pro hoc, & non pro majori ſalario: ergo injuſtè agis, aliquid ultra ſubtrahendo. 2. quia procul dubio alii plures hos tuos labores libenter ſubirent pro eodem ſalario: ergo tibi non debetur majus. 3. quia Dominus tuus ſatisfacit juſtitiæ compenſando labores tuos pretio mediocri, immò etiam pretio infimo, eò præſertim, quòd ſervitia ultrò oblata ab Officialibus, quodammodo vileſcant; atqui ſalarium tuum æquat ad minùs pretium infimum, certè non conſtat illud eſſe inferius pretiô infimo, neque de hoc facilè præſumi debet, ſed potiùs de oppoſito: ergo injuriam manifeſtam infers ſubtrahendo aliquid tuo Principali, præſertim cùm is fuerit in certa poſſeſſione bonorum ſuorum. Vide de hoc Dicaſtillo *lib. 2. tr. 2. diſp. 9. dub. 7.* La Croix *l. 3. p. 1. n. 974.*

Nec refert, quòd alibi locorum officiales 74.

tibi

tibi ſimiles tam tenuiter ſalarari non ſoleant; nam quemadmodum merces non ubique æquali, ſed in uno majori, in alio verò loco minori quidem, juſtô tamen pretio veneunt; ita & labores ſeu famulitia pro locorum diverſitate, majori, aut minori famulorum abundantia, diverſimodè compenſari aſſueverunt, ita, ut in uno veneant ſummo, in altero medio, & in tertio loco infimo pretio juſtè compenſentur, veluti ſapienter advertit P. Viva *ad propoſit. n. 73. ab Innocentio XI. damnatam. n. 6.* ergo ex hoc capite nihil licebit ſubtrahere.

75. Eſto etiam jus naturæ dictet, te obligari ad providendum tuæ familiæ; at, minimè dictat, eſſe huic providendum mediis illicitis, aut ob hanc cauſam alteri, quod ſuum eſt, auferendum. Unde potiùs dictat, te teneri ad omni modo poſſibili compenſanda damna Domino tuo illata. Dictat inſuper, te teneri ad parcendum ſumptibus non neceſſariis, aut minùs neceſſariis. Neque verò opus eſt, ut aliis tibi ſimilibus officialibus in omnibus (præſertim quoad veſtium pompam, famulorum, famularúmve copiam) te parem portes; præſertim ſi alii id faciant ex propriis bonis & mediis patrimonialibus, vel alio ſubſidio &c. &c.

CASUS SECUNDUS.

SEmpronius jam ante triennium à Titio voluit emere equum 60. florenis; verùm quia pro hoc

hoc pretio obtinere non potuit, tandem eundem clam abstulit, móxque cuidam Judæo vendidit pro 80. florenis. Haud multò pòst conscientia stimulis agitatus, voluit rescindere contractum animô restituendi equum suo Domino, verùm Judæus responderat, equum jamjam periisse. Unde dubitat Sempronius, an, vel quantum de facto restituere teneatur Titio?

℟. Sempronius velut possessor malæ fidei, & fur iniquus, teneretur per se loquendo restituere 1. ipsum equum, si is adhuc existeret, & 2. omne damnum emergens Titio, aut lucrum cessans ex carentia sui equi, detractis duntaxat expensis, quas Titius ipse in alimentando suo equo necessariò facere debuisset. Ita *omnes.* Et ratio hujus responsionis desumi debet ex dictis mox suprà *n. 67.* Verùm, cùm equus supponatur jamjam periisse; hinc dicendum, quòd Sempronius locô equi (nisi is simili casu aut infirmitate apud Dominum suum certò periisset) teneatur restituere valorem equi, quo Domino valuisset, ita, ut non satisfaciat præcisè restituendo 60. quos jam semel dare voluit, aut 80., quos ipse à Judæo obtinuit, sed tenetur tantum, quantum juxta prudentum existimationem Dominus accepisset, ut si is eum vendidisset pro summo pretio v. g. 100. teneatur Sempronius restituere totidem. Si verò Titius equum reservâsset in hodiernum diem, quô jam 76.

decre-

decrepitus non valeret, nisi 50. satisfaciet restituendo 50. unà cum refusione totius damni emergentis, & lucri cessantis &c. Ratio clara est: quia secundùm dicta *l. cit.* mensura restitutionis possessori iniquo incumbentis est quantitas totius damni illati: atqui, si Titius pro suo equo obtinuisset 100. Sempronius autem redderet duntaxat 60. aut 80. non compensaretur totum damnum Titio illatum: ergo &c. Videantur de hoc Tamburinus *l. 8. decal. tr. 3. c. 2. §. 7. à n. 6.* Sporer *ubi suprà c. 2. n. 147. & seqq.* Laymann *l. 3. tr. 2. c. 4. n. 4.* Lessius *cit. dubit. 16. n. 105.*

77. Dixi tamen per parenthesin 1. *nisi equus apud Dominum simili casu, aut infirmitate periisset &c.* Etenim si talis equus (idem dicendum de aliis) jam habuisset morbum, aut defectum aliquem naturalem, ut proin etiam apud Dominum manens certò periîsset infirmitate, vel etiam eodem casu, quô apud possessorem periît v. g. justô hostium incursu, aut si incendio, vel aquarum illuvie &c. consumptus fuisset, liberabitur Sempronius ab onere restitutionis; idque propterea, quia ex tali suppositione Titio nihil intulit damni in effectu: at, qui revera effectivè non damnificat alterum, ad nullam tenetur compensationem: ergo &c. Secus dicendum foret, si equus apud Dominum manens periîsset quidem, sed

ſed injuria alterius v. g. injuſti invaſoris, aut raptoris; nam quemadmodum talis invaſor contraheret obligationem reſtituendi, ita & tu eundem præveniendo, iniqua tua ablatione eandem obligationem in te transtuliſti, uti rectè notàrunt, Molina, Leſſius Dicaſtillo *l. 2. de juſtit. tr. 2. diſp. 2. dub. 4. n. 75.* Sporer *tr. 4. c. 2. n. 162.* Lugo *diſp. 18. ſect. 6. n. 142.*

Dixi 2dò: niſi *certò* periiſſet; etenim ſi 78. ſolùm dubitetur, an non forſitan apud Dominum ſimiliter periiſſet? adhuc tenebitur Sempronius noſter ad reſtituendum valorem equi, hac ratione: quia in dubio debet eſſe melior conditio Domini, ceu poſſeſſoris rei ſuæ, qua privari neutiquam debet, niſi certò conſtet de amiſſione, ſeu interitu. Ita cum *communi* DD. Sylveſter, Reginaldus, Leſſius *l. 2. c. 12. dub. 15. n. 92.* Dicaſtill. *l. cit.* Tambur. *l. 8. tr. 3. c. 2. §. 8. n. 5.* Sporer *cit. n. 163.* qui tamen cum Lugone *n. 187.* probabile exiſtimat, in tali caſu poſſeſſorem iniquum ſolùm teneri ad reſtituendum pro rata dubii.

At verò, inquies, hoc ipſum difficile, immò impoſſibile videtur, divinare ſcilicet, an res illa apud Dominum periiſſet, vel non? item, quantum damnum, aut lucrum ceſſans è carentia ſuæ rei Domino emerſerit? quis enim hoc divinabit?

79. ℟. Fateor equidem, hoc oppidò difficile esse, & satis incertum. Verum, quemadmodum in aliis rebus ab hominum arbitrio, & existimatione dependentibus, dum veritatem ipsam attingere non valemus, jubemur sequi, amplecti, seu etiam indagare id, quod prudentûm judicio verosimilius apparet; ita sanè in hoc puncto nostro id, quod verosimilius apparet, sequendum est; & amplectendum.

Et nunquid si tu scires, Titium tibi aliquid debere, ignorares autem quantum, omnem moveres lapidem ad deprehendendam omnimodam veritatem, qua non apprehensa prætenderes tantum, quantum tibi debitum verosimiliùs existimares? Vade igitur, & idipsum observa erga proximum tuum, & bene tutus eris in tua conscientia; nam in hac materia de restitutione tutissimâ via incedimus, sequendo, & observando illa duo, lumine naturæ nota principia: *quod tibi vis fieri, alteri feceris; & quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Inquirendum proinde est in tali casu diligenter 1. quanti revera pretii, & valoris equus tunc temporis fuerit? 2. an Dominus non fuerit passus damnum emergens ex eo, quòd forsitan propriis expensis debuerit sibi procurare alium equum? vel lucrum cessans ex eo, quòd suo equo fuisset usus ad hunc aut illum laborem, vel vectu-

vecturam lucrativam &c.? item 3. an, vel quo tempore, aut quo pretio eundem equum vendidisset? 4. quantum aliis suis equis assueverit lucrari? item 5. quantas soleat facere expensas in alimentum, & pabulum aliorum equorum?

Et vel maximè 6tò, an radix morbi, quô equus periit, fuerit inveterata, an verò obiêrit duntaxat ex aliquo alio accidente: v. g. ob incuriam possessoris, vel nimios labores? Hæc & similia oportet, immò necessum est accuratè conferri, & omnibus maturè perpensis cum aliquo viro rem intelligente, discreto ac prudenti deliberare, aut concludere, ad quantam restitutionem tenearis. Tutissimum quoque foret per tertium quendam rem cum Domino conferre, & convenire, quantum is rationabiliter prætendat intuitu talis furti, modò id sine periculo manifestationis, vel alterius damni gravioris fieri valeat.

Dices adhuc: at quid, si ego heri abstulissem vinum aut frumentum; illúdque mox consumpsissem mala fide, hodie verò incursu hostili, vel alio casu fortuito omne reliquum vinum aut frumentum consumptum sit, quócum pariter aliud heri à me ablatum certò fuisset consumptum, tenebórne aliquid compensare Domino?

℟. cum distinctione. Vel enim heri jam erat prævisum periculum interitûs aut 80.

F 2 dire-

direptionis hodiernæ, vel non? si non: certè teneberis restituere totum pretium vini, aut frumenti. Ratio est: quia illud mala fide iniquè consumendo, illicò contraxisti obligationem compensandi damnum, & reddendi æquivalens toti illi valori, quem heri habuit frumentum à te consumptum; quæ obligatio tolli nequit, nisi actu restituas. At verò, si heri quidem aliquale periculum, non autem totum, vel tantum fuit prævisum, quantum hodie probavit eventus, teneberis quidem adhuc aliquid restituere, non tamen integrum pretium; quia quantò majus periculum interitûs prævidetur, tantò minoris æstimari solent merces, uti patet tempore imminentis naufragii.

Quin immò, si heri illud periculum jam certò, & infallibiliter fuisset prævisum, te ab omni onere restitutionis liberat Tamburinus *loc. cit. n. 10.*; tum quia res certò peritura nihil æstimatur; tum etiam, quia Dominus in talem consumptionem tacitè consentire præsumitur: quis enim (inquit Doctor proximè citatus) non vellet panem v. g. à te potiùs, quàm ab igne devorante consumi? Lugo *tom. 1. de just. disp. 18. sect. 4. n. 77.* Molina *tom. 3. disp. 726.* Lessius *l. 2. c. 12. dub. 15. n. 95.*

Dices. Si vinum, aut frumentum heri ablatum conservâssem illúdque hodie communi

muni incendio periisset, profectò nullus me condemnaret ad restitutionem: ergo nec teneor, tametsi illud heri nullo etiam periculo prævisò consumpserim, quia revera nullum damnum intuli Domino.

81. ℞. Negando paritatem; nam si tu frumentum aut vinum illud conservâsses, heri effectivè nullum damnum intulisses: & sicut frumentum adhuc mansisset sub dominio illius, cujus ante erat, ita pariter periculum interitûs: omnis quippe res, quæ casu perit, Domino suo perit; consequenter si hodie periisset communi incendio, tu ab onere restitutionis liber evasisses. At verò, si tu heri mala fide frumentum illud, aut vinum jam consumpsisti, statim in ipso momento consumptionis effectivè damnificâsti Dominum, & obligationem restituendi contraxisti, uti jam dictum fuit: & quemadmodum vinum illud, vel frumentum heri consumptum hodie non ampliùs exstitit in rerum natura, ita hodie non ampliùs potuit perire Domino suo. Vide Laymann *l. 3. tr. 2. c. 4.* Sporer *c. 2. n. 166.*

CASUS TERTIUS.

Caja famula jussa ab Hero suo, ut quadam victualia v. g. Thee, Caffee, Saccarum &c. assignato certo pretio emeret á Mercatore B. hôc prætermisso victualia illa emit ab alio Mercatore

catore C. à quo illa obtinuit minori pretio, & tale commercium jam ab uno, & altero anno, exercuisse fatetur, ita tamen, ut illud, quod de pretio supererat, non ampliùs suo Hero, sed sibi, velut lucrum singularis industriæ suæ attribuerit, ac servaverit. Unde jam quærit 1. an Mercatori B. teneatur aliquid restituere? 2. an verò lucrum illud tuta conscientiâ sibi reservare valeat, vel etiam Hero suo reddere teneatur?

82. ℞. ad primum. Caja nihil tenetur restituere Mercatori B. Ratio est: quia huic nihil ademit, quod jam suum erat. Et licèt videatur quodammodo illum defraudâsse lucro justo, quod inde percipere potuisset; quia tamen ad tale lucrum nullum habuit jus actuale, nec in re, neque ad rem; hinc Caja respectu Mercatoris B. non egit contra Justitiam commutativam; consequenter nec tenetur ad aliquam recompensationem huic Mercatori faciendam, uti facilè colligetur ex dictis supra *n. 5.*

Dices forsitan: tale lucrum de voluntate Domini jam erat destinatum pro Mercatore B. ergo hic jam habuit jus saltem ad rem in præfatum lucrum; quod, cùm famula iniquè læseris, haudquaquam ab onere restitutionis eximenda erit.

83. ℞. Etiam dato hoc, quòd lucrum illud fuerit quodammodo destinatum pro Mercatore

çatore (de quo dubitari posset) profecto illud nondum erat destinatum absolutè, velut aliquid de jure debitum, sed potiùs sub conditione; si Mercator pro pecunia illa suas merces extradiderit; quod, cùm defacto nondum contigerit, dicendum, quod Mercator B. nullum adhuc jus habuerit in illam pecuniam; quemadmodum nec Dominus pecuniæ habuit jus in merces Mercatoris, nisi illas actu emeret, esto Mercator jam priùs fuerit paratus ad eas vendendas. Secus tamen resolvendum existimarem, casu quo talis Dominus jam antecedenter convenisset cum Mercatore B. universaliter paciscendo, quòd ab eo duntaxat hæc aut illa victualia velit emere, ita, ut Mercator vicissim esset obligatus eas pro certo pretio vendere, & procurare, prout sæpe fieri amat à magnis Dominis: hôc enim supposito Mercator vi pacti obtinuisset jus ad lucrum, quô à famulis, aut famulabus, aliisve officialibus privari non posset sine injuria, & onere restituendi, sin minùs totum lucrum, saltem pro spe lucri.

℞. jam ad 2dum. Caja nequit tutâ conscientia sibi reservare id, quod de pretio à suo Domino data supererat. Ratio hujus est: quia pecunia, quamdiu non expenditur pro mercibus, manet sui Domini: neque verum est, quod is voluerit ab- 84.

negare Dominium illarum, quamprimùm eas tradidit Cajæ famulæ suæ, sed voluit duntaxat tradere id, & tantum, quantum pro comparandis victualibus existimavit necessarium. Profectò experientia quotidiana probat, hanc essem voluntatem Dominorum, ita, ut inter centum vix unus reperiatur, qui velit hujusmodi excessum remanere famulis aut famulabus suis: atqui certum est, esse illicitum, reservare excessum illum pecuniarum contra voluntatem Domini: ergo hunc tenetur restituere.

Dices. Si Caja à Mercatore B. victualia illa emisset, debuisset totam illam pecuniam expendere, nec Dominus quidquam ampliùs inde recepisset; uti supponit Casus: ergo ex eo, quòd singulari sua industria eas ab alio Mercatore emendo, aliquid reservaverit, neutiquam condemnanda est ad hujus restitutionem.

85. ℞. Negando Consequent. quia, ùt jam dictum, Dominus non censetur renuntiâsse, aut voluisse renunciare dominio pecuniæ, quæ remaneret in manibus famulæ suæ, quippe aliunde obligatæ ad fideliter gerendum Domini sui negotium. Quemadmodum ergo tali pecunia incendio, vel alio casu fortuito consumpta, Dominus amittit illius dominium, non item si industriâ famuli aut famulæ incendio fuisset

erepta:

erepta, tunc enim debet restitui Domino; ita prorsus in nostro casu fieri necessum est. Pro praxi tamen in hoc casu Confessarius gnaviter advertat 1. an Famula talem pecuniam sibi reservaverit ex quadam speciali, & extraordinaria industria Domino indebita? (quod raro quidem contingere natum est) 2. an merces à Mercatore C. comparatæ fuerint ejusdem bonitatis cum illis, quas emisset, à Mercatore B.? 3. an Dominus Cajæ sit valde dives, generosus, & liberalis; ita, ut non soleat de similibus minutiis multùm curare? si sic: faciliùs poterit dissimulare onus restitutionis ob rationabiliter præsumptum Domini consensum; idque præsertim tunc, si Caja nihil ampliùs habeat, & totum jam consumpsit: è contra si Dominus sit austerus, ac rerum suarum tenax, nec adeò dives, & præsertim si merces ab alio Mercatore C. comparatæ non fuissent ejusdem bonitatis cum mercibus Mercatoris B. nec industria, vel labor Cajæ extraordinarius in iis comparandis, certò præfatam pecuniam tutâ conscientia neutiquam sibi poterit reservare, quandoquidem hæc revera sit aliena, & his stantibus Dominus credi debeat rationabiliter invitus. Multò minùs permittendum erit Cajæ, ut idipsum protinus practicet; sed vel tenebitur accedere Mercatorem B. vel certè opportuna occasione

79. ℟. Fateor equidem, hoc oppidò difficile esse, & satis incertum. Verum, quemadmodum in aliis rebus ab hominum arbitrio, & existimatione dependentibus, dum veritatem ipsam attingere non valemus, jubemur sequi, amplecti, seu etiam indagare id, quod prudentûm judicio verosimilius apparet; ita sanè in hoc puncto nostro id, quod verosimilius apparet, sequendum est, & amplectendum.

Et nunquid si tu scires, Titium tibi aliquid debere, ignorares autem quantum, omnem moveres lapidem ad deprehendendam omnimodam veritatem, qua non apprehensa prætenderes tantum, quantum tibi debitum verosimiliùs existimares? Vade igitur, & idipsum observa erga proximum tuum, & bene tutus eris in tua conscientia; nam in hac materia de restitutione tutissimâ via incedimus, sequendo, & observando illa duo, lumine naturæ nota principia: *quod tibi vis fieri, alteri feceris; & quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Inquirendum proinde est in tali casu diligenter 1. quanti revera pretii, & valoris equus tunc temporis fuerit? 2. an Dominus non fuerit passus damnum emergens ex eo, quòd forsitan propriis expensis debuerit sibi procurare alium equum? vel lucrum cessans ex eo, quòd suo equo fuisset usus ad hunc aut illum laborem, vel

vectu-

vecturam lucrativam &c.? item 3. an, vel quo tempore, aut quo pretio eundem equum vendidisset? 4. quantum aliis suis equis assueverit lucrari? item 5. quantas soleat facere expensas in alimentum, & pabulum aliorum equorum?

Et vel maximè 6tò, an radix morbi, quô equus periît, fuerit inveterata, an verò obiêrit duntaxat ex aliquo alio accidente: v. g. ob incuriam possessoris, vel nimios labores? Hæc & similia oportet, immò necessum est accuratè conferri, & omnibus maturè perpensis cum aliquo viro rem intelligente, discreto ac prudenti deliberare, aut concludere, ad quantam restitutionem tenearis. Tutissimum quoque foret per tertium quendam rem cum Domino conferre, & convenire, quantum is rationabiliter prætendat intuitu talis furti, modò id sine periculo manifestationis, vel alterius damni gravioris fieri valeat.

Dices adhuc: at quid, si ego heri abstulissem vinum aut frumentum; illúdque mox consumpsissem mala fide, hodie verò incursu hostili, vel alio casu fortuito omne reliquum vinum aut frumentum consumptum sit, quócum pariter aliud heri à me ablatum certò fuisset consumptum, tenebórne aliquid compensare Domino?

℞. cum distinctione. Vel enim heri jam erat prævisum periculum interitûs aut 80.

 dire-

direptionis hodiernæ, vel non? ſi non: certè teneberis reſtituere totum pretium vini, aut frumenti. Ratio eſt: quia illud mala fide iniquè conſumendo, illicò contraxiſti obligationem compenſandi damnum, & reddendi æquivalens toti illi valori, quem heri habuit frumentum à te conſumptum; quæ obligatio tolli nequit, niſi actu reſtituas. At verò, ſi heri quidem aliquale periculum, non autem totum, vel tantum fuit prævisum, quantum hodie probavit eventus, teneberis quidem adhuc aliquid reſtituere, non tamen integrum pretium; quia quantò majus periculum interitûs prævidetur, tantò minoris æſtimari ſolent merces, uti patet tempore imminentis naufragii.

Quin immò, ſi heri illud periculum jam certò, & infallibiliter fuiſſet prævisum, te ab omni onere reſtitutionis liberat Tamburinus *loc. cit. n. 10.*; tum quia res certò peritura nihil æſtimatur; tum etiam, quia Dominus in talem conſumptionem tacitè conſentire præſumitur: quis enim (inquit Doctor proximè citatus) non vellet panem v. g. à te potiùs, quàm ab igne devorante conſumi? Lugo *tom. 1. de juſt. diſp. 18. ſect. 4. n. 77.* Molina *tom. 3. diſp. 726.* Leſſius *l. 2. c. 12. dub. 15. n. 95.*

Dices. Si vinum, aut frumentum heri ablatum conſervâſſem illúdque hodie communi

muni incendio periisset, profecto nullus me condemnaret ad restitutionem: ergo nec teneor, tametsi illud heri nullo etiam periculo praeviso consumpserim, quia revera nullum damnum intuli Domino.

81. ℞. Negando paritatem; nam si tu frumentum aut vinum illud conservâsses, heri effectivè nullum damnum intulisses: & sicut frumentum adhuc mansisset sub dominio illius, cujus ante erat, ita pariter periculum interitûs: omnis quippe res, quae casu perit, Domino suo perit; consequenter si hodie periisset communi incendio, tu ab onere restitutionis liber evasisses. At verò, si tu heri mala fide frumentum illud, aut vinum jam consumpsisti, statim in ipso momento consumptionis effectivè damnificâsti Dominum, & obligationem restituendi contraxisti, uti jam dictum fuit: & quemadmodum vinum illud, vel frumentum heri consumptum hodie non ampliùs exstitit in rerum natura, ita hodie non ampliùs potuit perire Domino suo. Vide Laymann *l. 3. tr. 2. c. 4.* Sporer *c. 2. n. 166.*

CASUS TERTIUS.

Caja famula jussa ab Hero suo, ut quadam victualia v. g. Thee, Caffee, Saccarum &c. assignato certo pretio emeret á Mercatore B, hoc praetermisso victualia illa emit ab alio Mercatore

catore C. à quo illa obtinuit minori pretio, & tale commercium jam ab uno, & altero anno, exercuisse fatetur, ita tamen, ut illud, quod de pretio supererat, non ampliùs suo Hero, sed sibi, velut lucrum singularis industriæ suæ attribuerit, ac servaverit. Unde jam quærit 1. an Mercatori B. teneatur aliquid restituere? 2. an verò lucrum illud tuta conscientiâ sibi reservare valeat, vel etiam Hero suo reddere teneatur?

82. ℞. ad primum. Caja nihil tenetur restituere Mercatori B. Ratio est: quia huic nihil ademit, quod jam suum erat. Et licèt videatur quodammodo illum defraudâsse lucro justo, quod inde percipere potuisset; quia tamen ad tale lucrum nullum habuit jus actuale, nec in re, neque ad rem; hinc Caja respectu Mercatoris B. non egit contra Justitiam commutativam; consequenter nec tenetur ad aliquam recompensationem huic Mercatori faciendam, uti facilè colligetur ex dictis supra *n.* 5.

Dices forsitan: tale lucrum de voluntate Domini jam erat destinatum pro Mercatore B. ergo hic jam habuit jus saltem ad rem in præfatum lucrum; quod, cùm famula iniquè læseris, haudquaquam ab onere restitutionis eximenda erit.

83. ℞. Etiam dato hoc, quòd lucrum illud fuerit quodammodo destinatum pro Mercatore

catore (de quo dubitari posset) profecto illud nondum erat destinatum absolutè, velut aliquid de jure debitum, sed potiùs sub conditione; si Mercator pro pecunia illa suas merces extradiderit; quod, cùm defacto nondum contigerit, dicendum, quod Mercator B. nullum adhuc jus habuerit in illam pecuniam; quemadmodum nec Dominus pecuniæ habuit jus in merces Mercatoris, nisi illas actu emeret, esto Mercator jam priùs fuerit paratus ad eas vendendas. Secus tamen resolvendum existimarem, casu quo talis Dominus jam antecedenter convenisset cum Mercatore B. universaliter paciscendo, quòd ab eo duntaxat hæc aut illa victualia velit emere, ita, ut Mercator vicissim esset obligatus eas pro certo pretio vendere, & procurare, prout sæpe fieri amat à magnis Dominis: hôc enim supposito Mercator vi pacti obtinuisset jus ad lucrum, quô à famulis, aut famulabus, aliisve officialibus privari non posset sine injuria, & onere restituendi, sin minùs totum lucrum, saltem pro spe lucri.

℟. jam ad 2dum. Caja nequit tutâ conscientia sibi reservare id, quod de pretio à suo Domino data supererat. Ratio hujus est: quia pecunia, quamdiu non expenditur pro mercibus, manet sui Domini: neque verum est, quod is voluerit ab- 84.

negare Dominium illarum, quamprimùm eas tradidit Cajæ famulæ suæ, sed voluit duntaxat tradere id, & tantum, quantum pro comparandis victualibus existimavit necessarium. Profecto experientia quotidiana probat, hanc esse voluntatem Dominorum, ita, ut inter centum vix unus reperiatur, qui velit hujusmodi excessum remanere famulis aut famulabus suis: atqui certum est, esse illicitum, reservare excessum illum pecuniarum contra voluntatem Domini; ergo hunc tenetur restituere.

Dices. Si Caja à Mercatore B. victualia illa emisset, debuisset totam illam pecuniam expendere, nec Dominus quidquam ampliùs inde recepisset; uti supponit Casus: ergo ex eo, quòd singulari sua industria eas ab alio Mercatore emendo, aliquid reservaverit, neutiquam condemnanda est ad hujus restitutionem.

85. ℞. Negando Consequent. quia, ùt jam dictum, Dominus non censetur renuntiâsse, aut voluisse renunciare dominio pecuniæ, quæ remaneret in manibus famulæ suæ, quippe aliunde obligatæ ad fideliter gerendum Domini sui negotium. Quemadmodum ergo tali pecunia incendio, vel alio casu fortuito consumpta, Dominus amittit illius dominium, non item si industriâ famuli aut famulæ incendio fuisset

erepta:

erepta, tunc enim debet restitui Domino; ita prorsus in nostro casu fieri necessum est. Pro praxi tamen in hoc casu Confessarius gnaviter advertat 1. an Famula talem pecuniam sibi reservaverit ex quadam speciali, & extraordinaria industria Domino indebita? (quod raro quidem contingere natum est) 2. an merces à Mercatore C. comparatæ fuerint ejusdem bonitatis cum illis, quas emisset, à Mercatore B.? 3. an Dominus Cajæ sit valde dives, generosus, & liberalis; ita, ut non soleat de similibus minutiis multùm curare? si sic facilius poterit dissimulare onus restitutionis ob rationabiliter præsumptum Domini consensum; idque præsertim tunc, si Caja nihil ampliús habeat, & totum jam consumpsit: è contra si Dominus sit austerus, ac rerum suarum tenax, nec adeò dives, & præsertim si merces ab alio Mercatore C. comparatæ non fuissent ejusdem bonitatis cum mercibus Mercatoris B. nec industria, vel labor Cajæ extraordinarius in iis comparandis, certò præfatam pecuniam tutâ conscientia neutiquam sibi poterit reservare, quandoquidem hæc revera sit aliena, & his stantibus Dominus credi debeat rationabiliter invitus. Multò minùs permittendum erit Cajæ, ut idipsum protinus practicet; sed vel tenebitur accedere Mercatorem B. vel certè opportuna occasione

quæsita Hero suo intimare, quòd eadem victualia ab alio valeant comparari pretio minori. Vide de hoc, si placet P. Kress-linger *in addit. Theol. Mor.* P. Reiffenst. *tr. 8. dist. 4. post n. 102. addit. 414.*

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

86. COlliges ex hactenus dictis primò, non teneri ad restitutionem illum, qui grave damnum intulit ex ignorantia merùm concomitante, utputa occidendo inimicum suum quem putavit esse feram &c. etsi ita fuerit animò affectus, ut si scivisset esse inimicum, adhuc explodendo, & jaculando illum trajecisset. Ratio hæc est: quia talis occisio non fuit voluntaria; supponimus enim, quod v. g. in sylva jaculando, putaverit se petere feram, non verò suum inimicum. Nec obstat voluntas illa interna, vi cujus adhuc voluisset explodere in illum; quia hæc hic & nunc non influxit in occisionem, & hôc ipso eam in esse homicidii non reddidit voluntariam, neque formaliter injustam. La Croix *l. 6. p. 2. n. 190.* Babenstuber, Lessius, Dicastillo, & alii.

87. Colliges 2dò, neque illum teneri ad restitutionem, qui alium damnificavit, dando qui-

quidem operam rei illicitæ, simul tamen pro possibili cavendo, ne injustè damnificaret, ùt si alterius domum nocturno tempore fuit ingressus animô furandi v. g. pecuniam aut vestem, diligenter cavit, ne incendium oriretur: idque nihilominus ob inculpabilem incuriam ortum fuit, quo casu quidem tenebitur ad restitutionem eorum, quæ furto abstulit, quippe quæ voluntariè supponitur abstulisse, non tamen ad resarcienda damna ex incendio secuta. Ratio est: quia tale incendium pariter non fuit voluntarium: ergo in foro conscientiæ moraliter imputari nequit. Nihilominus in foro externo ob admissam culpam Politicam justè condemnari valet ad pœnam, & resarcitionem totius damni, quâ sententia lata tenebitur etiam in foro conscientiæ sese accommodare, juxta dicta superiùs *n. 64.* Sporer, Lessius, Babenstuber *disp.* 4. *a. 3. n. 8. & 9.* Dicastillo *l. 2. tr. 2. disp. 3. dub. 2. n. 68.* Petschacher *de restit. pag. 163. & seqq.*

Colliges 3tiò, Eum, qui subita ira percitus, per actionem tantùm venialiter malam grave damnum intulit, v. g. alterum mutilando, defraudando, segetes comburendo &c. Item Custodes ædium, aut vinearum, qui per negligentiam venialem duntaxat fores relinquunt apertos, cujus occasione alii intrantes, grave damnum inferunt, non teneri ad refusionem totius 88.

damni.

damni. Ratio est: quia reparatio gravis damni, ceu effectus pœnalis gravis, nequit oriri, nisi ex culpa gravi: ergo ubi hæc non fuit commissa, ibi pœnitens in foro conscientiæ, & ante Sententiam Judicis non est condemnandus. Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 10.* Sà, & alii.

89. Nihilominus cùm omnis injuria formalis damnosa nata sit ex sua natura, inducere obligationem resarciendi illam, & satisfaciendi læso; hinc probabilius existimo cum Bonacin. Haunoldo, Illsung, & aliis, quos citat, & sequitur La Croix *cit. lib. 3. pag. 2. n. 191.* talem teneri ad resarciendam partem gravis damni, proportionatam culpæ veniali; etsi quantitas hæc universaliter determinari nequeat, sed determinanda sit judiciô viri prudentis, perpensis maturè omnibus circumstantiis, tum illius, qui damnum intulit, tum alterius etiam, qui fuit injustè damnificatus. Judico proin cum P. Illsung *mox cit. n. 10.* talem satisfacturum Justitiæ, si restituat tantum, quantum infra quantitatem ad peccatum mortale sufficientem, judicio viri prudentis, commissæ culpæ veniali correspondet, seu, quantum tali Domino subtrahere, aut scienter damno dare non posset absque peccato veniali. Immò verò opposita sententia, quam tenent Lessius, Tamburinus, aliique graves Doctores, quòd scilicet

cet is, qui auferendo, aut graviter damnificando proximum cum solo peccato veniali ex mera indeliberatione, aut inadvertentia commisso, ad nullam prorsus restitutionem teneatur, verè probabilis videtur, & hodiedum à pluribus probatis, classicisque Doctoribus ùt talis propugnatur, hâc potissimum ratione: quia ex voto semiplenè tantùm voluntario nulla prorsus oritur obligatio præstandi materiam gravem voto promissam neque partem ejus: ergo (inquiunt) neque ex culpa veniali duntaxat oritur obligatio resarciendi damnum grave, aut partem illius. Videatur de hoc Babenstuber *cit. a. 3. n. 14.*

Colliges 4tò, illum, qui quidem scienter intulit damnum grave, invincibiliter tamen ignoravit, illud esse tam grave (ùt si putavit, annulum, qui revera valuit 50. tantùm valere 5; proptereáque in flumen, aut ignem projecit) non teneri ad refundendum totum damnum, sed solùm ad tantum, quantum scienter damnificavit, utputa in hoc casu nostro ad quinque florenos. Ita Pontius, Dicastillo, Haunoldus *tr. 2. n. 219.* Diana *part. 11. tr. 2. Resolut. 34.* La Croix *cit. n. 194.* contra Lugonem, Illsung & alios nonnullos. Ratio est: quia ad illud, quod invincibiliter ignoravit, resarciendum, neque ex lege positiva, neque ex lege naturali tenetur, nam, eo ipsô, quòd talem ex- 90.

cessum

cessum damni inculpabiliter non agnoverit, dici nequit causa moralis illius, neque is potest ei moraliter imputari: ergo neque obligari ad restitutionem, saltem ante Sententiam Judicis.

91. Colliges tandem 5tò, quòd, licèt illa Sententia Lessii, Tamburini, & aliorum, asserentium, non esse obligationem reparandi damnum ex culpa duntaxat veniali, sit verè probabilis, ut proin pœnitens, volens eam amplecti in praxi, absolutionis beneficio privari nec possit, neque debeat, nihilominus Confessario incumbere, ut dum audit, pœnitentem grave damnum intulisse culpabiliter, non nimis faciliter judicet, aut inferat, damnificationem contigisse duntaxat ex culpa veniali, ideóque ad nullam restitutiouem obligari suum clientem. Ratio est: quia quando damnum est grave, culpa, ex qua proficiscitur, ordinariè est gravis, seu mortalis; raró enim, dum quis aggreditur opus periculosum, operatur ex inconsideratione, seu deliberatione imperfecta tantùm; præsertim cùm opera externa suum periculum operanti facilè insinuent, animúmque excitare soleant ad advertentiam, ac deliberationem, saltem interpretativè talem, quæ sufficit ad peccandum mortaliter: ideóque tam facilè ab onere restituendi absolvendus non est, sed omnia circumspectè, & cum grano salis tractari debent,

debent, ne dum uni nimiùm condescendit, alter injustè gravetur. Videatur Lessius *l. 2. c. 7. dubit. 6. n. 29.* Babenstuber *cit. n. 20.*

CONFERENTIA QUARTA.

De Restitutione debita ex delicto formali injustæ damnificationis.

SUMMARIUM.

92. Injusta damnificatio, quid sit?

93. Hæc potest fieri dupliciter 1. vel directè, vel indirectè; item 2. vel positivè, vel negativè.

94. Mensura restitutionis injustè damnificanti incumbens est: *quantitas damni illati.*

95. Necessum tamen est, ut intervenerit culpa Theologica gravis.

96. Potest quis impediri à bono assequendo ad quod vel Jus habuit, vel nullum: & hoc à Confessario est specialiter observandum:

97. Nam qui alterum impedit ab assecutione boni jam debiti ex Justitia commutativa, tenetur ad restitutionem; non item, si nullum habuit Jus; nisi fraus, aut vis intervenerit impediendo &c.

98. Qui aliquid damnificando facit, quod prævidet alteri imputandum, probabiliter non tenetur huic compensare damnum.

99. Re-

99. Resolvitur Casus I. de quodam Caupone, qui, ut plures sibi attraheret hospites, cerevisiam, carnes &c. minori pretio, quàm alii, vendidit.

100. Qui, si contra prohibitionem Principis, vel Magistratûs id fecit, peccavit, & tenetur ad restitutionem &c.

101. Solvitur quædam instantia contra hoc facta.

102. Et quid, si praxet cerevisiam cæteris meliorem, æquali tamen pretio cum aliis eandem vendat hospitibus?

103. Resolvitur Casus II. de quodam Advocato, qui pecuniam pauperibus Studiosis legatam injustè distribuit.

104. Quique ob defectum sufficientis Studii perdidit causam sui Clientis?

105. Et quid, si Cliens revera habuisset causam injustam?

106. Resolvitur Casus III. cujusdam Filii familias, qui Parentem suum subdolè impedivit, ne certæ cuidam Congregationi legaret mille florenos.

107. An, vel quid propterea teneatur resarcire huic Congregationi?

108. Si ex odio erga hanc Parenti suo persuasisset, ut tantundem legaret alteri, aut sibi relinqueret, probabiliter nihil teneretur compensare dictæ Congregationi.

109. Confessarii est, præprimis attendere quantitatem culpæ ab injusto damnificatore commissæ.

110. Qui Episcopum jam resolutum ac determinatum ad conferendum alicui verè digno beneficium, falsis criminationibus, aut mendaciis inducit, ut sibi, vel alteri conferat, graviter delinquit, & tenetur ad restitutionem.

111. Secus dicendum foret, si homo ille reverà non fuisset dignus beneficio.

112. Si-

112. Similiter obligationem restituendi contrahunt, qui mendaciis, aut dolo impediunt Opifices, & Operarios à lucro, quod obtinuissent.

113. Econtra non peccat, nec tenetur ad restitutionem, qui Episcopum, vel alium solis precibus, aut suasione eò perducit, ut sibi conferat beneficium, quod jamjam intenderat conferre alteri.

114. Idem tenendum est de Religioso, simili modo persuadente Moribundo, ut suo potius monasterio, quàm alteri aliquid leget.

115. Est tamen Religiosis quoad hoc circumspectè agendum, & semper ante oculos habenda constitutio *Clement. 2. de Privileg.*

116. An restituendi obligationem incurrant, qui fraude impediunt, ne delinquentes deveniant ad manus Justitiæ, & mulctam solvere cogantur.

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus circa obligationem restituendi ex delicto formali injustæ damnificationis.

QUæres primò, quomodo injusta damnificatio differat ab injusta acceptione?

℞. Differunt in eo, quòd injustè damnificans ex suo delicto nihil emolumenti, aut commodi, vel lucri accipiat, uti patet si quis alterius domum incendat &c. econtra injustè accipiens ex suo delicto aliquid accipit commodi, vel emolumenti, veluti liquet v. g. ex furto rei alienæ &c. 92.

Quæres 2dò, quotupliciter injusta damnificatio fieri soleat?

93. ℟. Duplici modo fieri potest, ac solet, scilicet vel 1. directè, vel indirectè; vel 2. positivè, aut negativè. Directè fit, dum quis per se intendit damnificare proximum: indirectè autem, dum quis ponit causam, vel positam non amovet, agendo scilicet, vel omittendo aliquid, ex quo prævidet subsecuturum damnum proximi, tametsi illud damnum directè minimè intendat. Porro positivè damnificare dicitur, qui rem alienam destruit, aut deteriorem reddit: negativè autem damnificare existimatur, qui alterum impedit à consecutione alicujus boni, ad quod assequendum iste vel Jus, vel saltem spem habuit; de quo mox infrà *n. 97.* Rursus utráque hæc damnificatio fieri potest non tantùm per se, seu per propriam personam, sed etiam per alienum v. g. servum aut filium &c. nam hoc loco procedit illa *Regula 72. Juris in 6to; qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.*

Quæres 3tiò, quantum teneatur restituere, qui alium injustè damnificavit?

94. ℟. Qui cum culpa Theologica gravi alterum damnificavit (sive per se ipsum immediatè, sive per suos) tenetur restituere *quantitatem damni illati;* ideóque 1. rem ipsam deterioratam, aut ejus valorem, item

item 2. omnes fructus illius; necnon 3. omne damnum emergens, & lucrum Domino cessans. Ita cum communissima & certa Sententia Sporer *tr. 4. c. 2. n. 185.* Ratio autem hujus est eadem, quæ data fuit suprà *n. 67.* de possessore iniquo; est enim par utriusque ratio, & æqualis mensura restituendi, scilicet *quantitas damni illati:* at, nisi injustè damnificans restitueret omnia mox enumerata, nunquam sanè perveniret ad quantitatem damni illati, nec Justitia unquam suum obtineret finem, ùt dictum fuit *l. cit.* ergo &c.

Dixi tamen: *qui cum culpa Theologica* 95. *gravi &c.* etenim is, qui vel nullam culpam Theologicam, vel certè non gravem commisit (etsi in foro externo adhuc justè condemnari valeat ad compensationem damni, & facta condemnatione etiam in foro conscientiæ sese accommodare teneatur, secundùm dicta *n. 46.*) ante Sententiam Judicis tamen in conscientia non tenetur ad compensationem rei gravis; quia hujus obligationis nullus ostendi potest titulus, neque afferri ratio efficax, veluti probatum fuit suprà *n. 63.* Videri etiam de hoc possunt Lessius *l. 2. c. 7. dub. 6. item c. 9. dub. 19.* Molina *disp. 698.* Laymann *l. 3. tr. 2. p. 1. c. 6. n. 2,* Sporer *n. 191.*

Quæres 4tò, quantum teneatur restituere is, qui alium impedit à consecutione alicujus boni?

96. Ante reſponſionem breviter notandum, poſſe aliquem impediri ab aliquo bono, reſpectu cujus equidem nullum habuit jus, tamen habuit probabilem ſpem, illud obtinendi, ſaltem ex liberali collatione alterius; vel etiam impediri poteſt ab aſſecutione boni, ad quod jam habuit actuale jus, ſive dein perfectum, & *in re*, etſi nondum poſſeſſa; ùt ſi quis impediatur à conſequendo beneficio vel officio ſibi jamjam collato, & confirmato, aut à conſequenda donatione mortis causâ facta, vel à capeſſenda hæreditate jam adita poſt mortem teſtatoris, aut à ſolutione debitorum &c. ſive etiam jus imperfectum, ſeu *ad rem*; ùt ſi quis impediatur à beneficio, ad quod jam fuit legitimè præſentatus, etſi nondum confirmatus, vel à conſequendo legato, aut alia re promiſſa, & acceptata, ex quocunque demum contractu; ídque fieri poteſt ſine, aut cum dolo, fraude, vel vi &c. de quo vide Sporer *cit. tr. 4. n. 197.* vel *tr. 6. Sect. 1. c. 1. n. 3. & 4.* h. n.

97. ℞. 2. Qui impedit aliquem à conſecutione alicujus boni, ad quod is jam habuit jus in re, vel ad rem; eſto hoc faciat ſine vi, vel fraude; item 2. qui aliquem impedit à conſecutione alicujus boni vi, dolo, vel fraude, eſto nullum jus ad illud bonum habuerit, tenetur ad compenſationem damni juxta æſtimationem illius boni, vel

ſpei

ſpei habitæ ad illud aſſequendum: ſecus, ſi ſine vi vel fraude impedivit. Ita communiter DD. Molina *diſp.* 727. Laymann *cit. c.* 7. *n.* 1. Lugo *diſp.* 18. *Sect.* 5. *n.* 98. La Croix *l.* 3. *p.* 2. *n.* 69. & Ratio prioris eſt: quia violans jus alterius cum damno, tenetur ad compenſationem: atqui impediens ab aſſecutione alicujus boni, ad quod alter jam habuit jus actuale, violat jus illius, & quidem cum damno: ergo tenetur ad compenſationem hujus. Ratio autem poſterioris eſt: quia eſto ille alter nondum habuerit actuale jus ad beneficium, vel aliud bonum, mera gratuita voluntate ſibi conferendum, habuit tamen verum jus illud ab alio petendi, & ne in hoc ab alio, quocunque demum, vi vel fraude impediatur: ergo qui hôc modo illum impedit, verè agit contra Juſtitiam; conſequenter obligatur reſarcire hoc damnum, non quidem refundendo totum illud bonum ſperatum, ſed potiùs pro rata ſpei ad illud conſequendum, quippe qua ſola alterum privavit ponendo impedimentum.

Quæres 5tò, an etiam ille teneatur ad refuſionem damni, qui aliquid facit, quod prævidet, alteri imputatum iri, ſi ille alter propterea damnum patiatur; ut ſi quis incendat domum, aut ſegetes Titii, & tale incendium imputetur Cajo, iſque propterea compellatur reſarcire damnum?

98. R. Quòd non teneatur. Ita tenent Molina, Sanchez, Lessius, & Lugo *disput. 8. n. 85.* qui probabiliter putant, etiam tunc non teneri, quando fecit ideò, quia prævidit, tale delictum alteri imputatum iri, secus nunquam illud facturus: idipsum tenet La Croix *cit. l. 3. p. 2. n. 155.* Ratio est: quia talis non est causa, cur alter, cui ob ignorantiam imputatur delictum, damnificetur, sed est merùm occasio illius damni, quòd ex Justitia impedire non tenebatur, sed tantùm ex charitate; ergo respectu hujus, cui damnum imputatur, non peccavit contra Justitiam, sed solùm contra Charitatem: atqui ex læsione solius Charitatis non oritur obligatio restituendi; uti dictum fuit suprà *C. 1. n. 5.* ergo huic nihil tenetur ex Justitia compensare (etsi Charitas hoc suadeat) bene tamen illi, quem voluntariè damnificavit injustè. Vide etiam Tambur. *l. 6. decal. c. 4. n. 3.*

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici, de obligatione restituendi ex titulo injustæ damnificationis.

CASUS PRIMUS.

Titius Caupo cerevisiam, carnes, & alia id genus victualia hospitibus suis vendere consuevit

suevit minori pretio, quàm alii Caupones, idque eo fine ac intentione, ut hac viâ plures sibi attraheret hospites. Cùm verò ipsúsmet advertat, hoc cedere in aliorum Cauponum præjudicium, quippe quorum Commercium notabiliter propterea diminuitur; hinc dubitat, & quærit, an protinus tutâ conscientia idem valeat prædicare?

℞. Per se loquendo hæc praxis non videtur illicita, nisi aliunde supponatur prohibita. Ratio est: quia sine injuria aliorum Cauponum Titius posset suam cerevisiam, carnes, & alia id genus victualia hospitibus suis omnino gratis donare: quidni ergo eadem minori pretio, quàm alii vendere? deinde, cuivis licitum est, suum utile, & lucrum mediis licitis quærere: at, minori pretio merces vendere, de se non est medium illicitum, sed potiùs licitum: ergo &c. Accedit, quòd ne charitas quidem obliget Titium, ut bono aliorum Concauponum consulat cum suo notabili detrimento, quale esset illa carentia lucri ex concursu hospitum adipiscendi. Denique alii Caupones nequeunt de jure prætendere, ut hospites se potiùs, quàm Titium frequentent, cuilibet enim hospitum liberum est accedere quemlibet: ergo Titius hôc modo (quantum est de se) nec delinquit contra Justitiam, neque contra charitatem. 99.

Quam ob rem Lugo *disp. 37. n. 111.* meritò excusat à mortali Advocatos, Medicos, Mercatores, aliósque similes, qui sine vi, fraude, & mendacio, etsi cum aliorum præjudicio, curant ad se trahere illos, qui alios frequentabant; quia scilicet charitas non obligat ad consulendum bono proximi cum magno suo, vel suorum incommodo. Videatur de hoc Sanchez *l. 1. consil. mor. c. 3. dub. 3. n. 5.* La Croix *l. cit. n. 81.*

100. Dixi tamen: *nisi hac praxis sit aliunde prohibita &c.* subinde enim, & quidem frequenter, Princeps, aut Magistratus prohibet suis subditis, ne hoc, vel illud genus mercium majori, vel etiam minori pretio vendere præsumant, quàm publica auctoritate taxatum fuit; ídque omnino justè, scilicet ad conservandam pacem, & æquitatem in Republica, nec non ad arcendam nonnullorum avaritiam, vel astutiam &c. quâ lege supposita, utpote justissima, Titius noster potuisset graviter peccare, nedum contra obedientiam Principi, seu etiam Magistratui debitam, verùm etiam contra Justitiam, sicque incurrere obligationem compensandi damna aliis illata, præsertim si à Judice ad hoc fuisset condemnatus.

101. Nec refert, quòd, ùt mox suprà meminimus, hujusmodi victualia, quippe quorum

rum verum habeat dominium, hospitibus suis potuisset omnino gratis donare; esto enim id posset per se loquendo, & seclusa omni prohibitione legitima, hac tamen stante neutiquam potest: quia Princeps & Magistratus vi dominii alti, exigente id bono publico, justè, ac validè prohibere possunt, ne subditi hoc, aut illo modo sua bona dilapident, distrahant, vendant, vel disponant. Hac de causa Testator, esto cæteróquin supponatur Dominus suorum bonorum, invalidè tamen de illis disponit saltem ad causas profanas; nisi certas quasdam solemnitates de jure requisitas observet, veluti communissimè tenent DD. & constat Clarissimis *text. juris instit. quibus modis testam. infir. §. ex eo 7.* item *L. 12. C. de testam.* nec non *L. Hac Consultissima 21. C. eod. tit.*

At quid (inquies) si talis Caupo suam cerevisiam æquali pretio quidem cum aliis juxta communem taxam vendat, eam tamen praxet meliorem, quàm alii, utpute quia praxando plus hordei, aut tritici tosti, vel etiam lupularum impendit, ut hôc modo sibi attrahat plures hospites?

℟. Cum eadem distinctione mox data. 102.
Vel enim à Magistratu, aut Principe intuitu boni publici fuit taxata certa mensura hordei, aut tritici tosti, seu etiam lupula-

eum adhibenda, vel non? si non: minimè peccabit Titius, ob rationes datas *n. 99.* Si verò supponatur taxata talis mensura (sicuti nonnullis in locis fieri assuevit) peccabit Titius contra Justitiam, adhibendo majorem quantitatem. Ratio est: quia hóc modo fraudulenter, ac subdolè, contra expressam legis prohibitionem, alios saltem indirectè damnificare velle convincitur; ad quod nullum omnino habet jus. Unde etiam tenebitur ad restitutionem, saltem post Sententiam Judicis; esto ante Sententiam fortè excusari possit ab hoc onere, eò quòd hujusmodi leges potiùs pœnales, quàm directivæ videantur; quod tamen ex praxi, ac communi persuasione prudentum colligendum, ac decidendum existimo. Ex qua prudens Confessarius facilè concludet, quidnam cum simili pœnitente habeat agere.

CASUS SECUNDUS.

S*Empronius pium quoddam legatum*, pro quatuor pauperibus Studiosis alendis distribuendum, & applicandum juxta ipsorum merita, *non distribuit æqualiter ad præfatam intentionem, sed ex privato affectu cuidam suo consanguineo, etsi non adeò bene merito, nec litterato, impendit notabilem partem. Insuper 2. nuper munus advocatiæ in se suscepit, sed* cau-

causam Clientis sui perdidit, partim quòd causam ipsius non satìs penetraverit, partim etiam quòd eidem penetrandæ non satìs studuerit. Quaritur jam, utrum Sempronius sit obligandus à Confessario ad aliquam restitutionem?

℞. Ad primum. Si fundator pecuniam illam reliquit pro alendis Studiosis pauperibus quasi in genere, nullum determinando in individuo, sed relinquendo hanc determinationem aliis v. g. Sempronio, potuit is inter alios etiam suum consanguineum determinare, modò hic verè pauper fuerit. Certè tamen peccavit ex eo, quòd huic suo consanguineo, utpote minùs litterato, ex privato affectu duntaxat, plus cæteris impenderit. Idcirco talem excessum tenetur compensare aliis diligentioribus utpote magis meritis. Ratio est: quia digniores ex voluntate Domini testatoris aquisiverunt Jus strictum ad talem portionem, & illa proportionalis distributio erat illorum Juri debita: ergo Sempronius aliter distribuendo legatum, hisce pauperibus Studiosis fecit injuriam damnosam. Quin immò, si consanguineus ille Sempronii non fuit verè pauper, tenebitur Sempronius noster recompensare, & alteri verè pauperi Studioso applicare, quidquid demum ex pio legato huic excessivè impendit. Ratio clara est: quia voluntas pii testatoris supponitur fuisse, ut pauperibus 103.

dun-

duntaxat Studiosis pium illud legatum applicaretur: atqui *voluntas ultima defuncti pro lege est servanda C. ultima voluntas 4. 13. q. 2. & nihil magis curandum, quam, ut ea impleatur l. 4. C. de necessar. servis hared. instit.* ergo Sempronio etiamnum incumbit, excessum illum alteri Studioso verè pauperi impendere. Videatur la Croix *l. 3. p. 2. n. 71.*

104. ℞. jam ad 2dum, Sempronium pariter condemnandum esse ex eo, quòd causâ ceciderit defectu sufficientis Studii.

Ratio est, quia regulariter loquendo quivis Advocatus ære conducitur (nam secus dicendum, si ex mera charitate Patrocinium suscepisset) cum pacto saltem implicito, ut suo Clienti fideliter patrocinetur: ergo si hoc non faciat ex negligentia graviter culpabili (uti supponitur non esse factum in nostro casu) tenebitur ad recompensanda damna Clienti emersa ex hujuscemodi negligentia. Hac ratione Bonacina *t. 2. in præcept. 8. decalog. d. 10. q. 3.* Lessius *l. 2. c. 31. dub. 8.* Laym. *l. 1. c. 5.* rectè docent, Advocatos, si causarum expeditiones cum præjudicio Clientis differant, postponant, vel plures acceptent, quàm expedire possint, peccare, ac teneri ad restitutionem omnium damnorum, quæ per illorum imperitiam, malitiam, aut negligentiam Cliens, vel actor incurrit.

Di-

Dices: At, quid, si Cliens habuisset revera causam injustam, teneretúrne Sempronius Advocatus nihilominus ad aliquam recompensationem damnorum?

℞. Juxta communem Doctorum Sen- 105. tentiam Advocato ære conducto (de quo Casus hic procedit) incumbere, ùt, priùsquam Patrocinium alicujus causæ in se suscipit, diligenter examinet illius æquitatem, & probabilitatem, eámque Clienti suo sincerè indicet. Qua communi Doctrina supposita attendendum erit à Confessario, & indagandum, utrùm pœnitens Advocatus injustitiam causæ inculpabiliter ignoraverit vel non? si culpabiliter, tenebitur ad recompensanda damna suo Clienti, sicut & actori emergentia, quippe quorum exstitit causa culpabilis. Si autem dicat, se injustitiam causæ inculpabiliter ignoràsse, eò quòd non fuerit satis, vel omnino sinistrè informatus à Cliente, ad nihil tenebitur: quia hôc supposito neminem culpabiliter damnificavit: ergo ad nullam restitutionem condemnari debet. Videantur de hac materia Lessius *loc. proximè cit.* Busenbaum *l. 4. c. 3.* vel Bonacin. *de peccat. disp. 2. q. 4. n. 9.*

CASUS TERTIUS.

CAjus Vir magnarum opum jam pridem hinc inde dixerat, se intendere cuidam certa Con-

grega-

gregationi mille florenos legare; quod, ubi Filius Caji inaudiit, Parentem suum, etsi bene adverterit, eum morti jamjam proximum, spe vitæ ulterius proroganda continuò lactavit. Quin etiam Patre postulante, ut Notarius Publicus cum aliis testibus sibi advocaretur excepturi ultimam suam voluntatem, Filius subdolè respondit, Notarium defacto obtineri non posse, neque testes postulatos; quare contigit tandem, ut Cajus sine ullo Testamento condito moreretur, & filius ab intestato, velut hæres necessarius, successit in omnia bona. Jam verò is dubitat, an dicta Congregationi teneatur aliquid dare? Quid censendum?

106: ℟. Hunc Filium teneri ad resarciendum damnum dictæ Congregationi illatum. Ratio desumi debet ex dictis *n. 97.* patet enim ex specie facti, quòd per veram fraudulentiam impediverit Parentem à legato: quid enim aliud sapit perniciosum illud mendacium, quo asseruit, haberi non posse Notarium? quid aliud, quàm fraudem sapit lactatio illa Parentis de vita ulteriùs protrahenda? profecto per hujusmodi verba aliud significavit, scilicet vitam ulteriùs prorogandam; & aliud intendit, scilicet impedire, ne de paterna hæreditate cogeretur aliis quidquam expendere; quod est fraudulenter agere, uti rectè advertunt la Croix *cit. n. 78.* Lugo *disp. 18. n. 103.* Lessius *l. 1. c. 2. n. 26. & 27.* At, qui alium vi, vel fraude impedit à consecutione

tione alicujus beneficii, tenetur ad resarciendum damnum, secundùm dicta *l. e.* ergo. Et certè hic homo nedum injuriosus exstitit dictæ Congregationi, verùm etiam piissimo suo Parenti, quippe cujus sanctam intentionem non minùs perniciosè, quàm subdolè impedivit, contra ipsius voluntatem. Quia tamen res adhuc in spe, præsertim ùt dependens à mutabili, & diversis modis impedibili, vel frustrabili voluntate, notabiliter minùs valet, quàm verè, & realiter obtenta; hinc unanimiter Doctores concludunt, hujusmodi fraudulentum impeditorem non esse condemnandum ad restituendam integram summam speratam utpura in nostro casu ad mille florenos, sed tantùm pro rata spei. Ita Molina *tom. 3. tr. 2. disp. 727. n. 7.* Lugo, Lessius & alii plures, quos citat & sequitur Sporer *tr. 4. c. 2. n. 201. & 210.* quem vide, si placet.

Dices: quantum igitur in hoc casu nostro Filius Caji tenebitur compensare dictæ Congregationi?

℞. Rem difficilem postulâsti. Vellem 107.
libentiùs audire resolutionem alterius, quàm dare propriam in re tam ambigua. Certè in nullo (etsi plures hac in re consuluerim) reperi, quantum in individuo teneatur talis resarcire: profectò nec dari potest quædam regula universalis, cùm hæc res vel

maxi-

maximè dependeat ex circumſtantiis, utputa à majori, vel minori ſpe, à gravitate, vel exiguitate ipſius boni ſperati, item maximopere ttendendum eſt, an illud bonum jám fuerit debitum de jure, vel verò ex mera alterius liberalitate &c. Quia tamen juxta proximè dicta plurimùm diſtant ſpes etiam proxima, & res ipſa, ita, ut vix dubitandum, quin bonum quodcunque demum, præſertim ab hominum vertibili arbitrio tantùm dependens (uti fuit hoc pium legatum) reipſa obtentum duplo pluris æſtimetur, quàm mera & nuda ſpes illud obtinendi; hinc (ſalvô tamen meliori Judicio) exiſtimo, Filium Caji in hoc caſu probabiliter ſatisfacturum ſuæ obligationi, ſi dictæ Congregationi reddat medietatem hujus legati, ſcilicet 500. florenos: quia dicta Congregatio nullum adhuc Jus habuit ad ipſum legatum, ſed tantùm jus habuit, ne fraudulenter impediretur ab illa ſpe obtinendi: hoc autem Jus non videtur tanti valoris, ut excedat quingentos florenos. Conſultiſſimè tamen, ac tutiſſimè ageret Filius Caji, ſi rem hanc pacificè tranſigeret cum præfata Congregatione, aut certè tantum eidem refunderet, quantum unus & alter Vir doctus, diſcretus, atque pius reſtituendum exiſtimaverint.

Dices adhuc: at quid, ſi filius ex odio, aut averſione erga hanc Congregationem

per-

persuasisset suo Parenti, ne quidpiam legaret huic, sed potiùs alteri, vel etiam totum sibi soli relinqueret?

℞. Juxta probabilem, & verè tutam 108.
Sententiam (etsi pro opposita Scholarum Principes D. Thomas, & Scotus communiter referantur) in hoc casu, & supposito nihil teneretur restituere. Ita Sporer *cit. n. 213.* ubi pro eadem opinione citat Sotum. Navarr. Molin. Sanchez, Less. Laym. & Tamburinum *l. 8. tr. 3. c. 4. §. 2. n. 4.* Ratio est: quia persuasio illa, utpote sine vi, vel fraude facta, non est contra Justitiam, & licèt supponatur facta ex odio, rancore, vindicta, vel avaritia &c. Hæc tamen repugnant soli charitati, consequenter non læditur Justitia: at, ubi Justitia & quidem commutativa non læditur, ibi nec datur obligatio restituendi: ergo ex hac suppositione non teneretur ad satisfactionem.

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

EX hactenus dictis colliges primò, circa 109.
pœnitentes sese accusantes de injusta damnificatione, à Confessario maximoperè attendendum esse, utrùm damnificando graviter peccâverint, vel non? si enim non peccârunt graviter, sive ob materiæ parvitatem, sive etiam ob meram

indeliberationem, seu inadvertentiam &c. immunes erunt à gravi onere restitutionis; partim quòd supponantur nihil possidere de alieno; partim etiam, quia cùm culpa merè venialis intervenerit, hæc non potuit parere obligationem gravem restituendi materiam notabilem, juxta communissimam Doctorum, suprà *n. 95.* relatam & traditam.

110. Colliges 2dô, Eum, qui v. g. Episcopum, vel Principem jamjam resolutum ac determinatum ad conferendum v. g. Petro beneficium, dolô, aut mendaciis &c. persuadet, ut non huic, esto revera dignus esset, sed potiùs sibi, vel etiam alteri conferat, teneri ad restitutionem, non quidem ipsius beneficii, sed juxta proportionem spei, quam ille alter habuit ad obtinendum illud beneficium. Ratio patet ex dictis suprà *n. 97. & 106.* Quia scilicet fraudulenter agendo læsit Jus alterius cum damno. Id ipsum dicendum, si simili vi, fraude &c. impediisset alterius verè digni Procuratorem aut Tabellarium &c. ne pro suo Principali potuisset agere, sicque ipsum ab officio vel beneficio exclusisset. Vide Lugo *cit. dist. 18.*

111. Dictum tamen fuit: *esto revera dignus esset &c.* Etenim qui impedit alium indignum, non peccat contra Justitiam, cùm indigni non habeant Jus ad obtinenda bene-

beneficia Ecclesiastica, consequenter nec tenebitur ad restitutionem, qui tales impedit. Quin immò oportet aliquando, ut hujuscemodi crimina, etsi occulta, quæ hominem reddunt indignum beneficio, collatori (soli tamen, quantum fieri potest) detegantur; tum quia propterea solent capi informationes de idoneitate præficiendorum; tum etiam quia bonum commune præferendum est bono hominis privati, ubi is est ineptus ad officia publica, juxta *communissimam* DD. opinionem.

Colliges 3tiò, contra Justitiam peccare, 112. & restitutionis oneri obnoxios fieri sequentes. 1. qui mendaciis, fraude, vel criminationibus, præsertim falsis, impediunt Opifices, Operarios, vel famulos ab opere aut servitio suo, quô erant lucraturi; item 2. qui Mercatores injustô modo impediunt ab emptionibus aut venditionibus justis. 3. item eos, qui simili fraude Magistris abstrahunt discipulos, eósque ad se, vel alios attrahunt; nec non 4. Judices, aliósque potentes, qui injustè detinent opifices aut operarios, ne sua operâ, vel arte interim aliquid valeant lucrari. Denique etiam 5. illos, qui injustè impediunt veros mendicos, quò minùs mendicando sibi necessaria aquirere possint; etsi enim hi non habeant Jus ad eleemo-

 synas

synas, utpote ex sola charitate vel misericordia debitas, habent tamen Jus eas petendi, & accipiendi, si dentur, item habent Jus strictum, ne ab aliis injustè, ùtputa fraudulenter, vel dolosè impediantur. Videatur Sporer *tr. 4. c. 2. n. 204.*

113. Colliges è contrario 4tò, non peccare, nec oneri restitutionis ullô modo fieri obnoxium, qui Episcopum jam determinatum ad beneficium Ecclesiasticum alicui conferendum, sola suasione, aut precibus, seu etiam recommendationibus eò perducit, ut illud sibi, vel alteri, etiam minùs digno conferat, uti cum *communi* docent Navarrus, Lugo *disp. 8. Sect. 5. n. 93.* Laym. *l. 3. tr. 2. c. 7. n. 2.* Ratio est: quia talis utitur Jure suo, quod habet ad alterum persuadendum, rogandum, aut solicitandum in sui, aut alterius utilitatem: nec ideò alteri impedito infert injuriam, quandoquidem is ad beneficium sibi destinatum nullum adhuc Jus aquisîerit: & sicut collator ipse sine injuria poterat liberè mutare suam voluntatem; ita potuit ab alio sine injuria induci, ut hanc suam voluntatem mutaret, modò id sine vi, fraude, vel falsis criminationibus factum sit. Vide Sanchez. *lib. 2. Consil. Moral. c. 1. disp. 49. n. 14.*

114. Colliges similiter 5tò, non peccare Sacerdotem, qui moribundum jamjam resolutum ad condendum Testamentum, & insti-

instituendum hæredem v. g. Titium, sine vi, vel fraude &c. eò adducit, ut sibi potiùs aliquid leget, vel se, aut suum consanguineum hæredem instituat; idque præsertim asserendum, si hoc faciat ex bono, ac discreto zelo, & prudenti consilio. Ratio facile eruitur ex hactenus dictis, & jam sæpiùs inculcatis: quia nimirum nulla oritur obligatio restitutionis, ubi Justitia non fuit læsa: & prudens consilium non est pœnâ restitutionis mulctandum, ait sapienter Sporer *cit. n. 211.*

Neque obstat, quòd *Clement. 1. de Privileg.* 115.
sub excommunicationis, & æternæ damnationis comminatione interdicatur Religiosis, ne, dum contingit eos interesse Testamentis condendis, retrahant Testatores à legatis faciendis Matricibus Ecclesiis; quia, uti sapienter advertunt Lugo, Tambur. *l. 8. tr. 3. c. 4. §. 2. n. 4.* Sanchez *lib. 2. Consil. c. 1. dubit. 49. n. 28.* aliique satis communiter, hæc constitutio facta fuit duntaxat pro illo casu particulari, ad pacem inter Clericos. & Religiosos conservandam: nec potest habere locum pœna tam gravis, ubi nulla fuit commissa culpa saltem imprudentiæ. Quia immò, tametsi Religiosus imprudenter sese ingerens graviter peccaret, si tamen sine omni vi, vel fraude immutârit voluntatem testatoris, ad nullam obligabitur restitutionem, saltem

ante Judicis Sententiam, quia in Canone allegato hæc pœna non continetur. Cautissimè tamen in hoc puncto procedendum est Religiosis, nec facile sese debent ingerere, ne se, suámve Religionem prostituant, sinistræ affectionis, vel cupiditatis inordinatæ notam incurrant, sæculares scandalizent, & Reverendissimorum Ordinariorum offensas incurrant; quæ omnia ex indiscreto hujuscemodi zelo oriri sunt nata, & jam sæpiùs enata.

116. Colliges denique 6tò, probabiliter non teneri ad restitutionem illos, qui fraude, vel dolo impediunt, ne reus denuncietur, aut à Judice mulctetur. Ratio est: quia fiscus ante actualem condemnationem non habet Jus ad mulctam: & licèt fiscus fortè habeat Jus, ne per fraudem proximè, & directè impediatur à tali mulcta consequenda, supposita demum citatione; hac tamen non supposita non habet Jus. Accedit, quod intentio impedientis non feratur directè, & proximè in damnum fisci, sed potiùs in defensionem amici, seu etiam in occultationem delicti, ex quo per accidens videtur sequi fisco illud damnum. Et hanc sententiam velut verè probabilem tenent Sanchez, Lugo, Lessius *l. 2. c. 12. n. 136.*

Aliter tamen existimo dicendum de Judice, vel aliis Officialibus ex Justitia obligatis, ut hujusmodi crimina debitè puniant

niant mulcta de Jure taxata: quia contrarium facientes impingunt contra Justitiam: & quamvis ipse delinquens non teneatur ad solvendum hujuscemodi mulctam, nisi ex virtute Justitiæ vindicativæ, Judex tamen, utpote ære conductus ex Justitia commutativa tenetur punire crimina, & mulctam lege præscriptam tradere fisco: ergo si hoc non faciat, probabiliùs tenetur compensare damnum fisco illatum, etsi oppositum probabile teneant Lessius *cit. l. 2. c. 13. n. 73.* Lugo *disp. 73. n. 112.* Illsung *tr. 1. disp. 2. n. 77.* Vasquez, Diana & alii plures apud La Croix *l. 3. p. 2. n. 83.*

CONFERENTIA QUINTA.

De Restitutione debita ex cooperatione ad injustam damnificationem.

SUMMARIUM.

117. Causæ cooperantes ad injustam damnificationem recensentur novem, scilicet: *jussio, consilium &c. &c.*

118. 119. & 120. Explicatur *Causa* mandans, consulens, & consentiens.

121. 122. & 123. Declaratur, quid sit *Palpo, recursum prabens, & participans.*

124. 125. & 126. Breviter declarantur tres residuæ causæ negativè tantùm cooperantes, ſcilicet *mutus, non obſtans, & non manifeſtans.* Ex quibus

127. Singuli tenentur reſtituere circa proportionem ſui influxûs in damnum illatum.

128. Quo ordine ſinguli damnificantes teneantur reſtituere?

129. Enumerantur diverſa debita, ùtputa onerosi, gratuita, hypothecata, ſimplicia &c.

130. Declaratur ſuccinctè, quo ordine ſolvendi ſint ſingula.

131. Recenſentur debita Privilegiata.

132. Reſolvitur Caſus I. de quibusdam latrunculis deprædantibus, & malè tractantibus miſellum Ruſticum.

133. Qui, etſi non nihil difformiter concurrerint ad hanc deprædationem, ſinguli tamen per ſe loquendo obligantur ad reſtituendum in ſolidum.

134. Idque etiam in caſu, quo alter vel non poſſet, vel ſaltem nollet reſtituere.

135. Reſolvitur Caſus II. cujusdam Studioſi, qui de Conſilio alterius pecuniam Oenopolæ debitam, in vacantiis dilapidavit.

136. Quem proin Confeſſarius deſuper conſultus admonere debuit ſuæ obligationis.

137. An in hujus defectum Conſiliarius ille ſit obligatus ſatisfacere Oenopolæ?

138. Reſolvitur Caſus III. cujusdam Cauponis ſolitarii, qui aliquot fures hoſpitio excipere conſuevit.

139. Utrùm eosdem à Miniſtris Juſtitiæ, ſeu lictoribus conquiſitos licitè abſconderit?

140. Et quid, ſi prævidiſſet, fore, ut hac vice evadentes de novo furentur;

141. Cau-

141. Caupones receptantes Filios-familias bona Parentum suorum dilapidantes, an, vel quando teneantur ad restitutionem?

142. Mandans, qui efficaciter revocavit suum mandatum, non tenetur ampliùs ad restitutionem, bene tamen si non efficaciter revocavit.

143. Id ipsum de consulente probabiliter tenent multi DD. etsi quoad hunc multi teneant oppositum.

144. An, vel quando volenti committere majus malum, liceat suadere minus?

145. Qui rationabiliter dubitat, an suo consensu vel suffragio efficaciter nocuerit, probabiliter tenetur resarcire damnum pro rata dubii.

146. Opposita tamen Sententia etiam videtur probabilis.

147. Testis in Judicio etiam legitimè interrogatus, etsi non manifestando veritatem peccet, minimè tamen obligatur damnum inde secutum innocenti resarcire.

148. Quæ sit differentia damni inter causam partialem, & totalem damni in ordine ad restitutionem?

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus circa obligationem restituendi, debitam ex cooperatione ad injustam damnificationem.

QUæres primò, quæ, & quot sint causæ cooperantes ad injustam damnificationem?

 R. Com-

117. ℞. Communiter enumerantur novem, sequenti hexametro satis accommodè comprehensæ.

Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, non Obstans, non Manifestans.

Qui omnes tenentur ad restitutionem; ùt patebit ampliùs ex dicendis. Et ratio clara est: quia ùt ex hactenus dictis jam liquet, fieri potest, ut quis vel immediatè per se ipsum, vel mediante alio, seu in concursu alterius lædat Justitiam commutativam cum damno, prout revera faciunt omnes ac singuli mox enumerati: atqui non solùm ille, qui immediatè per se ipsum, sed & qui per alium lædit Justitiam commutativam, tenetur ad compensationem damni: ergo &c. Verùm pro majore claritate

Quæres 2dò, quid intelligitur per ly *Jussio*, *Consilium*; & *Consensus*?

118. ℞. ad primum, nomine jussionis intelligitur Mandatum efficax, vel potiùs ille, qui efficaciter mandat, ut alteri inferatur damnum injustum; utputa si Pater Filio, Dominus servo, vel alteri sibi subdito mandet seriò, ut alium v. g. occidat, mutilet, aut quomodolibet damnificet. Quo casu tamen, ut mandans ad restitutionem condemnari valeat, necessum omnino est, ut

ut damnum illud alteri fuerit illatum effectivè, & quidem vi mandati; nam si mandatum fuisset efficaciter revocatum, & mandatarius propria duntaxat malitia damnum inferat, jam non mandans, sed mandatarius ipse tenebitur ad restitutionem. Unde quoad hoc vel maximè attendendum est, utrùm mandans efficaciter, & quantum influxerit in damnum alterius; tantundem enim compensare tenebitur.

℞. ad 2dum. Nomine Consilii, vel po- 119.
tius consulentis intelligitur is, qui maligno suo Consilio efficaciter influit in alterius damnum injustum (quò etiam spectant preces, adhortationes, promissiones &c. quibus alius efficaciter permovetur ad damnificandum.) Dixi rursus: *efficaciter influit*; nam si alter Consilium malignum respuendo nullum damnum inferat; vel siquidem damnificavit, at non vi Consilii, sed propriâ duntaxat malitia, vel alterius jussu, suasu &c. Consiliarius ab onere restitutionis evadit liber, tametsi malè consulendo graviter fortassis deliquerit, saltem in affectu contra Justitiam.

℞. ad 3tium. Nomine consensûs, vel 120.
potiùs consentientis intelligitur ille, qui in ordine ad inferendum damnum injustum suum quoque dedit suffragium, & quidem efficax; id, quod vel maximè locum habere potest, quando è plurium consensu v. g.

totius

totius vel ſaltem majoris partis è Magiſtratu aut Conſilio, vel Capitulo dependet Sententia, utputa de injuſto bello inferendo, de imponendo tributo, de homine occidendo, aut in exilium mittendo &c. Quocirca tamen bene obſervandum eſt, conſentientem neutiquam fieri obnoxium reſtitutioni, niſi ſuo conſenſu efficaciter influxerit in damnum injuſtum. Unde, eſto tu approbes, & libenter videas, ut v. g. tuus inimicus etiam ſine cauſa juſta damnificetur, aut condemnetur ad aliquam pœnam injuſtam; ſi tamen tua approbatio, tuus conſenſus, vel tuum ſuffragium non exiſtit cauſa efficax hujus damni, vel quia tu nullam habuiſti auctoritatem decidendi, vel ſi quidem aliquid auctoritatis habueris, aliorum tamen te prævenientium, & priús te votantium Suffragiis Sententia injuſta jam fuit deciſa, tu equidem à peccato gravi immunis non evades, bene tamen ab onere reſtitutionis, eò quòd inimico tuo efficaciter nihil nocueris. Ita *communis DD.*

Quæres 3tiò, quid intelligatur per ly *Palpo*, *Recurſus*, & *Participans?*

121. ℞. ad primum. Nomine Palponis, ſeu palpantis venit ille, qui vel adulando, vel laudando &c. quempiam efficaciter incitat ad nocendum; vel qui ſcelus patran-

patrandum commendat; item, quia alterum ignaviæ arguendo, exprobrat illi, quòd nullius sit animi, aut injuriam illatam non audeat vindicare &c. Ex quo facile liquet, cur talis fiat obnoxius restitutioni, quandoquidem in materia gravi cum damno proximi agit contra Justitiam commutativam.

℞. ad 2dum. Nomine Recursus, id est, recursum præbentis, intelligitur hic, quicunque refugium, aut securitatem, vel quodlibet receptaculum præbet malefactori, vi cujus is movetur aut amplius animatur ad inferendum damnum. Et hæc assecuratio (uti præter alios rectè observat Reiffenstuel) potest fieri vel receptando personam, vel rem ablatam, aut occultando instrumenta malefactoris, aliisque similibus modis, quibus id genus hominum facilè animari solet ad inferenda aliis damna injusta, vel saltem ad non restituendum id, quod injustè rapuerunt: de quo mox plura. *à. n. 138.* 122.

℞. ad 3tium. Nomine Participantis non solùm intelligitur ille, qui participat de re aliena injustè ablata, ùtputa quia cum aliis simul furatus fuit, ùt dicetur *Casu 1. mox secuturo*; nam quòd talis incurrat obligationem restituendi, dictum fuit suprà *Confer. 3. n. 63. & seqq.* Sed hôc loco intelligitur ille, qui participat etiam 123.

in

in ipsa actione mala, & injusta, ùtputa tenendo scalas furi in ordine ad furandum, agendo vigilem, & servando excubias interim, dum alii injusta ablatione occupantur, ne fortè deprehendantur; quo casu, si quis voluntariè, præsertim proximè, & efficaciter influat in damnum, tenebitur ad illius reparationem secundùm *omnes*. Secus dicendum foret, si quis hujusmodi actionem de se indifferentem, aut remotè duntaxat se habentem, exercere cogatur contra voluntatem propriam v. g. ad evitandum malum majus, vel damnum proprium, veluti subinde fieri amat. Videatur de hoc P. Sporer *tr. 4. c. 3. n. 41.*

Quæres 4tò, quid intelligatur per ly *Mutus, non Obstans, & non Manifestans?*

124. ℞. ad primum. Nomine Muti hic intelliguntur illi, qui cùm ex contractu, vel quasi contractu teneantur, & efficaciter possent impedire damnum v. g. imperiô, minis, monitis &c. nihilominus non impediunt; ùt si Princeps, Belli Dux, vel Magistratus non prohibeat, nec pro possibili impediat furta, latrocinia, & similia mala: si Custos Vineæ, vel sylvæ ære conductus, clamando, reprehendendo &c. non abigat fures, vel animalia nociva: si famulus aut famula, cui à Domino concredita fuit specialis cura rei Domesticæ

v. g.

v. g. vini, frumenti, non prohibeat, aut non impediat alios fures, sive domesticos, sive extraneos.

125. ℞. ad 2dum. Non obstans dicitur ille, qui intermittit operam, vel auxilium ad avertendum damnum, quod ex officio impedire tenebatur; uti tenentur Superiores, Principes, Magistratus respectu suorum subditorum, utpote ex contractu, vel quasi contractu conducti à Republica in hunc finem, ut damna imminentia avertere nitantur.

126. ℞. ad 3tium. Per non manifestantem hic intelligitur ille, qui negligit aut dissimulat manifestare malefactorem nocivum, quem vi sui officii manifestare tenebatur, sive dein id negligit ante factum, ubi agitur de damno impediendo, vel post factum, ubi agitur de damno resarciendo. Quocirca tamen bene advertendum est, hos tres posteriores (scilicet *mutum*, *non obstantem*, *non manifestantem*) ùtpote non positivè (uti sex priores) sed negativè tantùm influentes in damnum, tunc solùm teneri ad restitutionem, etiam in solidum, quando hujuscemodi injustum damnum, & ex Justitia debuerant, & moraliter poterant impedire, uti jam suprà insinuatum fuit, & pluribus dicetur *hâc Conferentia.* Qui fusiorem cooperantium notitiam desiderat, consulat P. Sporer *cit. tr. 4. c. 3. n. 8. & seqq.* vel P. Herincx

part.

part. 3. tr. 2. disp. 8. à. n. 38. aut Babenstuber *cit. disp. 4. art. 4.*

Quæres 5tò, quantum singuli ad injustam damnificationem cooperantes mox recensiti restituere teneantur?

127. ℞. Singuli tenentur secundùm proportionem influxûs, seu causalitatis in damnificando, proindéque si singuli fuêre causa totius damni, ita, ut uno eorum non cooperante damnum non fuisset secutum, singuli etiam tenentur in solidum, id est, totum damnum illatum compensare, nisi reliqui suas compensent partes. Econtra qui non exstitit causa totius damni, sed partis tantùm, tenetur duntaxat ad compensandam partem damni à se illati. Hanc velut regulam generalem, & mensuram restitutionis, incumbentis cooperantibus ad injustam damnificationem, tradit Sporer *l. cit. c. 3. n. 65.* Ratio autem hujus est hæc: quia tota radix restitutionis ex delicto injustæ damnificationis fundatur in causalitate, seu influxu ad damnum causatum: ergo tanta inde consurgit obligatio, quanta fuit causalitas; consequenter causa totalis totum, & partialis partem duntaxat damni compensare tenetur.

Quæres 6tò, quô ordine cooperantes ad injustam damnificationem restituere teneantur, quinam priùs, & quinam posterius?

℞. Ob-

℟. Obligantur ordine sequenti: primò 128.
loco tenetur is, qui rem alienam in se, vel in æquivalenti possidet; nam res aliena semper clamat ad suum Dominum 2. Tenetur mandans, si quis fuerit, & non revocavit mandatum; quippe qui censetur principalis auctor damni. 3. Executor, utpote quo mediante alii influunt. 4. Alii positivè cooperantes, qui, si omnes æquè immediatè concurrant, æquè primo obligantur ad recompensationem. 5. Denique loco tenentur reliqui cooperantes negativè, quippe quorum culpa est quodammodo posterior illa, quam committunt positivè cooperantes. Qui tamen negativè se habentes eodem ordine tenentur restituere, quo ordine tenebantur impedire, ita, ut hæc obligatio priùs incumbat v. g. Prætori, Custodi, aut Vigili particulari, cui immediata cura incubuit, quàm Generali & universali, ad quem mediatè tantùm eadem cura spectabat, uti sapienter notat Herincx *disp. 8. n. 68.*

Quæres septimò, qualisnam Ordo servandus sit inter ipsa debita solvenda?

℟. Ante responsionem advertendum 1. 129.
non esse servandum Ordinem inter debita, quando debitor habet sufficientia bona, ut sit solvendo omnibus; quia tunc ratio, & lex naturalis dictat, omnibus ac singulis ex integro esse satisfaciendum.

Unde solùm dubitatur de casu, quo debitor impar est solvendo omnibus suis Creditoribus; quô circa advertendum est 2dò, dari aliqua debita certa, quorum scilicet creditor certò agnoscitur; alia incerta, quorum Dominus ignoratur. 3. alia dicuntur debita realia, dum scilicet creditori competit Jus in re; alia personalia quando creditor habet solam personam debitoris sibi obligatam. 4. Rursus alia dicuntur debita Privilegiata, quæ ex Jure debent priùs cæteris exsolvi; alia non Privilegiata. 5. Alia etiam recensentur debita hypothecata, vel oppignorata; alia nuda. Hypothecata dicuntur, quando debitor ex quodam contractu tradit creditori Jus ad solutionem capiendam ex rebus suis, scilicet debitoris; qui, si omnia sua bona obliget, dicitur facere hypothecam generalem: si verò aliquod bonum duntaxat, útputa certam domum, agrum &c. dicitur facere hypothecam specialem. Oppignoratum debitum appellatur, quando debitor suo creditori aliquid tradit v. g. vestem, catenam auream, vel quid hujusmodi, in assecurationem debiti solvendi: reliqua vocantur debita nuda, in quibus scilicet nec hypotheca intervenit, neque pignus. 6. Denique alia dicuntur debita merè gratuita, utputa ex liberali promissione, aut voto facta, alia verò onerosa, utpote facta cum certo onere creditoris: ex his alia appellantur jam ma-

tura.

turata, quorum terminus solvendi jam est elapsus; alia non maturata, quando nimirum terminus nondum est completus, sed primùm complebitur &c. His notatis.

℟. Breviter cum P. Sporer *cit. tr. 4. c. 4.* 130.
n. 23. inter debita solvenda servandum esse ordinem sequentem. 1. Debita certa præferenda sunt incertis. 2. Realia debent præferri personalibus. 3. Inter personalia, nudis sunt præferenda Privilegiata, item hypothecata, & oppignorata. 4. Inter nuda, onerosa præferri debent gratuitis, & 5. Maturata; non maturatis; quæ quidem sunt solvenda proportione quadam Geometrica; pro ratione Facultatum. Ratio primi hæc est: quia creditores certi habens Jus certum, incerti autem quà tales non habent Jus certum: ergo priores meritò sunt præferendi. Ratio secundi est: quia ubi debitum est reale, creditori competit Jus in rem ipsam, ubi verò est personale, non competit in rem, sed in personam duntaxat: ergo. Ratio tertii est: quia Jura statuêre, ut debita Privilegiata præferantur aliis *L. penult ff. de Religios. & sumptibus fun.* item *L. ult. §. in computatione C. de Jure deliber.* Hypothecata verò, & oppignorata ideo debent aliis nudis præferri, quia creditores hypothecam, vel pignus habentes non tantùm personam, sed etiam rem debitoris sibi habent obligatam: er-

go horum potior ratio est habenda, quàm illorum. Ratio quarti hæc est: quia omnis contractus gratuitus, ut sunt promissio, donatio, legatum &c. alicui factus, habet saltem tacitè sibi annexam hanc conditionem: *nisi aliquid obstet, quo minùs res promissa, donata &c. tradi possit:* at, ubi supervenit inopia debitoris gratuiti, ita ut non esset solvendo debita onerosa, jam aliquid obstat, quo minùs donatario, vel legatario res promissa solvi, aut tradi possit, scilicet debita onerosa: ergo. Ratio quinti est: quia quando debitum jam est maturatum, creditor jam habet majus, & strictius Jus, illud exigendi (interpellante scilicet pro ipso die, seu termino elapso) quàm si terminus nondum sit elapsus: ergo strictior obligatio debitori incumbit solvendi debita maturata, quàm nondum maturata. Cæterùm quòd in nostro casu, alia debita personalia sint solvenda secundùm proportionem Geometricam, hæc à Doctoribus ratio communiter solet dari: quia Creditores debitorum merè personalium habent æquale Jus in personam debitoris immediatè, in ejus verò bona mediatè, & indeterminatè tantùm: ergo Creditoribus personalibus æqualiter satisfaciendum est pro rata parte, proportione debitorum, & facultatum, esto supponatur unum debitum priùs contractum, quàm alterum. Mollina

Tom.

Tom. 2. disp. 536. §. quando Creditores. Lessius *L. 2. c. 15. dubit. 6. n. 44.* Laym. *c. 11. n. 6.* & alii plures.

Dices: Quænam igitur debita sunt Privilegiata?

℟. Sunt sequentia. 1. Debita pro funere, seu exequiis (quæ tamen, casu quo bona defuncti non sufficiunt pro reliquis Creditoribus solvendis, debent moderatè fieri, & sine speciali, seu extraordinaria pompa.) 2. Expensæ necessariæ ad confectionem Inventarii, & ad apertionem Testamenti. 3. Debita facta pro Medicinis, item Mercedes, atque salaria Medicorum, & Chyrurgorum. 4. Mercedes operariorum, & servitiorum necessariorum in plerisque locis, maximè in nostris partibus præferuntur aliis, inquit Sporer *c. 4. n. 37.* 5. Debita legitima Superiorum. Ratio omnium horum est: quia ejusmodi debita, adeo necessaria, non censentur contracta in fraudem antecedentium Creditorum; secus enim pauci invenirentur, qui indigentibus tali obsequio ministrare vellent, si de solutione Jure prælationis certi non essent. De quo videri possunt Vasquez *de restitut. c. 11. dub. 2. n. 83.* Laymann *cit. n. 6.* Sporer, Babenstuber *tr. 7. disp. 4. a. 5. n. 11.* 131.

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici, de obligatione restituendi, incumbente cooperantibus ad injustam damnificationem.

CASUS PRIMUS.

Titius nonnullos pessima ac perdita vita socios, aut veriùs loquendo latrunculos sibi adscivit, quorum ope ipse velut Corriphaus miseræ Rusticorum Genti innumera quasi damna intulit. Nuperrimè quendam è suis subornaverat, ut ab aliquo satìs divite Rustico solitario postularet recipi in casam tempore nocturno, quô impetrato ille media nocte consurgens, aperuit januam & valvas suis Compradonibus, qui ocyus subintrantes tyrannicè modo tractârunt incolas, ligando eorum manus ac pedes, verberibus eos afficiendo, immo verò & flammis eorum plantas adurendo, usque dum tandem pecuniam omnem, reliquámque suppellectilem pretiosiorem extorsêre. De hac præda (quæ usque ad sexcentos circiter florenos se extendit) Titius trecentos sibi retinuit: reliquos suis Compradonibus distribuit Geometricè, ita scilicet, ut qui plus contulêre ad rapinam, plus participârint de præda. Quæritur jam, ad quid dicti latrunculi in hoc casu teneantur?

℞. Om-

℟. Omnes, ac ſingulos teneri in ſolidum 132.
ad reſtituendum integrum damnum 600. florenorum præfato Ruſtico illatum. Ratio eſt clara: quia communi opera, atque conſilio omnes concurrerunt ad inferendum damnum, etſi fortè unus alterô proximiùs: ergo omnes, ac ſinguli fuêre cauſa totius damni. Primariò tamen tenetur Titius: tum quia is ſupponitur fuiſſe Corriphæus, & auctor principalis; tum etiam quia de rapina plus poſſidet, quàm alii ſeorſim ſumpti. Secundariò verò tenentur reliqui reſarcire damnum, præſertim id, quod de rapina actu adhuc poſſident; nam res aliena ſemper clamat ad Dominum ſuum, uti jam conſtare debet ex dictis tum in hac, tum in aliis Conferentiis prioribus. Inſuper obligantur dicti prædones ad reſarciendum omne reliquum damnum Ruſtico illatum, ſicut & omne lucrum ex amiſſione ſuorum bonorum eidem fortè emergens, vel emerſurum; ſecus enim nunquam fieret æqualitas, nec Juſtitia ſuum obtineret finem. An verò etiam teneantur reſtituere pro damno in bono corporis ex verberatione, vel plantarum aduſtione illato, mox inferiùs *Confer. 8. n. 208.* ex profeſſo dicemus.

Dices: Singuli non concurrerunt æqualiter ad illationem damni; quia unus fortè egit excubias, alter infregit ciſtas, tertius ad-

ussit plantas, alii fortassis alio adhuc remotiori modo fuêre cooperati: ergo non possunt omnes ac singuli condemnari ad restitutionem æqualem. Et certè si singuli teneantur in solidum ad refusionem totius damni, utputa 600. florenorum, damnificatus recipiet plus, quàm ipsi fuit ablatum; at hoc neutiquam oportet asserere: ergo.

133. ℞. Hæc nihil obstare, nec quempiam illorum eximere ab onere restitutionis, ob rationem jam datam: quia scilicet cùm hæc omnia communi Consilio egerint in ordine ad extorquendas pecunias, & ad obtinendam rapinam, meritò omnes censentur adunare unam causam totalem totius damni, ita ut singuli influxerint in totum damnum: ergo singulis incumbit gravissima obligatio illud totum resarciendi, esto etiam unus fortè graviùs altero peccaverit, præsertim contra Charitatem. Ex hoc tamen minimè sequitur, Rusticum plus recepturum, quàm ipsi sit ablatum; quia dum dicimus singulos teneri in solidum ad resarciendum totum damnum, per hoc innuimus duntaxat, singulos in defectum aliorum, utputa nihil, quod restituere possent, ampliùs habentium, teneri ad refundendum damnum, ita, ut omnibus simul incumbat resarcire tantum, quantum nocuêre ùtputa 600. florenos in hoc

hoc casu, præter reparationem omnis lucri cessantis, & damni fortè emergentis Rustico.

Dices: ergonè Titius noster non satisfaciet suæ obligationi, restituendo præcisè 300. florenos, quos ipse obtinuit, sed tenetur totum damnum resarcire, casu quo cæteri vel non ampliùs possent, vel saltem nollent concurrere ad refusionem damni illati?

℞. Titium teneri ad refusionem totius, 134.
casu quo alii nollent, etsi possent resarcire partes suas. Ita ex *communi* DD. Sporer *tr. 4. c. 3. n. 64.* Ratio est: quia quicunque voluntariè dat causam totius damni, esto in consortio aliorum, naturali æquitate contrahit onus resarciendi totum damnum respectu damnificati: atqui Titius (immò verò omnes etiam reliqui) existit causa voluntaria totius damni: ergo tenetur resarcire totum. Quod verò alius, vel alii plures, etsi possent, nolint restituere partes suas, minimè eximit, aut excusat Titium ab hoc onere, sicut nec impedit, quin moraliter loquendo respectu injuriati extiterit causa totius damni: sed solùm præbet ei Jus saltem in foro interno, ut ab iis, qui nolunt restituere suas partes, possit postea prætendere id, quod iidem propria sponte contribuere debuissent. Vid. *DD. citat.*

CASUS SECUNDUS.

SEmpronius Studiosus integrô anno Vinum ab aliquo Oenopola creditò accepit, quô elapso, cùm venissent ad computum, animadvertit Oenopolam multas mensuras vini ab eo receptas non computâsse, ídque ex aliqua inadvertentia: quod, cùm alteri cuidam suo condiscipulo narrâsset, & an dissimulata solutione in Conscientia tutus foret? interrogâsset, respondit ille alter hac formalia: Bono sis animo, amice, & superfluas abjice curas ac scrupulos: imputet sibi Oenopola, quòd non omnes mensuras computârit, tu verò residuam pecuniam tibi reserva pro vacantiis, & bibe subin in sanitatem Oenopolæ. *Hoc Consilium Sempronius ad amussim fuit executus: finitis verò vacantiis denuò inquisivit de veritate ex aliquo Confessario. Quid jam de Consilio priori tenendum, & quid Confessario desuper interrogato fuit respondendum?*

135. ℞. ad primum, Consilium illud pessimum, & iniquum fuisse. Ratio est clara, quia debitum certum, ac liquidum certò est solvendum, nec debitum, vel obligatio tollitur nisi solutione, & satisfactione: *l. prim. instit. quibus modis tollitur obligat.* ergo sicut ignorantia illa Oenopolæ non fecit, quò minùs Sempronius esset debitor, ita prorsus nec potuit extinguere debitum liquidum. Falluntur proin, & graviter quidem

dem falluntur simplices illi, qui (uti frequenter fieri amat) dum aliquid vendunt, emunt, aut commutant &c. bene advertunt, alteram partem errare, ùtputa vel minùs, quàm sibi debeatur, exigendo, vel plus, quàm debuerat, solvendo, & nihilominus illud recipiunt sine scrupulo: falluntur, inquam, nam, quemadmodum talis error vel ignorantia non immutat voluntatem contrahentis, nec efficit, ut is propterea velit cedere suo juri; ita prorsus nec excusat debitorem à satisfactione de Jure debita, & præstanda. Et certè nedum ille, qui accipit, sed etiam qui retinet rem alienam Domino rationabiliter invito, tenetur ad restitutionem damni. *argum. can. si res aliena, Caus. 14. q. 6.* atqui tales reipsa accepêre rem alienam: ergo &c. Vide Reiffenstuel *l. 3. decretal. tit. 17. §. 4. per totum.*

℟. jam ad 2dum, Confessario hac super re interrogato incubuisse, ut Sempronio declararet, & inculcaret obligationem solvendi residuum, quod Oenopolæ etiamnum debeat; quia Confessario incumbit instruere pœnitentem, dum advertitur laborare aliqua ignorantia culpabili, præsertim damnosa tertio, idque potissimùm fieri debet tunc, quando pœnitens ipse petit instrui, & utiliter potest admoneri, veluti ex communi DD. diximus *part. 2. Theolog. Sacrament.* 136.

crament. de Pœnitent. Confer. 18. n. 459. at, Sempronius laboravit ignorantia culpabili, & quidem cum damno tertii, potuitque utiliter admoneri, & instrui: ergo Confessarius tenebatur &c.

At quid, si Sempronius noster jam non ampliùs esset habens, aut potens solvere debitum, teneretúrque in hujus locum malus ille Consiliarius subire hoc onus?

137. ℞. Pro foro Conscientiæ (quod nos principaliter respicimus) Confessarius disquirat, an Consiliarius bona, an verò mala fide processerit, suggerendo præfatum Consilium? si mala, utpote animo nocendi Oenopolæ, aut certè non ignorans Consilium suum iniquum esse, & nocivum; tenebitur is velut causa cooperans ad injustam damnificationem in defectum Sempronii impotentis, Oenopolæ damnum compensare, ob rationes jam datas *n. 119. & 127.* At verò si hoc consuluit ex mera levitate (uti plerúmque fieri amat à Juvenibus) vel inadvertentia, aut certè ex inculpabili ignorantia obligationis Sempronio incumbentis, à Confessario condemnari nequit ad refusionem damni inde secuti; quandoquidem nullus suppetit titulus; non enim teneretur 1. titulô rei acceptæ, aut 2. injustæ acceptionis, quippe qui ex suo Consilio nihil reportavit: neque 3tiò titulô injustæ damnifica-

nifica-

nificationis, quia hæc supponitur facta inculpabiliter, aut certè absque gravi culpa, útputa ex mera levitate, vel ignorantia: neque 4. titulô alicujus contractûs, quia hic Consiliarius neque cum Sempronio, neque cum Oenopola contractum fecit, vi cujus fuisset obstrictus sana duntaxat Consilia suggerere: ergo ex hac suppositione à Confessario neutiquam obligari posset ad compensationem damni inde Oenopolæ secuti.

CASUS TERTIUS.

CAjus Caupo solitarius, id est, in loco solitario habens suam tabernam, fatetur, se aliquos hospites jam pridem sibi de furtis hinc inde commissis suspectos, excepisse hospitio, eisdémque nedum administrâsse potum, verùm etiam carnes ab iisdem net allatas (probabiliter furtivas) præparâsse: & licèt jam sæpiùs optârit, ne præfati hospites invisi unquam ampliùs ad suam tabernam diverterent, nihilominus timore majoris mali incurrendi (ne scilicet vel domum sibi comburerent, vel aliud grave damnum inferrent) nuper eos à ministris Justitiæ conquisitos in domo sua abscondisse, & occultâsse. Jam verò sciscitatur 1. an peccet eos in domum recipiendo? 2. an peccârit, eos abscondendo &c.? Quid Judicii?

℞. ad primum. Si Cajus rationabiliter timuit hujuscemodi grave damnum, & præcisè animô illud evitandi eos recepit 138.

pit hospitio, neutiquam peccavit, ne quidem coquendo, seu etiam præparando carnes, quas probabiliter credere licuit furtivas. Ratio est: quia tam receptio in hospitium, quàm carnium præparatio, est actio de se indifferens. At, qui actionem de se indifferentem exercet, compulsus gravi necessitate, ad evitandum scilicet verè grave damnum, non peccat, veluti communissimè tradunt DD. nominatim Lugo *de Justit. tom. 1. disp. 19. sect. 2. n. 74.* & Tamburinus *l. 8. in decalog. tr. 4. c. 2. §. 4. n. 3.* ergo.

139. ℟. ad 2dum, equidem tam facilè excusari non posse Cajum ex eo, quòd conquisitos à ministris Justitiæ occultaverit; si enim eos prodidisset, nullum utique, aut certè exiguum periculum ab iisdem habuisset timendum: unde verendum meritò est, ne bujusmodi Caupones sub Schemmate mali declinandi, re ipsa absque sufficienti fundamento, vel fundato timore malignis hominibus præbeant receptaculum, & mentiatur iniquitas sibi. Datô tamen, & supposito, quòd illos ex verò, & fundato timore præfati periculi in domo sua absconderit, dicendum, quòd non peccâsset: bene tamen, si id fecisset imo, re præbendi refugii in ordine ad furta ulteriùs continuanda. Ita DD. unanimiter Herincx *disp. 8. n. 54.* Sporer *tr. 3. cap. 3. n. 38.*

n. 38. Lessius *de Justit. l. 2. c. 13. dubit. 3. n. 27.* Lugo *cit. n. 72.* Bonacina *de restit. disp. 1. q. 2. pu. 9. n. 6.* Ratio est: quia occultando illos ex dicto motivo, neutiquam dici meretur, quòd ad aliorum damnum intenderit cooperari, neque dici debet, quòd illos receperit, ut erant formaliter fures, & maligni homines, sed potiùs quatenus erant homines miseri, hic, & nunc egentes auxilio. Quapropter si ex tali receptione, vel occultatione, seu opere Charitatis, aliis sequatur aliquod damnum, illud non Cauponi recipienti quippe ad quod is permissivè tantùm se habet, sed potiùs malitiæ receptorum imputandum venit.

At quid, si Cajus prævidisset, malefactores illos sua occultatione à præsenti periculo liberatos, postea aliis innocentibus gravia damna illaturos, an nihilominus licitè eos abscondisset?

℞. Sine dubio illicitè (si absque suo 140. notabili detrimento eos prodere potuisset) Ratio est: quia ex hac suppositione Charitas potiùs obligabat Cajum, ut niteretur pro possibili avertere damna aliis innocentibus, quàm his nocentibus imminentia: & hac ratione P. Pettschacher, eúmque secutus Babenstuber existimant, Cajum fore obligandum ad resarcienda ejusmodi damna prævisa. Verùm, esto supponatur propterea

Cajus

Cajus graviter peccâsse contra Charitatem, quia tamen ipse non fuit obligatus ex Justitia ad avertenda damna innocentium, hinc planè non video, cur pecâsset contra Justitiam, nec consequenter, cur esset condemnandus ad compensationem damnorum. Secus dicendum puto, v. g. Princeps, vel alius quicunque demum ex Justitia obligatus, ad avertenda damna à suis subditis, præviso hujuscemodi periculo, malefactorem vel occultaret, ne caperetur, vel jam captum sine graviori causa à vinculis absolutum dimitteret: quia talis Superior, aut officialis revera peccâsset contra Justitiam cum præjudicio suorum subditorum; ergo tenetur his satisfacere.

Dices adhuc: sed quid censendum de illis Cauponibus, qui recipiunt filios-familias, quos nôrunt consumere bona Parentibus suis injustè subtracta?

141. ℞. Si de hoc certò ipsis constet, & eo non obstante foveant illos filios-familias, peccant contra Justitiam, cum obligatione restituendi damna Parentibus inde secuta. Ratio est: quia cooperantur quodammodo ad injustam parentum rationabiliter invitorum (uti supponitur) damnificationem: ergo tenentur ad restitutionem nedum titulo injustæ damnificationis, sed etiam titulo rei acceptæ, vel injustæ acceptionis. Quin etiamsi supponatur, eos nihil recipere

pere à filiis - familias, sed gratis omnino concedere locum, Chartas, lumen, & similia ad heluandum necessaria, peccant nihilominus contra Justitiam, veluti positivè concurrentes ad consummendam injustè rem alienam, & idcirco fiunt obnoxii oneri restitutionis, saltem in defectum filiorum - familias. Aliud dicendum, si permissivè duntaxat se habeant, dum illos è suis ædibus positivè non ejiciunt; tunc enim non peccant contra Justitiam, cùm solùm ex Charitate teneantur impedire damna Parentibus inde sequentia, uti rectè advertit Babenstuber *tr. 7. disp. 4. a. 4. n. 41.* ubi pro eadem opinione citat Sayrum *in clavi reg. lib. 10. tr. 2. c. 11. n. 3.* Bonacin. *n. 3.* Lugo *n. 75.* Sporer *n. 37.* & Vogler *de restitut. in genere q. 19. n. 308.*

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

COlliges ex dictis primò, quòd si mandans revocârit quidem suum mandatum, hæc tamen revocatio non pervenit ad aures mandatarii, priùs quàm is fuit executus mandatum, teneatur adhuc mandans ad damnum resarciendum, quippe quod vi mandati fuit secutum proxi- 142.

mo; è contra si mandatarius excedat in executione mandati, utputa si jussus aliquem occidere, ipse insuper spoliet occisum, vel hujus domum incendat, tenebitur mandatarius ad resarciendum talem excessum, utpote non ex mandato, sed ex malitia duntaxat mandatarii secutum. Si tamen excessus sit talis, qui regulariter est connexus cum damno principali à mandante intento, ut si is jussit quempiam graviter vulnerari, & vulneratus omnino moriatur, homicidium tale meritò imputabitur mandanti, quippe qui saltem in foro externo interpretativè voluisse censetur id, quod cum damno à se intento regulariter est connexum. Diana *p. 8. tr. 7. resol. 33.* Tambur. *cit. §. 1. n. 2.* Sporer *c. 3. n. 13.* Babenstuber ubi suprà *n. 13.* & alii *communiter.*

Dices. At quid, si etiam consulens consilium à se datum revocet, an is etiam evadet obligationem restitutionis, tametsi ille, cui malè consulit, fuerit executus consilium cum damno tertii?

143. ℟. Probabiliter tenetur saltem in casu, quô consulendo nedum veritatem aliquam simpliciter aperuit, sed etiam suo consiliô quandam utilitatem subministravit v.g. quomodo attentandum sit furtum, quô medio procurandum sit homicidium, vel abortus &c. Ita satis communiter te-

tenent *DD.* Lugo *tom. 1. disp. 19. Sect. 2. n. 37.* Lessius, Bonacina, Mezger & alii. Ratio est: quia hujusmodi Consilium non influit præcisè propter auctoritatem consulentis (sicut mandatum præcisè influit propter auctoritatem mandantis) sed propter suam utilitatem: atqui hæc utilitas adhuc manet, & movet ad executionem Consilii, etsi consulens illud revocârit: ergo hic probabiliter tenebitur ad compensationem damni, non obstante revocatione.

Hoc tamen non obstante cum Laymanno existimo, oppositam Sententiam S. Antonini, Navarri, Filliucii & Dianæ *p. 2. tr. 16. resol. 15.* esse satis probabilem, & practicè tutam. Ratio est: quia consulens revocando suum Consilium censetur fecisse, quantum hic, & nunc potuit ad impediendum damnum: & licèt utilitas Consilii adhuc influxerit in damnum, tamen non ampliùs influxit de voluntate, consulentis, sed duntaxat de voluntate, & malitia illud exequentis: ergo probabiliter hic solus tenetur resarcire damnum. Profectò si v. g. Medicinæ Professor è Cathedra doceat, hoc, vel illud medium esse efficacissimum ad procurandum v. g. abortum, & aliquis è suis auditoribus propria malitia inductus illud tentet cum effectu, nemo facilè dixerit, Medicum illum esse reum mali-

gnæ procurationis, esto adhuc influxerit utilitas medii à Professore suggesti; hujus autem non videtur alia ratio, quàm quòd hæc utilitas influxerit præter, vel contra intentionem illius: ergo non est, cur condemnemus consulentem, suppositô, quòd is serio & efficaciter revocârit suum Consilium.

144. Colliges 2dò, haudquaquam illicitum esse, consulere, ut quis ex duobus malis, aut damnis, quorum utrúmque impedire nequit, consulat id, quod minus est damniferum, út si fur jamjam sit resolutus, auferre centum fl. à Paulo, licitè eidem consules, ut quinquaginta duntaxat auferat; item si jamjam resolvit auferre centum vel ab Ecclesia, vel ab alio, licitè suggeres, ut ab alio potiùs, quàm ab Ecclesia Sacrilegè auferat. Ratio est: quia hoc modô non tam consulis damnum, quàm diminutionem damni; quod utique culpa vacat. Attamen si fur cogitet aliquid auferre alicui determinato v. g. Petro, tu illicitè consuleres, ut potiùs auferat Paulo, de quo fur nihil unquam cogitavit. Ratio est: quia tu proponendo Paulum, furem quodammodo determinas, ut huic innocenti, de quo nihil cogitaverat, damnum inferat: ergo huic infers quodammodo injuriam, & quidem damnosam. Filliucius *tr. 32. c. 3. n. 56.*

n. 59. Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 34. a. 1. n. 9.* Sayrus, Lessius, Bonacina.

Colliges 3tiò, Eum, qui rationabiliter 145. dubitat, an suo consensu, vel suffragio exstiterit causa damni injustè illati, probabiliter teneri ad restitutionem cum aliis consentientibus, seu votantibus, aut suffragantibus, saltem ad partem pro rata dubii. Ita contra alios Molina *disp. 736. n. 6.* Lugo *disp. 19. Sect. 1. n. 22.* Sporer *n. 35.* Babenstuber *cit. n. 32.* Ratio est: tum quia in foro externo judicatur contra talem, quòd scilicet exstiterit causa damni illati: ergo id ipsum in foro interno judicandum est, quippe quod conformari debet externo, quando hoc non innititur falsæ præsumptioni; tum etiam quia possessio videtur stare pro damno, utpote quod supponitur effectivè illatum, ideóque suffragatori incumbit probare, quòd non influxerit in illud, aliàs tenebitur satisfacere pro rata dubii.

His non obstantibus existimo, Senten- 146. tiam Dianæ, Sayri, & aliorum multorum taliter dubitantem absolventium ab onere restitutionis, haud esse improbabilem; quia dubitans est in certa possessione suorum bonorum: ergo hæc non tenetur expendere, nisi obligatio sit luce meridiana clarior; qualis hæc non videtur, quippe de qua multi sapientes dubitant.

Et licet constare supponatur de damno, non tamen de hoc constat ut illato ab illo, qui rationabiliter dubitat, an suum suffragium influxerit efficaciter: ergo probabile est hunc non teneri ad compensationem damni. Videatur de hoc P. Sporer *cit. n. 34.* ubi pro eadem opinione allegat plures alios.

147. Colliges 4tò, non teneri ad restitutionem testem illum, qui etiam juridicè interrogatus in Judicio, veritatem non manifestat, esto ex tali non manifestatione sequatur damnum alteri læso innocenter, vel injustè. Lessius *l. 2. c. 30. dubit. 8. n. 59.* Sayrus *l. 10. clav. reg. tr. 2. c. 15. n. 3.* Tambur. *l. 8. tr. 4. c. 2. §. 6. n. 11.* Ratio est; quia testis non tenetur ex Justitia aperire veritatem, sed solùm ex Charitate erga innocentem, & ex obedientia erga Judicem interrogantem, aut denique ex virtute Religionis, casu quo Juramentô sese adstrinxisset ad aperiendam veritatem: at qui non peccat contra Justitiam, non tenetur ad restitutionem damni: ergo. Secus dicendum foret, si positivè dixisset falsum testimonium contra innocentem cum damno illius; quia tunc exstitisset positiva causa hujus damni injusti. Vid. Molin. *de Justit. tom. 1. tr. 2. disp. 83.*

148. Colliges denique 5tò, in casu, quô duo, aut plures, etiam eodem tempore, aliquem damni-

damnificant, sed ita, ut unus independenter ab alio, utputa, si ex eodem dolio vini alieni bibant, absque eo, quòd unus sit caussa, ut alius simul bibendo Dominum damnificet, singulos teneri duntaxat ad partem damni, hoc est: ad refundendum tantum, quantum quivis damnificavit: è contra si damnum inferant ita, ut influxus unius dependeat ab influxu alterius, utputa in casu, quo duo sese adjuvant ad asportandam aliquam sarcinam furtivam, quam unus solus asportare non potuisset, tunc quivis in defectum alterius obligatur resarcire damnum in solidum. Ratio disparitatis est: quia in priori casu quilibet existit causa partialis duntaxat, & quidem tam partialitate causæ, quàm etiam effectûs: at verò in casu posteriori quilibet est causa totalis damni, sin minùs totalitate causæ, saltem totalitate effectûs: atqui juxta superiùs *n. 127.* dicta, singuli cooperantes tenentur restituere secundùm proportionem sui influxus: ergo hi posteriores tenentur resarcire totum, priores verò suas duntaxat partes damni illati. Videatur de hoc Molina *disp. 734.* Lugo *disp. 16. Sect. 3. §. 2.* Laym. *l. 3. tr. 2. c. 6.* Tambur. *lib. 8. tr. 4. c. 2. §. 8.*

Et licet constare supponatur de damno, non tamen de hoc constat ut illato ab illo, qui rationabiliter dubitat, an suum suffragium influxerit efficaciter: ergo probabile est hunc non teneri ad compensationem damni. Videatur de hoc P. Sporer *cit. n. 34.* ubi pro eadem opinione allegat plures alios.

147. Colliges 4tò, non teneri ad restitutionem testem illum, qui etiam juridicè interrogatus in Judicio, veritatem non manifestat, esto ex tali non manifestatione sequatur damnum alteri læso innocenter, vel injustè. Lessius *l. 2. c. 30. dubit. 8. n. 59.* Sayrus *l. 10. clav. reg. tr. 2. c. 15. n. 3.* Tambur. *l. 8. tr. 4. c. 2. §. 6. n. 11.* Ratio est; quia testis non tenetur ex Justitia aperire veritatem, sed solùm ex Charitate erga innocentem, & ex obedientia erga Judicem interrogantem, aut denique ex virtute Religionis, casu quo Juramentô sese adstrinxisset ad aperiendam veritatem: at qui non peccat contra Justitiam, non tenetur ad restitutionem damni: ergo. Secus dicendum foret, si positivè dixisset falsum testimonium contra innocentem cum damno illius; quia tunc exstitisset positiva causa hujus damni injusti. Vid. Molin. *de Justit. tom. 1. tr. 2. disp. 83.*

148. Colliges denique 5tò, in casu, quô duo, aut plures, etiam eodem tempore, aliquem damni-

damnificant, sed ita, ut unus independenter ab alio, utputa, si ex eodem dolio vini alieni bibant, absque eo, quòd unus sit caussa, ut alius simul bibendo Dominum damnificet, singulos teneri duntaxat ad partem damni, hoc est: ad refundendum tantum, quantum quivis damnificavit: è contra si damnum inferant ita, ut influxus unius dependeat ab influxu alterius, utputa in casu, quo duo sese adjuvant ad asportandam aliquam sarcinam furtivam, quam unus solus asportare non potuisset, tunc quivis in defectum alterius obligatur resarcire damnum in solidum. Ratio disparitatis est: quia in priori casu quilibet existit causa partialis duntaxat, & quidem tam partialitate causæ, quàm etiam effectûs: at verò in casu posteriori quilibet est causa totalis damni, sin minùs totalitate causæ, saltem totalitate effectûs: atqui juxta superiùs *n. 127.* dicta, singuli cooperantes tenentur restituere secundùm proportionem sui influxus: ergo hi posteriores tenentur resarcire totum, priores verò suas duntaxat partes damni illati. Videatur de hoc Molina *disp. 734.* Lugo *disp. 16. Sect. 3. §. 2.* Laym. *l. 3. tr. 2. c. 6.* Tambur. *lib. 8. tr. 4. c. 2. §. 8.*

CONFERENTIA SEXTA.

De Restitutione debita ex contractu.

SUMMARIUM.

149. Quid sit contractus propriè dictus?
150. Et quid sit quasi contractus?
151. Ex contractu oritur duplex obligatio restituendi, quarum una immediata, & formalis, altera mediata, & radicalis appellatur.
152. Quid sit *casus*, quid *dolus*, & quid *culpa*, vi quorum res ex contractu debitæ non raró perire solent?
153. Inculcantur rursus duæ regulæ, pro decidenda obligatione restituendi ex contractu debita à Confessario semper præ oculis habendæ.
154. Obligatio gravis resarciendi damnum grave ex contractu, in conscientia, & ante Sententiam Judicis supponit culpam Theologicam gravem.
155. Potest nihilominus ex quasi contractu oriri obligatio gravis in conscientia ad damnum resarciendum, etsi non fuerit commissa culpa gravis.
156. Leges civiles ex culpa levi, vel levissima condemnantes ad restitutionem, intelligendæ sunt post Sententiam Judicis.
157. An, vel quando in communi periculo res alienas teneamur præferre propriis?
158. Quô loco, & cujus expensis restituenda sit res ex contractu debita?

159. Quô

159. Quô item loco restituenda sit res debita ex delicto?

160. Resolvitur Casus I. cujusdam Negotiatoris equorum, qui alium graviter decipiendo, existimavit se Deo, & Angelis præstitisse obsequium.

161. Unde graviter deliquit, saltem per seloquendo.

162. Et tenetur in conscientia satisfacere parti læsæ.

163. Neque excusatur ex eo, quòd ipse etiam emendo eundem equum ab alio fuerit graviter deceptus.

164. Resolvitur Casus II. cujusdam Oenopolæ, qui vinum aquâ delibutum, pretiô augmentata vendidit.

165. Undenam colligendum, an justô, vel injusto pretio illud vendiderit?

166. Quid si talis Oenopola vinum non lymphatum uni duntaxat majori pretio vendat, quàm aliis quibuscunque?

167. Cujus intuitu id fieri possit sine peccato?

168. Resolvitur Casus III. de quodam Professore, qui ex Hungaria à quodam Calcographo Augustano petiit sibi transmitti ducentas imagines, seu Theses, pro adornanda Disputatione.

169. Cuinam dictæ imagines in itinere Danubio immersæ periissent?

170. Præsertim si Calcographus supponatur tempore satis maturo eas commisisse rati, aut navi.

171. An Nauclerus debuerit reparare damnum?

172. Quando res ex contractu debita periît, vel maximè attendendum est, sub cujus dominio steterit.

173. Res per alium amicum, seu tertiam personam empta, & periens in itinere, cuinam pereat?

174. Quando res periit culpa, à Confessario attendenda est gravitas culpæ, vi cujus periit.

175. Obligatus ex contractu ad bene consulendum, si ex ignorantia crassa, vel ex culpa lata malè consulat, tenetur ad refusionem damni inde secuti.

176. Confessarius, advertens se malè consuluisse, tenetur Consilium suum revocare, si moraliter, & utiliter possit.

177. Econtra qui etsi agnitus ùt insufficiens, consultus fuit, non tenetur compensare damnum ex sinistro Consilio fortè secutum.

178. Qui consulendo secutus fuit Sententiam verè probabilem, non tenetur ad restitutionem, tametsi damnum inde fuerit consecutum.

179. Aurifaber non indicans simplici pretium v. g. alicujus gemmæ, proptereáque minori pretio eam sibi comparans, an teneatur ad aliquam restitutionem?

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus practicos, de obligatione restituendi ex contractu orta.

QUæres primò, quid sit contractus, & quid quasi contractus?

149. ℞. ad primum. Contractus latissimè sumptus significat conventionem duorum, aut plurium inter se. Propriè tamen dictus contractus rectè describitur, quòd sit *pactum reciprocum onerosum*, *quod ex utráque parte paciscentium, seu contrahentium obligationem*

nem parit. Unde *L. Labeo. ff. de verb. signif.* dicitur, quòd *contractus* sit *ultrò, citróque obligatio*, id est, duorum, vel plurium in idem consensus, ultrò, citróque obligationem pariens, qualis est Contractus Matrimonii, Sponsalium, item Emptio, Venditio, &c.

℟. ad 2dum. Quasi contractus appel- 150.
latur, quando inter paciscentes non intercedit voluntas formalis, & expressa, sed virtualis tantùm, & interpretativa; talem inire censentur v. g. cum Republica, qui ex pacto in se suscipiunt aliquod officium, utputa Episcopi, Parochi, Confessarii, Gubernatoris, Judicis, Advocati, Procuratoris, Medici, Chyrurgi &c. etenim hoc ipsô, quòd in se suscipiant hujusmodi munus, vel onus, virtualiter, & interpretativè reputantur sese obligare ad debitam diligentiam in ejus functione præstandam. Videantur de hoc Reiffenstuel *Theol. Mor. tr. 8. dist. 1. n. 8. & 10.* La Croix *l. 3. p. 2. n. 579. & sequentibus.*

Quæres 2dò, an, vel qualis obligatio restituendi oriatur ex contractu?

℟. Oritur inde duplex obligatio, qua- 151.
rum una appellatur formalis, & immediata, altera radicalis, & mediata. Formalis obligat ad restituendum id, quod mutua conventione promissum, ac debitum est: ut si promisisti centum, teneris reddere totidem: si promisisti v. g. Vinum Austria-

cum

cum, teneris reddere hoc, & non aliud &c. sicut vicissim alter contrahens tenetur tibi solvere id, & tantum, quod, & quantum promisit; nam ratio naturalis, & æquitas hoc dictat, prout cuilibet ex natura, & conditione contractûs mox descripti facilè patebit. Radicalis autem, & mediata obligatio restituendi ex contractu oriri solita in eo consistit, quòd, si res debita, vel obligata alteri per contractum ante traditionem pereat ex aliqua culpa debitoris, hic juxta proportionem culpæ admissæ teneatur compensare damnum, & satisfacere alteri parti; quodcirca vel maximè attendendum est, an res contractu obligata, ac promissa alteri vel casu pereat, vel dolô, vel culpâ. Quare pro hujus majori dilucidatione

• Quæres 3tiò, quid hic intelligatur nomine casûs, doli, & culpæ?

152. ℞. 1. Per casum hic intelligitur *rei inopinatæ eventus, qui neque à diligentissimo caveri potuisset*; ùt si res tibi vendita, vel commodata inopinatô incendio, vel direptione hostium pereat. 2. Dolus consistit *in machinatione injustè damnificandi facta, vel omissione, consultò, & scienter adhibita*, uti illum describit Herincx *disp. 5. n. 17.* ubi etiam notat, damnum ex dolo datum in omni negotio esse præstandum. 3. Denique culpa describitur, quòd sit defectus ab eo, quod

bo-

bonum, & debitum est, hominisque diligentia præstari potest; quæ vel potest esse Theologica, vel Politica, eaque vel lata, vel levis, vel omnino levissima, uti jam dictum fuit *Confer. 3. n. 62.*

Quæres 4tò, quænam sint Regulæ specialiter observandæ circa obligationem restituendi ex contractu?

℟. Esse duas, jam superiùs *Confer. 1. n. 4.* 153. relatas, videlicet 1. omnis res, quæ casu perit, Domino perit. 2. omnis res, quæ culpa perit, culpabili perit; quas vel ideò hic loci repetere & inculcare volui, quia pro resolvendis casibus innumeris, & decernendo onere restitutionis ex hac radice contractûs scilicet) scitu summopere sunt necessariæ Confessario, & hôc ipso bene imprimendæ memoriæ.

Quæres 5tò, qualem culpam supponat obligatio restituendi ex contractu, & quasi contractu?

℟. 1. Obligatio in conscientia supponit 154. per se loquendo culpam Theologicam, & quidem gravem, ubi materia, vel onus restituendi est grave. Ratio est: quia lege naturæ nemo tenetur ad majorem diligentiam adhibendam in custodia rei commodatæ, aut conductæ &c. quàm Dominus ipse adhiberet: & certè qui munus aliquod, vel officium quoddam in se suscipiunt, regulariter non intendunt sese obli-

ga-

gare, nisi ad diligentiam moralem, & humanam, qualem frugi homines ejusdem conditionis ordinariè, ac communiter adhibere solent: ergo neque obligantur ad restitutionem, nisi ex omissione diligentiæ communiter adhiberi solitæ, quæ omissio est culpa lata, & ordinariè Theologica Mortalis. Lessius *l. 2. c. 7. dubit. 6.* Lugo *de just. tom. 1. disp. 8. sect. 7. n. 93.* Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 32. a. 3. n. 1.* Vide etiam dicta superiùs *C. 1. n. 4.*

155. ℞. 2dò. Per accidens tamen in quasi contractu oriri potest obligatio, præstandi diligentiam exquisitissimam, & consequenter illâ non præstita obligatio ad restituendum; idque potissimum in duobus casibus. 1. si accipiat tale officium v. g. Chyrurgi, Medici &c. cum expressa obligatione ac promissione adhibendi diligentiam exquisitissimam 2. si saltem tacitè id ipsum promisit, utputa quia se jactando aliis meliorem, aut peritiorem, impedivit, ne inquireretur, vel usurparetur Chyrurgus doctior; qui proin, si non præstent, quod promiserunt, tenebuntur ad compensationem damni secuti; tum quia non erant periti; tum etiam quia imperitiam suam supplere neglexerunt, uti post Tamburinum *l. 8. in decalog. tr. 3. c. 5. §. 2. n. 2.* rectè observant Sporer, Babenstuber.

Dices: Jure Civil. *L. contractus ff. de regul.* *Jur.*

Jur. statuitur, ut, si contractus sit factus in gratiam utriusque contrahentis, uti fit in locatione, conductione, emptione &c. recipiens v. g. domum locatam teneatur ex dolo, item ex culpa lata, & levi. Quin immò *L. si ùt certo ff. commodati.* ulterius statuitur, ut si contractus sit factus in gratiam solius recipientis, uti fit in commodato, & precario, résque pereat apud recipientem, is teneatur nedum ex dolo, verùm etiam ex culpa lata, levi, immò levissima: ergo malè diximus, in foro conscientiæ neminem teneri ad restituendum, nisi commiserit culpam Theologicam.

℟. Hujusmodi leges Civiles, útpote nimis rigorosas, probabilissimè non obligare in conscientia ante Sententiam Judicis. Ita contra Laym. Mol. & alios multos tenent Sotus *l. 5. de Just. q. 7. a. 4.* Lugo, Diana, Tamburinus, Sanchez, Reiffenstuel *Theol. Mor. tr. 8. disp. 2. n. 47.* Ratio est: quia omnino gratis asseri videtur, quòd homines regulariter loquendo velint se obligare ad hujusmodi diligentiam exquisitissimam, & præcavere omnem culpam, etiam Politicam; ergo licèt talem committant, si tamen hæc non sit simul Theologica, probabiliter non obligantur ad damni compensationem ante Judicis Sententiam. Et certè dictæ leges non videntur cum tanto rigore usu receptæ: uti testantur *DD. mox citati*, & etiam Lessius: ergo non obligant &c. 156.

Quæ-

Quæres 6tò, utrùm in communi periculo v. g. incendii, naufragii &c. teneatur quis rem alienam, quam possidet ex contractu præferre rebus propriis, ita ut si nequeat salvare utrámque, teneatur potiùs periculo eripere rem alienam, quàm propriam?

157. ℞. 1. si res propria sit æquè pretiosa, vel omnino pretiosior alienâ, aut si ex amissione rei propriæ deberet subire notabile damnum, sine spe refusionis, in foro conscientiæ non tenetur (quidquid sit de foro externo) bene tamen 2. si res propria sit admodum vilis, ita, ut ex hujus amissione non pateretur magnam jacturam, è contra res aliena valde pretiosa. Ita *ex communi* Lugo *tom. 1. disp. 8. sect. 10. n. 139.* Sporer *c. 2. n. 235.* Mezger *ubi suprà a. 6. n. 6.* Ratio prioris est: quia nemo præsumitur in contractu obligare se velle ad expensas extraordinarias in conservatione rei alienæ faciendas: at, si quis deberet pro hujus conservatione perdere res proprias æquè pretiosas, vel omnino pretiosiores, eô ipso teneretur ad expensas extraordinarias; quis enim vellet potiùs conservare rem alienam, quàm propriam in pari periculo aut jactura? profectò nullus; cùm amor erga se ipsum suadeat oppositum: ergo. Ratio autem posterioris hæc datur: quia in contractibus modô humano initis quis-

que

que censetur se obligare ad rem alienam conservandam, aut custodiendam, modò moraliter possibili: at, ubi res aliena est valde pretiosa, & res propria exigui momenti, præsertim si liceat sperare, jacturam rei propriæ compensatum iri, non est impossibile custodire rem alienam: ergo tenetur. Unde non excusaris à conservatione rei alienæ, quæ valet mille, si timeas jacturam v. g. unius aurei; quia hoc non videtur damnum notabile, inquit Babenstuber *tr. 7. disp. 4. a. 3. n. 41.*

Quæres 7timò: quô loco res aliena sit restituenda?

℟. 1. Res debita ex contractu restitui debet in eo loco, de quo expressè, vel saltem tacitè inter partes conventum fuit. Ratio est: quia hoc postulat æquitas naturalis, & æqualitas inter partes contrahentes servanda: & regulariter loquendo, si opus sit translatione rei restituendæ, hæc fieri debet expensis debitoris. Unde sequitur, debita ex contractu gratuito, v. g. donatione, legatione, Testamento &c. restituenda esse in loco, ubi erant, quando donatio, legatum, vel Testamentum fuit factum, atque sumptibus donatarii, vel legatarii aliò esse transferenda: è contra debita ex contractu oneroso, transferente dominium rei, quô scilicet non eadem res, sed pro una re accepta altera reddi 158.

debet, uti fit in emptione &c. restituenda sunt in loco, ubi res, pro qua solutio fieri debet, fuit accepta. Ratio est: quia in reciprocis contractibus res una in alterius locum quasi substituitur; quod tunc perfectè fit, si etiam idem locus acceptionis, & restitutionis servetur, prout bene observant Vasquez *de restit. c. 9. dub. 2. n. 50.* Lessius *c. 15. dubit. 8. n. 56.* & Laym. *l. 3. tr. 2. c. 10. n. 5.*

159. ℟. 2dò. Res debita ex delicto restituenda est in loco Domini, seu Creditoris, idque expensis debitoris fieri debet. Ita Molina *tom. 3. disp. 752.* Lessius *l. cit.* Laym. *n. 3.* Lugo *disp. 20. sect. 8. n. 183.* Sporer *tr. 4. c. 3. n. 154.* Ratio est: quia restitutio in hunc finem tendit, ut fiat æqualitas: at, nisi res restituatur in loco Domini, ubi scilicet Dominus eam haberet, nisi injustè fuisset ablata, nunquam fieret æqualitas, sed Dominus gravaretur injustè: ergo. Unde qui equum hic Salisburgi abstulit, & traduxit Viennam, debet eum propriis expensis hic Salisburgi restituere: & si Dominus equum suum duxisset in Italiam, deberet eum illuc mittere, deductis tamen impendiis necessariis, quæ Dominus in eo traducendo fecisset &c. Limitant tamen hoc Laymann *l. cit.* post S. Thomam, Navarrum & alios: nisi fur transferendo talem equum, aut aliam rem furtivam, deberet facere

expen-

expensas excessivas, seu etiam majores, quàm res furtiva constaret; quia tunc Dominus rationabiliter non posset prætendere restitutionem, modò equus ille, vel quæcunque demum res aliena, interim servetur in loco tuto.

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici, de restitutione debita ex contractu.

CASUS PRIMUS.

Titius in nundinis Lincensibus, ubi plurimi equi venales concurrere solent, unum vendidit pretio excessivo. Cùm enim equus revera esset cæcus, oculis, vel potiùs pupillis ejus certum quendam pulverem insufflavit, quô easdem pupillas reddidit splendentes in tantum, ut ab emptore crederetur videns; unde factum, ut pro eodem equo obtinuerit ab emptore centum florenos, quem ne quidem ipse Titius voluisset emere quadraginta florenis. Hanc facti speciem, cùm Titius postea cuidam Theologo discursûs gratiâ narrâsset, ab eo mox audivit, tutâ conscientiâ id fieri non potuisse, proptereàque Titium teneri saltem ad restituendum Emptori excessum justi pretii. Verùm Titius respondit, se id nunquam sibi duxisse conscientiæ, eò quòd benè sciret, etiam An-

gelos in Cælo ridere, dum vident, unum negotiatorem equorum ab alio insigniter decipi. Quæritur jam 1. quid hac responsione Titii tenendum? 2. an revera peccaverit, & obligetur ad aliquam restitutionem?

160. ℟. ad primum, hanc Titii responsionem, vix esse responsione dignam; quandoquidem certum sit, quòd nec ratione nitatur, nec auctoritate, nec consuetudine legitimè recepta sit, nec denique in æquitate naturali habeat fundamentum. Et licèt multiplici experientia constet, sæpissimè unum negotiatorem equorum ab alio insigniter decipi, hæc tamen praxis iniqua est, & non legitima; quæ, si impunè permitteretur, aut semel approbaretur, procul dubio aperiret januam innumeris fraudibus, ac dolis: constat autem ex probata praxi, nec non ex Jure, quòd fraus, & dolus nulli debeant patrocinari. *argum. c. 15. & 16. de Rescript.* ergo nec debent approbari, sicut revera nec approbantur.

161. ℟. ad 2dum. Titius revera graviter deliquit (quidquid demum sit de sinistra ipsius persuasione, an scilicet hæc fuerit culpabilis, vel non) ratio est: quia naturali æquitate exigente venditor tenetur monere emptorem de notabili vitio mercis, quando advertit, quòd ille non observet vitium: atqui cæcitas equi est vitium valde nota-

notabile: ergo. Deinde qui emptorem fraude inducit ad emendum majori pretio, quàm ipſe emere vellet, facit injuriam damnoſam, quisque enim habet Jus, ne fraude, aut mendacio inducatur in aliquod damnum; quam ob cauſam *l. Julianus 13. in principio ff. de actionibus empti* ſtatuitur, ut talis teneatur præſtare omnia detrimenta, quæ emptor ex actione traxit: atqui Titius fraude induxit emptorem: ergo &c. Videatur Laymann *l. 3. tr. 4. c. 17. n. 15.* La Croix *l. 3. p. 2. n. 955.* aut Reiffenſtuel *l. 5. decret. tit. 17. n. 178. & 186.*

Dices: ergonè Titius tenetur contractum reſcindere, aut exceſſum pretii reſtituere?

℟. Affirmativè. Quin immò contra- 162.
ctus ille probabiliſſimè fuit nullus. Ratio eſt: quia emptor dolo inductus certò erravit, ſin minus in Subſtantia Phyſica equi, certè tamen in Subſtantia Morali; nam quando res notabiliter differt ab eo, quod emptor intendit, cenſetur is erràſſe in Subſtantia, veluti obſervat Tamburinus *l. 8. tr. 3. c. 7. n. 17.* atqui equus cœcus notabiliſſimè differt à vidente, neque præſumere licet, emptorem tantum fuiſſe daturum, ſi advertiſſet vitium cœcitatis, quantum dedit eo non animadverſô: ergo cùm dolus hic dederit cauſam contractui, defuit verus

consensus, quo deficiente ruit contractus *l. in venditionibus ff. de contrahend. empt.*

Et licèt talis in foro externo à Judice non audiretur forsitan, eò quòd cœcitas equi non reputetur vitium principale, seu ùt appellant Germanicè: ein Haubt-Mangel/ id tamen solùm fit propterea, quòd emptor non credatur ignorâsse hoc vitium, aut certè, ex eo, quòd non constet, eum fuisse dolo venditoris inductum; de quo, si Judici constaret, procul dubio audiretur, & venditor condemnaretur: ergo hic in conscientia, & coram DEO tutus, aut excusabilis esse non potest. Videatur Reiffenstuel *l. cit. n. 176.* Babenstuber *tr. 7. d. 6. a. 3. n. 24.*

At, inquies forsitan mi bone Titi: ipsúsmet ego eundem equum jamjam inclinantem ad cœcitatem emi 100. florenis, & quidem ignarus hujus vitii: quidni ergo ad me indemnem servandum pro eodem pretio valeam tuta conscientia eundem alteri denuo vendere?

163. ℞. Non vales; quemadmodum enim tibi facta fuit injuria gravis à tuo venditore, præsertim si is agnovit vitium mercis, ita & tu novam, & quidem satis gravem injuriam inferres alteri, contra notissimum illud lumine naturæ clarum principium: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Et sicut tu monetam spuriam ab alio acceptam

tutâ

tutâ conscientia non potes alteri reddere velut bonam, nec vitrum, quod pro gemma emisses, rursus alteri pro gemma vendere, ita sanè nec equum cœcum, quem emens existimâsti videntem, rursus alteri pro vidente vendere vales salvâ conscientiâ, sed teneris recurrere ad venditorem, à quo emisti, ut is tibi damnum resarciat. Videatur Sporer *tr. 6. c. 5. n. 30.* item *n. 64. & sequent.* La Croix *l. 3. p. 2. n. 948, & 960.* Illsung *tr. 4. disp. 2. n. 400.*

CASUS SECUNDUS.

Sempronius Oenopola vinum satìs generosum apposuit suis hospitibus, sed quia illud asperum nimis & rigidum visum fuit, hinc aliud vinum melius postulârunt. Sempronius meliori non provisus, ut honori suo simul, & commodo prospiceret, promisit, se mox aliud, quod magìs saperet, allaturum: unde reversus in cellariam eidem vino aquam superinfudit, sicque satìs delymphatum hospitibus suis apposuit, & auctô quidem pretio, ne hospites crederent, hoc esse deterius illo priùs allato: quod etiam dicti hospites, utpote ignari fraudis, & rei gesta, gratanter acceptantes, cum gustu biberunt, & solverunt auctô pretio. Quaritur an Sempronius tutâ conscientia id facere potuerit?

℟. Cum distinctione; nam attendendum est in hoc casu 1. an pretium adhuc 164.

 fuerit

fuerit justum, etsi forte summum, an verò non? si non: de se liquet, Sempronium hoc practicando peccâsse, sin minùs graviter, saltem leviter, juxta proportionem deceptionis. 2dò, item considerandum est, an quantitas vini ab hospitibus consumpti fuerit magna, vel exigua; nam si supponatur fuisse exigua; non tam facilè credi debent fuisse inviti, quàm si quantitatem magnam consumpsissent; præsertim si vinum ita delymphatum magis sapuit, quàm priùs. At

Dices. Hoc ipsum est in quæstione, an pretium à Sempronio taxatum fuerit adhuc justum, vel non: unde igitur hoc colligendum?

165. ℞. ex communi Doctorum, aliud esse justum pretium medium, aliud summum, & aliud infimum, quorum quodlibet justè exigi potest, secundùm diversitatem circumstantiarum, ùtputa locorum, personarum &c. putátque La Croix, quòd, si alicubi medium pretium v. g. pro aimera Vini sint 10. floreni, tunc infimum fore 8. cum dimidio, & summum 11. cum dimidio. Verùm P. Sporer *tr. 6. in decal. c. 5. n. 26.* sapienter ait, quoad hoc standum esse Judiciô prudentûm, secundùm circumstantias fori, & communem sensum negotiatorum. Unde breviter dicendum existimo, quòd, si vinum Sempronii nondum de-

lym-

lymphatum seu aqua mixtum, jam fuisset à Magistratu taxatum illo pretiô, quô hospitibus fuit primò oblatum; vel, si alii intelligentes prudenter judicâssent, vinum illud aquâ delibatum, non ampliùs esse dignum tanto pretio, Oenopola nequaquam potuerit salvâ conscientiâ prætendere majus pretium, sed potiùs debuerit compensare tantum, quantùm auxit pretium; quod quidem facilè potuisset exequi, unam aut alteram mensuram dictis hospitibus vel gratis offerendo, vel saltem non computando.

At verò, si nec à Magistratu, aut alio Superiore fuit taxatum pretium vini, & hoc ab aliis prudentibus fuisset adhuc judicatum dignum pretio augmentato, facilè absolverem à peccato, & ab onere restitutionis; tum quia fraus vel nulla, vel omnino exigua intervenit; tum præsertim quia Sempronius id supponitur fecisse ob rationabilem causam, puta ad servandum suum honorem, & ad conservandum hospitum concursum: ob similes autem rationabiles causas faciliùs permitti potest, ut merces aliquo modo corruptæ vendantur, modò deceptio illa non sit æquô gravior. Videatur de hoc Laymann *lib. 3. tr. 4. c. 17. n. 15. §. limita.* Sporer *tr. 6. c. 5. n. 80.* Reiffenstuel *l. 3. decret. tit. 17. §. 5. n. 124.*

Dices adhuc: quid si autem talis Oenopola vinum uni duntaxat cariùs vendat, quàm cæteris omnibus, ut, si mensuram aliis omnibus dare consuevit pro 6. paciis, & uni Titio eam vendat pro medio floreno, an non impinget in leges Justitiæ?

166. ℞. In hoc casu pariter esse attendendum 1. an hoc vinum à Magistratu vel alio Superiore legitimo fuerit taxatum pro 6. paciis duntaxat, vel non? quia justô pretio taxato in utróque foro standum est, juxta communissimam DD. quam tenet cum Molina, Sanchez, Castropalao & aliis, Reiffenstuel *loc. proximè cit. n. 131.* Quòd si pretium non sit taxatum, & ab aliis adhuc reputaretur tale vinum dignum medio floreno in his circumstantiis loci, personarum &c. etsi supponatur summum intra limites justi pretii, non peccat Oenopola; nam qui justô pretio vendit merces suas voluntarie ementibus, nulli facit injuriam. Secus dicendum foret, casu quo pretium jam fuisset taxatum, aut ab aliis intelligentibus reputaretur excessivum; non enim fas est cuilibet pro suo libitu rem vendere, sed justo tantùm pretio; veluti rursus cum communissima tenent Navarrus *in Manual. c. 23. n. 84.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 17.* Reiffenstuel *l. cit. n. 120.* consequenter ex hac suppositione per se loquendo teneretur Oenopola ad restitutionem damni.

Di-

Dictum tamen fuit: *per se loquendo, & suppositâ taxa justi pretii Oenopolam teneri ad restitutionem &c.* nam per accidens excusari subinde posset & à peccato contra Justitiam, & ab onere restitutionis, si nimirum sciret, sibi ab hoc vel difficulter & serò nimis, vel omnino nunquam satisfactum iri pro vino. Ratio est: quia subire hujusmodi periculum, etiam est aliquid pretio æstimabile, & plerúmque dilatio solutionis causa est lucri cessantis, vel damni emergentis: ergo quemadmodum in mutuo, cambio, & aliis similibus contractibus propter hujuscemodi pericula justè aliquid exigitur ultrà sortem, ita & in hoc casu, non obstante justâ taxa Magistratûs, vel Principis, quippe qui taxam communem statuendo, sicut non præviderunt tale periculum, ita nec præsumuntur voluisse constitutionem suam extendere ad hujuscemodi casum particularem. Lessius *l. 2. c. 21. dubit. 6. n. 54.* Diana *part. 1. tr. 8. Resol. 57.* La Croix *n. 954.* Illsung *tr. 4. disp. 2. n. 402.* Reiffenstuel *lib. 3. decret. tit. 17. §. 6. n. 151.* 167.

CASUS TERTIUS.

Cajus certa cujusdam Religionis Professor Budâ ex Hungaria scribendo petiit à quodam Calcographo Augustano, ut sibi pro adornanda Disputatione solemni ad Festum B. Virginis

ginis Mariæ in Cœlos assumptæ per ratem vel navim transmitteret ducentas imagines cum impressis, vel potiùs cupro incisis conclusionibus Theologicis; quod & factum à Calcographo tempore satis maturo, & debito. Verùm Theses illæ (nescio quò fato) in itinere tamdiu detentæ fuerunt, ut primùm ad finem mensis Septembris Budam appulerint, quô tempore, cùm dictus Professor non ampliùs opus habuerit, ob Disputationem jam ante mensem celebratam, easdem occasione navali Augustam Calcographo remisit. Quæritur jam 1. an justè? 2. Quisnam debuisset luere damnum, casu quo dictæ Theses Danubio immersæ periissent?

168. ℞. ad primum. Probabiliter justè, saltem pro foro conscientiæ. Ratio est: quia quamdiu contractus nondum est completus, tamdiu manet dominium mercis apud venditorem, uti communissimè tenent DD. Molina, Rebellus, La Croix *cit. l. 3. p. 2. n. 705.* Illsung *tr. 4. disp. 2. n. 410.* & habetur clarè decisum *l. necessariò ff. de periculo & commod. rei vend.* atqui contractus in nostro casu nondum fuit completus, & perfectus; tum quia Professor nondum præstitit solutionem, nec alium fidejussorem suo nomine substituit; tum etiam quia verosimiliùs nunquam intendit emere Theses primùm obtentas, vel obtinendas post Disputationem solemniter jam celebratam,

ideó-

ideóque contractus ille fuit saltem tacitè conditionatus, quòd scilicet vellet illas Theses solvere, *si tempore oportuno eas recepisset*: atqui hæc conditio non fuit adimpleta: ergo probabiliter tutâ conscientia potuit eas remittere Calcographo. Videantur Laymann *l. 3. tr. 4. c. 4. n. 2.* Molina *disput. 205. n. 6.* Sporer *tr. 6. c. 2. n. 15.*

℞. ad 2dum cum distinctione. Vel 169.
enim culpâ alicujus supponuntur periisse, vel mero casu, aut infortunio? si primum: periissent culpabili; si 2dum, probabiliter periissent Calcographo. Ratio petenda est ex dictis *n. 153.* quia *omnis res, quæ casu perit, Domino perit*: è contra *omnis res, quæ culpâ perit, culpabili perit* in tantum, ut is teneatur luere damnum juxta proportionem culpæ, ita scilicet, ut si fuit graviter culpabilis coram Deo, teneatur in utroque foro resarcire damnum, si verò levem duntaxat culpam in foro conscientiæ commisit, aut merè Politicam, in hoc quidem foro justè condemnabitur ad restitutionem; ante Sententiam Judicis tamen nullatenus tenetur damnum resarcire, veluti constare debet ex dictis suprà *Conf. 4. n. 95.*

Dices, Calcographus Augustanus tempore satis maturo Theses extradidit Nauclero, transferendas Budam: ergo non ampliùs fuit illarum Dominus, sed præsumi debet

debet transtulisse dominium in Professorem, & consequenter casu quô periissent, non Calcographo, sed dicto Professori, vel certè Nauclero, si is culpabilis exstitit, periisse censeri debent.

170. ℟. Neg. Conseq. Etenim vi emptionis dominium mercis etiam traditæ non aquiritur Emptori priùs, quàm is pretium solvit, vel dedit cautionem de solutione præstanda, sive dein mediante pignore, aut fide-jussore &c. uti habetur *instit. de rerum divisione* §. *vendita:* & ratio hujus est: quia quamdiu contractus ex parte emptoris non est completus, meritò venditor reputatur rem venditam sibi realiter obligatam reservare voluisse: atqui contractus ex parte Emptoris, scilicet Professoris nondum erat completus præstita solutione &c. ergo. Quin immò ex eo, quòd Calcographus debito tempore extradiderit Nautæ, minimè censeri debet abnegâsse earum dominium; quandoquidem Nauta non fuit persona ab ipso Professore, sed potiùs à Calcographo substituta, ut hujus nomine eas transferret: quare potiùs debebant reputari esse in via extraditionis, quàm actu extraditæ Professori: consequenter Nauta adhuc debuisset luere damnum, casu quo culpabiliter eas submersisset Danubio.

At

At quid, si Nauta Theses illas assumpsisset transportandas in Hungariam ex mera charitate sive erga Calcographum, sive erga Professorem, teneretur nè ex hac suppositione resarcire damnum, casu quo periissent in itinere?

℞. Cum distinctione. Vel enim supponitur dedisse causam positivam interitûs, ùtputa quia culpabiliter eas projecit in Danubium, aut vendidit, aliovè modo distraxit &c. vel dedit causam negativam duntaxat, ùtputa quia eas non satis custodivit, proptereáque malitiá alterius aut in flumen projectæ, aut furtô ablatæ fuerunt? si primum, tenebitur ad compensationem damni Domino illati; quia non solùm ex charitate, sed etiam ex Justitia tenebatur eas non destruere vel alienare &c. ergo dando causam positivam interitûs, violat Justitiam cum damno proximi, & hoc ipsô contrahit onus restitutionis. Si secundum, neutiquam tenetur ad compensationem damni; quia non peccavit, nisi contra charitatem: atqui ex læsione solius charitatis non oritur obligatio restitutionis, uti dictum fuit *Conferent. 1. n. 5.* ergo. Secùs dicendum foret de Bajulo ære conducto, & ex Justitia obligato ad transportandum; nam eo ipsô, quòd talis permittat rem culpabiliter perire, etsi sine causa positivè data ad interitum, violat Justitiæ leges, & per consequens in- 171.

currit

currit onus restitutionis, veluti ratio, & praxis recepta probat, juxta mox dicta *n. 169.*

§. III.
Corollaria ex dictis inferenda.

172. COlliges ex hactenus dictis primò, in hac materia vel maximè attendendum esse à Confessario, sub cujus dominio steterit res, quæ periit; quia si casu periit, regulariter loquendo Domino periit; si verò periit culpâ, is qui culpabiliter dedit causam interitûs, cogetur luere damnum.

Notat tamen P. La Croix *l. 3. p. 2. n. 705.* in Venditione, & Emptione speciale quid observandum: nam licèt dominium non transferatur in emptorem, sed maneat apud venditorem, donec res empta sit tradita; nihilominus emptione semel perfecta, periculum, & commodum rei transit ad emptorem, nisi aliter convenissent. Ita statuitur Jure Civili *l. id quod 7. ff. de pericul. & comod. rei vendit.* item *l. 1. & 2. C. eod. & Instit. de Empt. & Vendit. §. 3. cùm autem.* Verùm quia Doctores communiter advertunt, has leges tunc duntaxat observandas esse, quando partes aliter non convenerunt; ideò singulariter pro foro con-

conscientiæ est attendendum ad modum, & conditiones, sub quibus contractus fuit initus, nec non ad locorum consuetudines approbatas, & constitutiones municipales loci, in quo contractus fuit celebratus: habet autem hoc (ni fallor) praxis recepta, ut si nunc Mercator v. g. Salisburgensis scribat alteri v. g. Augustano &c. ut sibi hoc, vel illud genus mercium transmittat pro solutione præstanda, ille qui petiit, scilicet Salisburgensis, nec dominium illarum, neque periculum in via subeundum in se suscipiat, donec effectivè postulatas merces obtinuerit; id, quod etiam æquitas postulare videtur; nam vice versa periculum pretii, seu solutionis manet apud hunc, scilicet qui merces postulavit, donec alter, à quo postulavit, pretium transmissum effectivè obtineat: ergo justum est, ut & periculum mercium manet apud alterum, eousque, dum ritè fuerint extraditæ postulanti. Vide de hoc Herincx *p. 3. tr. 3. disp. 4. q. 5.* item *disp. 8. n. 112.* Illsung *ubi suprà n. 409. & seqq.* Reiffenstuel *l. 3. decret. tit. 17. §. 8.* Unde

Colliges 2dò, si in casu 3tiô mox relato Cajus Professor alium bonum amicum Augustæ substituisset, & rogâsset, ut in suo nomine à Calcographo Theses emeret, sibique transmitteret per aquas, & amicus ille soluto pretio postulatas Theses 173.

Nautæ concredidisset, damnum illud ex submersione Thesium, nec Calcographo Augustano, neque amico illi, sed vel Nautæ culpabili, vel Professori portandum incubuisset. Ratio est: quia ex hac suppositione amicus, utpote non proprio, sed alieno nomine emendo Theses, harum dominium illico transtulisset in Professorem, immò fictione Juris censetur ipse Professor eas emisse, & consequenter sicut dominium, ita & periculum in se suscepisse, eò præsertim, quòd solutione jam præstita, contractus utrâque ex parte jamjam exstiterit completus, & perfectus: ergo si periissent, non ampliùs Calcographo, sed Professori, ceu vero earum Domino periissent. Vide de hoc P. Sporer *tr. 4. c. 4. n. 11.* Lugo *tom. 1. de Iustit. disp. 21. sect. 5. n. 57.*

174. Colliges 3tiò, in ordine ad decidendam obligationem restitutionis, ortam ex contractu non servato, vel maximè etiam à Confessario esse attendendam gravitatem, vel levitatem culpæ commissæ; nam si is, cujus incuriâ, vel negligentiâ res ex contractu debita periit, deprehendatur non commisisse culpam gravem, absolvendus est ab onere gravis restitutionis; quia cùm tota radix restitutionis hujus fundetur in delicto, ideò nequit quantitas obligationis excedere quantitatem delicti. Ex quo

recte

rectè infert Babenstuber *tr. 7. disp. 4. a. 3. n. 35.* Eum, qui ex ædibus suis aliquid inconsultò effudit, aut ejecit; qui canem alligare, candelam ardentem extinguere; aut furnum claudere fuit oblitus, indeque damnum alteri evenit, etiam in re, quam habebat ex contractu, non teneri aliquid restituere; eò quòd nullo Jure, nec naturali, neque positivo hic oriatur obligatio in foro conscientiæ, & ante Judicis sententiam: secus dicendum foret, casu quô quis sese specialiter obligâsset ad evitandam omnem, etiam levem culpam, uti jam dictum fuit *n. 155.*

Colliges 4tò, ad restitutionem seu damni compensationem obligandos esse Consiliarios, qui vi officii sui ad bene consulendum obligati, nihilominus ex ignorantia crassa, vel lata dant Consilium malum; ex quo aliis consequitur damnum injustum; ut si 1. Confessarius ex tali ignorantia inducat pœnitentem ad faciendam restitutionem, ad quam is neutiquam est obligatus. 2. Si Theologus aliquis, vel Jure-Consultus respondeat, certum aliquem contractum esse justum, qui revera injustus est &c. Ratio est: quia tales ex suo officio, & professione sua tenebantur habere sufficientem rei notitiam, erroresque in consulendo vitare: ergo cùm malè consulendo influxerint etiam positivè in da- 175.

mnum alterius, tenentur illud pro possibili, & pro gravitate culpæ commissæ compensare. Lessius *cit. l. 2. c. 7. n. 33.* Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 32. a. 3. n. 3.*

176. Colliges 5tò, hujuscemodi Consiliarios manere obligatos ad revocandum Consilium malum, quamprimùm advertunt, se erràsse consulendo, dummodo illud utiliter valeant revocare: idque omnino verum est, tametsi priùs consulendo optima fide processissent. Ratio est: quia non revocando Consilium, quod advertunt esse damniferum, jam reputantur voluntariè continuare causam injustè damnificantem: quemadmodum ergo ille, qui inculpabiliter ignem admovens ad domum, vel horreum alterius, tenetur illum inde amovere, quamprimùm advertit incendium oriturum, ita etiam in nostro casu Confessarius &c. tenetur revocare suum Consilium, ex quo prævidet alterum iri damnificatum. Veluti *ex communi DD.* tradit Lugo *de justit. to. 1. disp. 8. sect. 7. n. 95.*

177. Colliges 6tò. Econtra non teneri ad compensationem damni, qui, etsi sit agnitus ùt insufficiens, nihilominus ab alio fuit consultus. Ratio est: quia talem consulens debet sibi imputare damnum ex malo Consilio ortum, nam scienti ac volenti non fuit facta injuria. Nihilominus si ex hujuscemodi Consilio prævideatur secuturum

damnum

damnum alicui tertio, tenetur Consiliarius imperitus illud revocare, vel executionem sui Consilii modò humanitùs possibili impedire; secus enim velut positivè cooperans ad damnificationem injustam, teneretur damnum recompensare, veluti constabit ex dictis *suprà 119. & 137.* quæ revide, si placet.

Colliges 7timò, non teneri ad restitutio- 178.
nem eum, qui juxta Sententiam verè probabilem dedit Consilium.

Ratio est: quia dans tale Consilium prudenter agit, consequenter non peccat, modò Sententia illa in his circumstantiis sit, & maneat verè probabilis. Excusatur insuper ab onere restitutionis ille, qui simpliciter aperit suam mentem, dicendo ita sibi videri justum, vel licitum, absque eo, quòd positivè suadeat, ut alter illud amplectatur. Item qui consultus respondet, se quidem putare hoc, vel illud esse consentaneum æquitati, dubitari tamen, an revera non erret; quia tunc alter illud amplectens, & amplectendo damnificans sive se ipsum, sive alium, debet hujuscemodi damnum imputare suæ temeritati, uti rectè advertunt Lessius *mox citatus n. 33.* eúmque secutus Mezger, Pettschacher & Babenstuber *ubi supra a. 3. n. 25.*

Colliges denique 8vò, non esse tutos 179.
in conscientia Aurifabros illos, qui bene

advertunt venditorem velut hominem simplicem non agnoscere justum pretium mercis sibi oblatæ v. g. gemmæ, annuli &c. Ratio est: quia emptor non minus tenetur servare æquitatem, & Justitiam commutativam in contractu, quàm venditor: ergo sicut venditor non potest salva conscientiâ pluris acceptare, quàm justum pretium exigit, ita emptor non potest minus dare, quàm limites justi pretii exigunt. Nec excusatur ex eo, quòd fortè dicat tali homini simplici, ut mercem suam bene consideret, & siquidem majoris fortè esset pretii, liberè sibi condonet; quia talis condonatio facta ab ignorante non videtur habere tantum voluntarii, quantum requiritur ad validam condonationem; non enim est verosimile, quòd, si is pretium rei bene intelligeret, vellet condonare, saltem si supponatur excessus pretii ignoratus esse valde magnus. Videantur de hoc Lugo *disp. 26. sect. 8. n. 137.* Reiffenstuel *lib. 3. decret. tit. 17. §. 7. n. 191.* Sporer *tr. 6. c. 5. n. 69.* La Croix *lib. 3. p. 2. n. 951.*

CON-

CONFERENTIA SEPTIMA.

De Restitutione debita ex læsione proximi in bonis spiritualibus animæ.

SUMMARIUM.

180. Quid nomine bonorum spiritualium animæ intelligatur?

181. Pro damnificatione facta in potentiis spiritualibus, utputa usu rationis &c. probabiliter nulla debetur restitutio.

182. Qui alium inducit in errorem peccat pro gravitate erroris.

183. Unde, si inducat in errorem practicum cum notabili damno animæ, graviter delinquit.

184. An, & quomodo peccet, qui alium inducit ad peccatum?

185. Qui Religiosum, vel Monialem Professam seducit, graviter peccat; & quomodo?

186. Si fraude vel dolo seduxit, tenetur 1. removere dolum, & 2. damna inde illata compensare.

187. Quomodo compensatio hæc sit facienda?

188. Quomodo peccet, qui Candidatum, vel Novitium avertit ab Ordine, vel à Professione Religiosa?

189. Qui vi, vel fraude talem avertit, probabiliter tenetur ad aliquam compensationem Religioni præstandam.

190. Resolvitur Casus I. cujusdam viduæ, quæ pauperculo Studioso sub spe potiundi Matrimonii præbuit necessaria ad Studiorum prosecutionem, sed vana spe elusam se sentiens, maleficiô illato injuriam vindicavit.

191. Si Studiosum illum nunquam obligavit ad promissionem Matrimonii futuri, neque ad refusionem expensarum, debebit sibi imputare, quòd nihil recipiat.

192. Unde Titia ante omnia tenetur tollere maleficium modò moraliter possibili.

193. Et quid, si hoc non ampliùs possit facere?

194. Resolvitur Casus II. de quadam Vetula, quæ puellam aliquam sinistrè, & dolosè informando graviter decepit, ut hæc imprægnaretur.

195. Non tamen videtur propterea obligata ad aliquam restitutionem.

196. Esto etiam habuerit sinistram intentionem decipiendi præfatam puellam.

197. Resolvitur Casus III. de quodam Juvene sollicitante quandam puellam ad carnalia, & hac via fraudulenter inducente ad connubium.

198. Qui pariter per accidens saltem videtur excusandus ab onere restitutionis vel compensationis faciendæ.

199. Nedum illi, qui aliquem erroneè instruunt, sed & qui aliquem injustè impediunt ab assequenda Doctrina, arte, vel à Studio litterarum graviter peccare possunt.

200. Qui sine vi, vel fraude, meris scilicet precibus, aut blanditiis quempiam inducit ad peccatum, non peccat contra Justitiam respectu inducti.

201. Quanta huic incumbit obligatio corrigendi seductum, & reducendi ad meliorem frugem.

202. In-

202. Inducere aliquem ad peccatum veniale, per se loquendo non excedit culpam venialem.
203. Qui Novitio sine justa causa negat suffragium ad Professionem, peccat mortaliter.
204. Solvitur quædam instantia in contrarium facta.
205. Quænam sint justæ causæ dissuadendi ingressum in Religionem, vel jamjam ingresso negandi suffragium ad professionem.

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus practicos, circa restitutionem faciendam ob læsionem in bonis spiritualibus animæ.

QUæres primò, quid intelligatur nomine bonorum spiritualium?

℞. Nomine bonorum spiritualium ani- 180. mæ intelligi ea, quæ pertinent ad salutem animæ tam naturalem, quàm supernaturalem. Porro ad salutem supernaturalem pertinere dicuntur gratia, virtutes, Sacramenta, & alia hujusmodi, quæ principaliter conducunt ad salutem æternam; quò etiam reducendum est bonum status Religiosi, vel Sacerdotalis. Ad naturalem verò salutem animæ pertinent ingenium, usus rationis, & liberum arbitrium, nec non artes, & Scientiæ rerum naturalium. Nec ullatenus ambigendum est, aut dubitandum, quin homo in hisce bonis æquè, ac in aliis sæ-

pius, quàm par est, damnificetur, prout tragica exempla nobis sufficientem dant probam; idque cum damno tantò intolerabiliori, quantò præponderant hæc bona animæ bonis corporis. Unde

Quæres 2dò, an teneatur ad restitutionem, qui alium privat usu rationis v. g. per philtrum, vel maleficium?

181. ℟. Probabiliùs non teneri ad restitutionem præcisè pro damno ex privatione sensûs, seu usus rationis illato: tenebitur tamen reparare damnum bonorum temporalium, si quod emersit taliter privato: ut si is non ampliùs possit exercere suam artem, aut functionem, qua hactenus sibi, & fortassis etiam aliis lucrari consuevit panem, aliáque necessaria. Ratio hujus resolutionis, & disparitatis inter utrúmque hæc est: quia damnum in ipso usu rationis, & aliis hujuscemodi potentiis, seu bonis spiritualibus illatum nullo pretio censetur æstimabile; quia hæc bona sunt in supremo ordine inter bona humana, nec quidquam reperitur in potestate hominum, quod his reputetur æquivalens: ergo pro ipso usu rationis fieri nequit, & hoc ipso nec debet fieri compensatio aliqua, sed satis est, quòd delinquens coram DEO agat pœnitentiam, & si fieri possit, ab injuriato postulet veniam: è contra bona illa temporalia verè sunt pretio æstimabilia,

& pos-

& possunt vel formaliter, vel saltem æquivalenter compensari: ergo debent compensari ab injuriante saltem pro rata spei, quam habuit læsus ad hujusmodi lucrum. Gomez *tom. 3. c. 6. n. 12.* Lessius *l. 2. c. 8. dubit. 1. n. 2.* Herincx *disp. 6. n. 1.* Babenstuber *tr. 7. disp. 5. a. 1. n. 2. & 5.*

Quæres 3tiò, an peccet, & ad quid teneatur inducens alium culpabiliter in aliquem errorem intellectûs, ùtputa vel positivè decipiendo illum, vel saltem sinistrè informando? &c.

182. ℞. Etiam iste peccat contra Justitiam, graviter, aut leviter, pro gravitate, vel levitate erroris, proptereáque obligatur corrigere errorem, & resarcire damnum inde secutum. Ita Navarrus *l. 2. de restit. c. 2. n. 3.* Lugo *disp. 9. sect. 1. n. 3.* Sanchez, Sylvester & alii. Ratio est: quia quivis habet Jus ne inducatur in errorem ceu malum quoddam intellectûs: ergo contrarium faciens peccat contra Justitiam, sin minùs graviter, saltem leviter.

183. Dixi: *graviter, vel saltem leviter*, scilicet pro ratione gravitatis, vel levitatis, seu etiam damni inde illati; pro cujus pleniori intelligentia advertendum est, alios esse errores merùm speculativos, circa veritates nullatenus ad praxim tendentes, ùt, quòd terra moveatur, cœli verò stent immobiles &c. vel quòd non detur purgatorium

&c.

&c. hisce verò erroribus merè speculativis aliquem imbuere, etsi per se loquendo non videatur injuria gravis, in materia tamen fidei studiosè, & scienter aliquem sinistrè informare, minimè vacat culpa mortali, eò quòd ex hujuscemodi erroribus nata sint sequi innumera mala, animæque pericula, & damna; quam ob rem talis tenetur ad retractandum suum errorem, & ad ingerendam veritatem Fidei Catholicæ. Alii autem sunt errores practici, utpote per se tendentes ad praxin, ùt si aliquem doceas, quòd non teneatur ad restituendam famam proximo injustè ablatam, aut ad fugiendam occasionem proximam peccandi, tametsi posset &c. &c. qui tali errore alium imbuit, absque dubio graviter delinquit cum onere resarciendi damna inde secuta, nisi debito tempore errorem dedoceat, & efficaciter retractet. Sanchez *l. 1. Consil. c. 3. dubit. 4. a. n. 11.* Lugo *disp. 9. sect. 1. n. 4. & seqq.* La Croix *l. 3. p. 2. n. 351. & 352.*

Quæres 4tò, an peccet contra Justitiam cum onere restitutionis, qui alium allicit, & inducit ad peccandum?

184. ℞. cum distinctione. Nam si quempiam inducat sine vi, vel fraude, non peccat contra Justitiam respectu inducti, sed solùm contra Charitatem, ex qua etiam tenetur eundem reducere ad meliorem frugem

gem, & hoc modo reparare damnum illatum: at verò, si vi, aut fraude aliquem inducat, peccat contra Justitiam, vi cujus pariter obligatur nedum ad tollendam vim, vel fraudem, verùm etiam ad procuranda media, quibus seductus gratiam amissam recuperet. Ita *communissimè* DD. Herincx *ubi suprà n. 2.* Bonacin. *de restitut. disp. 2. q. 1. pu. un. n. 1.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 59.* Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 36. a. 1. n. 6.* Ratio prioris hæc est: quia volenti non fit injuria. *c. volenti de R. I. in 6.* at, qui peccat non deceptus, aut coactus, peccat sciens, ac volens: ergo huic non fit injuria, etsi seductor adhuc possit peccare contra Justitiam respectu tertii, si quempiam inducat ad hunc injustè damnificandum, idque verum est, tametsi seductus ex inculpabili errore, vel ignorantia non adverteret, se peccare; nam adhuc tale delictum coram DEO, & hominibus imputabitur impostori, quippe qui non ignoranter, sed scienter supponitur induxisse ad injustam damnificationem.

Ratio autem posterioris hæc datur: quia quivis ratione sibi congenitæ libertatis habet Jus, ne per vim vel fraudem inducatur ad malum: atqui peccatum est malum: ergo qui inducit, peccat contra Justitiam cum onere restitutionis, vel potiùs reparationis injuriæ illatæ. Et certè is, qui ab

alio

alio per vim extorqueret consensum in peccatum, huic irrogaret injuriam: ergò etiam ille, qui per fraudem, aut dolum inducit; quandoquidem dolus æquiparetur violentiæ secundùm omnes, teste P. Pettschacher.

Quæres 5tò, an peccet contra Justitiam cum obligatione satisfaciendi, qui Monialem, vel Religiosum jamjam Professum avertit, seu seducit à Religione, faciendo illum apostatare?

185. ℟. primò cum distinctione mox data. Si enim seductor agit sine vi, vel fraude, non delinquit contra Justitiam, nec respectu personæ seductæ, utpote quæ volens supponitur apostatâsse; neque respectu Religionis; quia hæc non habet Jus Justitiæ in personam seductam, quippe quæ virtute Religionis duntaxat tenebatur perseverare in statu assumpto. Ratio autem posterioris hæc dari potest: quia vi seducens infert gravissimam injuriam tam personæ seductæ, quàm etiam Religioni, utpote habentibus strictum Jus, ne per vim, aut fraudem damnificentur. Ita rursus communissimè sentiunt DD. uti videre licet apud Lugo *disp. 9. sect. 3. n. 28.* Suarez *de Relig. lib. 5. c. 9.* Sanchez *ubi suprà l. 1. c. 3. dub. 2. n. 6.* & alios passim. Unde

186. ℟. 2dò. Talis Seductor ante omnia obligatur ad removendam vim, vel fraudem; secus

secus enim semper continuaret illatam injuriam; 2. tenetur insuper resarcire omnia damna inde secuta tum seducto, tum etiam Religioni. Ratio patet ex dictis: omnis enim injustè damnificans tenetur ad resarcienda damna illata: ergo si quæ damna vel Religioni, vel etiam seducto supponantur esse illata, tenebitur seducens in conscientia eadem resarcire modô meliori.

At (inquies) quo modó hujusmodi damna Religioni sunt compensanda?

℟. Ea duntaxat esse compensanda secundum spem præsentem, quam habuit Religio de percipiendis emolumentis ex tali Professo, & quidem deductis expensis, quas Religio facere debuisset. Quare cùm hæc emolumenta potuerint multipliciter adhuc impediri, ùtputa per mortem, aut morbum talis Religiosi, aliisvè pluribus modis, quibus spes lucri reddi solet ambigua, aut minùs certa; hinc juxta majorem, aut minorem spem tunc præsentem, & juxta majores, minorésve expensas, quas Religio debuisset facere, decidi debet quantitas restitutionis arbitriô prudentûm; universalem enim Regulam circa hanc materiam tradi non posse, facilè patebit ponderanti, uti etiam rectè annotârunt Scotus *4. dist. 15. q. 3. §. quantum ad argumenta.* Herincx *cit. n. 5. fin.* Lessius, Lugo, La 187.

Croix

Croix *lib. 3. p. 2. n. 374.* quos vide, si placet.

Quæres 6tò, quomodo delinquat, qui Novitium ab ingressu Religionis impedit, vel jam ingressum retrahit ad sæculum?

188. ℞. Rursus cum eadem distinctione mox data de retrahente Religiosum Professum. Etenim si absque omni vi, vel fraude aliquem impediat, non peccat contra Justitiam, nec respectu Novitii, utpote consentientis, & volentis; neque respectu Religionis, cùm hæc nullum adhuc Jus in Novitium possideat: esto adhuc peccare possit contra alias virtutes v, g. Charitatis, Pietatis &c. At verò si id faciat vi, vel fraude, per se loquendo graviter peccat, utpote lædens Jus, quod Novitius ac Religio habuit, ne fraudulenter à bono sibi conveniente impedirentur. Unde probabiliùs tenetur tum Novitio, tum Religioni etiam satisfacere pro rata spei, quàm habuêre in ordine ad bona temporalia percipienda v. g. ex hæreditate, labore, aut industria, donatione &c. quemadmodum qui te vi, vel fraude impediret ab obtinendo pio legato, etiam gratuito, teneretur tibi satisfacere pro quanto spes illa Judicio prudentum æstimaretur, veluti sapienter tenet Lessius *l. 2. c. 8. dub. 3. n. 15.*

189. Haud equidem ignoro, Sanchezio *l. 1. Consil. Mor. c. 3. dub. 2. n. 22.* placuisse contra-

trariam opinionem, proptereaque probabiliter absolvisse hujusmodi Seductorem fraudulentum ab onere compensationis, eò quòd Religio non habeat Jus percipiendi prædicta emolumenta v. g. ex hæreditate Novitii &c. nisi mediante Professione; quæ, cùm sit valde contingens, & impedibilis, non videtur propriè habere Jus aliquod ad emolumenta proximè intimata. Verùm, esto ex hoc benè probetur, Religioni nondum competere Jus actuale in ipsa bona talis Candidati, aut Novitii, minimè tamen negari potest, quin actu habuerit spem (utique pretio æstimabilem) illa bona aliquando consequendi post factam jam professionem: ergo qui vi, dolo, seu etiam fraude impedit Novitium ab ingressu, vel Professione, sicque spem illam eludit, tenetur pro rata hujus spei facere compensationem, *si tamen inde verum aliquod damnum Religioni emerserit:* quod studiosè additur; nam sæpè contingit, ut locô retracti recipiatur alius, qui locô illius susceptus, vel ex toto, vel ex parte compenset damnum illud: quo casu fieri potest, ut obligatio resarciendi ex parte Seductoris vel notabiliter diminuatur, vel omnino extinguatur, uti rectè notat Tamburinus *l. 5. decalog. c. 2. §. 5. n. 3.* Dicastillo *l. 2. de just. tr. 2. disp. 7. dub. 2. a. n. 16.* Lugo *tom. 1. disp. 9. sect. 3. à n. 28.*

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici de obligatione restituendi debita ex injusta damnificatione in bonis animæ.

CASUS PRIMUS.

Titia Vidua cuidam Studioso pauperculo (quem Titium appellamus) præbuit alimenta, & alia ad prosecutionem Studiorum necessaria, animô, ut post adeptam utriusque Juris Lauream ejus connubio potiretur. Verùm posteaquam Titius in virum egregium evasit, sui jam compos factus, & insigni quadam Præfectura præditus, relicta Vidua in suo esse, duxit aliam puellam sibi magìs arridentem. Quam ob rem Titia vana spe elusam se cernens, postulavit refusionem expensarum hactenus factarum; cui Titius reposuit, se eas nunquam acceptâsse animô rursus compensandi ex Justitia, sed per modum eleemosynæ duntaxat. Contigit proin, ut Vidua quasi in desperationem acta ope dæmonis, vel alterius maligni hominis (nescio) maleficium posuerit, vi cujus Titius nedum ad usum Matrimonii impotens, verùm insuper usu rationis destitutus fuit, ut tandem evaserit in miserrimum virum. Occasione hujus Casus jam quæritur 1. ad quid Titius fuerit obligatus, & 2. ad quid Vidua sit obliganda, casu quo pœnitens facta recurret ad Confessarium?

℞. ad

℞. ad primum. Si Titia Studiosum nunquam obligavit ad ineundum secum connubium, vel certè ad refundendas expensas, etsi in animo habuisset hanc intentionem (perveniendi scilicet ad Matrimonium) Titius nequaquam tenetur ad Matrimonium, neque ad expensas de Jure refundendas. Ratio hæc est: quia si teneretur, tunc vel maximè ex contractu aliquo cum Vidua inito; at, hoc non; quia ad verum contractum essentialiter requiritur animus, & intentio saltem implicita se obligandi; siquidem tota obligatio ex contractu orta nascitur à voluntate paciscentium *c. contractus 85. de R. I. in 6to.* atqui Titius fatetur, nunquam habuisse animum sese obligandi ex Justitia ad refundendas expensas, quin potiùs asserit, se eas duntaxat acceptâsse per modum eleemosynæ, quæ utique non debet ex Justitia refundi; ergo vi hujus non tenetur ad alterutrum, etsi gratitudo Jure naturæ nota suadeat, ut pro illis animum gratum exhibeat. Hac igitur suppositione facta Vidua sibimet imputare debet, quòd pro nimia sua liberalitate, & charitate nihil ampliùs percipiat; quemadmodum qui facit liberales expensas, animô obtinendi aliquod beneficium, vel officium, de Jure non ampliùs potest prætendere compensationem expensarum, esto beneficium non obtineat, veluti clarè deducitur ex *l. 1. §. conven-* 190.

conventiones ff. de pactis. item *L. 3. ff. de obligat. & action.*

191. Dixi tamen: si Titia Studiosum nunquam obligavit &c. secus enim resolvendum foret, casu quo eidem contestata fuisset, se aliter nolle præbere expensas necessarias, nisi *cum onere ineundi secum Matrimonium &c.* quia hôc supposito Titius non potuisset aliter acceptare expensas illas, quàm animo saltem implicito sese obligandi ad jungendas cum illa manus in conjugio: quemadmodum qui acceptat usum corporis, à puella non aliter, quàm cum onere Matrimonii ineundi concessum, aliter acceptare non potest, nisi ex naturali æquitate, & Justitia contrahendo obligationem ducendi talem puellam. Secundùm communissimam DD. apud Molinam *t. 3. disp. 106. n. 4.* Lessium *l. 2. c. 10. dubit. 3.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 10.* Coninck, Armillam & alios.

192. ℞. jam ad 2dum. Titia ante omnia à Confessario est obliganda ad auferendum maleficium; secus enim velut indisposita, non erit capax absolutionis, ùt de se liquet. 2. obliganda est ad restituendum, non quidem pro ipso usu rationis, utpote inæstimabili pretiô secundùm dicta *n. 181.* sed pro damnis, in bonis seu emolumentis temporalibus ex tali privatione consecutis, ùtputa si Titius propterea nihil potuit lucrifa-

erifacere, aut omninọ suo cedere officio. Ratio jam fuit data *num. proxim. cit.* Cæterùm, an Titia intuitu expensarum à se factarum justè possit aliquid prætendere, colligendum, ac resolvendum erit ex eo, an Titius Studiosus unquam sese obligârit ad refundendas illas expensas, vel non, veluti dictum fuit proximè *n. 190.*

At quid, inquies, si Titiæ non sit ampliùs liberum tollere maleficium?

Nihilominus obliganda est ad refundenda omnia damna ex illato maleficio jam consecuta, & in posterum consecutura. Ratio est: quia scienter ponendo maleficium dedit culpabiliter causam omnibus istis damnis: quamvis proin defacto non ampliùs velit nocere, immò & doleat, aliquando nocuisse, nihilominus omnia hæc damna eidem imputantur velut in causa voluntariè data, ad quæ resarcienda in omni foro adstringitur; quemadmodum mandans adstringi debet ad compensanda damna vi sui mandati illata, etsi illo tempore, quô à mandatario executivè inferuntur, vel maximè doleat de suo mandato, vellétque, illud nunquam à se datum fuisse; veluti rectè docent Lugo *tom. 1. de justit. disp. 19. sect. 2. §. 1. n. 26.* Sporer *tr. 4. c. 3. n. 10. & alii communissimè.* 193.

N 3 CA-

CASUS SECUNDUS.

SEmpronia jam pridem conceperat violentas suspiciones de aliqua puella, quòd inhonestum haberet consortium cum aliquo Juvene, & ideò duntaxat nunquam evasisset gravida, quòd solerent impedire generationem. Idcirco, ut omnimodam deprehenderet veritatem, eidem puellæ aliquando familiariter colloquendo dixit inter alia, se scire quoddam remedium efficacissimum, & infallibile, quô, si qua mulier uteretur, intra 24. horas non posset imprægnari. Cúmque præfata puella cuperet illud nôsse, Sempronia protinus aliquod edisseruit, etsi gnara huic remedio nec minimam inesse vim in ordine ad impediendam generationem. Paulò post puella remedii hujus vim, & efficaciam experiri volens, admisit copulam perfectam, sed illico evasit gravida non sine maxima sua confusione, & pœnitudine. Jam quærere licet ad hunc casum 1. utrùm, vel quomodo Sempronia deliquerit decipiendo puellam? 2. utrùm teneatur ad aliquam compensationem damni, quod puella ex sui diffamatione, & imprægnatione incurrit?

194. ℞. ad primum. Minimè dubitandum esse, quin Sempronia (saltem per se loquendo) graviter deliquerit. Ratio est: quia puellam hanc graviter decepit, imbuendo intellectum illius errore tam pernicioso. Et licèt error iste ex se fuerit mere speculativus, propter eáque non graviter noci-

nocivus; quia tamen prævidit, fore, ut puella effectum, & efficaciam illius velit experiri; immò verò, quia, ùt in specie facti narratur, eo fine hunc errorem puellæ ingessit, ut certiorem adipisceretur notitiam de inhonesto consortio, ex quo eam graviter diffamandam prævidit; hinc certum videtur, quòd Sempronia contra Charitatem graviter deliquerit, & suo modô etiam contra Justitiam; cùm quivis homo habeat Jus, ne fraude vel dolo quocunque demum modo circumveniatur, aut inducatur in damnum, veluti satis liquet ex hactenus dictis *n. 84.* & ampliùs constabit ex dicendis.

℟. nihilominus ad 2dum, Semproniam non teneri ad aliquam compensationem; non enim ad compensationem famæ, utpote jam irrecuperabiliter deperditæ; neque ad compensationem damnorum ex conceptione prolis, ejusdémque sustentationis onere incursorum. Ratio est: quia error ille, utpote merè speculativus non exstitit causa horum damnorum: quippe quo stante, & non obstante puella potuisset, ac debuisset abstinere ab illo inhonesto consortio. Et licèt fortassis fuerit quoddam motivum impulsivum ad continuandum illud inhonestum consortium, id tamen propterea solùm contigit, quòd puella propriâ sua malitia, & curiosa non minùs, 195.

quàm malitiosa voluntate illud experiri volens, copulam perfectam admiserit; quæ, cùm sola exstiterit causa impraegnationis, cæterorúmque damnorum inde sequentium, ideò hæc puellæ, non verò Semproniæ imputari debent velut causæ injustæ damnificanti: constat enim ex regulis generalibus Restitutionis suprà datis, neminem condemnandum esse ad aliquam restitutionem, nisi actione externa injusta dederit causam efficacem damni: atqui talem non dedit Sempronia, quippe quæ nec mandavit, neque etiam suasit puellæ, ut haberet inhonestum consortium &c. ergo &c. Profecto ne quidem in foro exteriori Sempronia condemnaretur ad compensationem damnorum puellæ impendentium, tametsi Judici constaret, eidem fraudulenter suggestum fuisse remedium, quô non evaderet gravida. Videatur Sporer *tr.* 4. *c.* 3. *n.* 5. & quæ diximus *suprà Confer.* 4. *n.* 98.

Dices adhuc. Sempronia videtur saltem habuisse intentionem sinistram, quâ voluit puellam graviter diffamari, & damnificari, quandoquidem facilè potuerit prævidere, fore, ut puella tale remedium velit experiri cum damno, immò verò ex hoc fine quodammodo illud suggesserit: ergo ab onere restitutionis non est absolvenda.

℟. Esto

℟. Esto etiam supponatur hæc omnia 196.
prævidisse, & sinistram hanc intentionem habuisse (potuisset enim habere aliam meliorem) tamen neque hæc intentio, utpote merè interna, neque etiam sinistra illa persuasio vel error intellectui ingestus, fuit per se causa imprægnationis, uti jam monstratum est: ergo vi hujus non debet condemnari ad restitutionem. Certè si tu asseveranter diceres, tali, aut tali medio hominem reddi invulnerabilem, & alius id audiens, ac probare volens, se ipsum lædat, mutilet, aut omnino occidat, vel duellando occidatur ab alio, nemo facilè dicet, te esse homicidam, proptereáque obligatum ad resarcienda damna ex tali homicidio secuta; non enim ex tua persuasione sinistra, sed ab alio fuêre illata, veluti fusiùs demonstrat Lessius *lib. 2. de justit. c. 9. dub. 16. n. 111.* & apud hunc Sotus *lib. 4. q. 6. a. 3. ad 4tum Argumentum.* Lopez *tom. 1. c. 63.* ergo nec Sempronia nostra dici debet causa imprægnationis, vel damnorum inde sequentium; consequenter &c. &c.

CASUS TERTIUS.

Cajus libenter duxisset puellam quandam satìs divitem, pulchram, & modestam, quam, cùm in suam Sententiam nullis rationibus trahere potuisset, dolô inducendam existimavit. Cœpit ex-

inde eandem ad inhonesta importunissimè, ac instantissimè sollicitare, usque dum hæc tandem tactus lascivos, immò, & copulam imperfectam admisit. Post hæc Cajus puellæ utpote rei valde ignaræ, ac innocenti facilè persuasit, eam indubitanter jamjam concepisse, nec jam aliud superesse remedium evadendi infamiam imminentem, quàm citò dare manus in connubium, quod & factum. At paulò post meliùs edocta de thoro conjugali animadvertit, & dolenter ingemuit, se à Cajo Marito suo insigniter fuisse deceptam. Quæritur jam 1. quomodo Cajus peccaverit. 2. an teneatur ad aliquam restitutionem, vel compensationem?

197. ℟. ad primum. Cajus gravissimè deliquit, tum importunissimis suis sollicitationibus ad peccata luxuriæ; tum etiam falsa persuasione, quâ puellam traxit ad conjugium. Ratio est clara: quisquis enim alterum scandalizat, peccat juxta illud Christi Domini apud *S. Matth. 18. c. v. 7. Væ homini illi, per quem scandalum venit:* atqui Cajus sollicitando præbuit scandalum grave: ergo graviter deliquit nedum contra Charitatem, sed etiam contra virtutem Castitatis: sollicitatio enim ad peccandum sumit suam specificationem ab illa virtute, cui opponitur, ita, ut sollicitatio ad venerea repugnet virtuti Castitatis, & sollicitatio ad peccatum injustitiæ virtuti Justitiæ secundùm *omnes.*

Quin

Quin etiam contra Justitiam Cajum graviter deliquisse, vel inde liquet, quòd puellam graviter deceperit, & erroneè persuadendo gravedinem, fraudulenter induxerit ad dandas in conjugium manus, de quo antea semper abhorruit. Ratio hujus petenda est ex dictis *n. 182.*

℟. jam ad 2dum. Cajum ab onere re- 198.
stitutionis, vel etiam compensationis excusari ob impossibilitatem; quæ, ùt infrà *C. 12. n. 325.* ex Professo dicemus, excusat ab hòc onere. Ratio autem impossibilitatis facilè suadetur; nam si ad aliquam satisfactionem teneretur, tunc vel maximè 1. ad eximendum errorem conjugi suæ persuasum, & 2. ad reponendam eam in pristinàm libertatem, vi cujus poterat nubere, cuicunque demum placuisset: atqui errorem non tenetur ampliùs eximere, cùm uxor jamjam supponatur agnovisse omnimodam veritatem. Pristinæ autem libertati eam restituere æquè impossibile erit; esto enim Matrimonium fortassis nulliter contractum sit defectu sufficientis consensus, quippe qui forsitan datus fuit ex solo metu, & quidem gravi (scilicet incurrendi infamiam) injustè incusso in ordine ad contrahendum Matrimonium; nihilominus in foro exteriori nunquam ampliùs impetrabunt dissolutionem Matrimonii; partim quia talem metum nunquam poterunt satis

pro-

probare in hoc foro; in quo aliunde semper præsumitur potiùs pro valore, quàm pro nullitate ejus; partim etiam quia si Conjux diu cohabitaverit pacificè, præsumetur pro valore, & ratificatione consensus. Quin immò si mulier hæc ab initio liberè consensit in Matrimonium, esto occasione sinistræ persuasionis fuerit mota ad dandum consensum liberum, Matrimonium statim valuisset. Nihil proin in hoc casu superesse videtur Confessario, quàm, ut Conjugem illam nitatur persuadere ad ratificandum, vel etiam de novo dandum liberum consensum; idque pro majori certitudine de valore Matrimonii, & ad præcludenda omnia peccata etiam materialia, quæ fortè potuissent incurrere dicti Conjuges; quâ ratificatione posita ex parte solius etiam Uxoris, Matrimonium certò subsistet, veluti diximus *Theolog. Moral. Sacrament. part. 3. de Matrim. Conf. 14. n. 343.* cum Aversa, Kugler & la Croix *ibi citt.*

§. III.
Corollaria ex dictis inferenda.

199. Colliges ex dictis primò, nedum illos, qui alium sinistrè, & erroneè informant intellectum erroribus imbuendo &c. graviter peccare posse; verùm etiam eos, qui aliquem injustè impediunt ab assequenda

verâ

verâ Doctrina v. g. fidei, aut à litterarum Studio, vel addiscenda arte &c. Quocirca specialiter delinquere possunt animarum Pastores, negligentes in cura animarum, & non erudientes subditos in dogmatibus fidei, morum, & Doctrina Christiana. Item graviter delinquere possunt Scholarum Præfecti, qui absque sufficiente causa Studiosos è Scholis excludunt, vel ad eas non admittunt. Ratio est, quia hoc modô inferunt damnum grave in bono animæ, veluti bene probant Pettschacher, Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 36. a. 1. n. 2.* & Babenstuber *tr. 7. disp. 5. a. 1. n. 3.*

Colliges 2dò, non peccare contra Justitiam, qui citra vim, vel fraudem, utpote meris blanditiis, vel precibus aliquem inducit ad peccandum (secus dicendum de eo, qui inducit metu reverentiali, quippe qui æquiparatur violentiæ.) Ratio est: quia taliter inducto nulla infertur injuria; non enim invitus, sed volens supponitur consentire in peccatum; prout jam constare debet ex dictis, & ampliùs videri potest apud Laymann *lib. 3. tr. 2. c. 8. n. 1.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 59. & alios.* Hôc non obstante etiam ille, qui meris blanditiis aliquem induxit ad peccandum, lege Charitatis tenetur satagere, ut seductus corrigatur, ùtputa monendo, orando &c. Id quod præcipuè locum habet, casu quo 200.

Supe-

Superior ſubditum, vel Paſtor oviculam ſeduxit (utique non ſine graviſſima injuria in Chriſtum) ſecus enim meritò timere debent, ne is aliquando animarum ſanguinem de manu illorum requirat.

Ergone, inquies, hæc obligatio reducendi, & corrigendi ſeductum, gravis eſt?

201. ℞. Etſi per ſe loquendo non videatur gravis, quando ſeductus ipſemet agnoſcit ſuam obligationem, & media reſipiſcendi; Charitas enim, vi cujus ſeductor tenetur ad correctionem ſeducti procurandum, in tali caſu non obligat graviter, uti rectè docent Leſſius *l. 2. c. 8. dub. 2. n. 10.* & Navarrus *l. 5. Conſil. tit. 3. Conſil. 2. n. 4.* minimè tamen dubitandum eſt, quin gravior obligatio incumbat illis, qui aliunde conſtituti ſunt non ad ſeducendum, ſed ad erudiendum, neque ad mactandum, ſed paſcendum. Verùm hæc inſinuâſſe ſufficiat: nam obligationem hanc graviſſimam aliunde notiſſimam omni Jure, pluribus inculcare, ſupervacaneum duxi.

Dices: Sed quid tenendum de eo, qui aliquem inducit ad mera venialia?

202. ℞. Regulariter, & per ſe loquendo non peccat, niſi venialiter; quia peccatum veniale de ſe leve duntaxat malum eſt, aut certè communiter leve reputatur. Fieri tamen poteſt, ut talis graviter peccet ratione circumſtantiarum, quemadmodum juxta

comma-

communissimam DD. peccatum de se veniale ex circumstantiis potest degenerare in mortale. Nec dubitandum, quin graviter peccet ratione scandali, qui inducendo aliquem ad venialia, prævidet, fore, ut talis postea committat plura peccata, etiam graviora. Quocirca meritò de peccato mortali sibi timere possunt, ac debent, qui innocentes pueros, vel integræ vitæ puellas ad levia, & impura colloquia dolosè inducunt; licèt enim hæc quandoque sint solùm venialiter mala, in eo tamen vitæ statu hujusmodi innocentibus grave nocumentum animæ creare possunt, & prô dolor! sæpiùs quàm par est (experientiâ teste) creant, uti benè notat Babenstuber *proximè cit. a. 1. n. 12.*

Colliges 3tiò, mortaliter nedum contra Charitatem, sed & contra Justitiam peccare illum, qui sine justa, gravi, & rationabili causa alicui Novitio negat suffragium ad Professionem. Ita *communissimè Doctores*, Herincx, Sporer, Sanchez, *lib. 5. in decal. c. 4. n. 59.* Ratio est: tum quia talis repulsa à Professione est magnum damnum, aut certè nata causare magnum damnum Novitio, quippe quem privat magno bono, & exponit magnis animæ periculis, insuper incurrit notam gravem, cùm de talibus ejectis seu expulsis à Religione mundus soleat malè, aut certè sinistrè judicare. 203.

Et

Et certè qui sine gravi causa negat suffragium, inordinato, & passionato affectu ducatur, necessum est: atqui hæc omnia repugnant graviter Charitati erga proximum: ergo. Quòd verò etiam Justitiæ, inde facilè suaderi potest: quia Novitius cum Religione quasi tacitum pactum inire censetur, ut, si ea, quæ suarum sunt partium, ritè adimpleverit, ad Professionem admittatur, & sine verè gravi causa non ampliùs expellatur: ergo qui huic suffragium negat sine causa justa, peccat contra Justitiam: qua ratione taliter dimissus reclamare potest contra Religionem, vel Monasterium, uti tenet Sanchez *l. proximè cit.* Lugo & alii.

Dices contra hoc. Novitius non peccat contra Justitiam, etsi sine justa, & rationabili causa deserat Religionem: ergo nec Monasterium, vel Religio graviter peccat, tametsi sine gravi causa Novitium expellat.

204. ℟. Negando conseq. & paritatem. Nam Religio non patitur grave damnum, nec ullam infamiæ notam ex eo, quòd Novitius exeat: econtra Novitius patitur grave damnum, & exponitur periculis animæ suæ. Deinde Religio non habet Jus ad retinendum Novitium, quippe qui induendo habitum non censetur se obligare ad permanendum in ordine, sed ad sustinendam probationem, quantum, & quamdiu voluerit: econtra

è contra semel admissus in Religionem, & sacro habitu indutus, habet Jus permanendi, & profitendi, si per omnia probatus, fuerit inventus dignus, & habilis: ergo qui sine verè gravi, ac justa causa ei negat suffragium, graviter delinquit saltem per se loquendo.

Dictum tamen semper fuit, graviter delinquere, *qui sine justa causa negat &c.* secus enim dicendum, si id fiat ex rationabili, gravi, & fundata causa, quales esse possunt sequentes: 1. si complexio Novitii sit tali Religioni inepta, ùtputa quia laborat aliquo defectu præsertim incurabili corporis v. g. oculorum, aurium, pedum &c. 2. si mores ejus deprehensi sint ita pervicaces v. g. ob capitositatem &c. ut Religioni inde meritò timeantur majora mala. 3. si alio quodam impedimento laborare noscatur, v. g. promissione Matrimonii jam facta, vel si sit ære alieno gravatus &c. Et hæ causæ à fortiori sufficiunt ad dissuadendum tali homini ingressum in Religionem; quibus Doctores insuper addunt nonnullas alias rationabiles causas ingressum dissuadendi, scilicet sequentes: 1. si status prævideatur futurus noxius ingredienti. 2. si in illa Religione, aut Monasterio laxè vivatur. 3. si Parentes graviter egeant auxilio, & subsidio illius &c. 4. licitum etiam est Parentibus, in casu, quô prudenter dubitant de viribus,

205.

aut constantia ingressuri, ad tempus differre ingressum, vel ejus constantiam, ac fervorem probare: peccant tamen gravissimè, si talem exponant periculis peccandi, vel si alliciant, aut faciant ab aliis allici ad voluptates, aliavè illicita, ut sic à proposito avocent; quia hoc graviter repugnat pietati, & saluti animæ, cujus semper primariam curam deberent portare. Denique in casu, ubi dubitatur, sítne ratio dissuadendi ingressum, aut ingresso votum negandi justa, necne, standum est pro Religione, utpote quæ securior est, & perfectior. Videatur de hoc Molina *tom. 5. tr. 4. disp. 51.* Tamburinus *l. 5. decalog. c. 2. §. 5. n. 6.* La Croix *lib. 3. part. 2. n. 346.*

CONFERENTIA OCTAVA.

De Obligatione restituendi debita ex homicidio, mutilatione, stupro, & adulterio.

SUMMARIUM.

206. Obligatio restituendi oritur ex solo homicidio injusto.

207. Quodnam homicidium censeatur justum, vel injustum?

208. Pro

208. Pro ipsa vita, vel pro abscisso membro corporis de Jure probabiliùs nulla debetur compensatio.

209. Bene tamen pro damnis temporalibus inde secutis.

210. Quid, & quantum sit restituendum Uxori, prolibus, vel aliis hæredibus defuncti?

211. Stuprator Virginis invitæ, etsi non pro ipsa pudicitia, tenetur tamen ipsi satisfacere pro aliis damnis inde secutis.

212. Secus dicendum, si puella liberè consensit in usum &c.

213. An, vel quantum sit restituendum pro adulterio?

214. Resolvitur Casus I. de Rustico, qui alium ligone percutiendo occidit.

215. Quid, vel quantum teneatur restituere hujus Uxori, ac prolibus relictis, si homicidium voluntariè commisit?

216. Quid item Creditoribus defuncti, vel aliis pauperibus, amicis &c. quibus ille in vivis benefacere consuevit?

217. Resolvitur Casus II. de quodam Nobili provocato ad duellũ, & occidente alterum provocantem.

218. Ad quid is teneatur, si culpabiliter alterum provocantem injuriâsse supponatur?

219. Quid si duellando excessit modum defensionis inculpatæ tutelæ?

220. Resolvitur Casus III. cujusdam puellæ violenter oppressæ ab alio nobili stemmate nato.

221. An teneatur hic illi aliquid dare, si sola puella divulgavit stuprum sibi illatum, proptereáque damnum incurrit?

222. Utrùm Confessarius bene consuluerit puellæ, ut interpellato Judice petat sibi satisfieri?

223. Qui sine mortali peccato homicidium perpetravit, etsi injustum, ad nihil tenetur.

224. Qui verò cum peccato mortali, tenetur refundere expensas in Medicos, & Chyrurgos factas.

225. Non tamen tenetur ante Judicis Sententiam aliquid dare pro ipso vulnere, seu cicatrice, vel deformitate inde suborta.

226. A fortiori non tenetur aliquid compensare præcisè pro ipsa anima, etsi Confessarius convenienter injungere possit opera pia satisfactoria pro defuncto.

227. Puella spontè remittente injuriam, vel damna sibi illata, stuprator ad nihil tenetur.

228. Secus dicendum, si coactè solùm, aut ex metu gravi remittat hanc obligationem.

229. Mulier tutâ conscientia retinere nequit expensas, per falsam, seu erroneam Sententiam Judicis à stupratore, seu etiam defloratore expressas.

230. Qui verâ, vel etiam ficta promissione Matrimonii obtinuit usum corporis à puella, per se loquendo tenetur eam ducere.

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus de restitutione orta ex homicidio, stupro, & adulterio.

QUæres primò, ex quali homicidio oriatur obligatio restitutionis?

206. ℟. Ex solo homicidio injusto. Ratio est: quia nemo incurrit obligationem compensandi damna, nisi peccaverit contra Justitiam: at, homicidium justè illatum, ùtputa

puta malefactori auctoritate publica &c. non est contra Justitiam: idem est de mutilatione justè facta: ergo ex his non oritur obligatio compensandi aliquid. Communis apud Reiffenstuel *tr. 9. d. 3. n. 46.*

Quæres 2dò, quodnam homicidium censeatur justum, & quodnam injustum?

207. ℞. 1. Justum censetur 1. quod fit vel auctoritate DEI immediatè, vel 2. saltem auctoritate Principis, seu etiam Reipublicæ exigente gravitate delicti; vel denique 3. quod fit auctoritate quidem privata, sed ex- & cum defensione inculpatæ tutelæ. Ratio primi est: quia Deus habet supremum dominium in vitam, & mortem, cujusvis creaturæ viventis: ergo sine injuria potest quemlibet privare vita. Ratio 2di est: quia exigente gravitate delicti, ad conservandam scilicet pacem, & tranquillitatem Reipublicæ, DEus permittit, ut hujuscemodi malefactores publica auctoritate occidantur, veluti habetur *Exod. 22.* distinctè expressum, itémque *ad Rom. 13. c.* ubi dicitur de Principibus hujus sæculi: *si malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim Minister est: vindex in iram ei, qui malè agit &c.* Ratio 3tii est: quia secundùm ordinem charitatis quisque propriam vitam præferre potest alienæ, dummodo agatur de bono privato tantùm, & non etiam de publico: inde est, quòd vim vi repellere, omnia Jura, omnésque

que leges permittant, veluti citatis legibus demonstrat Laymann *l. 3. tr. 3. p. 3. c. 3. n. 1.* quem vide. Qui verò extra hos casus, vel se ipsum occidit auctoritate propria, vel alium, injustè agit, tametsi non ex omni, & quocunque homicidio oriatur obligatio restituendi, veluti patet, dum quis se ipsum occidit.

Quæres 3tiò, quid, vel quantum teneatur restituere homicida, aut mutilator injustus?

208. ℞. 1. Pro ipsa vita, aut membro abscisso probabilissimè nihil tenetur restituere; bene tamen 2. pro damno in bonis temporalibus inde fortassis secuto. Hanc opinionem quoad primum membrum (nam 2dum est commune inter omnes) velut probabilem, & in praxi verè tutam (quidquid in contrarium quondam senserint Doctores magni nominis) hodie tenent Sporer, Herincx *disp. 6. n. 63.* Sanchez, Lessius, Marchantius, Haunoldus, & La Croix *lib. 3. p. 2. n. 299.* Ratio prioris est; quia bonum vitæ, & membrorum est ordinis altioris, nullo pretio humano satis æstimabile, vel æquiparabile: ergo pro his non debetur restitutio, sicut nec pro fama injustè ablata debet rependi pecunia; eò quòd in similibus casibus, ubi reddi non potest æquivalens, Justitia nunquam possit obtinere suum finem, scilicet æqualitatem; idque clarissimè habetur decisum *l. 3. ff. si*

quadru-

quadrupes pauperem &c. institut. de obligat. quæ quasi ex delicto nascitur. item *l. fin. ff. de his, qui effud. vel dejec.* ubi dicitur: *cùm liberi hominis corpus ex eo, quòd dejectum, effusumvè quid erit, læsum fuerit, Judex computat mercedes Medicis præstitas, cateráque impendia, quæ in curatione facta sunt, præterea operarum, quibus caruit, aut cariturus est, ob id, quòd inutilis factus sit. Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio: quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Ex quibus

Ratio etiam posterioris facilè eruitur: 209. quisquis enim scienter, & voluntariè alium injustè lædit, tenetur satisfacere, ubi fieri potest æqualitas: atqui in bonis temporalibus Fortunæ fieri potest talis æqualitas; ergo debet. Et quemadmodum fur, aut injustus damnificator tenetur non solùm restituere rem ablatam, aut damno datam, sed etiam omne lucrum cessans, & damnum inde emergens; ita & talis, qui alium occidendo, vel saltem mutilando membro aliquo, reddidit inusualem, ut propterea nihil ampliùs valeat lucrari, tenetur resarcire hujusmodi damna, uti patet ex proximè dictis & allegatis LL. atque Doctoribus.

Quæres 4tò, utrùm injustus homicida teneatur aliquid restituere hæredibus necessariis defuncti, ùtputa prolibus, Uxori, vel aliis, quibus defunctus tenebatur providere de necessariis?

 ℞. Omni-

210. ℞. Omnibus illis tenetur compensare damna (per se loquendo) quibus defunctus ex Justitia tenebatur providere de necessariis. Ita *communissimè DD.* Lessius, Marchantius, Molina, Sporer *tr. 5. in decalog. c. 3. n. 227.* Kreslinger *addit. 1. post n. 51. tr. 9. dist. 3. Theolog. Moral. R. P. Reiffenstuel.* La Croix *ubi suprà n. 310.* Ratio est: quia tales per homicidam supponuntur fuisse privati vero aliquo Jure, sibi jam actu competente: ergo pro hoc ipsis est debita satisfactio. Et certè Parens, & filius, Uxor, ac Maritus, fictione Juris censentur quodammodo una persona: consequenter qui unam personam occidit ex illis, alteram lædit, & quidem cum damno; cui proin satisfaciendum. Cæterùm quantitas seu mensura hujus obligationis capienda est tum ex conditione personæ defunctæ, tum ex aliis etiam circumstantiis, utpute 1. cujus fuerit *ætatis*, & an humanitùs loquendo diu adhuc supervixisset &c. 2. *qualitatis*, seu *conditionis*, cujus nimirum artis peritus, & quantum (demptis expensis) fuisset lucratus defunctus &c. 3. *temporis*, quanto scilicet tempore suis debuisset adhuc præstare necessaria &c.

Quæres 5tò, an, vel quid restituendum sit pro stupro?

211. ℞. Stuprator (id est, violentus oppressor Virginis invitæ) tenetur resarcire damnum,

num, quod ei ex tali injuria fuit secutum, ídque vel ducendo illam, vel aucta dote procurando, ut obtineat Maritum talem, qualem obtinuisset, si nunquam fuisset corrupta. Ita ex *communi* Sanchez *lib. 7. de Matr. disp. 14. Filliuc. tr. 32. n. 220.* Herincx *cit. disp. 6. n. 8.* Mastr. *Theol. Mor. disp. 9. n. 59.* Reiffenstuel *Theol. Mor. tr. 9. dist. 4. n. 24.* Ratio est clara: quia hujuscemodi damna in bonis fortunæ illatæ, sunt reparabilia modô mox specificato: ergo debent reparari juxta arbitrium, & æstimationem prudentûm; nam universalis regula hujus quantitatis assignari nequit, uti fatentur omnes. Pro ipsa tamen pudicitia non est digna auri ponderatio, inquit sapienter Herincx *l. cit.* adeóque pro hac ante Sententiam Judicis probabilissimè nulla debetur compensatio, esto non defuerint Doctores gravissimi, qui existimârunt, tam pro vita, quàm pro membris etiam, & pudicitia, fieri debere aliquam compensationem pecuniariam; quorum Sententiæ locus esse potest, casu quo deflorator pecuniam puellæ promisit, aut à Judice ad certam mulctam est condemnatus.

Dixi: *stuprator &c.* secus enim discurrendum est de defloratore Virginis consentientis; quia talis (seclusô alio pacto, cui utique standum foret) nihil tenetur restituere pro usu corporis. Ratio est: quia vo- 212.

aut constantia ingressuri, ad tempus differre ingressum, vel ejus constantiam, ac fervorem probare: peccant tamen gravissimè, si talem exponant periculis peccandi, vel si alliciant, aut faciant ab aliis allici ad voluptates, aliavè illicita, ut sic à proposito avocent; quia hoc graviter repugnat pietati, & saluti animæ, cujus semper primariam curam deberent portare. Denique in casu, ubi dubitatur, sitne ratio dissuadendi ingressum, aut ingresso votum negandi justa, nec ne, standum est pro Religione, utpote quæ securior est, & perfectior. Videatur de hoc Molina *tom. 5. tr. 4. disp. 51.* Tamburinus *l. 5. decalog. c. 2. §. 5. n. 6.* La Croix *lib. 3. part. 2. n. 346.*

CONFERENTIA OCTAVA.

De Obligatione restituendi debita ex homicidio, mutilatione, stupro, & adulterio.

SUMMARIUM.

206. Obligatio restituendi oritur ex solo homicidio injusto.

207. Quodnam homicidium censeatur justum, vel injustum?

208. Pro

208. Pro ipsa vita, vel pro abscisso membro corporis de Jure probabiliùs nullâ debetur compensatio.

209. Bene tamen pro damnis temporalibus inde secutis.

210. Quid, & quantum sit restituendum Uxori, prolibus, vel aliis hæredibus defuncti?

211. Stuprator Virginis invitæ, etsi non pro ipsâ pudicitia, tenetur tamen ipsi satisfacere pro aliis damnis inde secutis.

212. Secus dicendum, si puella liberè consensit in usum &c.

213. An, vel quantum sit restituendum pro adulterio?

214. Resolvitur Casus I. de Rustico, qui alium ligone percutiendo occidit.

215. Quid, vel quantum teneatur restituere hujus Uxori, ac prolibus relictis, si homicidium voluntariè commisit?

216. Quid item Creditoribus defuncti, vel aliis pauperibus, amicis &c. quibus ille in vivis benefacere consuevit?

217. Resolvitur Casus II. de quodam Nobili provocato ad duellũ, & occidente alterum provocantem

218. Ad quid is teneatur, si culpabiliter alterum provocantem injuriâsse supponatur?

219. Quid si duellando excessit modum defensionis inculpatæ tutelæ?

220. Resolvitur Casus III. cujusdam puellæ violenter oppressæ ab alio nobili stemmate nato.

221. An teneatur hic illi aliquid dare, si sola puella divulgavit stuprum sibi illatum, proptereáque damnum incurrit?

222. Utrùm Confessarius bene consuluerit puellæ, ut interpellato Judice petat sibi satisfieri?

223. Qui sine mortali peccato homicidium perpetravit, etsi injustum, ad nihil tenetur.

224. Qui verò cum peccato mortali, tenetur refundere expensas in Medicos, & Chyrurgos factas.

225. Non tamen tenetur ante Judicis Sententiam aliquid dare pro ipso vulnere, seu cicatrice, vel deformitate inde suborta.

226. A fortiori non tenetur aliquid compensare præcisè pro ipsa anima, etsi Confessarius convenienter injungere possit opera pia satisfactoria pro defuncto.

227. Puella spontè remittente injuriam, vel damna sibi illata, stuprator ad nihil tenetur.

228. Secus dicendum, si coactè solùm, aut ex metu gravi remittat hanc obligationem.

229. Mulier tutà conscientia retinere nequit expensas, per falsam, seu erroneam Sententiam Judicis à stupratore, seu etiam defloratore expressas.

230. Qui verà, vel etiam ficta promissione Matrimonii obtinuit usum corporis à puella, per se loquendo tenetur eam ducere.

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus de restitutione orta ex homicidio, stupro, & adulterio.

QUæres primò, ex quali homicidio oriatur obligatio restitutionis?

206. ℞. Ex solo homicidio injusto. Ratio est: quia nemo incurrit obligationem compensandi damna, nisi peccaverit contra Justitiam: at, homicidium justè illatum, ùtputa

puta malefactori auctoritate publica &c. non est contra Justitiam: idem est de mutilatione justè facta: ergo ex his non oritur obligatio compensandi aliquid. Communis apud Reiffenstuel *tr. 9. d. 3. n. 46.*

Quæres 2dò, quodnam homicidium censeatur justum, & quodnam injustum?

℟. I. Justum censetur 1. quod fit vel au- 207.
ctoritate DEI immediatè, vel 2. saltem auctoritate Principis, seu etiam Reipublicæ exigente gravitate delicti; vel denique 3. quod fit auctoritate quidem privata, sed ex- & cum defensione inculpatæ tutelæ. Ratio primi est: quia Deus habet supremum dominium in vitam, & mortem, cujusvis creaturæ viventis: ergo sine injuria potest quemlibet privare vita. Ratio 2di est: quia exigente gravitate delicti, ad conservandam scilicet pacem, & tranquillitatem Reipublicæ, DEus permittit, ut hujuscemodi malefactores publica auctoritate occidantur, veluti habetur *Exod. 22.* distinctè expressum, itémque *ad Rom. 13. c.* ubi dicitur de Principibus hujus sæculi: *si malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim Minister est: vindex in iram ei, qui malè agit &c.* Ratio 3tii est: quia secundùm ordinem charitatis quisque propriam vitam præferre potest alienæ, dummodo agatur de bono privato tantùm, & non etiam de publico: inde est, quòd vim vi repellere, omnia Jura, omnés-

que leges permittant, veluti citatis legibus demonſtrat Laymann *l. 3. tr. 3. p. 3. c. 3. n. 1.* quem vide. Qui verò extra hos caſus, vel ſe ipſum occidit auctoritate propria, vel alium, injuſtè agit, tametſi non ex omni, & quocunque homicidio oriatur obligatio reſtituendi, veluti patet, dum quis ſe ipſum occidit.

Quæres 3tiò, quid, vel quantum teneatur reſtituere homicida, aut mutilator injuſtus?

208. ℞. 1. Pro ipſa vita, aut membro abſciſſo probabiliſſimè nihil tenetur reſtituere; benè tamen 2. pro damno in bonis temporalibus inde fortaſſis ſecuto. Hanc opinionem quoad primum membrum (nam 2dum eſt commune inter omnes) velut probabilem, & in praxi verè tutam (quidquid in contrarium quondam ſenſerint Doctores magni nominis) hodie tenent Sporer, Herincx *diſp. 6. n. 63.* Sanchez, Leſſius, Marchantius, Haunoldus, & La Croix *lib. 3. p. 2. n. 299.* Ratio prioris eſt; quia bonum vitæ, & membrorum eſt ordinis altioris, nullo pretio humano ſatis æſtimabile, vel æquiparabile: ergo pro his non debetur reſtitutio, ſicut nec pro fama injuſtè ablata debet rependi pecunia; eò quòd in ſimilibus caſibus, ubi reddi non poteſt æquivalens, Juſtitia nunquam poſſit obtinere ſuum finem, ſcilicet æqualitatem: idque clariſſimè habetur deciſum *l. 3. ff. ſi quadru-*

quadrupes pauperem &c. institut. de obligat. quæ quasi ex delicto nascitur. item l. fin. ff. de his, qui effud. vel dejec. ubi dicitur: *cùm liberi hominis corpus ex eo, quòd dejectum, effusumvè quid erit, læsum fuerit, Judex computat mercedes Medicis præstitas, cæteráque impendia, quæ in curatione facta sunt, præterea operarum, quibus caruit, aut cariturus est, ob id, quòd inutilis factus sit. Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio: quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Ex quibus

Ratio etiam posterioris facilè eruitur: 209. quisquis enim scienter, & voluntariè alium injustè lædit, tenetur satisfacere, ubi fieri potest æqualitas: atqui in bonis temporalibus Fortunæ fieri potest talis æqualitas; ergo debet. Et quemadmodum fur, aut injustus damnificator tenetur non solùm restituere rem ablatam, aut damno datam, sed etiam omne lucrum cessans, & damnum inde emergens; ita & talis, qui alium occidendo, vel saltem mutilando membro aliquo, reddidit inusualem, ut propterea nihil ampliùs valeat lucrari, tenetur resarcire hujusmodi damna, uti patet ex proximè dictis & allegatis LL. atque Doctoribus.

Quæres 4tò, utrùm injustus homicida teneatur aliquid restituere hæredibus necessariis defuncti, ùtputa prolibus, Uxori, vel aliis, quibus defunctus tenebatur providere de necessariis?

 ℞. Omni-

210. ℞. Omnibus illis tenetur compensare damna (per se loquendo) quibus defunctus ex Justitia tenebatur providere de necessariis. Ita *communissimè DD.* Lessius, Marchantius, Molina, Sporer *tr. 5. in decalog. c. 3. n. 227.* Kreslinger *addit. 1. post n. 51. tr. 9. dist. 3. Theolog. Moral. R. P. Reiffenstuel.* La Croix *ubi suprà n. 310.* Ratio est: quia tales per homicidam supponuntur fuisse privati vero aliquo Jure, sibi jam actu competente: ergo pro hoc ipsis est debita satisfactio. Et certè Parens, & filius, Uxor, ac Maritus, fictione Juris censentur quodammodo una persona: consequenter qui unam personam occidit ex illis, alteram lædit, & quidem cum damno; cui proin satisfaciendum. Cæterùm quantitas seu mensura hujus obligationis capienda est tum ex conditione personæ defunctæ, tum ex aliis etiam circumstantiis, utputa 1. cujus fuerit *ætatis*, & an humanitùs loquendo diu adhuc supervixisset &c. 2. *qualitatis*, seu *conditionis*, cujus nimirum artis peritus, & quantum (demptis expensis) fuisset lucratus defunctus &c. 3. *temporis*, quanto scilicet tempore suis debuisset adhuc præstare necessaria &c.

Quæres 5tò, an, vel quid restituendum sit pro stupro?

211. ℞. Stuprator (id est, violentus oppressor Virginis invitæ) tenetur resarcire damnum,

num, quod ei ex tali injuria fuit secutum, idque vel ducendo illam, vel aucta dote procurando, ut obtineat Maritum talem, qualem obtinuisset, si nunquam fuisset corrupta. Ita ex *communi* Sanchez *lib. 7. de Matr. disp. 14. Filliuc. tr. 32. n. 220.* Herincx *cit. disp. 6. n. 8.* Mastr. *Theol. Mor. disp. 9. n. 59.* Reiffenstuel *Theol. Mor. tr. 9. dist. 4. n. 24.* Ratio est clara: quia hujuscemodi damna in bonis fortunæ illatæ, sunt reparabilia modô mox specificato: ergo debent reparari juxta arbitrium, & æstimationem prudentûm; nam universalis regula hujus quantitatis assignari nequit, uti fatentur omnes. Pro ipsa tamen pudicitia non est digna auri ponderatio, inquit sapienter Herincx *l. cit.* adeóque pro hac ante Sententiam Judicis probabilissimè nulla debetur compensatio, esto non defuerint Doctores gravissimi, qui existimârunt, tam pro vita, quàm pro membris etiam, & pudicitia, fieri debere aliquam compensationem pecuniariam; quorum Sententiæ locus esse potest, casu quo deflorator pecuniam puellæ promisit, aut à Judice ad certam mulctam est condemnatus.

Dixi: *stuprator &c.* secus enim discur- 212.
rendum est de defloratore Virginis consentientis; quia talis (seclusô alio pacto, cui utique standum foret) nihil tenetur restituere pro usu corporis. Ratio est: quia vo-

lenti, & consentienti non fit injuria: & sicut mulier violenter oppressa, posset stupratori remittere injuriam, & condonare obligationem damnorum inde emanatorum; ita & ante factum præbendo liberum consensum in copulam, potest facere, ut inde nulla oriatur obligatio resarciendi aliquod damnum, uti Doctores proximè citati, aliique *communissimè* tenent.

Quæres 6tò, an, vel qualis restitutio debeatur pro adulterio?

213. ℞. cum distinctione. Nam si inde nulla sit nata proles, nulla erit debita restitutio, quippe quæ pro sola injuria non damnosa neutiquam debetur ante Judicis Sententiam: èontra si inde nata sit proles, & de hoc certò constet, tenentur adulteri resarcire omnia damna ex tali generatione, tum alteri parti, seu conjugi innocenti, tum etiam aliis legitimis prolibus v. g. ex diminutione hæreditatis, seu legitimæ oritura, resarcire. Scotus *4. dist. 15. q. 2.* Reiffenstuel, Herincx *cit. disp. 6. n. 90. & seqq.* Ratio patet ex dictis hactenus: quia omne damnum reparabile, injustè illatum, est resarciendum damnificato: ergo si adulteri ob prolem genitam supponantur injustè damnificâsse conjugem innocentem, & fortassis etiam reliquam sobolem, planè debebunt reparare damna illis illata. Verùm de hoc fusiùs diximus *Theolog. Mor. part. 3.*

de

de Matrim. Confer. 18. n. 439. & seqq. quò remittimus lectorem.

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici circa restitutionem debitam ex homicidio, & stupro &c.

CASUS PRIMUS.

Titius Rusticus arando, & colendo agrum suum, incidit cum alio suo vicino similiter arante in rixas: noluerat enim ferre, ut terra à se jam cultivata denuo pedibus equorum alterius conculcaretur; alter è contrario, existimans rem aliter fieri non posse, noluit hoc intermittere. Unde à verbis tandem ad verbera ventum est, ita, ut Titius alterum ligone percusserit in capite, qui & post pauculas horas diem extremam clausit. Jam verò Vidua relicta cum quinque prolibus pauperculis postulat ab homicida sibi, suisque prolibus satisfieri pro damno illato ex occisione sui mariti. Quaritur utrùm is in conscientia teneatur?

℞. Quoad forum internum à Confessario attendendum, & indagandum esse, an Titius habuerit intentionem verè mortaliter peccaminosam, scilicet occidendi suum vicinum, aut saltem graviter lædendi, vel non? Et siquidem fateatur, se talem habuisse, oppidò sequitur, eum esse condemnandum ad resar- 214.

resarcienda damna Viduæ, prolibúsque pauperculis, parente jam orbatis illata, veluti constare potest, ac debet ex dictis tum in hac, tum in prioribus etiam Conferentiis, præsertim *à n. 94.* idem tenendum, si habuit intentionem graviter lædendi; nam cùm percussio ligone facta, & quidem in capite, sit valdè periculosa, & communiter quasi connexa cum homicidio, meritò imputabitur ei hoc homicidium velut indirectè saltem voluntarium, uti rectè docet Laym. *l. 3. tr. 3. c. 4. n. 1. & 2. aliíque communiter &c.* Econtra tamen, si Titius fateatur, se nullam habuisse intentionem graviter lædendi, multò minùs occidendi, hócque accidisse præter, immò & contra intentionem suam, eò quòd ex mera indeliberatione, aut motu iracundiæ prævertente, & prædominante rationi alterum percusserit, in foro conscientiæ (quidquid sit de foro externo, cui post Judicis Sententiam procul dubio tenebitur sese accomodare) absolvendus est ab onere restitutionis. Ratio est: quia juxta principia generalia superiùs *n. 63. & 94.* data: nemo in conscientia tenetur ad reparationem damni gravis, nisi hoc sit illatum voluntariè, & quidem cum culpa Theologica gravi: ergo si Titius fateatur, se nunquam habuisse intentionem graviter nocendi, multò minùs occidendi (quod posterius valde credibile

est)

est) absolvendus erit à Confessario ab onere compensandi damna, uti communiter tenent DD. nominatim Sanchez *l. 1. Consil. c. 4. dubit. 7.* Lugo *tom. 1. de just. disp. 8. sect. 5.* Tambur. *l. 6. decal. c. 4. §. 3. n. 1.* Sporer, Reiffenstuel, aliique plures.

At, inquies, demus, hoc homicidium fuisse Titio voluntarium, quid, vel quantum tunc huic viduæ, hisce prolibus in individuo tenebitur dare?

℞. Quantitatem hujus compensationis 215.
illico determinari non posse; quia cùm non possit divinari, quamdiu maritus vixisset, neque etiam sciri, quantum fuisset lucratus demptis expensis, hinc pariter impossibile est, rem hanc tam exactè decidere. Neque verò opus est, ut in similibus eventibus Confessarius illico aliquid determinet, aut decidat, sed sufficit, pœnitentem obligare ad diligenter indagandum, quantum maritus (demptis expensis) annuatim assueverit lucrari suæ familiæ, vel quantum alii ejusdem conditionis homines soleant lucrari, quô comperto jubeatur solvere *tantum, quantum omnibus perpensis probi, prudentesque viri, attenta sanitate, ætate, modo vivendi & lucrandi judicârint, viduam & proles fuisse damnificatas.* Quin etiam aliquando contingere natum est, ut hujusmodi homicida obligationem aliquid compensandi omnino

evadat,

evadat, quando ſcilicet Uxori, vel potiùs Viduæ jam aliunde proviſum fuit aliis mediis, ùt ſi jam ſit ſortita alium maritum æquè bonum, vel fortè meliorem, & chariorem priore: ſi proles jam ſint adeptæ pubertatem, & ſe ipſas alere natæ; talibus enim defunctus ex Juſtitia non ampliùs tenebatur providere de neceſſariis, ideóque morte ſui Parentis revera non fuerunt damnificatæ. Id ipſum ob eandem rationem dicendum eſt, caſu quo Parens occiſus ſuis prolibus vel Uxori nihil ampliùs meruiſſet, tametſi diutiùs vixiſſet. Vide Leſſium *l. 2. c. 9. dub. 20. n. 129.* Tambur. *l. cit. ſ. 3. n. 4.* La Croix *lib. 3. p. 2. à n. 296. & 309.* Sporer *tr. 5. c. 3. n. 227.* Kreſslinger *addit. 2. ad tr. 9. diſt. 3. poſt n. 51. Theol. Mor. P. Reiffenſtuel.*

Dices adhuc. At quid, ſi occiſus fuit gravatus debitis, vel ſi aliis, ùtputa pauperibus, amicis &c. multa præſtitit beneficia, tenebitúrne homicida his omnibus ſatisfacere reddendo æquivalens?

216. ℞. Eum probabiliter nec Creditoribus, neque pauperibus, vel aliis amicis teneri ad aliquam compenſationem faciendam. Ratio eſt; quia Creditores non habuerunt immediatè Jus in ipſum debitorem defunctum, ſed potiùs in ipſius bona, vel præſentia, ſeu actu poſſeſſa, vel veroſimiliter poſſidenda; pro quibus tenetur reſtituere hæredi-

redibus, secundùm dicta: ergo hôc modo satisfaciet suæ obligationi; nam restituendo hæredibus illis quodammodo imponit onus satisfaciendi Creditoribus defuncti. Amici verò, & pauperes nullum prorsus habuerunt Jus in bona, vel etiam in beneficia sibi collata: ergo non patiuntur veram injuriam, etsi talibus modò destituantur. Nihilominus fatendum, quòd si homicida benefactorem occideret eô animo, ut hujusmodi pauperculis noceat (quod tamen rarissimè continget) indubitanter obligandus foret ad resarcienda damna pro rata spei; esto enim nullum habuerint Jus ad beneficia, habuerunt tamen Jus actuale, ne violenter impedirentur ab aliquo, de bonis etiam ex mera liberalitate sibi conferendis, uti dictum *suprà Confer. 4. n. 97.* de quo videri possunt Herincx noster *part. 3. tr. 2. disp. 6. n. 73.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 78.* Tambur. *l. 6. c. 4. §. 3. n. 13. ubi suprà n. 310.*

CASUS SECUNDUS.

SEmpronius illustri stemmate natus cuidam pari nobilitate conspicua Domicella promiserat Matrimonium, in cujus majorem firmitatem eidem dedit Chyrographum propriô sigillo munitum. Verùm non multò post promissi sui pœnitens, idem suum Chyrographum sponsæ eripuit,

mox-

moxque dilaceratum in frusta ad ejusdem pedes abjecit. Quam ob causam Germanus Sponsæ se, suámque familiam graviter injuriatam existimans, Sempronium provocavit ad duellum, sed infeliciter decertans in palestra confossus ab illo, occubuit, non sine ingenti dolore tam sororis, quàm etiam Matris adhuc superstitis: partim quòd unicus fuerit filius; partim etiam, quòd ob mortem hujus certum aliquod fide-commissum cedere coactæ sint cuidam alteri familiæ. Jam verò ad nostrum propositum dubitatur, an Sempronius teneatur aliquid compensare Matri, vel etiam Sorori relictæ?

217. ℞. Sempronius probabilissimè ad nullam compensationem tenetur in foro conscientiæ (quidquid demum sit de obligatione servandi sponsalia, de qua non loquimur.) Ratio est: quia provocans aliquem ad duellum hôc ipso censetur provocato facere potestatem, ut contra se agat, quantum potest, quemadmodum & ipse provocans meritò præsumi debet, quòd intendat agere, quantum poterit contra provocatum: ergo pariter censetur consentire in sui occisionem, casu quo fuerit superatus, & per consequens remittere obligationem compensandi damna. Ita Lessius *lib. 2. dubit. 21.* Tambur. *cit. §. 3. n. 21.* Ex quo Lugo *disp. 11. sect. 3. n. 70.* aliique multi ulteriùs inferunt, in tali casu homicidam neque teneri ad compensanda damna

Uxori,

Uxori, aut prolibus, si quæ sint supersti-tes. Ratio est: quia ex nullo alio capite teneretur, quàm ex eo, quòd Uxorem, & proles impediverit per vim à consecutione emolumentorum, quæ ab occiso percipere potuissent: atqui in præsenti casu homicida non impedit eas per vim, cùm nullam intulerit occiso, utpote volenti, & petenti periculum proximum mortis suæ, aut mutilationis, &c. ergo non &c.

Dices contra hoc. Sempronius noster dedit causam huic provocationi, eò quòd lacerando Chyrographum suum graviter injuriaverit totam aliquam familiam; consequenter ab onere restitutionis minimè excusandus est.

℞. Esto etiam culpabiliter injuriaverit 218. Domicellam hanc, immò totam familiam nihilominus hæc injuria minimè fuit diri-menda, vel potiùs vindicanda duellô: suppeditâssent enim aliæ viæ quærendi satisfactionem ùtputa interpellando auctoritatem Principis, vel alterius Superioris, ut is cogeret Sempronium ad congruam satisfactionem: ergo sic revera fuit injustè provocatus ad duellum, & compulsus in hanc necessitatem tuendi vitam propriam; consequenter adhuc provocanti debet imputari hæc culpa, & damnum inde secutum. Et certè, licèt perversis hisce temporibus, ubi nedum illustriori, sed infe-

riori etiam ſtemmate prognati arbitrantur, injurias ſibi illatas aliâ via. quàm duellando, vindicare non poſſe, rariùs occurret juſta cauſa provocandi, frequentiùs tamen poteſt concurrere juſta cauſa acceptandi duellum, præſertim inter homines militiæ adſcriptos, utpote qui nedum honoribus, verùm etiam officiis quibuscunque demum, velut inermes, aut animô imbelles privari ſolent, niſi duellum acceptent. Videatur de hoc P. Kreſslinger *addit. 1. & ſequentibus poſt n. 45. ad tr. 9. diſt. 3. Theol. Mor. R. P. Reiffenſtuel*, ubi cauſas duellandi fuſius examinat.

Dices iterum. At quid, ſi Sempronius duellando exceſſit modum inculpatæ tutelæ, ùtputa quia merùm vulnerando, & non occidendo potuiſſet evadere omne periculum honoris, ac vitæ, tenebitúrne ex hac ſaltem ſuppoſitione compenſare damna illata?

219. ℟. Multi inſignes Doctores, inter quos la Croix, Navarrus, Illſung *tr. 4. diſp. 3. n. 83.* putant, hunc teneri ad reſtitutionem, eò quòd excedendo moderamen inculpatæ tutelæ graviter deliquerit contra Juſtitiam, & quidem cum gravi damno proximi, quod proin tenebitur compenſare. Nihilominus pro praxi mihi placet oppoſita Sententia, quam de provocato tenent Leſſius, Tamburinus *cit. §. 3. n. 2. & 15.* aliique

que

que multi. Rationem hujus dant: quia provocans ad duellum (nisi aliter conveniant) eô ipso, videtur provocato dare licentiam agendi contra se, quantum poterit; sicut & ipse præsumitur velle agere, quantum valebit: ergo quoad hoc censetur pariter renunciare suo Juri in ordine ad damna ab altero resarcienda. Et certè in praxi rarissimè continget, ut unus velit alterum obligatum ad non excedendum moderamen inculpatæ tutelæ; sed potiùs quivis conatur facere, quantum potest contrà suum adversarium, probè gnarus etiam alterum nihil intermissurum, quô minùs nedum evadat periculum, sed & insigniter sese vindicâsse credatur. Et hæc quidem dixerim, non quòd perversam hanc duellantium praxin velim approbare, sed ut Confessario insinuem probabilitatem hujus Sententiæ, quæ provocatum absolvit ab onere compensandi damna, tametsi modum inculpatæ tutelæ excesserit, eô scilicet, quòd provocans in hoc sponte consensisse, & consentiendo Juri suo cessisse non sinè causa præsumatur.

CASUS TERTIUS.

CAja satis honesta, & pulchra puella convenerat quendam Nobilem, integerrimô animô supplicans, & postulans ab eo recipi ad servitia Domestica in culina peragenda. Vixdum Nobilis

ille puellam viderat, jámque ejus amore, vel veriùs loquendo, libidine captus erat: unde jubet eam intrare, & sub Schemate explorandi & genus, & proavos, deducit ad secretiorem cameram, claudit, & obserat post se januam, móxque ingressam (velut lupus famelicus innocentem agnellum) multùm reluctantem opprimit violenter, oppressam verò sine omni spe obtinendi à se aliquod servitium, abire jussit. Hanc injuriam prorsus inexspectatam Caja querulosa aperuit cuidam Confessario, postulans Consilium, quâ via satisfactionem ab illo Nobili posset impetrare? Confessarius suasit, ut adiret Judicem, ab eóque postularet Nobilem illum compelli ad congruam satisfactionem. Quæritur jam in hoc casu 1. Utrùm Nobilis ille revera fuerit obligatus ad aliquam compensationem? 2. an Confessarii Consilium sit approbandum, nec ne?

220. ℞. ad primum cum distinctione. Vel enim Caja præter stuprum, & amissionem Virginitatis aliud adhuc damnum (útputa ob imprægnationem aut infamiam &c.) passa fuit, vel nullum? si nullum, ad nihil tenetur stuprator juxta *communissimam DD.* Ratio est: quia Virginitas jam fuit amissa, & quidem irrecuperabiliter, quæ cùm pretio nequeat æstimari secundùm *dicta n. 211.* consequenter recompensari non debet pecuniis. Si autem Caja ex tali stupro incurrit aliud damnum, eòquòd fortè conceperit prolem, aut certe ob in-

famiam

famiam inde incursam non amplius potest obtinere tam honestum, & favorabile connubium &c. tenebitur stuprator hujuscemodi damna compensare, ùtputa 1. prolem, si quæ nata sit, alendo, & 2. dotem puellæ augendo, aut certò procurando, ut æquè honestum sortiatur connubium, ac fuisset sortita, si semper permansisset Virgo. Non tamen tenetur illam ducere in conjugem; tum quia cùm ipse supponatur nobili natus stemmate, ipsa autem de communi plebe, hinc sine permagna difficultate eam procul dubio ducere non posset: & certè ex tali connubio nunquam sperare liceret bonum effectum, pacem &c. tum etiam, quia juxta *communiorem Doctorum* stuprator solùm cogitur, ut vel dotet, vel ducat corruptam teste Engel *l. 5. tit. 16. §. 2. n. 11.* atqui *in alternativis debitoris est electio. C. in alternativis 7. de R. J. in 6to.* item *L. plerúmque in fin. ff. de jure dotium:* ergo satisfacit stuprator augendo dotem. Vid. Sporer *Theol. Sacram. p. 4. c. 3. n. 592.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 91.* Lugo *disp. 12.* Laym. *lib. 3. tr. 3. p. 3. c. 13. n. 4.* Less. *lib. 2. c. 10. dubit. 2.*

At quid, inquies, si Caja ideò solùm infametur, & per consequens à meliori connubio impediatur, quia ipsamet stuprum occultè sibi illatum passim divulgavit?

221. ℞. Ex hac ſuppoſitione ſtuprator probabiliter ad nihil teneretur. Ratio eſt: quia ſtuprum ſecundùm ſe præcisè ſumptum non eſt cauſa damnorum inde ſubſequentium, ſed tantùm ùt promulgatum, vel potiùs infamia inde nata, atqui hujus infamiæ cauſa ſupponitur exſtitiſſe ſola puella: ergo etiam huic ſoli, & non ſtupratori debet imputari damnum, ſaltem ſi ſupponatur abſque gravi, & ſufficiente cauſa illud divulgâſſe; quemadmodum ſi ſtuprator (vel alius fortè hujus conſcius) abſque legitima cauſa illud promulgando, diffamâſſet puellam, ipſi deberent imputari damna cum onere ea recompenſandi, uti rectè docent Lugo *diſp. 12, ſect. 1. n. 6.* Pettſchacher *de reſtit. pag. 352.* eúmque ſecutus Babenſtuber *tr. 7. diſp. 5. art. 3. n. 17.*

222. ℞ jam ad 2dum quæſitum hujus caſus, Confeſſarium (ex ſuppoſitione quòd Caja non fuerit imprægnata, & ſtuprum manſerit occultum) non benè conſuluiſſe. Ratio eſt: quia ex tali Conſilio non licuit ſperare fructum, multò minùs bonum effectum, ſed potiùs diffamationes, odia, animorum exacerbationes &c. quod facilè ſuaderi poteſt ex eo; etenim Caja adeundo Judicem nedum diffamabit ſtupratorem, ſed & ſe ipſam ſubjiciet periculo infamiæ, & aliorum damnorum; idque ſine cauſa; nam Judex non ſtatim credet, immò nec

illicò

illico credere debet puellæ, asserenti se esse oppressam, sicut nec adulterium probatur sola Confessione, vel assertione mulieris *text. in cap. significâsti de adulterio.* Adde, quòd nemo *reputetur idoneus testis in propria causa. L. nullus ff. de testibus:* ergo nec hujus Testimonio stabit Judex, secus enim aperiretur via innumeris fraudibus, & iniquis delationibus; nam puellæ inopes facilè deferrent juvenes divites, ut hi à Judice compellerentur ad aliquid solvendum &c. uti sapienter advertit Gobat. Quam ob rem nec accusans admittetur ad Juramentum supletorium, neque accusato deferetur Juramentum purgatorium, nisi mulier fecerit semiplenam probationem injuriæ sibi irrogatæ: atqui hanc difficillimè, immò nunquam prorsus faciet puella in nostro casu; partim quòd stuprum fuerit occultè illatum, & ex eo non sit imprægnata; partim quòd accusatus sit Nobilis, de quo tam facilè non credetur, quòd voluerit commisceri puellæ ignobili; partim denique, & quidem ex eo potissimùm, quòd non occurrant alia indicia, ùtputa diutina familiaritas, conversatio, infamia &c. quibus præcisis Judex nullam adhibebit fidem mulieri, veluti perspicuum fit ex mox dictis, & satis communiter tradunt DD. nominatim Menochius *de arbitr. Jud. l. 2. centur. 3. cas. 28. n. 25.* Thesaurus *in decision. decis. 3. n. 4.* Bal-

 dus

dus, aliique plures, quos citat, & sequitur Gobat *in sua Theolog. experim. tr. 10. n. 188.* Cùm ergo aliunde constet, quòd cessante fine cesset ratio agendi propter finem: immò cessante causâ aditionis (Judicem scilicet) ea per calumniam fieri censeatur teste Baldo *in Rubric. c. de fide instrument. n. 12. Vers. conclusio* apud Barbosam *axiom. l. 6. c. 17. axiom. 1.* profectò aliud concludere non licet, quàm, Confessarium malè consuluisse Cajæ, eò præsertim, quòd Confessarius debeat potiùs suadere ea, quæ ad pacem, animarúmque salutem conducere nata sunt, quàm quæ ad vindictam, & animorum dissensiones.

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

223. Colliges ex hactenus dictis primò, homicidam non teneri, consequenter à Confessario nec esse obligandum ad refusionem damnorum, nisi voluntariè, & cum peccato mortali contra Justitiam perpetraverit homicidium. Ratio facilè eruetur ex dictis: quia hæc obligatio est pœna gravis: atqui pœna gravi affici neutiquam debet, qui non peccavit graviter: ergo &c. Ex quo liquet, eum, qui dedit aut posuit causam, ex qua merè per accidens,

& con-

& contra, vel saltem præter intentionem suam secutum fuit homicidium, aut qui ex motu primo, aut secundo primo aliquem occidit, ante Judicis Sententiam ad nullam restitutionem teneri, veluti jam suprà animadvertimus *Confer. 4. n. 9. & seqq.*

Colliges 2dò, homicidam injustum equidem teneri ad refundendas expensas, factas in Medicos, aut Chyrurgos; quia horum verè exstitit causa injusta: non tamen teneri ad refundendas expensas pro funeralibus, seu exequiis, nisi ratione loci, vel aliarum circumstantiarum solitô majores fieri debuissent. Ratio est: quia expensas pro exequiis hæredes debuissent facere, quocunque demum tempore, aut morbo obiîsset: ergo in his non fuêre damnificati. Ita Herincx *disp. 6. n. 67.* Reiffenstuel *Theol. Mor. tr. 9. dist. 3. n. 51.* 224.

Colliges 3tiò, nihil esse restituendum pro vulnere, seu cicatrice, neque etiam pro deformitate ex tali cicatrice fortè orta, uti habetur *ex l. fin. ff. de his, qui effud. vel dejec. mox suprà relata.* Et Ratio jam fuit pariter insinuata: quia scilicet hæc bona corporis reputantur altioris ordinis, adeoque pecuniis minimè compensabilia; esto talis adhuc teneatur compensare alia damna in bonis temporalibus emergentia, vel etiam lucra inde cessantia resarcire, veluti jam dictum fuit *n. 209.* Videatur si placet, Mar- 225.

chant. *ad 5. præcept. decalog. q. 5. conclus. 2.* Haunoldus *tr. 2. n. 662.* Babenstuber *ubi suprà a. 2. à n. 14.*

226. Colliges 4tò, à fortiori nihil etiam ex Justitia esse restituendum pro ipsa anima, quippe quæ altioris ordinis nullo pretio nec comparabilis, nec æstimabilis, vel recuperabilis est. Congruit nihilominus, ut Confessarius ejusmodi homicidæ imponat certa aliqua opera pia devotè persolvenda pro anima defuncti, nisi indiciis moraliter certis constaret, eam in malo statu decessisse ex hac vita. Ratio hujus congruentiæ est: quia vix dubitare licet, quin taliter decedentes adhuc indigeant charitativo subsidio bonorum operum, & aliorum satisfactionibus. Unde sapienter faciet Confessarius, si homicidæ diviti pœnitentiæ locô imponat, ut curet Sacra fieri pro defuncto, aut certam eleemosynam erogari in pauperes; quorum numerus, & mensura discretioni Confessarii proportionaliter ad facultates, & alias circumstantias pœnitentis relinquitur determinandus. At verò si homicida ipsúsmet sit pauper, & inops, jubeatur saltem pro defuncto audire certa Sacra quot annis, vel mensibus, & pro eodem offerre certas S. Communiones, Rosaria, & alias preces. Plura secundùm diversitatem circumstantiarum dictabit Confessario Unctio Sancti Spiritus, & lumen pruden-

prudentiale. Videri insuper de hoc potest Comitolus *in respons. moral. lib. 4. q. 11. n. 8.* Thom. Tamburinus *decal. lib. 6. c. 3. §. 3.* Kresslinger *addit. un. post n. 54. ad tr. 9. dist. 3. Theol. Mor. R. P. Reiffenstuel.*

Colliges 5tò, stupratorem ad nihil teneri, 227.
casu quo puella sponte remittit injuriam, & damna inde consequentia condonat. Ratio jam superius *n. 212.* fuit data: quia talis puella ante factum posset liberè consentire, & in se suscipere onus portandi damna: ergo etiam ex post facto potest consentiendo, vel potius liberè, & sponte condonando, stupratorem ab hoc onere liberare.

Dixi tamen, *stupratorem ad nihil teneri,* 228.
casu quo puella sponte remittit & condonat &c. Quemadmodum enim juxta *communem DD.* apud Babenstuber *cit. a. 3. n. 6. & seqq.* stuprator non liberatur ab onere restitutionis, si puellam aliquam, vel ob continuam, & nimiam importunitatem, vel ob verè gravem metum reverentialem, cui hæc non fuit ausa se opponere (uti fieri amat, quando Sollicitator est homo permagnæ auctoritatis, Superior &c.) tandem flexit in suam Sententiam; eò quòd talis importunitas, vel metus reverentialis idem operetur, quod metus injustè incussus; ita profectò ob eandem rationem neutiquam erit tutus in conscientia, si puella non li-

bere;

bere, sed merum coactè, vel ex gravi metu remittat damna sibi illata.

At quid, si puella jam prius ab alio corrupta, postea coram Judice asserat, se v. g. à Titio esse corruptam, aut omnino impraegnatam, isque propterea condemnetur ad expensas, vel ad alimentandam prolem, poteritnè puella tutâ conscientia acceptare, & retinere hujusmodi expensas?

229. ℟. Quòd non. Ita Lugo *cit. disp. 12. sect. 1. n. 3.* & apud hunc Panormitanus & Molina *disp. 104. n. 14.* Ratio est: quia Titius re ipsa nullum intulit damnum: ergo vi hujus ad nihil tenetur: neque vi Sententiae à Judice latae, siquidem Sententia fundata in falsa praesumptione facti particularis nullam habet vim; atqui haec Sententia supponitur fuisse talis: ergo nullo capite puella potest retinere.

230. Colliges denique 6tò, à fortiori adstringendum esse ad compensanda damna, immo per se loquendo etiam ad ducendam, illum, qui vel vera, vel etiam ficta promissione Matrimonii à puella obtinuit usum corporis. Ita Herincx *disp. 6. n. 85.* Reiffenstuel *cit. dist. 4. n. 26.* Mastrius *Theol. Moral. disp. 9. n. 60.* Babenstuber *ubi suprà n. 20.* Ratio est: quia talis promissio facta fuit per modum contractûs, quem puella ex sua parte supponitur adimplêsse: ergo etiam debet adimpleri ex parte promittentis: & licèt hic for-

fortassis fictè tantùm promiserit Matrimonium, quia tamen per hujusmodi fictionem injustè decepit, & graviter læsit puellam, meritò compelli debet ad ducendam illam. Limitant tamen Doctores: nisi puella advertit fictionem; vel: nisi deflorator esset longè disparis conditionis, ùtputa longè ditior, aut nobilior illâ. Vide, si placet, quæ de hoc diximus *Theol. Sacrament. part. 3. de Matr. Confer. 1. n. 13. & 14.*

CONFERENTIA NONA.

De Restitutione debita ex læsione famæ.

SUMMARIUM.

231. Quid importet fama, & honor proximi, & quæ inter hæc sit differentia?
232. Fama lædi potest vel interiùs tantùm, vel etiam exteriùs.
233. Quid intelligatur nomine Judicii temerarii, suspicionis &c.?
234. Quid nomine calumniæ, ac contumeliæ?
235. Quid sit detractio formalis, & materialis?
236. Detractio dupliciter fieri potest. scilicet vel 1. directè, vel 2. indirectè.
237. Fama injustè ablata debet restitui: & quô modo?

238. Ob

238. Ob ſolum Judicium temerarium, an ſit debita reſtitutio?

239. Quid tenendum de eo, qui crimina ab aliis relata denuo aliis referre aſſuevit?

240. Cauſæ excuſantes à reſtitutione famæ breviter recenſentur.

241. Reſolvitur Caſus I. de quodam juvene, qui in terminis nimis generalibus ſeſe accuſavit de detractionibus hinc inde factis.

242. Quando pœnitens rationabiliter dubitat, utrùm ex ſua diffamatione quempiam damnificaverit, probabiliter ad nihil tenetur, quàm ad agendum pœnitentiam.

243. Et quid, ſi ex inconſideratione duntaxat aliquid diffamatorium propalavit, ex quo prævidet ſecuturum damnum?

244. Reſolvitur Caſus II. de quadam famula, ſuam coancillam graviter objurgante, & ob furtum commiſſum hinc inde eandem diffamante.

245. Utrum, vel quommodo deliquerit eam diffamando?

246. Et utrùm teneatur ad aliquam reſtitutionem, vel aliam compenſationem, præſertim famæ?

247. Reſolvitur Caſus III. de quadam Saga, quæ aliam mulierem innocentem velut complicem injuſtè diffamavit.

248. Unde procul dubio graviſſimè peccavit;

249. Conſequenter à Confeſſario fuit obliganda ad revocationem injuſtæ delationis: & quo modo?

250. Hæredes injuſti diffamatoris (eô defuncto) tenentur quidem ad compenſanda damna infamato ſecuta, non tamen ad revocandam infamiam.

251. Alterius crimen, verè, etſi occultè commiſſum, revelare fas eſt ex juſta & rationabili cauſa: & quæ tales?

252. A

252. A fortiori licet aliis denuo referre crimen aliunde simpliciter notorium sive notoreitate Juris, sive facti.

253. Non item crimen notorium secundùm quid duntaxat.

254. Crimen verò alterius, etsi verum, occultum tamen, sine causa manifestare, nedum Charitati, sed & Justitiæ repugnat: & quomodo?

255. An, vel quomodo teneatur revocare, qui dixit certam puellam fuisse corruptam, & imprægnatam?

256. Utrùm injustus infamator teneatur revocare sua dicta nedum apud audientes immediatos, sed etiam mediatos?

257. Et quid, si non prævidit, vel saltem non pensavit, utrùm audientes talem infamiam essent ulteriùs delaturi?

258. Etiam mortuis fama injustè ablata est restituenda.

259. An, vel quô modo honor injustè læsus debeat resarciri?

260. Quomodo Confessario cum detractore practicè sit procedendum?

261. Præsertim in casu, quo dubitatur, utrùm diffamatio non sit jam jam oblivione oblitterata?

§. II.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad resolvendos Casus practicos de restitutione famæ, & honoris injustè ablati.

QUæres primò, quid sit fama, & quid honor?

℞. Fa-

231. ℟. Fama genericè ſumpta communiter deſcribitur, quòd ſit multorum exiſtimatio de vita, & moribus alterius. Et quoniam circa hæc diverſæ dantur opiniones hominum; hinc fama ut ſic communiter dividitur in bonam, & malam. Verùm, propriè loquendo de fama, ex cujus injuſta læſione oritur obligatio reſtitutionis (ſecundùm dicenda) breviter reſpondendum eſt ad hoc quæſitum, quòd fama ſit *opinio de virtute, ſapientia, vel prudentia alterius.* Honor verò à S. Thoma *2. 2. q. 103. art. 1. ad 2.* deſcribitur, quod ſit *teſtificatio de alterius excellentia.* Ex quo facilè colligere licèt, quænam ſit differentia inter utrúmque; fama etiam conſiſtit in interna opinione, quæ dum monſtratur ad extra, dicitur laus: honor verò conſiſtit in externa ſignificatione noſtræ exiſtimationis de excellentia alterius; unde ſupponit opinionem excellentiæ ipſius, & intentionem exteriùs per aliquod ſignum eam teſtificandi; qua ſine potiùs fieret illuſio, quàm verùs honor, uti bene dicit Reiffenſtuel *tr. 9. diſt. 6. n. 2.*

Quæres 2dò, quo modo, vel quot modis proximi fama lædi ſoleat?

232. ℟. Dupliciter ſolet lædi, internè ſcilicet, id eſt, intrà propriam mentem præcisè, vel etiam externè. Priori modo læditur 1. per Judicium temerarium. 2. per ſuſpicionem, & 3. per dubium de malo proximi,

ximi. Posteriori modo, exteriùs scilicet lædi potest 1. per detractionem, & 2. per calumniam. *Communis DD.*

Ratio facilis est: quia unusquisque habet Jus ad suam famam, seu bonam æstimationem sui apud quemcunque hominem, donec de crimine à se commisso constet; unde illud decantatum tum apud Juristas, tum etiam apud Theologos axioma: *Quisque præsumendus est bonus, donec demonstretur malus*: atqui hæc bona existimatio læditur nedum per detractionem, & publicam calumniam, verùm etiam per Judicium, suspicionem, & dubium de malo ab altero commisso: ergo per hæc læditur fama proximi. Pro meliori tamen captu dicendorum

Animadvertendum hic venit. Primò discrimen inter mox enumeratas famæ læsiones; nam Judicium quoad præsens consistit in assensu, & firma credulitate de vitio ab alio commisso; quod, si fiat ex sufficientibus motivis, ùtputa quia moraliter certò de illo constat &c. tunc caret omni peccato: si autem fiat sine motivis, & indiciis sufficientibus, ùtputa quia alia motiva, vel tales circumstantiæ regulariter non habent connexionem cum tali crimine, dicitur Judicium temerarium; quod per se loquendo, & ex suo genere est mortaliter peccaminosum, eò quòd vi hujus in mente 233.

judicantis extinguatur quodammodo, & depereat fama alterius, quæ est magnum bonum.

Nomine suspicionis intelligitur assensus de vitio alterius, sed debilis, & cum formidine de opposito; quia merùm suspicans non adhæret firmiter suæ opinioni: unde, si talis suspicio habeat multum de formidine, & parum de assensu, dicitur suspicio levis, econtra si habeat multùm de assensu, & de formidine parum, appellari solet suspicio gravis. Quia tamen vi suspicionis præcisè, cujuscunque demum, non perditur, etsi quodammodo minuatur bona existimatio de proximo; hinc ex suo genere non excedit gravitatem peccati venialis. Denique dubium de malo alterius dicitur, quando quis non judicat positivè, sed potiùs relinquit quasi in suspenso, vel saltem putat, esse dubium, utrùm commiserit delictum, nec ne? Et hoc dubium, esto supponatur temerarium, & positivum, nihilominus per se loquendo non est peccatum mortale, ob eandem rationem, quam mox dedimus de suspicione. Et ita communissimè sentiunt DD. Lessius *l. 2. c. 11.* Lugo *disp. 14. sect. 2.* Laymann *l. 3. tr. 3. p. 2. c. 2.* Sporer *tr. 4. decal. c. 4. sect. 2. a. n. 22.* Reiffenstuel, Herincx, La Croix &c.

234. Advertendum est 2dò, nomine *calumniæ* intelligi detractionem, quâ crimen falsum alte-

alteri imponitur. Ex quo liquet, calumniam ex suo genere esse peccatum mortale, etsi non raró vel ob parvitatem materiæ, vel ob bonam fidem, vel ob indeliberationem &c. contingat sine peccato gravi. Porrò, si tale crimen falsò impositum, immò, si etiam verè commissum, occultum tamen, in faciem alicui objiciatur, & exprobretur, dicitur *contumelia*, quæ rursus ex suo genere est grave peccatum, quippe ex qua nata est oriri *diffamatio*, id est, coram multis facta detractio famæ, rixæ, & alia majora mala, uti DD. *communiter* observant.

Quæres jam 3tiò, quidnam igitur intelligatur nomine detractionis?

℟. *Detractio* est alienæ famæ occulta, & 235.
injusta læsio, seu denigratio. Ita cum *communi* Reiffenstuel *tr. 9. dist. 6. n. 3.* Ad hanc igitur requiritur primò, ut aliquid verè læsivum famæ proferatur, & 2dò, ut illud proferatur occultè, & non in præsentia illius, cujus fama minuitur; secus enim jam evaderet in contumeliam, & non ampliùs maneret intra limites simplicis detractionis. Illud tamen observandum hic est, quòd, si quis famam alterius denigret cum expressa intentione nocendi, & diminuendi bonam existimationem, dicatur *detractio formalis*: si verò fiat sine tali expressa intentione nocendi, etsi cum prævisione,

quòd proximus inde ſit incurſurus infamiam, vel alia damna, dicitur detractio materialis, & utráque eſt ex ſuo genere peccatum mortale, quandoquidem per utramque proximus graviter lædatur. Laymann *cit. c. 3. n. 5.* Sporer *ubi ſuprà n. 39.* cum *communi DD.*

Quæres 4tò, quot modis detractio fieri ſoleat?

236. ℞. Dupliciter fieri ſolet, ſcilicet, vel directè, vel indirectè. Directa appellatur ea, quâ proximi fama poſitivè læditur cum intentione, & voluntate denigrandi; quod, ut rectè advertit S. Thomas, Illſung & alii, quatuor modis fieri conſuevit. I. Imponendo alicui crimen falſum. II. Verum, vel etiam falſum crimen exaggerando, vel augendo. III. Manifeſtando alterius crimen occultum. IV. Opus alterius, etſi bene factum, ſiniſtrè interpretando, ſeu etiam exteriùs temerè judicando &c.

Indirecta detractio eſt; quâ ſolùm negativè quaſi læditur fama proximi, ídque rurſus quatuor modis contingere notum eſt. I. Negando rectè facta, vel dotes alteriùs. II. Bonum, vel dotes alterius diminuendo, & extenuando, vel etiam extollendo cum damno alterius proximi. III. Tacendo bona, ſeu dotes alterius eo locô, & tempore, quô quis deberet illa manifeſtare, ut proin hujuscemodi taciturnitas ab aliis appre-

apprehendatur velut tacita quædam vituperatio. IV. Simulatè, & ita frigidè aliquem laudando, ut alii benè advertant, id non animô laudandi, sed potiùs vituperandi contingere. Omnes isti octo modi succinctè comprehenduntur sequentibus duobus versibus:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.
Qui negat, aut minuit, reticet, laudátque remissè.

Quæres 5tò, an, vel quô modo fama injustè ablata debeat restitui?

℟. Fama ablata per detractionem, vel 237.
calumniam per se loquendo est restituenda, & quidem sub gravi culpa ita tamen, ut is, qui crimen falsum alicui imposuit, teneatur retractare sua dicta, dicendo ea non esse vera: qui verò crimen alterius verè quidem commissum, occultum tamen revelavit, tenetur alio modô possibili restituere famam v. g. dicendo se erráſſe (practicè scilicet, subintelligendo contra Justitiam) aut fatuè hæc vel illa dixisse &c. Ita rursus post S. Thomam *2. 2. q. 62. a. 2.* Scot. *4. dist. 15. q. 4.* Sporer *tr. 5. c. 4. n. 82. & seqq.* Reiffenstuel *dist. 6. n. 33. & 34.* Ratio est: quia quisquis alterum injustè læsit in bonis alicujus momenti, ex Justitia commutativa tenetur ad compensátionem damni voluntariè illati: at, non ille duntaxat, qui alteri imponit falsum crimen, sed etiam is, qui verum, occultè tamen commissum, sine suf-

ficienti causa revelat; alterum injustè lædit in bono famæ, quod communiter reputatur magni momenti: ergo tenetur &c. Hac ipsa ratione communissimè DD. ulteriùs inferunt, etiam alia damna in bonis fortunæ secuta ex hujusmodi injusta infamatione esse compensanda à diffamatore: quia diffamatio est actio verè injuriosa: atqui omne damnum per actionem injuriosam proximo illatum, debet compensari eô modo, quô fieri potest: ergo. Lessius *ubi suprà dubit. 19.* Laymann *l. 3. tr. 3. p. 2. c. 7. n. 4.*

Quæres 6tò, utrùm etiam ille teneatur ad aliquam restitutionem famæ, qui duntaxat per Judicium temerarium, vel suspicionem aut dubium &c. læsit famam alterius?

238. ℟. Talem non teneri ad aliquam restitutionem externam. Ratio est: quia per solum Judicium, vel suspicionem, dubiumvè, utpote actus merè internos nullum damnum exteriùs proximo infertur. Nihilominus talis tenetur ex Justitia deponere sinistrum Judicium, & malam suspicionem &c. non obstantibus levibus, & nullius momenti fundamentis, quæ contra probitatem læsi concepit; hoc enim, & non aliô modo in præsenti redintegrare potest famam alienam. Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 39. a. 2. n. 7.* Babenstuber *tr. 7. disp. 5. a. 4. n. 21.*

Quæ-

Quæres 7timò, an peccet, & ad restitutionem teneatur, qui vitia de aliis audita refert ulteriùs, sed sub dubio duntaxat, & absque asseveratione, vel confirmatione?

℞. Si id faciat in talibus circumstantiis, 239.
ut prudenter credere possit, neminem audientium id crediturum, equidem & à peccato gravi, & ab onere famam compensandi absolvendus est: quia his suppositis vel nullum, vel certe non grave damnum infert proximo: At verò si id faciat in iis circumstantiis, in quibus prævidet audientes vi ipsius narrationis adhibituros fidem, peccabit utique graviter vel leviter juxta qualitatem criminis relati, & damni illati: & quoniam plerumque contingere natum est, ut audientes vel firmam fidem adhibeant, vel certè de fama hactenus certa dubitare soleant, ideò rectè docet Tamburinus *l. 9. decalog. c. 3. §. 2. n. 5.* plerúmque subesse periculum gravis peccati, præsertim respectu illorum, qui crimina ab aliis audita passim solent ulteriùs dilatare sine respectu personarum, & circumstantiarum &c. unde etiam à Confessario seriò dehortandi sunt. Videatur de hoc Scotus *4. dist. 15. q. 4. a. 1.* Lessius *cit. c. 11. dubit. 5.* Molina *disp. 30.* Sporer *tr. 5. c. 4. n. 62.* Reiffenstuel *Theol. Mor. dist. 6. n. 14. & 15.*

Quæres 8vò, quænam Causæ excusent à restitutione famæ?

240. ℞. Varii varias referunt caufas excufantes, quæ tamen meô Judicio commodè reduci poffent ad quatuor capita, fcilicet 1. ob impoffibilitatem. 2. ob liberam condonationem læfi. 3. ob damni ceffationem, & 4. ob mutuam compenfationem. Explico breviter fingula.

I. Itaque ceffat ob impoffibilitatem (quemadmodum ob eandem caufam ceffat omnis alia obligatio reftituendi, uti mox infrà dicemus) Ratio eft clara: quia ad impoffibile nemo tenetur; idque intelligendum eft nedum de impoffibilitate Phyfica, verùm etiam de morali; qualis cenfetur intervenire 1. quando quis nequit famam reftituere fine notabiliter graviori detrimento propriæ famæ, vel honoris, aliorúmque bonorum &c. item 2. quando famam compenfare nequit fine evidenti periculo vitæ; quia his ftantibus proximus nequit effe rationabiliter invitus, nifi fortè crimen fuiffet falsò ipfi impofitum, & quidem cum æquali difcrimine vitæ, quia tunc in pari caufà major debet haberi ratio de vita innocentis, quàm nocentis.

II. Ceffat obligatio reftituendi famam, quando læfus liberè condonat hanc obligationem, quia cùm fit Dominus famæ fuæ, poteft hanc obligationem remittere æquè, ac aliam v. g. circa bona fortunæ, modò infamia illa non redundet in alios.

III.

III. Cessat hæc obligatio ob cessationem damni. Ratio est: quia cessante fine, cessat ratio agendi propter finem: atqui compensatio famæ, & honoris est finis hujus restitutionis: ergo &c. Cæterùm tunc reputatur cessasse finis, quandò vel 1. nulla infamia vi detractionis fuit secuta, vel 2. si fama jam aliunde sit compensata, ùtputa quia innocentia diffamati innotuit, vel 3. quando diffamatio diuturnitate temporis jam iterum fuit oblivione sepulta.

IV. Denique cessat hæc obligatio vi compensationis mutuæ, quando alius te æquè graviter, vel adhuc graviùs diffamans nondum revocavit sua dicta: etsi enim in hoc casu non penitùs cesset obligatio restituendi famam alteri à te ablatam, cessat tamen secundùm quid, in quantum suspenditur, donec alter famam injustè ablatam tibi restituat: quemadmodum si creditor quiscunque demum tibi nolit restituere debitum pecuniarium, in hujus compensationem retinere potes aliam pecuniam ipsi debitam, juxta notissimam illam regulam: *non cogeris Jus suum alteri reddere, si ille recuset tibi reddere tuum.* Illud tamen hic notandum venit, quòd, qui prior detraxit, cæteris saltem paribus, teneatur priùs ad satisfactionem, veluti Doctores communiter advertunt. Videatur de hoc Sporer *cit. c. 4. a. n. 110.* Lessius *cit. c. 11. dubit. 26.*

Tamburinus *c. 3. §. 3.* Herincx *disp. 7. n. 77. & sequent.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 111.*

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici de obligatione restituendi famam.

CASUS PRIMUS.

Titius Juvenis sese accusat, quòd subinde de proximo suo fuerit malè locutus: Confessarius hac accusatione utpote nimis genericè facta non contentus quærit, quidnam de proximo dixerit? Cui respondit Titius 1. se dixisse de aliquo Mechanico, quòd non calleat artem suam. 2. de aliqua puella, quòd nullius sit valoris. 3. de certo quodam Sacerdote, quòd huic pro suo Sacrificio nollet dare quinque crucigeros, eò quòd valde luridè, & indevotè illud deproperare soleat. 4. denique de aliquo Nobili, quem ab aliis summopere laudari audiverat, dixisse eum equidem esse bonum virum, mox tamen subjunxisse: sed, nisi &c. & ultra nihil. Quæritur jam pro praxi, quidnam Confessarius pro praxi habeat observare circa talem pœnitentem?

241. ℞. In primis Confessarium benè fecisse ulteriùs indagando, quidnam dixerit Titius, secus enim nec numerum, nec speciem peccati satis intellexisset, quæ tamen à Confessario necessariò sunt advertenda. Unde

post

post hanc specificam enarrationem detractionum ulteriùs debuit attendere 1. an Titius practicè graviter, vel leviter duntaxat deliquerit; & 2. an opus sit revocatione, vel restitutione famæ. Primum expiscetur, ulteriùs indagando 1. an hæc joci causâ tantùm, an verò seriò fuerit locutus coram aliis. 2. an putet alios fidem adhibuisse suis dictis, & 3. an per hæc dicta intenderit aliis nocere, aut non præviderit saltem, fore, ut hæc noceant, sive in bono famæ, sive etiam in bonis fortunæ?

Alterum verò, an scilicet opus sit revocatione, facilè dignoscet, quærendo an ex hujuscemodi detractionibus revera aliquod damnum fuerit secutum, vel non? Et licèt in praxi plerúmque experiamur, similia fieri sine peccato gravi, vel quód indeliberatè duntaxat contingant, vel quòd dictis ab audientibus nullá omnino, aut certè modica adhibeatur fides; nihilominus dato, quòd Titius fateatur se hæc seriò dixisse, eô animo, ut ab aliis crederentur, & præsertim si prævidit grave aliquod damnum diffamatis inde secuturum, dubitare profectò minimè licet, quin graviter peccaverit, & quidem tantò gravius, quantò frequentiùs, vel etiam coram frequentiori auditorio similia sparsit, & quantò gravius damnum animadvertit inde enasciturum; ad cujus compensationem, sicut & ad dictorum

Tamburinus *c. 3. §. 3.* Herincx *disp. 7. n. 77. & sequent.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 111.*

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici de obligatione restituendi famam.

CASUS PRIMUS.

Titius Juvenis sese accusat, quòd subinde de proximo suo fuerit malè locutus: Confessarius hac accusatione utpote nimis genericè facta non contentus quærit, quidnam de proximo dixerit? Cui respondit Titius 1. se dixisse de aliquo Mechanico, quòd non calleat artem suam. 2. de aliqua puella, quòd nullius sit valoris. 3. de certo quodam Sacerdote, quòd huic pro suo Sacrificio nollet dare quinque crucigeros, eò quòd valde luridè, & indevotè illud deproperare soleat. 4. denique de aliquo Nobili, quem ab aliis summopere laudari audiverat, dixisse eum equidem esse bonum virum, mox tamen subjunxisse: sed, nisi &c. & ultra nihil. Quæritur jam pro praxi, quidnam Confessarius pro praxi habeat observare circa talem pœnitentem?

241. ℞. In primis Confessarium benè fecisse ulteriùs indagando, quidnam dixerit Titius, secus enim nec numerum, nec speciem peccati satis intellexisset, quæ tamen à Confessario necessariò sunt advertenda. Unde

post

post hanc specificam enarrationem detractionum ulteriùs debuit attendere 1. an Titius practicè graviter, vel leviter duntaxat deliquerit; & 2. an opus sit revocatione, vel restitutione famæ. Primum expiscetur, ulteriùs indagando 1. an hæc joci causâ tantùm, an verò seriò fuerit locutus coram aliis. 2. an putet alios fidem adhibuisse suis dictis, & 3. an per hæc dicta intenderit aliis nocere, aut non præviderit saltem, fore, ut hæc noceant, sive in bono famæ, sive etiam in bonis fortunæ?

Alterum verò, an scilicet opus sit revocatione, facilè dignoscet, quærendo an ex hujuscemodi detractionibus revera aliquod damnum fuerit secutum, vel non? Et licèt in praxi plerúmque experiamur, similia fieri sine peccato gravi, vel quód indeliberatè duntaxat contingant, vel quòd dictis ab audientibus nulla omnino, aut certè modica adhibeatur fides; nihilominus dato, quòd Titius fateatur se hæc seriò dixisse, eô animo, ut ab aliis crederentur, & præsertim si prævidit grave aliquod damnum diffamatis inde secuturum, dubitare profectò minimè licet, quin graviter peccaverit, & quidem tantò gravius, quantò frequentiùs, vel etiam coram frequentiori auditorio similia sparsit, & quantò gravius damnum animadvertit inde enasciturum; ad cujus compensationem, sicut & ad dictorum

ctorum revocationem, vel correctionem necessariò foret obligandus à Confessario, nisi occurrat alia causa excusans secundùm mox dicta *n. 239. in fin.*

At quid inquies, si pœnitens respondeat (sicuti frequentissimè solent respondere) se similia seriò quidem, & ex animo fuisse locutum, dubitare tamen an revera aliquod damnum inde fuerit subsecutum aliis.

242. ℞. In hoc casu pœnitentem probabilissimè ad nullam compensationem, vel restitutionem teneri. Ratio desumenda est ex generalibus principiis de obligatione restituendi dare solitis: quisquis enim verè, & rationabiliter dubitat, utrùm sua actione, etsi de se injusta, fuerit causa efficax alicujus damni, non tenetur ad aliquam compensationem, eò quòd stante dubio maneat melior conditio possidentis bona sua, juxta superiùs dicta *Confer. 5. n. 146.* Seriò nihilominus admonendus est pœnitens, quatenus imposterum velit cavere à similibus detractoriis, & siquidem animadverteret, se hactenus cuipiam nocuisse in bono famæ, vel fortunæ, studeat prudenter corrigendo sua dicta, bellô modô famam læsam resarcire, meliùs de illis loquendo, eos laudando &c. vel, ubi viderit omnino opus esse ad damni evitationem, apertè retractando sua dicta infamatoria.

Dices iterum. At quid, si pœnitens respon-

spondeat, se similia dixisse solùm ex aliqua præcipitantia, indeliberatione, vel etiam inconsideratione, advertere tamen defacto, quòd alii id malè apprehenderint, ita ut Sacerdos, & puella (de qua in casu) notabiliter cogantur pati nedum in bono famæ, sed etiam fortunæ?

℟. Si Titius prævideat hujuscemodi damna, tenetur modo possibili retractare sua dicta, & sub gravi culpa famam restituere, esto etiam ex inconsideratione similia effutiendo non peccaverit graviter. Ita cum *communi DD.* Sporer *cit. c. 4. n. 16.* La Croix *lib. 3. p. 2. n. 1243.* Kresslinger *addit. post n. 35. ad dist. 6. Theol. Mor. R. P. Reiffenstuel.* Ratio est: quia Justitia non solùm obligat ad non ponendam causam damni injusti, verùm etiam ad tollendam hujuscemodi causam, quoquô modô, etsi fortassis inculpabiliter datam, modò adhuc utiliter, & sine gravi suo incommodo tolli possit, & damnum impediri; hac ratione, qui alteri etiam inculpabiliter propinavit venenum, vel ignem posuit, ex quo videt proximum damnificatum iri in bono fortunæ, aut vitæ, tenetur ex Justitia removere hujusmodi causam: atqui eadem est ratio in nostro proposito de injusta diffamatione: ergo. Et certè quamdiu Titius non retractat sua dicta, censetur suô modo famam alteri injustè ablatam, ac debitam 243.

bitam

bitam retinere: quemadmodum ergo teneretur alienam pecuniam restituere, quamprimum adverteret eam esse alienam, tametsi priùs inculpabiliter eam apprehendisset; ita & tenebitur restituere famam proximi, esto priùs quasi inculpabiliter, aut certè sine culpa gravi eam rapuisse advertat, modò id utiliter. & sine notabiliter graviori suo incommodo fieri possit.

CASUS SECUNDUS.

Sempronia famula cum alia quadam vixit in perpetuis dissidiis: unde fatetur, se nuperrimè altercando, nescio qua convitia eidem objecisse, & in faciem exprobrâsse, tandémque deprehensam in furto, illico ad Herum suum detulisse, ut in incontinenti domo ejiceretur; quin immo, hac vindicta nondum contentam, adiisse insuper aliam quandam Dominam, & patefaciendo idem furtum nuper commissum effecisse, ut ab illa Domina non assumeretur ad servitia. Quæritur jam in hoc casu 1. quomodo Sempronia peccaverit objiciendo convitia in faciem? 2. an, vel quomodo deliquerit eam diffamando apud alios? 3. denique an teneatur ad aliquam compensationem famæ, & aliorum damnorum?

244. ℞. ad primum. Sempronia per se loquendo graviter peccavit, eo ipsô quòd gravia convitia objiciendo, exprobrando

alteri,

alteri, famam, honorem, & charitatem magnopere læserit. Fatendum tamen est, hujuscemodi jurgia aut contentiones in praxi sæpe sæpius, inter mulierculas præsertim, contingere sine peccato mortali; vel quia prædominantibus passionibus iræ, invidiæ &c. non sunt sibi satis præsentes, sed ex motu primo aut certè secundo, primò similia effutiunt; vel etiam quia alii audientes hujuscemodi exprobrationes bene nôrunt, eas iracundiæ motibus potiùs, quàm rationi, & vero fundamento nixas esse, & hoc ipso (saltem prudentiores) parum, vel nihil omnino fidei ipsis attribuunt: quam ob rem ab onere restitutionis non rarò excusantur, veluti rectè advertunt Sayrus *in clav. reg. l. 12. c. 4. n. 8.* Bonacina *de restitut. disp. 2. q. 5. pu. 1. n. 4.* & Babenstuber *tr. 7. disp. 5. a. 4. n. 8.* Unde ad practicè dignoscendam gravitatem peccati in hoc casu, opus erit examinare Semproniam, an, vel quâ deliberatione hæc fecerit? item an non ex passione jam pridem in mente concepta, & quasi decocta? an ipsa prior, vel ex qua ratione cœperit altercari? tum verò ex responsionibus pœnitentis haud difficilè erit colligere gravitatem peccati commissi.

℞. ad 2dum. Si crimen furti ab illa al- 245.
tera non fuit adeò enorme, nec pluries commissum, & præsertim si nullum amplius

plius subfuit periculum illud sæpius iterandi, tunc Sempronia graviter deliquit accusando, & diffamando coancillam suam apud alios & quidem cum gravi damno: Ratio est: quia non licet crimen occultum alterius manifestare, nisi id exigat, vel bonum proximi, vel malum ab alio innocente avertendum: at, ex hac suppositione nec bonum proximi (coancillæ scilicet) nec malum ab alio innocente avertendum exigebat manifestationem criminis occulti: ergo. Itáque potiùs ex præcepto charitatis, & correctionis fraternæ debuisset coancillam dehortari, comminando manifestationem, casu quo iterum fuisset deprehensa in furto; quod, cùm non observaverit Sempronia, profectò vix, aut ne vix quidem dubitandum videtur, quin hæc diffamatio potiùs animô vindicandi, & nocendi, quàm mala à proximo avertendi facta sit, utique non sine gravi peccato. Videatur Herincx *disp. 7. n. 52.* Lessius *l. 2. c. 11. dubit. 9.* Sporer *cit. c. 4. a. n. 74.* Reiffenstuel *ubi suprà dist. 6. a. n. 6.*

246. ℞. jam ad 3tium sub eadem distinctione. Nam si Sempronia supponatur habuisse justam causam manifestandi furtum (qualis esse posset timor rationabilis, ne sæpiùs repeteretur, vel ne alii revera innocentes venirent in suspicionem, aliudvè gravius damnum pati cogerentur) tunc

non

non peccavit contra Justitiam manifestando illud furtum, & per consequens ad nullam restitutionem tenetur: at verò si non habuit justam causam manifestandi, & diffamandi coancillam, condemnanda est nedum ad restitutionem famæ injustè ablatæ, verùm insuper ad resarcienda alia damna inde secuta; quæ meô Judicio vix alia viâ congruentiùs poterit refundere, quàm procurando, & providendo, ut coancilla injustè diffamata obtineat aliud servitium æquè commodum, & proficuum. Ratio hujus resolutionis facilè colligetur ex dictis: quia omnis alterum injustè damnificans tenetur resarcire damnum illatum omni modo possibili: ergo &c. Videantur de hoc DD. proximè citati.

CASUS TERTIUS.

Caja Saga incarcerata, & tortura subjecta, candidè fassa est, se diabolo jam ante aliquot annos subscripsisse, eodémque authore multa mala hinc inde intulisse. Verùm, ut in his etiam circumstantiis noceret, mendaciter nominavit aliam quandam fœminam (quam Semproniam dicimus) dictitans eam pariter subscripsisse, & criminum plurimorum extitisse complicem. Quam ob causam Sempronia pariter à Judice comprehensa, ac torturæ subjecta est, & quia nihil fateri voluit, certè nec potuit, vi illius ad extrema deducta fuit: postulavit proin

Confessarium, sed Judex locô Confessarii vocari fecit Medicum. Sempronia interim ante hujus adventum exspiravit; quod, ubi Caja intellexit, ingenuè fassa fuit, Semproniam fuisse innocentem, à se verò partim ex invidia, partim verò ex instiuctu Diaboli injustè delatam fuisse velut complicem criminum. Quæritur jam in hoc casu 1. an vel quomodo Judex deliquerit, & ad quid teneatur? 2. quomodo peccaverit Caja, & utrùm hæc fuisset obligata ad revocandum sua dicta, tametsi pravidisset, se propterea graviùs punitum iri?

247. ℞. ad primum. Judex ob solam depositionem Sagæ non potuit procedere ad torturam Semproniæ. Ratio est: quia ad hanc prærequiritur saltem semiplena probatio criminis: sola autem depositio Sagæ non facit semiplenam probationem, præsertim cùm aliunde pluribus exemplis constet, quòd Sagæ soleant alios innocentes deferre, & nominare, vel ut processum differant, vel ut aliis noceant: ergo &c. graviùs adhuc peccavit, eam torquendo in tantum, ut ad extrema deduxerit; & per se loquendo gravissimè deliquit negando Confessarium constitutæ in mortis periculo, ùt de se clarum, & inter omnes Catholicos receptum est. Unde, nisi ignorantia invincibilis eum excuset, ad hanc speciem facti resolvendum videtur, Judicem (saltem in defectum Cajæ injustæ delatricis) teneri nedum ad publicandam innocen-

tiam

tiam defunctæ, quatenus huic coram Mundo fama restituatur; verùm etiam ad resarcienda omnia damna realia in bonis fortunæ hæredibus, vel aliis à Sempronia forte relictis, inde secuta: tanta quippe ruditas (ne dicam crudelitas) in Judice Christiano vix, aut ne vix quidem excusabilis videtur à peccato mortali, & per consequens neque ab onere restituendi, seu etiam resarciendi damna aliis innocentibus inde secuta. Videantur de hoc Gobat *in suo Clypeo tr. 11. n. 131.* Delrio *lib. 5. Sect. 5. n. 4.* La Croix *l. 4. n. 14. 48.*

℞. ad 2dum. Caja gravissimè deliquit 248. diffamando innocentem Semproniam, ùt de se liquet: unde etiam nedum ante torturam, & mortem illius, sed etiam post tenebatur adhuc revocare iniquissimam suam delationem, non obstante quòd prævideris se propterea graviùs punitum iri. Ita in re *communis DD.* & satis clarè Tambur. *l. 8. decal. c. 1. §. 9.* Bonacin. *in 8. præcept. disp. 10. q. 3. propos. 3.* Sporer *tr. 5. c. 4. n. 89.* Ratio est; quia in pari causa debet esse melior conditio innocentis: atqui Sempronia fuit innocens; non item Caja: ergo hæc tenetur revocare sua dicta, esto prævideat, se ob id graviùs puniendam; quia excessus hujus pœnæ non est tanti æstimandus, ut propterea excusari possit, aut debeat à revocanda infamia; utpote ne-

dum in ipsam defunctam, verùm insuper in totam ipsius familiam redundatura.

Dices. At quid aget Confessarius, si Caja nolit revocare falsam suam delationem metu gravioris torturæ, aut supplicii perferendi?

249. ℞. Equidem omni possibili modo inducendam esse, ac persuadendam, ut revocet falsum crimen alteri impositum: nihilominus in casu, quô Confessarius ab hujusmodi malefactore, aut malefactrice cæteroquin disposita ad moriendum &c. obtinere nequit, ut revocet, consulit noster A. R. P. Kazenberger *in supplemento decal. P. Sporer c. 2. n. 233.* ut ei persuadeatur, quatenus privatim præsentibus duobus testibus & Confessario id faciat, aut si ne hoc quidem fieri possit, in loco supplicii coram Populo protestetur sincerè coram omnibus, se suo Confessario aliquid concredidisse, spectatoribus post suam mortem mox aperiendum, & ab ipsis infallibiliter credendum: tunc verò nomine Malefactoris, vel Malefactricis jamjam defunctæ, Confessarius de licentia priùs obtenta revocet & declaret innocentiam illius, quicunque demum injustè delatus fuit. Videatur etiam de hoc Laymann *l. 3. tr. 6. c. 5. §. un. n. 25. & seqq.*

Dices adhuc. At quid, si injustus diffamator (uti fuit Caja nostra) nec in vivis,

nec

nec post mortem, injustam diffamationem revocet, tenebiturne Hæres defuncti, cui de innocentia alterius constat, revocare? aut saltem alia damna realia ex iniqua delatione illata compensare?

℟. Hæres injusti delatoris in locum de- 250. functi ex Justitia tenetur de bonis sibi relictis resarcire damna realia ex iniqua delatione secuta aliis: non tamen tenetur ex Justitia (bene verò ex Charitate) ad revocandam injustam delationem, seu etiam diffamationem. Ratio disparitatis est hæc: quia obligatio restituendi famam injustè ablatam est personalis, consequenter non transit ad hæredes: è contra obligatio compensandi damna ex iniqua diffamatione secuta est realis, ideóque etiam ab hærede ex rebus à defuncto relictis solvenda, veluti ex *communi* docent Lugo *disp. 15. sect. 1. n. 8.* Lessius *lib. 2. c. 11. dubit. 21.* Laym. *l. 3. tr. 3. p. 2. c. 7. n. 4.* Sporer *cit. c. 4. n. 84. & 85.*

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

COlliges ex dictis primò, non esse pec- 251. catum, consequenter nec obnoxium restitutioni, detegere alterius crimen ve-

rum, etſi occultum, (extra Confeſſionem Sacramentalem cognitum) quando id fit juſta de cauſa. Ratio eſt: quia talis nec agit contra Juſtitiam, neque contra Charitatem. Cæterùm juſtæ cauſæ poſſunt eſſe ſequentes. 1. ſi manifeſtatio ſit neceſſaria ad evadendam mortem, vel gravia tormenta, uti fieri amat apud incarceratos, & examinatos de complicibus. 2. ad evitandum notabile damnum ſpirituale, aut corporale ſibi, vel etiam proximo innocenti imminens. Ratio eſt: quia ſecundùm rectam rationem, & ordinem Charitatis licitum eſt, ſe vel etiam alium innocentem defendere, defenſione moderata, eſto id fiat cum detrimento injuſti invaſoris in vita, & membris: ergo multò magis cum detrimento famæ. Ob eandem rationem Doctores communiſſimè inferunt. 3. licitè detegi ſimulationem alterius, qui fictis, & fucatis virtutibus ſibi comparavit famam, quando hæc cederet in aliorum detrimentum: profectò ipſemet Chriſtus Dominus *Matth. 16. & Luc. 12.* occultam, & perniciosam hypocriſin Phariſæorum Diſcipulis ſuis manifeſtâſſe legitur, quatenus ſibi ab eorum fermento caverent. Herincx *diſp. 7. q. 4.*

252. Colliges 2dò, à fortiori non eſſe contra Juſtitiam, & per conſequens nec obnoxium reſtitutioni, manifeſtare, ſeu etiam lo-

loqui de crimine alteriùs notorio, sive notoreitate Juris, sive facti (ubi nota, illud censeri notorium notoreitate Juris, de quo quis in Judicio convictus, vel confessus est, aut Judicis Sententiâ publicè fuit punitus &c. illud verò censetur notorium notoreitate facti, de quo evidenter apud non paucos constat, esse scilicet factum sic, ut prudentis arbitriô credatur, nulla posse tergiversatione celari, aut certò certiùs credatur ulteriùs publicatum, & divulgatum iri.) Ratio autem hujus Corollariæ resolutionis hæc est: quia hujusmodi facinorosus amisit Jus in suam famam; vel quia Judex illum privavit publicando crimen, & in hujus justam punitionem, aliorúmq; terrorem illud publicari voluit? vel etiam quia ipsúsmet delinquens notoriè perpetrando crimen, censetur renuntiâsse Juri, quod habuit ad suam famam: ergo qui hujuscemodi crimen ulteriùs narrando dilatat, non peccat contra Justitiam, esto non rarò possit impingere contra Charitatem. Lugo *disp. 14. sect. 6. n. 72.* Lessius *cit. c. 11. dub. 13.* Sporer *tr. 5. c. 4. n. 65.* Kresslinger *in appendic. post n. 19. ad tr. 9. dist. 6. Theol. Mor. R. P. Reiffenstuel.* Babenstuber *ubi suprà n. 35.*

Quocirca tamen sapienter advertit 253.
Herincx noster *proximè cit. lib. n. 61.* subinde crimen aliquod etiam ex mente Judicis, vel punientis non reddi publicum simpliciter: sic etenim Superiores

Familiarum, Collegiorum, Religionum &c. tametsi publicè in sua communitate delicta commissa corrigant, aut puniant, per hoc tamen minimè intendunt dare licentiam, hujusmodi crimina extra Religionem, aut communitatem manifestandi. Unde, inquit idem Doctor, crimen v. g. Religiosi etiam condemnati, qui non ejicitur ab ordine, propalare extra Religionem, si extra illam non sit aliâ viâ publicum, est contra Justitiam, ùt notârunt Molina *disp. 33. n. 7.* Lugo, & alii.

254. Colliges 3tiò à contrario, crimen alterius, etiam verum, occultum tamen, manifestare absque justa, & gravi causa, nedum charitati, sed etiam Justitiæ repugnare. Ratio est: quia proximus semper retinet Jus ad suam famam, quamdiu de crimine à se commisso non constat: ergo contra faciens impingit contra Justitiam. Ad dignoscendum tamen, an injustus diffamator graviter peccet, & per consequens sub gravi, vel sub levi culpa duntaxat teneatur ad restitutionem famæ pro possibili, juvabit bene notare hanc regulam, quam Sporer *cit. n. 59.* dicit esse generalem: *Quoties notabiliter fama alterius læditur sive defectus narratus sit mortalis, sive venialis, sive naturalis tantùm, toties peccatur mortaliter: Quoties verò leviter solùm læditur fama, peccatur venialiter: quando nihil læditur, quidquid dicatur, nihil peccatur*

catur ex hoc capite. Nam ſi dicas (pergit
idem) de viro probo, vel Religioſo, eum
amare puellam, rixatum eſſe, vel duellâſſe,
aut quid ſimile, graviter ejus lædis famam,
ideóque peccas graviter: ſi idem dicas de ju-
vene nobili, vel milite, leviter, vel nihil fa-
mam lædis, cùm de talibus non erubeſcere,
ſed gloriari ſoleant. Conſiderandæ tamen
ſunt circumſtantiæ perſonarum, deliberatio-
nis &c. &c.

At, inquies forſitan, quomodo ad famam
reſtituendam, vel etiam ad revocandum ob-
ligari poterit, qui de puella v. g. dixit, eam
ex fornicatione eſſe gravidam, ſi res à parte
rei ita ſe habeat?

℞. Talem quidem obligari non poſſe, ut 255.
revocet ſua dicta, ſi moraliter certò præ-
videat, delictum proximè publicatum iri:
profectò parum etiam proficeret, tametſi
millies diceret, eam eſſe honeſtam Virgi-
nem, ſi geſtatio uteri, vel ſubſequens partus
clament contrarium. Unde licèt talis ſi-
ne cauſa propalando crimen, graviter de-
liquerit, ob moralem tamen impoſſibili-
tatem in his circumſtantiis obligari non
poteſt ad revocanda ſua dicta. At verò ſi
mulier ex occulta fornicatione non ſit im-
prægnata, aut ſi delictum præcisâ tua mani-
feſtatione manſiſſet occultum, tu illud
manifeſtando graviter peccabis, & (ſi ta-
men moraliter, ac utiliter poſſis) teneberis

ad resarciendam famam, dicendo v. g. (cum debita restrictione mentali) eam esse Virginem (scilicet in foro Ecclesiæ) vel te fuisse malè locutum (intelligendo peccaminosè) nihil de illa scire (quod scilicet in foro externo licitè manifestare posses.) Quocirca tamen rursus magna cautela, & circumspectione opus erit, ne alii fortè advertentes te loqui amphybologicè, magis confirmentur in sua opinione semel concepta, & ita error posterior fiat pejor priore. Vid. Lessium *dubit. 20. n. 110.* Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 39. a. 5. n. 5.*

256. Colliges 4tò, injustum detractorem teneri ad restitutionem famæ ablatæ, nedum apud audientes immediatos, verùm etiam apud mediatos, si auditoribus immediatis rem ideò manifestavit, ut hi eam ulteriùs dilatarent. Ratio est: quia auditores immediatos adhibuit velut instrumenta quædam ad propagandam ulteriùs infamiam, adeóque fuit vera causa principalis damni apud alios. Idipsum asserendum est de eo, qui detrahit coram talibus: quos scit ulteriùs infamiam delaturos, uti fieri amat, si crimen coram infantibus, vel aliis hominibus junioribus, & valde garrulis narretur; quia hôc modo alterum sciens, & volens conjecit in periculum gravis damni bono famæ subeundi. Ita ex com-

communi Mastrius, Sporer, Herincx, Tamburinus *l. 9. decal. c. 3. §. 5.*

At quid tenendum de eo, qui detraxit, non attendendo, utrùm auditores ulterius essent propagaturi infamiam, vel non, prout revera in praxi plerúmque fieri assolet?

℞. In tali casu probabiliter sufficit revocare, & restituere famam pro possibili apud auditores immediatos. Et ita tenent Tamburin. *cit. n. 5.* Lugo *disp. 15. sect. 2. n. 16.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 109.* Sporer *tr. 5. c. 4. n. 102.* esto fateantur contrariam opinionem speculativè esse probabiliorem. Ratio autem hujus responsionis est: partim quia apud omnes, etiam mediatos auditores revocare, censetur moraliter impossibile; partim etiam quia qui revocat sua dicta apud auditores immediatos, censetur his imponere obligationem idipsum faciendi apud suos, quod onus, dum expresse non contradicunt, in se suscipere præsumuntur; partim denique & potissimùm, quia hanc Sententiam confirmat quotidiana praxis Confessariorum etiam Doctorum, qui dum pœnitenti imponunt obligationem revocandi apud eos, coram quibus detraxit, & pœnitentem satisfacturum, & se suo muneri satisfecisse existimant. 257.

Colliges 5tò, Nedum vivis, sed etiam 258.

mor-

mortuis famam ablatam esse restituendam. Ratio est, quia in morali hominum existimatione etiam post mortem homo censetur possidere bonum famæ, illúdque vel maximè affectare, nec dubitandum, quin potior mortalium pars potiùs tempore vitæ suæ, quàm post mortem primùm vellet sufferre diffamationem sui: ergo bonum famæ injustè ablatum etiam defuncto est resarciendum: nec propterea, quòd hæredes forsitan non urgeant compensationem famæ, mortuus censetur condonâsse hanc obligationem, ait Pettschacher; consequenter ex hoc capite injustus diffamator non evadit liber ab hoc onere: Quòd si talis infamia mortui in hæredes quoque redundet, etiam istis infamator satisfacere; famámque restituere tenetur. Lessius *cit. dub. 21. n. 114.* Bonacina *de restitut. disp. 2. q. 4. pu. ult. n. 16.* Babenstuber *tr. 7. disp. 5. a. 4. n. 72.* Illsung *ubi suprà* Mezger *& alii.*

259. Colliges 6tò, nedum famam, sed etiam honorem injustè læsum esse denuo resarciendum, & quidem eo modô, qui considerata tum gravitate injuriæ, tum etiam personæ injuriantis reputetur sufficiens pro reparatione illius. Ratio patet ex dictis. Dixi tamen: *Qui considerata gravitate persona &c.* aliô quippe modo tenetur Superior inferiori, & alio modô inferior Superiori hono-

honorem ablatum compensare, aliô quoque modo æqualis sibi æquali. Superior plerúmque satisfaciet, si subdito læso majoris benevolentiæ signa exhibeat, nec tenetur se demittere usque ad petitionem veniæ *ne dum nimiùm servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas*, ùt ait S. Augustinus in S. Regula. Inferior è contra vix aliô modo compensabit honorem Superiori ablatum, quàm sese humiliando, & petendo veniam, saltem tunc si offensa fuit gravis. Denique æquali honorem compensare poterit, ac debebit, vel honorifica salutatione, aut compellatione, vel obsequii exhibitione, vel invitatione ad mensam, propinatione. &c. &c.

Colliges tandem 7mò, Confessario in 260.
hac materia, utpote valde practica, & utinam non quotidie nimis practicata, prudenter, ac circumspectè procedendum esse cum pœnitentibus, ne eos vel laxè nimis, vel nimis strictè ducat, & instruat. Quocirca id vel maximè observandum erit, ut ab hoc onere (restituendi scilicet famam) non nimis facilè absolvat, quando animadvertit reipsa injustum damnum alteri fuisse illatum, aut certè ex diffamatione præterita adhuc secuturum: caveat verò, ne ad hujus restitutionem nimiùm adstringat pœnitentem, tunc præsertim, quando prævidet, quòd injustus diffamator

revo-

revocando deberet subire notabiliter majus damnum; vel quando prævidet, restitutionem famæ jam impossibilem, vel quia ampliùs fieri non potest coram illis auditoribus. vel quia revocatio illa nihil ampliùs prodesset, vel denique quia infamia tractu temporis jamjam fuit oblivione delata, & quasi sepulta. Ratio horum desumi debet ex dictis *n. 240.* tum etiam ex eo, quòd Confessarii intentio, & instructio semper eò sit dirigenda, ut quæ ad DEI gloriam, & animarum salutem viderit magis conducere, suggerat, consulat, vel omnino ubi opus fuerit, præcipiat: at, sive laxè nimis, sivè nimis strictè pœnitentem direxerit, semper id erit obnoxium periculis, & animarum saluti, Deique gloriæ, ùt de se liquet: ergo &c.

Dices tamen adhuc. Quid agendum in Casu, ubi rationabiliter dubitatur, utrùm infamia secuta ex detractione jam sit exoleta, & oblivione oblitterata?

261. ℞. In hoc casu vel maximè opus esse magna cautela, & circumspectione; quia ùt sapienter advertit Sporer *tr. 5. c. 4. n. 113.* sæpe fieri posset, ut talis revocatio plus noceret, quàm prodesset, dum scilicet infamiam jam sepultam oblivione apud audientes denuo renovaret. Itáque attendendum est, quidnam Confessarius, vel quid pœnitens ipse vellet fieri in his circumstantiis, si ab alio fuisset diffamatus

tus injustè, & tunc, id, quòd sibi vellet fieri perpensis omnibus cicumstantiis, faciat, aut curet fieri proximo suo. Quôdsi dubitet, quidnam vellet sibi fieri in his circumstantiis? conetur saltem in tali dubio indirectè restituere famam, ùtputa laudabiliter loquendo, & quantum moraliter potest, quovis modo, vel genere illum, vel illam, cui detraxit, recommendando apud eos, coram quibus crimen occultum priùs manifestavit. Videantur de hoc, si placet, Lugo *ubi suprà disp. 15. sect. 3. n. 55.* la Croix *l. 3. p. 2. n. 1255.* Kresslinger *addit. post n. 41. ad tr. 9. disp. Theol. Mor. R. P. Reissenstuel.*

CONFERENTIA DECIMA.

De Restitutione debita ex injusta læsione proximi in bonis fortunæ per furtum, Rapinam &c.

SUMMARIUM.

262. Furtum consistit in contrectatione rei alienæ, Dominò rationabiliter invito;
263. Estque peccatum ex suo genere mortale.
264. Sæpius tamen fit veniale duntaxat.
265. Materia furti rectè distinguitur in absolutè, & respectivè gravem.

266. Quæ-

183. Non

283. Non fuit huic facilè credendum, quòd aliâ via, vel medio licito non potuerit procurare sibi necessaria.

284. Unde probabilissimè peccavit mortaliter, & sacrilegè.

285. Utrùm ad restitutionem teneatur, qui in casu extremæ necessitatis rem alterius usurpavit, vel consumpsit?

286. Non committitur furtum in iis circumstantiis, in quibus Dominus nequit esse rationabiliter invitus.

287. Nec peccat graviter contra quintum præceptum, qui aufert rem levis momenti duntaxat;

288. Nisi prævideat aliud grave damnum Domino inde secuturum.

289. An, vel quando Sartores peccent, retinendo sibi fragmenta, seu segmenta de panno, aut serico &c. residua?

290. Quando furta minuta fiunt successivè, aut diversis Dominis, majori quantitate opus est ad constituendum furtum mortale, quàm si fiant eidem Domino, vel eodem tempore.

291. Quomodo Confessarius practicè debeat procedere cum pœnitente furtum confesso?

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus practicos de restitutione debita ratione furti &c.

QUæres primò, quid sit furtum?

262. ℞. Furtum est occulta acceptio, seu contrectatio rei alienæ rationabiliter invito Domino. Ita *communis DD.* Dicitur autem 1. occulta: nam si fieret apertè, & cum violentia Domino scienti, jam non ampliùs esset furtum, sed potiùs rapina, quæ specie morali differre censetur à furto. Dicitur 2dò: Rei alienæ; nullus enim in rebus sibi propriis furtum committere potest, sicut nec sibi inferre injuriam: nomine verò rei hic intelliguntur res externæ, & bona fortunæ, eorúmque usus ac possessio. Dicitur 3tiò, rationabiliter invito Domino; nam si is prudenter credi possit, non esse invitus, sed consentiens potiùs in hujusmodi contrectationem, non committitur verum furtum; quia consentienti non fit injuria; sicut & quando consentire debet Dominus, ita ut non possit esse rationabiliter invitus, prout fit in casu extremæ indigentiæ, & necessitatis, veluti docent S. Thomas *2. 2. q. 66. a. 7.* & Scotus *4. dist. 15. q. 2.*

Quæres 2dò, quale peccatum sit furtum?

263. ℞. Est peccatum ex suo genere mortale, secundùm omnes. Ratio est: quia nedum Charitati, verùm etiam (supposita saltem gravitate materiæ) Justitiæ graviter repugnat. Qua ratione Apostolus *1. Cor. 6.* ait: ***Neque fures, neque rapaces Regnum DEI possidebunt.***

Dixi:

Dixi: *ex genere suo* (id est, ex suo obje- 264.
cto, præscindendo ab aliis circumstántiis, quæ novam superaddere possent malitiam) ut innuerem, non omne furtum esse mortale; nam 1. si fiat ex necessitate tantùm, subinde sin minùs in toto, saltem in tanto excusari potest; quia, quò major urget necessitas, tantò minùs Dominus potest esse rationabiliter invitus. 2. Sæpè sæpiùs etiam non ascendit ad gravitatem peccati mortalis ob parvitatem materiæ, ùtputa si quis modicum duntaxat auferat. Verùm diffinire, quænam sit materia gravis furti, sufficiens ad mortaliter peccandum, oppidò difficile est, prout vel inde haud obscurè colligere licet, quòd circa hujus determinationem hodiedum vix non tot reperiantur Sententiæ, quot capita, teste Reiffenstuel *Theol. Mor. tr. 9. dist. 5. n. 6.* Unde

Quæres 3tiò, quænam igitur judicanda sit materia gravis furti, & sufficiens ad constituendum peccatum mortale?

Ante responsionem notandum, quòd 265.
quemadmodum materia legis, aut præcepti alia dicitur absolutè, & alia respectivè tantùm gravis; ita ad nostrum propositum, materia furti congruenter distingui possit in absolutè, & respectivè gravem: absolutè gravis illa appellatur, quæ absque consideratione circumstantiarum alicujus personæ est sufficiens ad peccatum mortale furti

respectu omnium: respectivè autem gravis censetur, quæ non secundùm se, sed habita ratione conditionum personæ, loci, temporis &c. gravis est, & ad mortale peccatum sufficiens, eò quòd Dominus propterea grave damnum patiatur, uti cum Salmanticensibus rem explicat P. Babenstuber *tr. 7. disp. 5. a. 5. n. 10.* Hôc notato

266. ℟. Materia furti absolutè gravis, & respectu cujuscunque sufficiens ad peccatum mortale, est unus aureus, seu ducatus. 2. Materia verò respectivè gravis illa est, quæ in unum diem sufficeret ad victum illius hominis, cui aufertur. Ita Babenstuber *cit. a. 5. n. 11. & 12.* Lessius *de just. l. 2. c. 12. dubit. 6. n. 29.* Laymann *l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. n. 3.* Sporer *tr. 5. c. 5. n. 29.* Bonacin. *disp. 2. de restit. q. 8. pu. 1. n. 7.* Lugo *tom. 1. disp. 16. sect. 2. n. 28.* Marchantius *tribun. p. 2. tr. 8. tit. 1. q. 5.* Ratio primi est: quia in communi hominum persuasione unus aureus (aut certè, uti P. Sporer & alii non pauci existimant, duo) censentur non esse quid modicum: qua ratione experimur Dominos quantúmvis divites, esse graviter invitos, si eis unus aureus (aut certè duo) auferantur: atqui communis hominum persuasio in his moralibus multum habet ponderis: ergo meritò reputatur absolutè grave. Et certè, si homines scirent, se unum aut duos aureos auferendo non

peccare

peccare graviter, impellente avaritia, vel cupiditate alienorum bonorum, utpote quorum aliunde sunt cupidi, sæpiùs, quàm par est, hujusmodi furta committerent, non sine ingenti perturbatione pacis, & tranquillitatis publicæ: ergo quemadmodum ob hujusmodi periculum habituale Doctores communiter arguunt, procurationem pollutionis, abortûs, & similia peccata esse graviter mala, ita pariter judicari debet de ablatione unius, aut certè duorum aureorum, seu dugatorum, esse scilicet materiam gravem.

Ratio autem 2di est: quia illa quantitas 267.
pecuniæ judicari debet notabilis, ob cujus injustam ablationem Dominus meritò censetur graviter invitus: atqui ob injustam ablationem quantitatis, quæ sibi ad honestum, & juxta conditionem sui statûs competentem victum unius diei fuisset sufficiens, quilibet meritò censetur graviter invitus: ergo ejusmodi quantitas meritò censetur notabilis, & sufficiens ad constituendum peccatum mortale. Ex quo Laymann *l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. n. 3.* Sporer, Mezger & alii plures inferunt, eum mortaliter peccare, qui à Mercatore valde opulento furatur duos, aut tres florenos; à cive verò mediocriter divite unum florenum; ab opifice tres, vel quatuor pazios;

ab operario ex diuturno labore victitante unum, vel alterum pazium; denique à mendico pauculos nummos, quibus uno die utcunque sibi victum parâsset.

Quæres 4tò. Utrùm in casu necessitatis licitum sit auferre, seu contrectare rem alienam?

268. ℞. In casu qualiscunque necessitatis, eito etiam sit gravis, id neutiquam est permissum; 2. bene verò in casu extremæ necessitatis, nisi Dominus ipse in pari necessitate sit constitutus. Ita *hodie DD. communissimè.* Ratio prioris desumitur ex Decreto Innocentii XI. *2. Martii 1679.* emanato, in quo præter alias etiam sequentem *n. 36.* propositionem damnavit: *Permissum est furari nedum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Et ratio est: quia si in gravi necessitate id foret permissum, nulla ampliùs esset securitas, aut tranquillitas speranda in Republica; cùm enim passim inveniantur, qui nedum communem, sed etiam gravem necessitatem (comparativè ad usum statum) patiantur, procul dubio passim committerentur innumerabilia furta, idque eò ampliùs, quò faciliùs quisque sibi persuaderet, se in satis gravi necessitate constitutum, ideóque tutâ conscientia alienum auferre posse.

269. Ratio autem posterioris hæc est: quia in extrema necessitate omnia sunt communia,

nia, saltem in eo sensu, quatenus sunt necessaria ad sublevandam, & evadendam hujusmodi necessitatem. Unde *c. Exiit §. Nec quidquam, de Verb. signif. in 6.* dicitur: *nec Jure poli in extrema necessitatis Articulo ad providendum sustentationi naturæ, via omnibus extrema necessitate detentis concessa præcluditur, cùm ab omni lege extrema necessitas sit exempta.*

Dictum tamen fuit: *Nisi Dominus ipse in* 270. *pari necessitate sit constitutus.* Rationem hujus limitationis subministrat Scotus *4. dist. 15. q. 2. §. ad aliud:* tum quia res illa jam priùs erat sui Domini, ideóque propter possessionem actualem eidem debet relinqui; tum etiam quia propter extremam necessitatem, in qua supponitur constitutus, de novo quasi aquisivit rei dominium: ergo meritò esset invitus, si ab alio sibi præriperetur. Videatur Scot. *l. cit.* Mastrius *Theol. Mor. disp. 9. n. 21.* Reiffenstuel *cit. dist. 5. à n. 10.* La Croix *l. 3. p. 1. n. 951.*

Dices: quænam igitur reputatur necessitas extrema, & quænam gravis, vel etiam communis tantùm?

℞. cum Lugone, Sporer, & aliis, illam 271. dici extremam necessitatem, quâ homo periclitatur in natura, & esse simpliciter, seu, quæ versatur circa ea, quæ natura æquali jure voluit omnibus esse communia, uti est vita, fama, libertas; unde si tibi immineat periculum mortis, aut gravissimi mor-

bi, aut si sis incursurus aliud gravissimum, & morti æquivalens malum, v. g. perpetuam captivitatem, infamiam publicam, vel pœnam triremium, meritò reputaberis versari in extrema necessitate: neque verò opus est, ut hujusmodi mala jam actu sentias, sed sufficit, quòd tibi proximè, & quidem moraliter certò immineant in ordine ad hoc, ut licitè rem alienam contrectes, vel usurpes; quia tunc necessitas extrema jam censetur moraliter præsens: & certè si deberes exspectare usque ad extremum quasi halitum vitæ, ubi moraliter certò moriturus esses, frustra permittereris jam usurpare rem alienam; veluti sapienter notant S. Thomas, Dicastillo, Cardenas & alii plures apud La Croix *l. 2. n. 175.* quem vide. Porrò gravis necessitas appellatur, quâ homo solùm periclitatur in statu, & esse meliori; ùtputa si homo ingenuus, & nobilis deberet amittere statum suum, laborare, servire, mendicare &c. nisi oportunô subsidio adjuvetur. Denique communis necessitas illa communiter dicitur, quam pauperes triviales passim sentiunt. Laym. *l. 3. tr. 2. c. 6.*

Quæres 5tò, quanta obligatio restituendi furi incumbat?

272. ℞. Eadem, quæ possessori malæ fidei scilicet quantitas damni illati, secundùm *omnes.* Ratio patet: quia fur revera est, & reputatur

tatur possessor iniquus. Unde, quemadmodum suprà *Confer. 3. n. 67. & 68.* diximus, iniquum possessorem teneri nedum ad restituendam rem ipsam mala fide possessam, aut damno datam, sed insuper ad resarciendum omne damnum emergens, & lucrum cessans, ita prorsus per omnia de iniquo fure est discurrendum ob identitatem rationis.

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici de obligatione restituendi ex furto.

CASUS PRIMUS.

Titia conqueritur, se sortitam fuisse virum valde austerum, atque tenacem, qui prolibus à se (Titia scilicet) ex priori Matrimonio jam susceptis, præter alimenta necessaria vix aliud quidpiam quô honestè tegantur, vult admittere; quam ob rem fatetur 1. se non rarò clam suo marito subtraxisse pecunias, easdémque præfatis prolibus suis honestè vestiendis impendisse; item 2. dissimulâsse nonnunquam rem, quando advertit, quòd filius aliquid clam subtrahat suo Vitrico. 3. insuper de bonis, ac mediis sui mariti non rarò aliquid clanculariò dedisse propria sua Matri, utpote valde misera, ac pauperi, tametsi bene sciat, quòd maritus hac omnia ægerrimè portâsset, & omnino

 con-

contradixisset; dubitat proin, an peccaverit similia practicando, & an tutâ conscientia eadem protinus practicare possit?

273. ℞. cum distinctione. Vel enim Titia habet aliunde de bonis scilicet propriis, seu etiam paraphernalibus, unde tum prolium, tum etiam matris suæ necessitati possit succurrere, vel non? Si habeat, tenetur de bonis propriis illis succurrere, & oppositum faciendo peccaret; quia tunc maritus esset rationabiliter invitus: econtra si de bonis propriis nihil habeat, non peccabit subtrahendo marito, modò non excedat, subtrahendo plus, quàm sit necessarium ad sublevandam eorum inopiam, simúlque habeat intentionem, soluto Matrimoniô ea pro possibili compensandi hæredibus mariti sui. Ratio est: quia quà mater Jure naturali pietatis pro possibili tenetur administrare ea, quæ sunt necessaria prolibus suis, ex quocunque demum Matrimonio susceptis: quà filia verò tenetur itidem succurrere propriæ Matri indigenti: ergo si aliunde non habeat, profectò maritus nequit esse rationabiliter invitus, si de bonis ipsius, quippe quorum, & ipsa quodammodo particeps est, & Jus habet, aliquid subtrahat, & administret prolibus, ac Matri propriæ. Videatur de hoc Gobat *Quin. tr. 5. c. 24. n. 51.* La Croix *l. 3. p. 1. n. 1025.* Krels-

Kresslinger *addit. post n. 34. ad tr. 9. dist. 5. Theol. Mor. R. P. Reiffenstuel.*

Illud tamen hic observandum venit, quòd 274.
si filiæ, aut filii ex priori conjugio suscepti sibimet sint sufficientes ad lucranda sibi necessaria, tunc Titia malè ageret, subtrahendo marito pecunias, easdémque prolibus applicando, immò & dissimulando subtractionem à prolibus factam aut faciendam; quandoquidem & ipsa teneatur ad conservanda bona sui mariti, & ad impediendas iniquas subtractiones. Item 2. malè ageret, si prolibus suis, quantúmvis indigentibus nimiùm applicaret, ultra id, scilicet, quod habent necessarium; quocirca vel maximè cavendum est, ne cœcus amor suggerat esse necessitatem, ubi revera nulla est, sicque mentiatur iniquitas sibi, uti sapienter monet Kresslinger *loc. cit.* Profectò nec opus est, ut deficientibus mediis propriis, proles ex priori Matrimonio susceptæ tam splendidè, & politè vestiantur, sicut liberi ex posteriori connubio geniti, quibus Parens lucratur necessaria. Ratio hujus facilè patebit: quia si secus fiat maritus erit rationabiliter invitus: atqui Domino rationabiliter invito nihil licet subtrahere: ergo &c.

Dices: Ergone Uxori habenti bona propria, seu paraphernalia nihil omnino licet subtrahere, aut expendere de bonis mariti?

℞. Li-

275. ℟. Licet utique secundùm communissimam DD. videndam apud Dianam *p. 5. resol. 34.* Laymann *l. 2. de Charit. c. 6.* Tambur. *lib. 8. tr. 2. c. 3. §. 3.* & alios passim: licet inquam, sed cum certa limitatione, tantum scilicet, quantum maritus ipse in uxoris, liberorum, totiúsque familiæ necessitates, atque adeò etiam in victum, vestitum, Medicinas &c. secundùm æquitatem deberet expendere: item 2. quantum deberet facere in eleemosynas, aliásve donationes liberales, maximè remuneratorias secundùm consuetudinem Patriæ, loci, personarum &c. item 3. quantum deberet facere ad avertenda damna sibi, suisve imminentia, utpuṭa morbi, mortis, carceris &c. Ratio est: quia uxor hôc modo utiliter gerit negotium mariti, ita, ut is rationabiliter non possit esse invitus. Et ob hanc causam posset fortassis etiam aliquid impendere prolibus ex priori Matrimonio susceptis, si sint verè pauperes, & egentes, dummodo considerata conditione statûs, mediorum, & personarum, non excedat limites, ùt jam monuimus *num. præcedenti.* Vide de hoc P. Sporer *tr. 5. c. 5, n. 55.* ubi circa hanc materiam de uxore quadam, bona sui mariti sibi arrogante casum valde practicum invenies resolutum.

CASUS

CASUS SECUNDUS.

SEmpronia Parentum satis opulentorum filia advertit, ab iisdemmet Parentibus suis suo fratri, tum pro addiscendo certo artificio, tum etiam pro vestibus &c. satis multa liberaliter impendi annuatim; eapropter, & sibi prospiciendum rata (quippe quæ non esset deterioris conditionis, quàm frater, eò præsertim, quòd ipsa totam quasi domum gubernaret) suis Parentibus liberaliori manu subtraxit circiter ducentos florenos, de quibus 100. circiter tum sibi, tum suis etiam amicis, & præsertim suo Amasio impendit, alios 100. per modum Capitalis alteri cuidam dedit, ut inde censum annuum perciperet. Quæritur jam, an, vel quomodo Sempronia peccaverit. 2. An teneatur Parentibus suis restituere, quæ subtraxit, præsertim censum annuum?

℞. ad primum. Sempronia auferendo 200. florenos per se loquendo peccavit mortaliter. Ratio est: quia quisquis rem alienam contrectat rationabiliter invito Domino, peccat peccato furti, & quidem graviter, si auferat materiam notabilem: at, 200. floreni procul dubio sunt materia notabilis, etiam respectu Parentum satis opulentorum; nec dubium, quin Parentes id rescientes, ægerrimè ferrent: ergo dicendum, quòd graviter deliquerit. Unde 276.

℞. ad 2dum. Sempronia tenetur ad restitutionem 100. florenorum, quos ad 277.

censum

censum dedit: & licèt fortassis censum ipsum hactenus perceptum restituere non teneatur, quippe qui non tam fructus pecuniæ, utpote rei de se sterilis, sed potiùs suæ industriæ est, nihilominus tenebitur de illo satisfacere pro aliis 100. florenis iniquè subtractis, vel pro lucro cessante, si quod passi sunt Parentes. Ratio patet ex dictis: quia possessor malæ fidei tenetur restituere alienum, & omne damnum emergens, vel lucrum cessans ex suo delicto, compensare.

278. Nec refert, quòd Parentes Semproniæ fratri annuatim multùm impendant; nam quod ille percipit extra, hoc Sempronia percipit in domo paterna, utique pariter ex bonis paternis. Deinde cùm Pater sit Dominus suorum bonorum, potest (præsertim ob rationabilem causam) uni ex suis liberis plus impendere, quàm alteri modò singulis salvam relinquat suam legitimam: ergo propterea, quòd Parens sciens ac volens multùm impendat filio, Semproniæ non licet subtrahere de bonis Parentum, præsertim in tanta quantitate. Unde *Proverb. 28.* dicitur: *Qui subtrahit aliquid à Patre suo, & à Matre, & dicit, hoc non est peccatum, particeps homicida est.*

Dices. Supponitur tamen in casu, Semproniam totam quasi domum gubernare, adeóque suâ industria, ac labore

mul-

multùm lucrari; ubi è contra filius nihil lucratur, ſed potiùs conſumit lucrum, & bona Parentum: ergo Semproniæ permittendum eſt, ut intuitu induſtriæ, laborùmque ſuorum aliquid ſubtrahat: nec videtur cur Parens propterea poſſit rationabiliter eſſe invitus.

℟. Eſto Leſſius, Diana, Burghaber, aliíque multi DD. probabile cenſeant, quòd filius, aut filia in domo paterna laborans, hujus intuitu poſſit ſibi aliquid ſubtrahere, ſi parens id neget, vel pudeat petere; oppoſita tamen Sententia Sylveſtri, Molinæ *tom. 2. diſp. 234.* Sanchezii *Conſil. l. 1. c. 2. dub. 8. & 9.* Laymanni *l. 3. tr. 4. c. 8. n. 5.* la Croix *l. 3. p. 1. n. 1034.* eſt multò probabilior, ac tutior, juribúsque conformior, uti bene oſtendunt Sanchez & Laymann. *ll. cc.* Ex quo liquet, non eſſe certum, quòd filio aut filiæ aliquid debeatur intuitu laborum Parentibus exhibitorum in domo paterna: atqui, ubi Jus non eſt certum, ibi non licet uti tacita compenſatione: ergo adhuc poſſunt Parentes rationabiliter eſſe inviti, præſertim ſi ſubtractio fiat in tanta copia. 279.

Illud tamen ſilentiô hîc prætereundum non eſt, quod communiſſimè notant DD. ſcilicet ad furtum grave filiorum, & ad obligationem gravem reſtituendi, multò majorem requiri quantitatem materiæ, 280.

quàm

quàm si illud fuisset commissum ab extraneis; & merito: quia Parentes non censentur esse tam faciliter, aut tam graviter inviti respectu filiorum, aut filiarum, quàm respectu extraneorum; putantque Lessius, Navarrus, Filliucius & alii plures, filium non esse condemnandum peccati mortalis, si duos vel tres aureos auferat à Patre divite, secus, si à mechanico exiguæ fortunæ; alii adhuc plus concedunt; meô tamen Judicio una certa regula, aut mensura universalis statui non potest, sed Confessarii discretioni, atque arbitrio relinquendum est, qui, ut gravitatem peccati cognoscat, attendere debet non ad solam materiam, sed vel maximè etiam ad circumstantias personarum, útputa ad statum, & facultates Parentum, an sint liberales, vel tenaces, an prolibus suis multum, vel parum concedere assueverint pro victu, vestitu &c. an habeant paucas, vel multas proles, an filius, aut filia sint multum, vel parum utiles, an pecuniam subtractam bene, vel malè, útputa ad lusum, ad mulieres, vel amasias nutriendas &c. &c. impendant &c. Unde P. Sporer sapienter monet, cavendum semper esse, ne temerè peccati mortalis scrupulus cuipiam injiciatur, neque etiam ansa præbeatur ad furandum nimium. Vide Sporer *tr. 5. c. 5. n. 57.* Reiffenstuel *dist. 5. n. 37.*

Dices

Dices adhuc. At quid, si Sempronia nostra solùm subtraxisset esculenta, & poculenta suis Parentibus?

281. R. Quantum ad esculenta, & poculenta à filiis subtracta esse attendendum à Confessario 1. quantitatem, quæ, si non sit nimis, plerúmque subtrahitur sine gravi peccato. 2. item an Parentes sint, vel saltem rationabiliter credi debeant inviti quoad substantiam, vel verò quoad modum duntaxat, quòd scilicet talis subtractio modô occulto, & ipsis ignorantibus fiat (quod quidem tunc vel maximè præsumi posse videtur, si hujusmodi esculenta non aliis, sed sibimet applicent, vel si dent pauperibus, & egentibus, quibus Parentes, utpote valde misericordes, & habentes, bene affecti sunt) tunc enim tam facilè non peccabunt graviter, licèt venialiter peccare possint; at verò quando Parentes sunt inviti quoad substantiam, útputa quia ipsimet non abundant bonis, & sunt egentes, vel quia filii familias hujuscemodi bona malè dilapidant &c. minimè dubitandum, quin successivè domui paternæ grave damnum inferre, ideòque & graviter delinquere possint: & quod de filiis familias hic dicimus, idem suo modô tenendum est de Religiosis respectu Monasterii, & à fortiori de servis respectu dominorum; nam si talis v. g. ex cellaria

quotidie unam, vel alteram mensuram vini surripiat, præsertim ubi vinum in pretio est, quis neget, unius mensis vel anni spatio grave damnum illaturum, & mortaliter peccaturum, ait rectè Sporer *cit. n. 58.*

CASUS TERTIUS.

CAjus pauperculus hactenus assueverat circumeundo, & cursitando more aliorum mendicabulorum quaritare eleemosynam, sed quia vi novissima constitutionis municipalis hujusmodi quaestus fuit universaliter interdictus, ex communi autem cassa pauperum, quibus & ipse annumeratus fuit hebdomadatim non recepit tantum, quantum sibi sufficeret ad sustentationem vita; hinc alia viâ sibi prospiciendum ratus, cœpit furari, ubi demum commodam occasionem sibi videbatur nactus: aliquoties etiam in Ecclesiis infregit cippos & gazophilacia, & de Altaribus aliisve imaginibus sacris clepsit anathemata aurea, atque argentea, de quibus se sustentare studuit. Dubitatur jam, an, vel quomodo Cajus deliquerit?

282. ℞. Si dicta Caji veritate nitantur, quòd scilicet de communi cassa pauperum non perceperit tantùm, quantum opus erat ad vitam quomodocunque demum sustentandam, neque aliunde hanc sustentationem vel labore manuum suarum, vel etiam privata, seu occulta mendicatione sibi procurare

curare potuit, dicendum foret, quòd per hujuscemodi furta non peccaverit, modò non excesserit in quantitate. Ratio peti debet ex dictis *n. 268.* quia in extrema necessitate licitum est furari, vel potiùs contrectare rem alienam, siquidem talis contrectatio non ampliùs dici debet furtum, eo quòd Dominus nequeat in his circumstantiis rationabiliter esse invitus, cùm omnia bona temporalia à DEO sint ordinata ad hominis conservationem, juxta illud S. Augustini: *Exteriora fecit DEUS propter corpus, corpus propter animam, animam verò propter se ipsum:* ergo Cajus ex hac suppositione non peccâsset.

Dixi tamen notanter: *Si dicta Caji veritate nitantur;* enimverò non videtur verosimile; quòd in hisce partibus nostris, ubi erga miseros, & egentes charitas singulariter abundat, tantam fuerit passus inopiam, ut revera ad extremam pauperiem, & necessitatem sit redactus; quia, sin minùs labore manuum, certò tamen certiùs occulta quæritatione eleemosynæ, & sollicitatione benefactorum (quæ in tali casu necessitatis extremæ nunquam censeri debet prohibita) sibi procurare potuisset victum, & sustentationem necessariam. Profectò inauditum (nî fallor) est, quempiam in hac civitate Salisburgensi ad extremam necessitatem redactum, non in- 283.

T 2 venisse

venisse Patronum, qui misericorditer succurrendo hanc necessitatem non sublevâsset. Unde, tametsi Cajus noster fortassis nedum communem; ùt alii pauperes, sed & gravem necessitatem fuerit passus, quia tamen in gravi duntaxat necessitate non est licitum furari, secundùm dicta *n. 268.* ideò non facilè est credendum à Confessario, aut supponendum, hujusmodi furta sine gravi peccato Sacrilego fuisse commissa à Cajo.

Dices. Juxta Laymannum, Sporer, la Croix & alios DD. non est facilè condemnandus peccati mortalis, qui à divite (præsertim antea rogato) clam aufert, quantum ad gravem necessitatem suam sublevandam verè necessarium est; necessitas enim multum minuit de malitia furti, & excusat, sin minùs in toto, saltem in tanto: ergo nec Cajum condemnare debemus alicujus gravis peccati.

284. ℟. Id omnino verum esse, quod tradunt DD. allegati: neque ego de facili condemnarem peccati mortalis Cajum nostrum, nisi limites hujus Doctrinæ fuisset transgressus. Cùm enim fateatur se passim hinc inde clepsisse nedum de profanis, verùm etiam de sacris, hinc procul dubio limites necessitatis sublevandæ transgressus fuit, proptereáque à Confessario sin minùs condemnandus ad restitu-

tionem

tionem propter inopiam, & moralem impotentiam, certò tamen seriò omnino dehortandus est, & monendus, quatenus aliâ via velit quæritare victum necessarium, scilicet vel labore manuum, vel saltem privata, & occulta imploratione benefactorum, de quibus procùl dubio providebit Clementissimus DEUS, si Cajus in eundem curam suam jactaverit, & fideliter serviverit.

Dices adhuc: at demus, Cajum, vel alium quempiam in extrema necessitate constitutum, usurpâsse rem alienam, eritnè postea condemnandus ad restitutionem, si redierit ad meliorem fortunam?

℟. breviter cum distinctione. Nam I. si 285.
rem illam in casu necessitatis solùm usurpavit, & non consumpsit, eò quòd illius (v. g. equi) usu duntaxat opus habuerit, tenebitur cessante necessitatis casu restituere rem alienam v. g. equum; juxta *omnes.* Ratio est: quia extrema necessitas non tribuit plus Juris in rem alienam, quàm sit necessarium ad evadendam illam necessitatem: ergo non ipsa re, sed usu tantùm rei alienæ hanc evasit, tenebitur postea restituere rem alienam. At verò II. si durante, & instante necessitate rem alienam omnino consumpsit, multi DD. negant, eum postea teneri ad restitutionem, eò quòd illam velut suam consumpserit, patroci-

T 3

trocinante sibi casu necessitatis, in quo communiter omnia bona dicuntur communia: alii è contra absolutè affirmant, talem postea teneri ad restitutionem; eò quòd necessitas satis sublevetur, quando indigens sibi necessaria accipit cum onere postea resarciendi, dum poterit: & hæc posterior Sententia speculativè loquendo videtur probabilior: quia tamen in praxi valdè dura, immò (teste Lugo *disp. 16. sect. 7. n. 171.* communi sensui nedum indoctorum, sed & Doctorum repugnat, quippe qui nunquam existimant se obligatos ad refusionem faciendam post casum necessitatis) hinc censeo, in praxi à Confessario prudenter dissimulari posse hoc onus restitutionis pœnitenti injungendum, tunc præsertím, quando consumens fuit & re, & spe pauper. Ratio bona satis est: quia (præscindendo à speciali pacto) juxta probabilem sententiam non tenebatur in se suscipere onus recompensandi postea; vel certè ideò etiam, quia Dominus non censetur voluisse obligare tales ad compensationem qui re, & spe sunt pauperes; quandoquidem de tali spe pauci curent, & hôc ipso exigui sit momenti. Secus tamen dicendum & resolvendum puto, quando is, qui consumpsit rem alienam non fuit re, & spe pauper, útpúta quia alibi habuit, unde posset solvere. Ratio est: quia

quia talis non censetur esse simpliciter in necessitate constitutus accipiendi rem alienam, sed potiùs emendi, vel mutuò accipiendi; qui enim emere potest, vel mutuum accipere, non indiget simpliciter alienis. Et certè illi nemo facilè de suis vellet gratis subministrare necessaria, si quis habeat alibi, unde solvat. Videatur Lugo *cit. n. 170. & 171.* Sporer *tr. 5. c. 5. n. 98. & seqq.*

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

COlliges primò, furtum non committi, 286. quotiescunque alienum aufertur in iis circumstantiis, in quibus Dominus nequit rationabiliter esse invitus. Unde sequitur 1. non committere furtum, qui ab amico aliquid aufert joci causâ duntaxat, uti non raró fieri amat inter tales. 2. Neque illum, qui aliquid aufert in bonum, & commodum illius, cui aufert; ut si Uxor Marito (casu non raró contingente) aliquid auferat v. g. pecunias, ne illas dissipet ludendo, debachando &c. vel si easdem rursus impendat in bonum commune, seu necessitates familiæ &c. 3. Nec committit furtum, qui proximo suo au-

fert rem verè nocivam ac damnosam v. g. librum hæreticum, aut lascivum, quô seduceretur, vel gladium, quô alium trucidaret &c. 4. Item si famulus, aut famula ex nummis Domini det moderatam eleemosynam valde indigenti, cui Dominus ipsúsmet deberet succurrere in his circumstantiis. Ratio horum est: quia Dominus ob has, & similes subtractiones sibi clam factas nequit rationabiliter esse invitus: at, ubi Dominus nequit esse invitus, ibi non committitur verum furtum juxta jam dicta. Lessius *de just. l. 2. c. 12. dubit. 1. n. 4.* Salmanticenses *tom. 3. tr. 13. c. 5. pu. 1. n. 3.* quos refert & sequitur Babenstuber *tr. 7. disp. 5. a. 5. n. 3.*

287. Colliges 2dò, non peccare graviter contra Justitiam, qui alteri aufert rem levem, seu modicam, tametsi prævideat eum propterea non leviter offensum iri, dummodo aliud damnum inde non sequatur. Ratio est hæc: quia ob rei levis ablationem Dominus non est rationabiliter invitus tam graviter: unde merè per accidens evenit, quòd prævideatur tam ægrè, & graviter laturus rei modicæ ablationem, uti præter alios benè advertit Laymann *l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. n. 3.*

288. Dixi tamen: *Dummodo aliud damnum inde non sequatur*; enim verò si tale prævideatur secuturum, sine dubio committitur pecca-

peccatum mortale; omnis quippe, voluntariè inferens proximo grave damnum, graviter lædit Justitiam. Unde fit, quòd qui Sartori acum, Sutori subulam; Pictori penicillum, vel cuivis artifici instrumentum necessarium aufert, prævidens eos defectu hujusmodi instrumenti nil lucraturos, & notabile damnum, vel lucrum cessans passuros &c. graviter omnino delinquit, non quidem peccato furti; quippe quod de se supponitur leve duntaxat, sed ratione damni inde injustè illati. *Communis DD.* apud Laym. Babenstuber, Mezger, Bonacinam, Lessium &c.

Dices. At quid tenendum est de Sartoribus, retinentibus sibi fragmenta, vel potiùs segmenta, etiam holoserica &c. de vestibus noviter confectis?

℞. Si hujusmodi segmenta sint adeò exi- 289.
gui momenti, ut meritò credi possint haberi pro derelictis à Domino, non peccant. Quin immò, tametsi majoris supponantur valoris, nihilominus à Sartoribus retineri posse, arbitrantur Sanchez *l. 1. Consil. c. 7. dub. 3. n. 4.* Lugo *disp. 16. sect. 4. n. 84.* aliique multi: idque hac ratione, quia Sartores etiam timoratæ conscientiæ testantur, à Dominis minùs sibi mercedis solvi, quàm mererentur; unde per hujusmodi retentionem fragmentorum censentur justè compensare id, quòd

adhuc esset solvendum. Meritò tamen monet Lugo *cit.* hanc compensationem, utpote valde periculosam, non esse nimium extendendam. Nec dubitandum, quin graviter peccent, cum onere restitutionis, si scienter plus materiæ exigant, quàm ad vestem, vel opus perficiendum sit necessarium, aut si contra rationabilem Domini voluntatem sibi reservent notabilem partem de auro, argento &c. de quo proin à Confessario indagandum, & singulariter attendendum est, ad dignoscendam peccati gravitatem; & onus restituendi inde contractum.

290. Colliges 3tiò, ad constituendum furtum mortale longè majori quantitate opus esse, quando furta fiunt successivè in quantitate modica, sive dein ab eodem, sive à diversis, quàm si multum unica ablatione aufferretur: putántque Doctores, requiri ad minimum plus dimidiô. Ratio est: quia cùm Domini hujusmodi furta successiva, & quasi insensibiliter facta non ita sentiant, hôc ipso non censetur tam graviter inviti, quàm si magnum quid unica ablatione fuisset ablatum. Ob eandem rationem major quantitas requiritur ad complendum peccatum mortale, dum quis etiam eodem tempore modica surripit à diversis Dominis, quàm si eidem surripuisset. Ratio clara est: quia tunc omnes,

omnes, & singuli non patiuntur tam grave damnum, & hôc ipsô sunt minùs inviti. Quam ob causam Molina *tom. 3. de just. disp. 689.* existimat; in hujuscemodi furtis factis à diversis Dominis duplo majorem quantitatem requiri, quàm si fuissent facta ab eodem, qui procul dubio graviùs illa sentiret. Vid. Lessium *lib. 2. cap. 12. dubit. 7. n. 45.* Laymann *ubi suprà n. 6.* Babenstuber *l. cit. a. 5. n. 26.*

Colliges denique 4tò ex hactenus dictis, 291.
quô modo practicè in confessionali procedendum sit cum pœnitente sese accusante de furtis, seu infidelitatibus (uti vocare solent) respectu Parentum, vel Dominorum commissis; etenim si pœnitens se ipsum non satis explicet, nec numerum, vel quantitatem exprimat, oportebit attendere 1. quis commiserit furta illa? an scilicet sit Uxor, filius, servus, vel omnino extraneus? & an necessitate compulsus: vel non? 2. quid? an scilicet quantitatem absolutè, vel saltem respectivè gravem, vel verò levem duntaxat pro cujus discretione. 3. attendendum erit, à quo? an scilicet à divite, vel à paupere? ab uno, vel pluribus? & 4. quo modo? an simul, vel successivè: & si successivè, an habuerit statim ab initio animum perveniendi ad magnam quantitatem, & Dominum graviter damnificandi, vel non?

quia

quia supposita tali intentione in singulis furtis potuisset peccare mortaliter. 5. denique specialiter est attendendum à Confessario, quâ fide, & conscientia commiserit illa furta, & an, vel quomodo apprehenderit se peccare: quia ex his potest, ac debet colligi gravitas peccati, nec non obligatio restituendi, vel non? Nam si *extraneus* v. g. homini de se *pauperi* aliquid auferat, unde is *damnificetur* &c. jam crescit malitia, & gravitas furti ex his circumstantiis: sicut è contrario decrescit, si v. g. *filius-familias* suo *Parenti* valde *diviti* aliquid auferat successivè per furta minuta &c. Et licèt similia pœnitentibus insinuare non expediat, nè fortè ad bujusmodi furta reddantur proniores, nihilominus tamen certum esse debet; quòd multum deserviant Confessario in ordine ad dignoscendam gravitatem, vel levitatem peccati, nec non ad decernendum, an, vel quando expediat injungere obligationem restituendi, vel non, veluti sapienter advertit P. Kressinger in addit. post *n. 40. ad tr. 9. dist. 5. Theol. Moral. R. P. Reiffenstuel.*

CON-

CONFERENTIA UNDECIMA.

De Circumſtantiis Reſtitutionis.

SUMMARIUM.

304. Idque à fortiori dicendum, si supponatur puellæ jam gravidæ suasisse, ut alterum nominaret Patrem coram Judice;

305. Quo supposito in defectum hujus juvenis ipsa puella tanquam Mater teneretur nedum suæ proli providere de alimentis necessariis, sed etiam alteri delato resarcire damna illata.

306. Nec amplius tutâ conscientia ab eo posset prætendere, vel acceptare alimenta prolis.

307. Resolvitur Casus II. cujusdam ancillæ, quæ evertendo cauponam invenerat tres dugatos.

308. De his nihil tenetur dare hero suo, etsi in illius domo eos invenerit.

309. Solvitur quædam instantia de inventore thesauri.

310. Qui rem inventam, post factam congruam inquisitionem Domini consumpsit bona fide, postea fortè comparenti nihil amplius tenetur restituere, nisi inde evasisset ditior.

311. Resolvitur Casus III. de iniquo possessore, qui de Consilio Confessarii 100. florenos per tertium quemdam restituit, sed sine effectu, ob illius tertii infidelitatem.

312. Unde etiam non tenetur eos resarcire.

313. Etsi nonnulli DD. oppositum probabile teneant.

314. Consultiùs proin faciet, si per se ipsum ea quæ priùs subtraxerat, etiam successivè sub schemmate donationis restituat.

315. Et quid, si prævideat, fore ut sibi vicissim ab illo Domino aliquid donetur.

316. Possessor malæ fidei in restitutione rei alienæ non tenetue facere expensas nimias, seu excessivas.

317. Ad impertiendam absolutionem ex parte pœnitentis non prærequiritur necessariò restitutio realis, bene tamen mentalis, id est, propositum efficax restituendi &c.

318. Et

318. Et quid de pœnitente, qui perpetuò erit impotens ad restituendum?
319. Qui sæpiùs jussus restituere, nunquam satisfecit, tametsi potuisset, non est absolvendus;
320. Nisi hìc, & nunc specialia signa ostenderet, sese emendandi, & satisfaciendi parti læsæ.
321. Nec satisfacit suæ conscientiæ ille, qui cùm posset statim totum restituere, non vult restituere, nisi successivè, & per partes;
322. Sicut nec ille, qui restitutionem vult differre usque ad vel omnino post mortem.
323. Cautela specialis circa hujusmodi pœnitentes usurpanda insinuatur.

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus practicos de Circumstantiis restitutionis.

QUæres primò, quid, & quantum sit restituendum?

℞. ad primum breviter: per se loquendo 292.
restituendum est id, quod in individuo alteri debetur: nec sufficit tantùm restituere aliud æquivalens, v. g. pecuniam locô equi &c. veluti jam constare debet ex hactenus dictis. Ratio est: quia finis restitutionis est æqualitas inter Jus activum unius, & inter debitum alterius: at, hæc æqualitas nunquam obtinebitur perfectè, nisi res

res in individuo, quippe ad quam Dominus supponitur habere Jus, restituatur: ergo &c. Nihilominus casu quo res ipsa non ampliùs existit, aut certè ob moralem impossibilitatem restitui non potest, satis erit, restituere aliud æquivalens; cùm enim aliter Jus Domini recuperari non valeat, nequit is esse rationabiliter invitus, sed potiùs contentus esse debet, quandoquidem meliùs ipsi sit, recipere aliud æquivalens, quàm omnino nihil. Ad alteram quæsiti partem responsio jam superiùs *C. 2. n. 28.* data fuit; quô proin remittimus lectorem.

Quæres 2dò, cuinam restituendum sit?

293. Ante resolutionem hujus quæsiti necessariò præmittenda, & bene notanda est differentia inter debita, sive ex delicto, sive etiam ex contractu. Etenim alia dicuntur *certa*, alia *incerta simpliciter*, & alia denique *incerta secundùm quid*. Certa appellantur illa, quorum Dominus scitur ita, ut ei restitui possint: incerta simpliciter dicuntur illa, quorum Dominus omnino ignoratur, vel etsi fortè sciatur, rationabiliter tamen creditur fore, ut ei nunquam possit restitui id, quod debetur: incerta verò secundùm quid nuncupantur, quando Dominus in confuso duntaxat agnoscitur, ùt si scias, rem à te possessam esse unius ex duobus, vel aliquorum ex communitate aliqua, nescias autem cujus vel quorum in individuo, & determinatè illa sit. h. n.

℞. Ad

℞. ad quæsitum primò. Debita certa ordinariè, & per se loquendo, restituenda sunt Domino immediatè, vel justo possessori, cui res ablata, aut debita est. Ita *omnes*. Ratio est, quia secundùm mox dicta restitutio eò tendit, ut fiat æqualitas inter personas: at, nisi Domino suo, justovè possessori, utpote qui supponitur pati inæqualitatem, reddatur, hæc æqualitas nunquam recuperabitur: ergo. Ex quo clarè sequitur, eum qui aliquid abstulit non ipsi Domino directo, & proprietario, sed tantùm usufructuario, aut depositario, teneri ad restitutionem huic immediatè, & non ipsi Domino proprietario faciendam, ob rationem mox datam. Videatur Sporer *tr. 4. c. 3. n. 80.* 294.

Dictum tamen fuit: *per se loquendo*; ad 295. innuendum, posse non rarò occurrere causas rationabiles, ob quas Domino, etsi benè cognito, non est restituendum. Tales esse possunt 1. si ipse Dominus, vel creditor nolit sibi restitui, aut restitutio talis esset cessura in ipsius, vel alterius tertii, vel denique in totius reipublicæ damnum &c. velut ampliùs constabit ex dicendis in Conferentia proxima *à n. 329.*

℞. jam 2dò. Debita simpliciter incerta, & quidem ex delicto formali post sufficienter inquisitum, & non inventum Dominum in pauperes, vel alios pios usus sunt 296.

eroganda. 2. Debita verò incerta ex contractu, vel re accepta probabiliter possunt retineri à possessore bonæ fidei, præsertim si & ipse sit pauper, vel non abundans. Ratio prioris desumitur tum ex *c. cùm tu. de usuris.* item *c. Nemo C. 14. q. 5.* tum denique ex eo: quia cùm res illa semper adhuc maneat prioris Domini, vel ejus hæredis, ratio naturalis dictare videtur, ut illa dispensetur juxta rationabiliter præsumptam Domini voluntatem: at, non est verosimile, Dominum velle, ut iniquus possessor eam sibi reservet, sed potiùs ut in pias causas eam impendat, quatenus saltem spiritualem fructum inde recipiat Dominus, qui temporalem percipere non ampliùs potest: ergo: Et ita sentiunt D. Thomas, Cajetanus, Molina *disp. 746.* Lugo *disp. 6. sect. 12.* aliique *communissimè.* Quin etiam ob eandem rationem idem S. Thomas *2. 2. q. 62. a. 5. ad 2.* Scotus *4. dist. 15. q. 2. a. 4.* Vasquez & alii insignes Doctores censent, etiam possessorem bonæ fidei obligari ad rem alienam in pias causas expendendam: oppositum tamen probabile, & in praxi tutum censent Sotus, Navarrus, Laym. Lugo, Reiffenstuel, Herincx, Diana, Sporer *tr. 4. c. 3. n. 111.* Ratio autem hujus est; tum quia non satis constat, quòd Dominus velit possessorem bonæ fidei ad hoc obligare, sed potiùs ut illam reservet,

quam-

quamdiu affulget ſpes inveniendi Dominum, aut ſi nulla ampliùs affulgeat, eadem res inventori, ac poſſeſſori in partem ſuæ fortunæ cedat; tum etiam quia aliunde oſtendi non valet lex certa ſive humana, ſive divina aut naturalis, quæ poſſeſſorem bonæ fidei ad hoc obliget. Unde hanc Sententiam verè tutam cenſeo; quia tamen oppoſita eſt tutior, & ab auctoritate ſaltem probabilior; hinc oportet, ut Confeſſarius ſuo pœnitenti conſulat, quatenus velit hujuſcemodi rem erogare, & applicare ad pias cauſas, niſi & ipſe ſit pauper, & multùm egens: ſi tamen eô facile perſuadendus, vel inducendus non videatur, poteſt, ac debet Confeſſarius eidem condeſcendendo permittere, ut poſt congruam, & commenſuratam gravitati rei inquiſitionem ipſe ſibi uſurpet illam rem, præſertim ſi ipſúsmet ſit admodum egens, vel non abundans.

℞. jam 3tiò. Debita incerta ſecun- 297.
dùm quid, nec retineri poſſunt à poſſeſſore, nec dari debent pauperibus, ſed reddenda ſunt iis, quibus veroſimiliter debentur. Unde qui ſcit, ſe aliquid debere uni, aut alteri ex communitate, tenetur illud reddere communitati, aut Superiori communitatis illius, quatenus is eandem rem vel in natura, vel in æquivalenti applicet, ac reddat iis, quibus veroſimiliùs eſt debi-

ta. Ita rursus communissimè sentiunt Doctores Molina, Lessius, Laymann, Lugo *cit. disp. 6. sect. 12. n. 148.* Tamburinus *l. 8. tr. 4. c. 1. §. 3. n. 19.* Ratio manet semper eadem, quæ mox supra fuit data, quia res aliena reddenda est Domino meliori modo, quô fieri, seu sperari potest æqualitas: atqui hæc æqualitas nunquam obtinebitur, si talis possessor bona secundùm quid incerta vel sibi reservaret, vel in pauperes erogaret, bene tamen si illam modô præfato reddat communitati, vel iis, quibus verosimiliùs est debita: ergo his est reddenda.

Quæres 3tiò, ubi, seu quô loco restitutio sit facienda?

298. ℞. 1. Res ex delicto debita est restituenda in loco Domini, seu Creditoris, & quidem expensis debitoris. 2. Res verò debita ratione rei acceptæ duntaxat, restituenda est in eo loco, ubi habetur, idque expensis Domini, qui propterea monendus est, quâ scilicet via velit eam sibi restitui; & siquidem pro custodia interim faciendæ sint expensæ, debebit Dominus eas refundere. 3. Denique res debita ex contractu restitui debet eo in loco, de quo expressè, val tacitè inter paciscentes conventum fuit. Quod si vi contractûs eadem numerô res sit restituenda, uti contingit in *deposito, commodato, & locato &c.* facienda

erit

erit eô loco, quô fuit accepta, nisi aliter conventum fuit; quemadmodum enim secundùm dicta eadem res quoad substantiam, sic & quoad locum reponenda est, & hoc modô perfectissimè ponetur æqualitas, quem in finem restitutio principaliter, & ultimatò collimat. Videantur dicta superiùs *C. 6. n. 158. & 159.*

At, inquies, cujus expensis, vel periculo res ex contractu debita est transferenda?

℞. Transferenda est expensis illius, in 299. cujus gratiam, & commodum res fuit à loco abducta, & contractus cedit, ùt in commodato expensis Commodatarii in deposito gratuito expensis deponendis. Unde si contractus cedat in commodum utriusque, uti fit in locato, conducto, restitutio fieri debet expensis utriùsque, nisi aliter fuerit conventum, aut consuetudine approbata receptum. Ratio est, quia æquitas naturalis hoc suadet, ut, qui sentit commodum, & onus sentire cogatur, juxta Regulam *55. Jur. in 6.* Periculum verò quod attinet, jam superiùs *C. 1. n. 4.* item *C. 6. n. 153. & 169.* diximus, quod si res pereat culpa, tunc culpabili perit: si verò pereat casu, tunc perit Domino. De quo videri potest Herincx *part. 3. tr. 2. disp. 8. n. 111.* la Croix *l. 3. p. 2. n. 705.*

Quæres 4tò, quômodo debita sint restituenda?

 ℞. I.

300. ℟. 1. Res debita ex occulto delicto regulariter restitui potest ac debet occultè, sicut è contrario res publico delicto ablata, aut damno data, publicè restituenda est, quatenus de tali restitutione publicè constet ad tollendam aliorum offensam. 2. Res aliena (nisi aliter conventum sit) restituenda est tota simul, & non per partes, nisi justa causa occurrat in contrarium; quia aliàs Dominus posset novum incurrere damnum. 3. Denique perinde quidem est quoad substantiam, sive debitor immediatè per se ipsum restituat, sive per alium, attamen ubi nullum subest periculum diffamationis, vel majoris incommodi, semper oportet, ut debitor per seipsum restituat; quia hoc modò infallibiliùs obtinebitur finis Justitiæ, prout etiam mox infrà *n. 314.* dicemus. Videatur Bonacina *de Restitut. disp. 1. q. 7. punct. un.*

Quæres 5tò, quando facienda sit restitutio debitorum?

301. ℟. 1. Debita ex delicto moraliter statim sunt solvenda, quamprimùm scilicet sine gravi incomodo fieri potest: tum quia præceptum restitutionis jugiter urget; tum etiam quia aliàs novum posset emergere damnum. 2. Debita verò ex contractu solvenda sunt eo tempore, de quo inter paciscentes vel expresè, vel tacitè conventum fuit, ita, ut si debitor sit in

mora

mora culpabili, cogatur omnia damna resarcire ex tali dilatione emergentia, idque verum est, tametsi alter non moneat. Ratio est: quia dies interpellat pro homine, *L. Magnâ C. de contrahen. stipulat.* 3. Denique quando nullus certus terminus solutionis, vel restitutionis fuit præfixus, tunc rursus facienda est restitutio aut solutio, quamprimùm moraliter fieri potest: quia *in omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsenti die debetur L. 14. ff. de R. I.* Advertit tamen Herincx noster *disp.* 8. *n.* 116. quòd si creditor non urget aut petat solutionem, etsi posset, dilatio plerúmqùe non censeatur graviter culpabilis, etsi à Confessario semper adhuc sit dissuadenda; tum quia, qui citò dat, bis dat, tum etiam, quia hoc modô evitatur omne periculum injustæ damnificationis. Vide Tambur. *l.* 8. *tr.* 4. *c.* 1. §. 6. Laym. *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 10. *n.* 2.

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici de Circumstantiis Restitutionis.

CASUS PRIMUS.

Titius Cajam imprægnavit, sed ut infamiam inde sibi imminentem, aliáque damna evaderet,

vulgo sparsit, eam ab alio, Sempronio scilicet, fuisse impragnatam. Quia tamen verè agnoscit, se nedum Cajam, verùm etiam Sempronium graviter diffamasse, & suæ obligationi quantum ad alimentationem prolis hactenus nondum satisfecisse; hinc sciscitatur, quid? quantum? vel cui debeat restituere? Quid respondendum?

302. ℞. ad primum. Titius nedum Cajæ, sed etiam Sempronio utpote injustè diffamatis, tenetur restituere famam, & insuper resarcire omnia alia damna, si quæ in bonis fortunæ ex injusta diffamatione incurrerant. Ratio facilè colligetur ex hactenus sparsim dictis, præsertim *n. 237*. Quisquis enim alterum injustè, & quidem scienter, ac voluntariè damnificat, in quocunque demum genere bonorum, naturali æquitate tenetur ad refusionem damnorum; atqui Titius juxta speciem facti injustè damnificavit Cajam, & Sempronium in bono famæ, præsertim si re ipsa fuerunt innocentes: ergo tenetur restituere ipsis famam, revocando apud illos, apud quos detraxit, secundùm dicta *C. 9. n. 256.* id ipsum pariter dicendum est de restitutione quantum ad damna in bonis fortunæ illata. Ex quibus, ni fallor, satis liquet, quid sit respondendum ad 3tium quæsitum in hoc casu: *cui scilicet sit restituendum?* liquet insuper, quid ad 2dum: *quantum sit restituendum?* quia secundùm communes regulas restitutionis

tionis ſuperiùs *C. 3. n. 67.* & *C. 4. n. 94.* traditas: menſura reſtitutionis incumbentis injuſto damnificatori eſt: *quantitas damni ſcienter illati.* pro majori tamen hujus Casûs dilucidatione.

℟. ad 2dum quæſitum. Titius tenetur compenſare ea, quæ Caja hactenus in alimenta, vel alias neceſſitates prolis expendere debuit (id ipſum à fortiori dicendum eſt, ſi Sempronius innocenter delatus, & diffamatus fuiſſet coactus facere quasdam expenſas) Ratio eſt: quia nedum naturali Jure, ſed etiam Canonico *C. cùm habere de eo, qui duxit*, junctâ gloſsâ *in idem capit. V. ſecundùm Facultates*, immò & juxta *communem opinionem DD.* apud Laym. *l. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. n. 5.* Cura alendi prolem primo triennio ad Matrem ſpectat, poſtea verò ad Patrem. Quin etiam primo triennio Mater proli nihil tenetur ſubminiſtrare præter lac: unde ſi Caja ſuæ proli alia neceſſaria hactenus adminiſtravit ſine animo donandi, poteſt ea repetere à Titio ceu vero Patre; idque verum eſt nedum de Matre reſpectu prolis legitimæ, uti vult Laym. *loc. cit.* verùm etiam reſpectu prolis illegitimæ; Jura enim non diſtinguunt: ergo nec nos debemus diſtinguere, inquit la Croix *l. 3. p. 1. n. 697.* referens pro eadem opinione Azorium, Bonacinam, & Gobat. *Quinar. tr. 5. c. 28. n. 19.* Vide etiam dicta *part. 3. Theol. Sacrament. de Matr. C. 18. n. 446. & ſeqq.* 303.

U 5 Di-

Dices. At quid, si Titius Cajæ jam à se imprægnatæ suasisset, ut alteri cuidam ditiori illicò faceret potestatem sui corporis, postea verò coràm Judice hunc ditiorem nominaret Patrem suæ prolis, veluti contigisse novimus, & fortassis sæpiùs?

304. ℟. Titius gravissimè peccâsset nedum contra Charitatem peccato scandali, suadendo, & inducendo Cajam ad novam fornicationem cum alio; verùm insuper contra Justitiam, dum eandem induxit ad graviter decipiendum alium ditiorem, quatenus is haberetur pro Patre prolis, & ad hujus sustentationem cogeretur, utique non sine gravi detrimento, & fortassis majoris fortunæ suæ dispendio, ùt de se satis liquet. Quare, tametsi Sempronius fortè à Judice compulsus, huic proli alimenta necessaria hactenus administrâsset, propterea tamen Titius noster minimè fuit liberatus ab onere sustentandi prolem, aut Sempronio ea, quæ expendit, refundendi. Ratio de se patet: quia Titius fuit verè causa injusta omnium illorum damnorum, quæ Patri putatitio, scilicet Sempronio emersêre: quemadmodum ergo per hujusmodi Sententiam Judicis, utpote erroneam, & materialiter saltem injustam, Sempronius non fit verus parens, ita vicissim Titius ceu verus parens non liberatur ab onere sustentandi suam prolem, & reparandi alia damna Patri putatitio secuta.

At

At nunquid in defectum Titii tenebitur Caja reparare hujuscemodi damna?

℞. Quòd sic, saltem per se loquendo. 305.
Ratio est: quia in defectum Patris Mater tenetur providere proli de necessariis: etenim ratio, & instinctus naturalis (vel in ipsis brutis animantibus videndus) dictat Matri, ut nutriat. Id quod etiam legitur statutum *authent. Si Pater C. de divortio in fine.* Et quamvis Laymann, aliique multi existiment, ante Matrem priùs teneri Avum paternum ad prolem alendam, nihilominus P. Gobat *Theolog. experiment. tr. 10. n. 782.* meritò dicit, usum præsentium temporum saltem in plerisque locis esse contrarium. Neque ego dubito, quin veritate comperta in nostro casu Caja in omni foro ante avum paternum condemnaretur ad alimentandam prolem, nec non ad damna alteri injustè delato resarcienda, quippe quorum ipsa, & non avus, existit immedita causa injusta: atqui in defectum principalis (qualis erat Titius) aliæ causæ injustè cooperantes ad damnum, compellendæ sunt ad ea reparanda, veluti dictum fuit suprà *C. 5. n. 128.* ergo.

Dices tamen adhuc. Esto Caja supponatur ex instinctu Titii illum alterum ditiorem nomināsse parentem, certè tamen sine evidenti periculo gravioris damni in fama propria huic putatitio parenti nihil

am-

amplius poterit restituere; quamprimum enim hoc faceret, aut revocaret, procul dubio illicò incurreret suspicionem injustæ delatricis, immò Scorti infamis, utpote quæ debuisset ab alio concepisse.

306. ℞. Equidem excusandam fore Cajam ab hoc onere restitutionis, si absque tali periculo rationabiliter prævisò, nequeat restituere; quia secundùm dicenda *in Conferentia proxima n. 325. & 329.* impossibilitas moralis, aut aliud notabiliter majus damnum à debitore incurrendum excusat ab onere restitutionis, saltem quamdiu durat.

Nihilominus certum est, Cajam teneri pro possibili ad impedienda damna Sempronio imminentia, aut deinceps emersura, ne scilicet is cogatur ad faciendas ulteriores expensas; quod procul dubio faciliùs fieri poterit sine periculo infamiæ suæ, si idem dicat, quòd deinceps nihil ampliùs ab eo postulet, dissimulétque ejusmodi exactionem, vel eo ex capite, quòd cogitet de propriis suis bonis proli suæ prospicere, vel sub prætextu, quòd ab alio, vel alia benefactrice alimenta necessaria obtineat &c. Unde etiam ulteriùs existimo, Cajam non posse tuta conscientia protinus aliquid acceptare à Sempronio Patre putatitio, esto is, utpote firmiter credens se esse Patrem prolis, videatur lubens administrare proli alimenta necessaria;

tia; nam hoc solùm facit ex sinistra hac persuasione, qui, si veritatem agnosceret, procul dubio nihil vellet dare, nec unquam consentiret in talem administrationem: atqui ignorantis nullus est consensus secundùm *omnes.* & habetur ex *L. 15. de Jurisdict.* item *L. 11. & 41. ff. de contrab. empt.* Quapropter etiam *Reg. 59. Jur. in 6.* dicitur: *de eô facit, qui petit, quod restituere oportet eundem*; ergo &c. Vide dicta *C. 5. n. 135.*

CASUS SECUNDUS.

SEmpronia famula cujusdam Oenopola, verrendo popinam invenit tres dugatos in quadam papyro involutos, quos, utpote ignorans cujus essent, vel quisnam ex hospitibus tam copiosè confluere solitis, eos perdidisset, reservavit per unam, & alteram septimanam; & quia hactenus nulla prorsus facta fuit mentio de pecunia perdita, & nemo inquisivit de dugatis; hinc sciscitatur ex Confessario 1. an sine ulteriori indagine tutâ conscientia possit sibi reservare dictos tres dugatos? an vero suo de hac inventione teneatur aliquid dicere, vel ex eo quòd in ipsius popina invenerit, ultrò eosdem, vel medietatem saltem offerre, præsertim si hanc prætendat? Quid respondendum Sempronia?

℟. ad primum. Sempronia illos tres 317.
dugatos non potest sibi illicò reservare, ex eò præcisè, quòd hactenus nemo inquisiverit: sed tenetur illos ulterius adhuc con-

conservare ad minus per annum integrum, vel saltem dimidium, & interea apud alios, præsertim tales hospites, de quibus (attento tempore perditionis & inventionis) rationabiliter dubitare licet, an non ipsi, vel aliquis ipsorum perdiderit? saltem generalibus terminis interrogare, *an nihil perdiderint?* Ratio est: quia juxta *communissimam DD.* inventor rei alienæ tenetur Dominum indagare, diligentia morali, & humana, scilicet proportionata gravitati rei inventæ, etenim qui tenetur ad finem, pariter obligatus censetur ad media proportionata: atqui inventor rei alienæ tenetur ad restitutionem illius, ad hanc verò exequendam necessum est inquirere Dominum: ergo. Hac de causa *C. si quid 14. q. 5.* dicitur: *si quid invenisti, & non reddidisti* (culpabiliter scilicet) *rapuisti.* Et quia tres dugati communiter reputantur res notabilis, ac magni momenti, hinc operæ pretium est, ut à Sempronia inventrice diutiùs conserventur. Falluntur ergo Simplices illi, qui, dum aliquid inveniunt, velut donum singulari DEI providentia sibi destinatum, mox sibi retinent, & consumunt sine scrupulo, & sine ulteriori indagine; de quibus S. Hieronymus, relatus *C. multi 14. q. 5.* meritò scripsisse fertur: *Multi sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt, DEUS*

mihi

mihi dedit; cui habeo reddere? discant ergo, peccatum hoc esse simile rapina, si quis inventa non reddat. Vid. Laymann *l. 3. tr. 1. c. 5. n. 22.* la Croix *l. 3. p. 2. n. 87.*

℞. ad 2dum. Sempronia per se loquen- 309.
do nihil tenetur dicere hero suo de dugatis inventis, nisi probabiliter liceret suspicari, eos fuisse ab illo perditos. Multò minùs tenetur eos dare suo hero eò præcisè, quòd in ipsius popina invenerit, sed potest tutâ conscientia sibi reservare, si post factam congruam inquisitionem nulla ampliùs spes appareat inveniendi illorum Dominum, præsertim cùm hujuscemodi ancillæ communiter sint pauperculæ. Ratio est: quia bona incerta (uti sunt illa inventa, quorum Dominus invincibiliter ignoratur, & nunquam ampliùs comparituros creditur) fiunt primò occupantis, juxta *l. 1. ff. pro derelicto. & communissimam DD.* apud la Croix *cit. n. 90.* At primò occupans fuit Sempronia inventrix, non autem Dominus tabernæ: ergo huic nihil tenetur dare de dugatis inventis.

Nec refert, quòd pecuniam illam invenerit in fundo, vel solo heri sui, ideòque videatur saltem medietas reddenda Domino fundi, quemadmodum reddenda est, quando invenitur Thesaurus in fundo alieno. *l. 1. C. de Thesaur. &* §. *Thesauros, institut. de rerum divisione.*

Con-

309. Contra namque est, quòd illi tres dugati, utpote inventi in superficie soli, nullatenus dici possint, vel debeant Thesaurus: ergo mox allegatæ constitutiones, utpote loquentes duntaxat de Thesauris, nullatenus extendi debent ad talem pecuniam. Cùmque aliunde constet, rem alienam derelictam (quantum est de Jure naturæ, & gentium) fieri primò occupantis, in contrarium verò nulla alia dispositio ostendi queat, vi cujus hujusmodi inventor teneatur medietatem rei in superficie fundi alieni inventæ dare Domino fundi; hinc dicendum, quòd Sempronia de inventis dugatis nihil prorsus teneatur dare Domino popinæ. Videatur Laymann *l. 3. tr. 1. c. 5. n. 23. §. insuper duo &c.*

At quid, inquies, si post unum, vel duos annos primum compareat Dominus, & rem deperditam repetat?

310. ℞. Si Sempronia (idipsum tenendum est de quocunque inventore) post factam sufficientem inquisitionem rem illam alienam jam consumpsit bona fide, nec inde evasit ditior, ad nihil ampliùs potest adstringi. Ratio est: quia nullus potest ostendi titulus, vi cujus teneretur quidpiam restituere: non enim ratione contractûs, ùt supponitur; nec ratione rei acceptæ, cùm de hac nihil amplius possideat; neque etiam ratione injustæ acceptionis; quando-

quandoquidem talis nullam commiserit culpam, nec inveniendo, neque post congruam, & sufficientem Domini inquisitionem consumendo: ergo &c. Vide dicta superiùs *C. 2. n. 32. & seqq.* vel si præplacet La Croix *l. 3. p. 2. n. 95.* aut Diana *p. 11. tr. 8. Resolut. 12.*

CASUS TERTIUS.

CAjus, quo tempore juvenis adhuc servîerat cuidam Mercatori, quingentos circa circiter florenos clam, & furtivè eidem successu temporis subtraxit. Tandem verò post 20. circiter annos, ubi ad meliorem rediit fortunam, conscientiæ stimulis adactus, rem hanc candidissimè aperuit cuidam Confessario, à quo illicò ad compensationem hæredibus faciendam saltem per tertiam quandam personam (nam Dominus principalis diem suum jamjam obiêrat) condemnatus fuit. Cajus proin, Consilium Confessarii executurus centum florenos tertio cuidam, quem fidelissimum crediderat, dedit, hæredibus restituendos: Verùm paulò post rescivit, eam pecuniam non fuisse datam dictis hæredibus, sed ab illo tertio dilapidatam. Unde Cajus jam dubitat 1. utrùm dictos 100. florenos teneatur iteratò compensare hæredibus? 2. an non meliùs, & consultiùs faceret, residuos 400. florenos immediatè per se ipsum successivè & quidem sub schemmate donationis restituendo, & applicando prolibus dictorum hæredum, quorum ipse patrinus est? Quid judicii?

311. ℞. ad primum: Affirmativè. Ratio est: quia debita ex delicto formali restituenda sunt cum periculo, & expensis debitoris, & non creditoris, secundùm dicta superiùs *n. 299.* Deinde non obstante præfata restitutione inefficaci ob infidelitatem tertii, adhuc semper manet verum dicere, quòd culpâ, & delicto Caji Dominus aut hæredes ipsius patiantur damnum 100. florenorum: ergo semper adhuc incumbit Cajo obligatio compensandi illud damnum, utpote culpabiliter illatum, quemadmodum teneretur, tametsi alius illos centum florenos furtô aut rapina eidem immediatè abstulisset: uti rectè tenent Molina *tom. 3. disp. 754. n. 2.* Lugo *tom. 1. de just. disp. 21. sect. 5. à n. 59.* Lessius *l. 2. c. 16. dub. 6. n. 65.* Tolletus, Rebellus, & alii plures.

Nec dicas: Cajum fecisse, quantum in se est, dum de consilio Confessarii per tertiam personam fidelem existimatam conatus fuit reddere 100. ideoque hæredes debeant esse contenti, esto nihil receperint in effectu, propter infidelitatem alterius.

312. Contra enim est, quòd, licèt satisfecerit in ordine ad evitandum novum peccatum in tali modo restituendi, utpote facto bona fide, non tamen satisfecit in ordine ad extinguendum debitum, & obligationem restituendi ex primo delicto contractam. Unde hæredes ob talem modum restitutionis non tenentur esse contenti absolutè,

sed

ſed tantùm conditionatè quaſi, & *ſalvo Jure ſuo*, ita ſcilicet, ſi ob infidelitatem alterius pecunia illa ſibi deſtinata periret, non ſibi, ſed debitori periret, ideóque is adhuc teneretur compenſare damnum illatum.

Scio equidem, oppoſitam Sententiam, 313. ob rationem mox allatam, quòd ſcilicet debitor fecerit, quantùm in ſe eſt, adeóque creditores debeant eſſe contenti, à multis Doctoribus, nominatim Tamburino *l. 8. tr. 4. c. 1. §. 5. n. 7. fine* Leſſio *cit. c. 16. dub. 6. n. 67.* cenſeri probabilem, immò verò à Diana *p. 2. tr 3. ſect. 17. Miſcellan. reſolut. 2.* in praxi tutam nominari, qua de cauſa eandem hic inſinuandam duxi; arbitror tamen, eam non eſſe practicandam, & à Confeſſario non, niſi in iis circumſtantiis ſectandam, in quibus deprehendit, creditorem valde eſſe liberalem, & habentem, debitorem è contra eſſe indigentem; ita, ut ſine permagna difficultate nunquam perſuadendus, aut inducendus videatur ad iteratam ſolutionem; quibus ſimul concurrentibus fortè dabitur locus prudenter diſſimulandi iteratam obligationem imponendi hujuſcemodi pœnitenti. Etſi adhuc ſecuriùs procederet, ſi, ſive per ſe, ſivè per alium (cum magna tamen cautela, & circumſpectione, ad præcludendas omnes ſiniſtras ſuſpiciones) curaret exorari hære-

des, quatenus velint gratuitò remittere hujusmodi debitum, pro majori animæ quiete &c. Fortassis enim non erunt difficiles ad condescendendum, si intellexerint bonam mentem, & intentionem debitoris, vi cujus is, quantum in se erat, conatus jam fuit satisfacere. Videatur Sporer *tr. 4. c. 4. n. 19.* la Croix *l. 3. p. 2. n. 420. & seqq.*

314. ℞, jam ad 2dum quæsitum hujus casus, Cajum procul dubio meliùs facturum, si per se ipsum immediatè restituat, etsi sub Schemmate donationis. Ratio est. quia alio securiori modo vix, aut ne vix quidem poterit restituere reliquos 400. florenos. Tum etiam quia hoc modô faciliùs declinabit periculum infamiæ, & magis stabiliet amicitiam inter patrinos, Tum denique, quia hæredes hôc modô verè percipient id, quod ipsis debetur: ergo stantibus his nequeunt esse rationabiliter inviti.

Dices. At quid, si Cajus prævideat hujuscemodi Parentes, utpote valde habentes, nec minùs generosos sua dona non acceptaturos gratis, sed vicissim, sin minùs tantundem, saltem notabile quid sibi, aut prolibus suis redonaturos?

315. ℞. Cum P. Sporer *tr. 4. c. 4. n. 5.* Cajum nihilominus liberatum iri ab onere restitutionis. Ratio est: quia redonatio illa non fiet ex justitia, sed ex mera liberalitate, ad quam Cajus non intendit inducere, esto

ali-

aliquô modo huic præbeat ansam, & occasionem; at periculum infamiæ notabilis excusat à tali actione, quæ aliquam præbet occasionem damno alterius, sicut etiam excusat non rarò, vel à differenda, vel ab omnimodis intermittenda restitutione: ergo & Cajum excusat. Fatendum tamen est, non esse tam facilè permittendum hunc modum restitutionis, quippe qui aliquô saltem modo præbet causam alterius damnificationi. Et certè qui prævidens, Dominum tantundem restituturum, sine causa graviori excusante vellet sub Schemmate donationis restituere, convinceretur velle potiùs illudere, quàm restituere, uti bene advertit *Doctor cit.*

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

COlliges ex dictis primò, ea, quæ *n. 298.* diximus de expensis faciendis à possessore malæ fidei in restitutione rei alienæ, intelligenda esse de expensis non nimium excessivis. Etenim si restituendi causâ deberet facere multò majores expensas, útputa si restituendo v. g. rem constantem 10. florenis, deberet facere expensas 20. aut plurium florenorum, probabilissimè potest differre restitutionem usque ad tempus commodius, quô cum minoribus expen- 316.

320. Dixi rursus: *regulariter loquendò*; secus enim dicendum foret, si Confessarius hìc, & nunc in tali pœnitente adverteret specialia signa efficacis propositi, ob mutationem circumstantiarum, ùtputa quia de facto jam præparavit pecuniam alienam, vel alteri dedit proximè restituendam, vel quia in mortis periculo versatur &c. Nam quemadmodum juxta dicta *in Theol. Sacrament. p. 2. C. 4. n. 108.* absolvi potest Concubinarius in talibus circumstantiis, in quibus specialia signa futuræ emendationis, & firmi propositi ostendit; ita ob eandem rationem pœnitens, qui hactenus nunquam restituit. Oportet tamen nonnunquam tales prohibere à Communione Sacra tamdiu, quamdiu effectivè non satisfecerint suæ obligationi, veluti sapienter monet Molina *disp. 756. n. 3.* & Lugo *disp. 20. sect. 9. n. 213.*

321. Colliges 4tò, nec satisfacere illum pœnitentem, qui cùm moraliter loquendo posset, illico restituere debitum simul, non tamen vult restituere, nisi successivè per partes. Ratio est: quia non licet detinere alienum rationabiliter invito Domino: at, ubi debitor moraliter loquendo posset statim restituere totum simul, & tamen non vult restituere, nisi per partes, & successivè, Dominus meritò, & rationabiliter potest esse invitus: ergo talis

pœ-

pœnitens peccat contra Justitiam, nec vult totaliter cessare à peccato, quandoquidem perseveret in mora culpabili: secus dicendum foret, si vel non posset statim restituere, vel Dominus non exigeret statim totum debitum, vel totum debitum non esset magni momenti. *Communis* apud Molinam, Laymann, Sporer *cit. c. 3. n. 142.*

Colliges 5tò, à fortiori (saltem per se 322.
loquendo) absolvi non posse illum, qui restitutionem vult differe usque ad mortem: immò ne moribundum quidem capacem esse absolutionis, qui restitutionem differre vult, & non restituere per se, sed hoc onus relinquere hæredibus. Ratio est: quia etiam talis est in mora culpabili, & consentire meritò præsumitur in injustam detentionem, & damnum proximi, nec vult absolutè, sed potiùs conditionatè tantùm restituere, si scilicet moriatur.

Adde, quòd de se non vacet culpa gravi, velle obligationem propriam transferre in alios, hæredes scilicet, qui ordinariè loquendo sunt negligentiores ipsô defuncto, ideóque creditor ex hujusmodi dilatione grandi periculo damnorum exponitur, veluti experientia jam sæpiùs, quam par erat, monstravit. Ita rursus ultra DD. mox allegatos Molina *disp. 753.* Lessius *l. 2. c. 12. dub. 3. n. 11.*

323. Dictum denuo fuit *saltem per se loquendo* absolvi non posse. Prudenter enim monent Dicastillo *l. 2. de restit. tr. 2. disp. 10. dub. 1. à. n. 6.* Tamburinus *l. 8. tr. 4. c. 4. n. 4.* subinde à Confessario rem dissimulari, & prudenter condescendi posse pœnitenti, volenti successivè duntaxat, vel etiam post mortem primùm per suos hæredes restituere creditoribus à se damnificatis, idque in sequentibus præcipue circumstantiis, 1. si creditor ex tali dilatione non sit incursurus magnum damnum, neque periculum omnino perdendi suum debitum; quia tunc is non censetur adeò graviter invitus. 2. Si Confessarius advertat, suum pœnitentem hoc quidem modò facilè disponendum ad dignam susceptionem Sacramentorum, nunquam verò, si cogeretur vel adigeretur ad faciendam illicò restitutionem simultaneam; & præcipuè. 3. Si advertat, pœnitentem esse in bona fide, nec apprehendere suam obligationem gravem, sed potius putare, se suæ obligationi omnimodis satisfacturum hôc modo. Stantibus hisce conditionibus Confessarius prudenter potest dissimulare obligationem illico restituendi, ne alioquin pœnitens abeat desperatus, & qui hactenus materialiter tantùm peccavit, deinceps etiam formaliter peccet. Et hoc modò Confessarius nedum ipsius pœnitentis, verùm etiam creditoris negotium

uti-

utiliter geret. Ita post Dicastillum, & Tamburinum Sporer *tr.* 4. *c.* 3. *n.* 147. mox subjungens: „quodsi tamen eo casu debitor pœ-„nitens dubitet, & doceri petat de obliga-„tione sua, jam veritas ei sincerè aperien-„da erit, cùm jam dubitet, & conscientia „læsa sit, juxta communem doctrinam in „materia de Conscientia, & Pœnitentia.

CONFERENTIA DUODECIMA.

DE Causis excusantibus à restitutione differenda, vel omnino in perpetuum omittenda.

SUMMARIUM.

324. Breviter recensentur decem causæ, è quibus aliquæ excusant à restitutione differenda duntaxat, aliæ ab omnimodis in perpetuum intermittenda.

325. Impotentia nedum Physica, sed etiam moralis excusat, & quomodo?

326. Item excusat necessitas nedum extrema, sed etiam gravis.

327. Satisfit cuidam instantiæ in contrarium.

328. & 329. Ignorantia inculpabilis, & damnum ex restitutione imminens debitori, quando, vel quomodo excusent?

330. &

347. Li-

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus practicos de differenda, seu etiam omittenda, vel non omittenda restitutione.

QUæres primò, quòt dentur Causæ excusantes ab onere restitutionis?

℞. Convenienter assignantur decem 324.
(esto alii duodecim recenseant, vel adhuc

huc plures) & sunt sequentes. 1. impotentia. 2. necessitas propria. 3. ignorantia, 4. damnum ex restitutione Creditori, vel alteri imminens. 5. Rei in specie (vel potiùs individuo) debitæ interitus. 6. Remissio Creditoris. 7. Compensatio debiti. 8. Compositio facta auctoritate Juris, vel Judicis &c. 9. cessio bonorum, & 10. ingressus in Religionem. Has causas omnes, ac singulas à restitutione quodammodo excusare, communissimè traditur à Doctoribus, etsi non omnes æqualiter, & eodem modô excusent; nam priores quatuor plerúmque solùm excusant ad tempus, ut scilicet restitutio licitè differri possit; posteriores verò sex excusant in perpetuum, veluti præter alios benè advertit P. Sporer *tr. 4. c. 4. n. 53. & sequentibus.* Verùm pro meliori captu, & intellectu singularum causarum mox enumeratarum

Quæres 2dò, quænam impotentia, & necessitas excusent, & quô modo?

325. ℞. ad primum. Nedum impotentia, Physica (qualis censetur, si debitor prorsus nihil habeat, quod posset reddere) verùm etiam moralis (qualis censetur, si id, quod habet, sine permagna difficultate reddere non potest) excusat à restitutione, quamdiu talis impotentia durat. *Omnes.* Ratio desumitur ex *R. VI. Juris in 6tò.* juxta quam *nemo post ad impossibile ob-*

obligari. Et certè Creditor nequit esse rationabiliter invitus, quòd debitor ob Physicam, seu etiam moralem impotentiam non restituat: atqui, juxta Regulam à Scoto *4. dist. 15. q. 2. a. 4. §. de quinto.* traditam, & à Doctoribus communiter receptam, licet detinere rem alienam, *quando ille, cujus est, debet rationabiliter velle, eam detineri, seu non restitui.* ergo hæc impotentia meritò censetur excusare.

℞. jam ad 2dum. Nedum extrema necessitas, quando scilicet restituens deberet vitam amittere, sed etiam verè gravis necessitas excusat à restitutione, ùtputa si debitor ob hujusmodi restitutionem vitam suam (addunt alii apud nostrum Herincx *disp. 8. n. 122.* Uxoris, & prolium) admodum difficulter posset, aut deberet sustentare, aut si propterea deberet suo statu justè aquisito excidere. Ratio est: quia, ùt ait Scotus mox citatus, *quibus rationabiliter debet magis velle, quòd vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quàm modicum incommodum suum, vel nullum in illa modica dilatione restituentis.* 326.

Dices. Ob gravem duntaxat necessitatem non licet furari, veluti superiùs *n. 268.* dictum fuit: ergo nec licet detinere rem alienam; quia detentio censetur continuata ablatio, seu furtum rei alienæ.

℞. neg.

ſis reſtituet. Ratio eſt: quia Juſtitia non adverſatur Charitati, quæ eſt finis omnium virtutum, neque rectæ rationi, quippe quæ omnem virtutem debet dirigere: atqui Charitas, & recta ratio ſuadent, ut Dominus non urgeat reſtitutionem cum tanto detrimento, niſi creditor ipsúsmet ex carentia rei ſuæ deberet ſubire majus damnum, vel lucrum ceſſans: ergo &c. Videantur de hoc S. Thomas *2. 2. q. 62. a. 5. ad 3.* Scotus *4. diſt. 15. a. 4.* Molina *diſp. 752.* Tamburinus *l. 8. tr. 4. c. 1. §. 8. n. 4.*

317. Colliges 2dô, ad impertiendam validè, immo, & licitè, abſolutionem, neutiquam quidem opus eſt, ut præcedat reſtitutio realis, ſeu, ut pœnitens effectivè, & realiter reſtituat; bene tamen reſtitutio mentalis, id eſt, ut habeat firmum, & efficax propoſitum reſtituendi, quamprimùm moraliter loquendo potuerit. Ratio eſt: quia ad licitam, & validam abſolutionem neceſſariò requiritur propoſitum efficax emendandi, eſto non actualis emendatio: atqui pœnitens poteſt concipere hujusmodi propoſitum efficax, priùs quàm reſtituat realiter, etſi non ſine reſtitutione mentali, ſeu voluntate efficace reſtituendi: ergo hæc ſaltem neceſſariò præcedere debet abſolutionem.

318. Dixi: *quamprimùm moraliter potuerit*; nam ſi evidenter prævideatur impotentia moralis

lis restituendi, & quidem perpetua, uti non rarò prævideri potest in moribundis pauperculis, minimè opus erit, ut Confessarius talem pœnitentem urgeat ad concipiendum firmum propositum restituendi; quia restitutio secundùm dicta *C. 1. n. 9.* non est ad salutem necessaria simpliciter, seu necessitate medii, sed tantùm secundùm quid, & necessitate præcepti: at, ab eo, quod est duntaxat necessarium necessitate præcepti, excusat moralis impossibilitas: ergo etiam ab onere restitutionis in his circumstantiis.

Colliges 3tiò, regulariter, & ordinariè loquendo non esse absolvendum illum pœnitentem, qui in aliis confessionibus jam sæpiùs admonitus de facienda restitutione, eam tamen hactenus nunquam præstitit, tametsi moraliter loquendo potuisset. Ita cum *communi DD.* Filliuc. *tr. 32. c. 4. n. 117.* & Babenstuber *tr. 7. disp. 4. a. 5. n. 20.* Ratio est: quia de tali pœnitente meritò præsumere licet, quòd hactenus nunquam habuerit, nec etiamnum habet firmum sese emendandi propositum. Unde quemadmodum is, qui sæpiùs jussus domô ejicere concubinam, eam nunquam ejecit, non est absolvendus defectu propositi efficacis, quod de tali non licèt præsumere; ita pariter tenendum est de eo, qui sæpiùs jussus restituere, nunquam restituit. 319.

320. Dixi rursus: *regulariter loquendo*; secus enim dicendum foret, si Confessarius hic, & nunc in tali pœnitente adverteret specialia signa efficacis propositi, ob mutationem circumstantiarum, ùtputa quia de facto jam præparavit pecuniam alienam, vel alteri dedit proximè restituendam, vel quia in mortis periculo versatur &c. Nam quemadmodum juxta dicta *in Theol. Sacrament. p. 2. C. 4. n. 108.* absolvi potest Concubinarius in talibus circumstantiis, in quibus specialia signa futuræ emendationis, & firmi propositi ostendit; ita ob eandem rationem pœnitens, qui hactenus nunquam restituit. Oportet tamen nonnunquam tales prohibere à Communione Sacra tamdiu, quamdiu effectivè non satisfecerint suæ obligationi, veluti sapienter monet Molina *disp. 756. n. 3.* & Lugo *disp. 20. sect. 9. n. 213.*

321. Colliges 4tò, nec satisfacere illum pœnitentem, qui cùm moraliter loquendo posset, illico restituere debitum simul, non tamen vult restituere, nisi successivè per partes. Ratio est: quia non licet detinere alienum rationabiliter invito Domino: at, ubi debitor moraliter loquendo posset statim restituere totum simul, & tamen non vult restituere, nisi per partes, & successivè, Dominus meritò, & rationabiliter potest esse invitus: ergo talis pœ-

pœnitens peccat contra Justitiam, nec vult totaliter cessare à peccato, quandoquidem perseveret in mora culpabili: secus dicendum foret, si vel non posset statim restituere, vel Dominus non exigeret statim totum debitum, vel totum debitum non esset magni momenti. *Communis* apud Molinam, Laymann, Sporer *cit. c. 3. n. 142.*

Colliges 5tò, à fortiori (saltem per se loquendo) absolvi non posse illum, qui restitutionem vult differe usque ad mortem: immò ne moribundum quidem capacem esse absolutionis, qui restitutionem differre vult, & non restituere per se, sed hoc onus relinquere hæredibus. Ratio est: quia etiam talis est in mora culpabili, & consentire meritò præsumitur in injustam detentionem, & damnum proximi, nec vult absolutè, sed potiùs conditionatè tantùm restituere, si scilicet moriatur. 322.

Adde, quòd de se non vacet culpa gravi, velle obligationem propriam transferre in alios, hæredes scilicet, qui ordinariè loquendo sunt negligentiores ipsô defuncto, ideóque creditor ex hujusmodi dilatione grandi periculo damnorum exponitur, veluti experientia jam sæpiùs, quam par erat, monstravit. Ita rursus ultra DD. mox allegatos Molina *disp. 753.* Lessius *l. 2. c. 12. dub. 3. n. 11.*

323. Dictum denuo fuit *saltem per se loquendo* absolvi non posse. Prudenter enim monent Dicastillo *l. 2. de restit. tr. 2. disp. 10. dub. 1. à. n. 6.* Tamburinus *l. 8. tr. 4. c. 4. n. 4.* subinde à Confessario rem dissimulari, & prudenter condescendi posse pœnitenti, volenti successivè duntaxat, vel etiam post mortem primùm per suos hæredes restituere creditoribus à se damnificatis, idque in sequentibus præcipue circumstantiis, 1. si creditor ex tali dilatione non sit incursurus magnum damnum, neque periculum omnino perdendi suum debitum; quia tunc is non censetur adeò graviter invitus. 2. Si Confessarius advertat, suum pœnitentem hoc quidem modò facilè disponendum ad dignam susceptionem Sacramentorum, nunquam verò, si cogeretur vel adigeretur ad faciendam illicò restitutionem simultaneam; & præcipuè. 3. Si advertat, pœnitentem esse in bona fide, nec apprehendere suam obligationem gravem, sed potius putare, se suæ obligationi omnimodis satisfacturum hôc modo. Stantibus hisce conditionibus Confessarius prudenter potest dissimulare obligationem illico restituendi, ne alioquin pœnitens abeat desperatus, & qui hactenus materialiter tantùm peccavit, deinceps etiam formaliter peccet. Et hoc modò Confessarius nedum ipsius pœnitentis, verùm etiam creditoris negotium

uti-

utiliter geret. Ita post Dicastillum, & Tamburinum Sporer *tr. 4. c. 3. n. 147.* mox subjungens: „quodsi tamen eo casu debitor pœ„nitens dubitet, & doceri petat de obliga„tione sua, jam veritas ei sincerè aperien„da erit, cùm jam dubitet, & conscientia „læsa sit, juxta communem doctrinam in „materia de Conscientia, & Pœnitentia.

CONFERENTIA DUODECIMA.

DE Causis excusantibus à restitutione differenda, vel omnino in perpetuum omittenda.

SUMMARIUM.

324. Breviter recensentur decem causæ, è quibus aliquæ excusant à restitutione differenda duntaxat, aliæ ab omnimodis in perpetuum intermittenda.

325. Impotentia nedum Physica, sed etiam moralis excusat, & quomodo?

326. Item excusat necessitas nedum extrema, sed etiam gravis.

327. Satisfit cuidam instantiæ in contrarium.

328. & 329. Ignorantia inculpabilis, & damnum ex restitutione imminens debitori, quando, vel quomodo excusent?

330. &

§. I.

Præmittuntur, & breviter resolvuntur quæsita scitu necessaria ad debitè resolvendos Casus practicos de differenda, seu etiam omittenda, vel non omittenda restitutione.

QUæres primò, quot dentur Causæ excusantes ab onere restitutionis?

℟. Convenienter assignantur decem 324.
(esto alii duodecim recenseant, vel adhuc

huc plures) & sunt sequentes. 1. impotentia. 2. necessitas propria. 3. ignorantia, 4. damnum ex restitutione Creditori, vel alteri imminens. 5. Rei in specie (vel potiùs individuo) debitæ interitus. 6. Remissio Creditoris. 7. Compensatio debiti. 8. Compositio facta auctoritate Juris, vel Judicis &c. 9. cessio bonorum, & 10. ingressus in Religionem. Has causas omnes, ac singulas à restitutione quodammodo excusare, communissimè traditur à Doctoribus, etsi non omnes æqualiter, & eodem modô excusent; nam priores quatuor plerúmque solùm excusant ad tempus, ut scilicet restitutio licitè differri possit; posteriores verò sex excusant in perpetuum, veluti præter alios benè advertit P. Sporer *tr. 4. c. 4. n. 53. & sequentibus.* Verùm pro meliori captu, & intellectu singularum causarum mox enumeratarum

Quæres 2dò, quænam impotentia, & necessitas excusent, & quô modo?

325. ℟. ad primum. Nedum impotentia, Physica (qualis censetur, si debitor prorsus nihil habeat, quod posset reddere) verùm etiam moralis (qualis censetur, si id, quod habet, sine permagna difficultate reddere non potest) excusat à restitutione, quamdiu talis impotentia durat. *Omnes.* Ratio desumitur ex *R. VI. Juris in 6tò.* juxta quam *nemo post ad impossibile* *ob-*

obligari. Et certè Creditor nequit esse rationabiliter invitus, quòd debitor ob Physicam, seu etiam moralem impotentiam non restituat: atqui, juxta Regulam à Scoto *4. dist. 15. q. 2. a. 4. §. de quinto.* traditam, & à Doctoribus communiter receptam, licet detinere rem alienam, *quando ille, cujus est, debet rationabiliter velle, eam detineri, seu non restitui.* ergo hæc impotentia meritò censetur excusare.

℞. jam ad 2dum. Nedum extrema ne- 326.
cessitas, quando scilicet restituens deberet vitam amittere, sed etiam verè gravis necessitas excusat à restitutione, ùtputa si debitor ob hujusmodi restitutionem vitam suam (addunt alii apud nostrum Herincx *disp. 8. n. 122.* Uxoris, & prolium) admodum difficulter posset, aut deberet sustentare, aut si propterea deberet suo statu justè aquisito excidere. Ratio est: quia, ùt ait Scotus mox citatus, *quibus rationabiliter debet magis velle, quòd vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quàm modicum incommodum suum, vel nullum in illa modica dilatione restituentis.*

Dices. Ob gravem duntaxat necessitatem non licet furari, veluti superiùs *n. 268.* dictum fuit: ergo nec licet detinere rem alienam; quia detentio censetur continuata ablatio, seu furtum rei alienæ.

℞. neg.

327. ℞. neg, Conseq. quia multò plures causæ occurrent, ob quas rationabiliter licet præsumere, Dominum esse contentum, quòd sibi hic, & nunc non restituatur, quàm quòd sibi aliquid de novo auferatur. Deinde *auferre alienum* repugnat præcepto negativo: *non furtum facies*, econtra non reddere alienum duntaxat præcepto affirmativo: *restitue, seu redde, quod debes*: atqui præcepta negativa faciliùs observari possunt, & propterea etiam strictiùs obligant, quàm affirmativa; nam vi priorum non jubemur aliquid agere, sed tantùm abstinere ab agendo: faciliùs autem est abstinere ab agendo, quàm aliquid agere, quòd posterius jubemur vi præcepti affirmativi: ergo non est mirandum; quòd in verè gravi necessitate licitum sit detinere, non item auferre alienum. Videatur Lugo *disp. 13. Sect. 3. n. 51.* Kreslinger *addit. post n. 104. ad tr. 9. dist. 5. Theol. Moral. R. P. Reiffenstuel.*

Quæres 3tiò, quomodo à restitutione excuset ignorantia, vel etiam damnum imminens?

328. ℞. ad primum. Ignorantia inculpabilis, cum bona scilicet fide conjuncta, excusat à restitutione, quamdiu talis ignorantia, & bona fides durat, sive dein sit ignorantia Juris, ùt si ignores v. g. quòd Juris dispositione Creditore defuncto restituendum sit

hæ-

hæredibus; sive sit facti, ùt si ignores, rem tibi ab altero donatam esse furtivam &c. Ratio est eadem, quæ mox suprà fuit data: quia ignorans non agnoscit suam obligationem restituendi: ergo huic satisfacere non potest; quandoquidem ignoti nulla cupido. Dixi etiam; *si ignores, & quidem invincibiliter;* secus enim discurrendum est de eo, qui vincibiliter ignorat hanc obligationem. Similiter ille, qui invincibiliter dubitat, an teneatur ad aliquam restitutionem, excusandus erit ab hoc onere; *quia in dubio melior est conditio possidentis:* nec quispiam propterea tenetur in tali dubio bonis suis privare se ipsum. Quid verò agendum illi, qui incipit dubitare, an res à se hactenus possessa non sit aliena, diximus superiùs *C. 2. n. 32.* item *n. 59. & 60.* quæ revide, si placet.

℟. jam ad 2dum. Damnum imminens ab onere restitutionis excusat tunc, quando ex restitutione longè majus detrimentum immineret vel 1. ipsi creditori, vel 2. Reipublicæ, vel 3. denique alteri cuidam tertio. Ratio est: quia restitutio ordinatur per se ad bonum proximi, & communitatis: ergo si ex restitutione secuturum esset damnum vel ipsius Creditoris, vel alterius tertii, vel totius communitatis, cessat pro tunc obligatio hujus. Adde; quòd hic non agatur de restitutione omnino omit- 329.

tenda, sed potiùs de differenda: at, rationabilior causa differendi restitutionem vix occurrere nata est, quàm velle exspectare illam occasionem, quâ hæc in nullius detrimentum, sed potiùs in emolumentum cedet Creditoris: ergo. Sporer *tr. 4. Theol. decalog. c. 3. n. 77.*

Quæres 4tò, quomodo à restitutione excuset rei in specie interitus, & remissio Creditoris?

330. ℟. ad primum. Rei in specie, vel potiùs in individuo interitus excusat tunc, quando illa res perit sine omni culpa debitoris, sive in accipiendo, sive etiam in detinendo commissa à debitore, sive dein debitum sit ex contractu, sive etiam ex re accepta. Ratio est: quia secundùm dicta *C. 1. n. 4. omnis res, quæ sine culpa, ideóque casu tantùm perit, suo Domino perit.* Minimè tamen excusat rei interitus, quando debitor commisit culpam præsertim gravem, vel quando rem non bonâ, sed mala fide possedit; quia *quidquid perit culpa, culpabili perit*, exceptô duntaxat casu, quô eadem res apud Dominum suum existens, similiter periisset, ùtputa communi incendio &c. quia ex hac suppositione Domino nullum omnino damnum reale fuisset illatum, ideóque non est, cur eidem aliquid ob hujusmodi interitum deberet compensari, veluti rursus dictum fuit superiùs *C. 3. n. 77. & ex communi DD.*

DD. tradit. Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 35. a. 5. §. 2.*

℞. jam ad 2dam partem hujus quæsiti. 331. Remissio Creditoris excusat ab onere restitutionis tunc, quando Creditor habet potestatem condonandi, & simul liberè condonat. Ratio est; quia donatio non valet, nisi liberè fiat, & quidem ab eo, qui potest donare: atqui remissio debiti est donatio: ergo. Illud tamen hic animadvertendum occurrit, quòd scilicet non sit opus, ut semper interveniat remissio expressa, & formalis, sed sufficiat etiam tacita, & interpretativa, qualis meritò censetur fieri, si Creditor Chyrographum laceret, vel comburat &c. De quo videri possunt Herincx *ubi suprà disp. 8. n. 119.* La Croix *l. 3. p. 2. a. n. 456.*

Quæres 5tò, quomodo à restitutione excuset compensatio debiti, vel etiam compositio auctoritate Judicis, aut Superioris facta?

℞. ad primum. Compensatio debiti ex- 332. cusat tunc, quamprimum Creditor incipit debere suo debitori tantum, quantum sibi ab illo priùs erat debitum; ùt si Titio debeas 100. pro frumento, desinet hæc tua obligatio, quamprimum idem tibi debuerit 100. v. g. pro vino. Res de se liquida est: quia talis compensatio in morali hominum existimatione reputatur debiti solutio. *L. si*

debitor ff. qui pot. in pign. Unde etiam hæc compensatio *L. 1. ff. de Compensat.* describitur, quòd sit *debiti, & crediti inter se contributio.* Ut tamen talis compensatio locum habeat, præsertim in foro externo, & judiciali, necessum erit 1. ut debitum sit certum, & liquidò probari possit. *L. fin. C. de compensat.* 2. ut debita sint ejusdem rationis, id est, in rebus ejusdem speciei; quia si res sit alicui in specie debita, tunc illi neutiquam satisfiet per solutionem pretii, vel redditionem alterius rei: consequenter nec per remissionem debiti alterius rei. Videantur Illsung *tr. 4. disp. 3. a. n. 290.* Herincx *cit. n. 117.* Castropalao *de just. commut. disp. 1. punct. 16. §. 2.*

333. ℞. jam ad 2dum. Justa Judicis Sententia, vel auctoritas Superioris excusat tunc 1. quando Judex (justè, ùt supponitur) alicui adjudicat aliquid velut debitum, v. g. mulctam pecuniariam tibi compensandam, & solvendam ab eo, cui tantundem ex alio titulo, aut capite debuisti; idque verum est, tametsi ille alter à Judice condemnatus, non commisisset culpam Theologicam, sed politicam duntaxat. 2. Quando ut velut possessor bonæ fidei elapso jam tempore præscriptionis legitimæ aquisivisti rei alienæ dominium. Item etiam tertiò hæc compensatio locum habet, quan-

quando auctoritate pontificia debitori certa quantitas imponitur illico solvenda ad pias causas, vel ad sumptus belli contra infideles, vel pro redemptione captivorum &c. prout aliquando in certis circumstantiis factum fuisse constat. Ratio horum est; quia habens legitimam potestatem exigente bono communi potest dominium bonorum temporalium ab uno transferre in alium: atqui Respublica, Princeps &c. habent potestatem legitimam, ergo &c. Ad hanc ultimam causam nonnulli referunt casum, quô creditor excommunicatur, putántque tunc debitorem absolvi ab onere restitutionis; verùm, cùm excommunicatio non auferat potestatem communicandi cum tali in re necessaria (qualis utique etiam censeri debet restitutio) hinc excommunicatio etiam major ab hoc onere restitutionis non videtur excusare. Secus dicendum, si summus Pontifex velut Princeps, & legitimus Superior Ecclesiasticus in pœnam criminis exigente bono publico Ecclesiæ absolveret debitorem expressè ab onere satisfaciendi, seu etiam restituendi hujusmodi excommunicato. Videantur de hoc Lessius *l. 2. dub. 7.* Lugo *disp. 17. sect. ult.* Sporer *tr. 4. c. 4. a. n. 89.* La Croix *ubi suprà n. 466.* Illsung *cit. n. 282.*

Quæres 6tò, quomodo ab hoc onere excuset cessio bonorum, & ingressus in Religionem?

334. ℞. ad primum. Cessio bonorum excusat tunc, quando debitor solvendo impar, & impotens; ex dispositione Juris Civilis omnia sua bona cedit Creditoribus suis, & relinquit inter ipsos secundùm proportionem Geometricam debitorum dividenda. Esto autem talis favor cedenti bonis suis concessus sit ita, ut incarcerari, aut in carcere detineri non ampliùs possit, *L. 1. C. qui bonis cedere possint*, immò etiam de postea aquisitis non conveniri, nisi quantum commodè præstare potest, scilicet reservata sibi ac suis congrua, & moderata sustentatione, *L. 4. & 6. ff. de cessione bonorum*, nihilominus hujusmodi cessio in foro conscientiæ locum habere non potest, nisi debitor verè sit impotens. Ratio est: quia hic favor ideò duntaxat pro foro externo conceditur, eò quòd miserabilis debitor supponatur non esse potens solvendo omnibus quantum debet, ita, ut secus Respublica aut Princeps nunquam velint tollere Creditoribus Jus suum, vel debitorem ab onere liberare: ergò pro foro conscientiæ manet obligatus tantum, quantum potest; quam ob rem tam in foro externo, quàm interno compelli potest ad laborandum, & aquirendum, unde solvat, quantum

tum

tum conditio, ac status personæ permittit, veluti habetur *L. 4. de cession. bonor.* Iniquissima igitur praxis est eorum (ait rectè Sporer *cit. n. 95.*) qui cessuri bonis suis, priùs pretiosiora seponunt, & occultant. Laymann *lib. 3. tr. 2. c. 12. n. 5.* Herincx *l. cit. n. 141.*

℞. Jam ad 2dum. Ingressus in Religionem eatenus solùm excusat, quatenus ingressurus supponitur hic, & nunc impotens ad satisfaciendum suis Creditoribus, nec intra tam exiguum temporis spatium, quale (teste Babenstuber *cit. a. 6. n. 32.*) hic reputatur biennium, vel ad summum triennium, aquisiturus suis laboribus, vel industriâ &c. unde solvat; cujus ratio redditur hæc; quia debitor non tenetur bona inferioris ordinis, quæ habet in re, restituere cum notabili suo damno in bonis altioris ordinis, secundùm *communissimam DD.* ergo multò minùs tenetur subire multò majus damnum (cujusmodi est neglectus vocationis, vel retardatio à Religione) propter hujusmodi bona, quæ tantùm habet in spe, & quidem valde remota, uti supponantur lucra illa aliquando obtinenda: ergo non tenetur (saltem quantum est de Jure naturæ) abstinere ab ingressu. Secùs per omnem modum dicendum foret, si intra tam breve temporis spatium quocunque demum modo honesto, & congruo 335.

poſſet obtinere, unde ſatisfaciat ſuis Creditoribus, quia tunc procul dubio ſuadente æquitate naturali ad hoc adſtringeretur. Atque hanc ob cauſam Sixtus V. in ſua conſtitutione edita 1587. vetuit, eos admitti ad Religionem, qui ultra ſuas Facultates ſunt obærati debitis, eorúmque profeſſionem annullavit, etſi poſtea Clemens VIII. hanc conſtitutionem nonnihil fuerit moderatus, in tantum ſcilicet, quòd voluerit profeſſionem talium validam quidem, non tamen licitam. Quin etiam fieri poſſet, ut talis invalidè profiteretur, in caſu ſcilicet, quo Monaſterium, ſeu etiam Religio expreſsè proteſtaretur, ſed nolle acceptare, aut ratam habere Profeſſionem Novitii debitis in ſæculo relictis obærati, prout fieri ſolet in noſtra Provincia; quia tunc deficit conſenſus eſſentialiter requiſitus ad profeſſionem ceu contractum Religionem inter, & Novitium profitentem initum, ac per conſequens corruit profeſſio, veluti ſapienter advertit P. Herincx *cit. n. 136.* Videri etiam de hoc poſſunt Sanchez *l. 4. decalog. c. 19. à. n. 22.* Leſſius *l. 2. c. 16. Dubit. 8. à. n. 76.* Illſung *tr. 4. diſp. 3. n. 275.*

§. II.

§. II.

Proponuntur, & breviter resolvuntur Casus practici de Causis excusantibus ab onere Restitutionis.

CASUS PRIMUS.

Titius illustri stemmate natus, homo liberalissimus, vel veriùs loquendô, prodigalissimus, hinc inde plurima contraxerat debita, tum propter luxum extraordinarium, quô sese ostentare assueverat, tum etiam propter continua convivia, & commessationes à Principe (ùt dicere solemus) factas, ad quæ Uxor Titii, utpote similium amatrix magna nimìs, haud modicè fuit cooperata. Contigit proin, ut Titius maturiùs, quàm credebatur, vitâ excederet, quô auditô Creditores illicò catervatim convenêre Conjugem relictam, postulantes satisfactionem pro debitis: sed quia hæc à defuncto suo Marito nihil possidet præter copiosam prolem, & respectivè modicam bonorum temporalium substantiam, hinc sciscitatur, an ex his teneatur in conscientia satisfacere Creditoribus pro debitis à suo Marito defuncto relictis, & contractis: quid respondebit Confessarius?

℟. Equidem per se loquendo obliganda foret ad solvendum Creditoribus de illis bonis à Conjuge defuncto relictis; hoc enim suadet æquitas naturalis, prout de se 336.

 cuivis

cuivis facilè apparebit; nihilominus, cùm ſupponatur habere proles multas, bonorum verò temporalium exiguam ſubſtantiam; hinc procul dubio eâ indigebit ad ſuam, ſuarúmque prolium ſuſtentationem, ac per conſequens deobligatur ab onere reſtitutionis ſaltem in tantum, ut interea, quousque ad pinguiorem fortunam redierit, poſſit eam tutâ conſcientia differre, niſi Creditores, vel aliquis eorum in pari neceſſitate verſaretur. Ratio eſt: quia ſecundùm mox dicta *n. 325.* impotentia moralis præbet juſtam cauſam differendi reſtitutionem: atqui moraliter loquendo, conſiderato præſertim ſtatu nobilitatis, in quo Titia eſt conſtituta, multiplicatione prolium, & ſimilibus circumſtantiis, cenſetur moraliter impoſſibile, ut de bonis à Marito relictis aliquid tribuat Creditoribus: ergo. Et hac de cauſa jura permittunt Uxori de bonis mariti (poſtpoſitis etiam Creditoribus) retinere ſibi neceſſaria ad ſuſtentationem; nam alimentatio Uxoris, & prolium eſt privilegiata ante reliquos Creditores, & ſicuti talis neceſſitas debitorem excuſabat, ita & hæredes excuſat à reſtitutione ſaltem differenda. Vide la Croix *l. 3. p. 2. n. 432.*

337. Dixi tamen: *Niſi Creditores, vel aliquis eorum in pari neceſſitate verſentur.* Ratio hujus limitationis eſt: quia tunc creditor poſſet eſſe rationabiliter invitus, quandoquidem

dem æquitati minimè consentaneum videatur, ut ex re alteri debita quis suas necessitates sublevet cum pari necessitate (non extrema) alterius; idque vel maximè tenendum tunc, quando debitor per nimium luxum, vel prodigalitatem dedit causam suæ necessitati gravi, veluti communiter satis advertunt Doctores, uti Laymann, Lessius, Dicastillo *disp. 10. n. 30.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 248.* La Croix *cit. n. 430.*

At quid, inquies, si talis vidua nobilis habeat bona sibi propria v. g. paraphernalia &c. tenebitúrne ex his satisfacere Creditoribus?

℟. Non tenetur, nisi absolutè se obligâsset ad satisfaciendum Creditoribus illis. 358. Ratio est: quia si teneretur, tunc vi contractûs: at, ubi deficit consensus, ibi corruit contractus: ergo si talis vidua nunquam se obligavit absolutè ad solvendum, & satisfaciendum Creditoribus, debet absolvi ab hoc onere: Et licèt Maritus supponatur sese obligâsse ad præstandam satisfactionem, non tamen potuit se obligare ad satisfaciendum de bonis alienis (cujusmodi erant illa bona relictæ viduæ nobili propria) sed tantùm ad satisfaciendum de bonis sibi propriis; de quibus cùm parùm, vel respectivè nihil reliquerit, hinc & uxor ad nihil obligari potest. Quin immò sine uxoris consensu Maritus ne quidem de

bonis

bonis sibi, & uxori communibus pro libitu suo disponere valet, ùtputa alienando ea, vel donando donatione excessiva: esto enim Jura Marito permittant potestatem administrandi bona communia, eam tamen limitant ita, ut non possit hoc cum gravi præjudicio Uxoris, veluti pluribus allegatis ostendit Sanchez *in Concil. lib. 1. c. 6. dubit. 7. n. 7. & 8.* Idipsum docent Laymann *l. 3. tr. 4. c. 13.* Gobat *Quin. tr. 5. c. 24. n. 4. & seqq.* Reiffenstuel *Theol. Mor. tr 7. disp. 4. n. 18.*

Dices tamen adhuc: in hoc casu nostro refertur, Titiam non modicè fuisse cooperatam ad consumptionem, & sine dubio etiam ad illa debita contrahenda: ergo naturali Jure videtur obligata ad solvendum, & satisfaciendum Creditoribus etiam de bonis sibi propriis.

339. ℟. Ob hanc rationem, utique minimè spernendam, attendendum esse à Confessario, an Titia ad hujusmodi consumptionem, & debitorum contractionem bonâ, vel verò malâ fide fuerit cooperata, vel non? si bonâ, ùtputa quia nihil scivit de debitis in tanto numero à Marito contractis, vel tametsi sciverit, tamen credidit, fore, ut tempore congruo is possit solvere &c. dicendum, quòd pro foro interno ad nihil teneatur. Ratio est: quia de rebus illis alienis nihil supponitur ampliùs possi-

possidere, nec inde evasit ditior: at, qui bona fide rem alienam consumit, ita ut inde non evadat ditior, propterea nihil tenetur restituere, uti suprà *C. 2. n. 31.* diximus: ergo. Quin immò, tametsi Titia prævidisset, fore, ut Maritus de bonis sibi communibus nunquam ampliùs satisfacere queat; si tamen per illam non stetit, quò minùs debita illa contraherentur, potuit adhuc tutâ conscientia, & sine onere ea solvendi ex propriis, acceptare alimenta, & alia sibi necessaria, quippe ad quæ sibi ministranda Maritus fuit obligatus. *L. si cum dotem. §. Sin autem ff. soluto Matrimonio.* At verò, si mala fide fuisset cooperata, útputa suadens, vel etiam inducens Maritum suum ad nimium luxum, & ad debita contrahenda, esto prævideril eum fore imparem ad solvendum ex bonis suis, vel etiam communibus sibi, & ipsi, procul dubio Titia teneretur solvere, Creditoribus ex bonis sibi propriis. Ratio est: quia hôc modo fuisset cooperata ad injustum damnum Creditoribus inferendum: atqui omnis injustè cooperans ad damnum alterius, tenetur illud omni modo moraliter possibili resarcire: juxta dicta superiùs *C. 4. n. 94.* Idipsum à fortiori dicendum foret, si Titia proprio suo nomine, & auctoritate illa debita contraxisset. Videatur de hoc la Croix *l. 3. p. 2. n. 381. & 387.*

CA-

CASUS SECUNDUS.

Sempronius juvenis videbatur sibi nimis coarctatus sub disciplina, & ferula sui tutoris, vel potiùs Curatoris, unde ab eo petiit, & obtinuit licentiam aliò proficiscendi, & (ùt dicunt) suam fortunam quærendi: quia verò, ùt alter filius prodigus pecuniam omnem, & magnam Patrimonii sui substantiam à Curatore identidem sibi submissam malè dilapidavit, hinc idem Curator rei tandem gnarus, eidem omne subsidium pecuniarium denegavit; quô factum est, ut dictus juvenis in varias infirmitates, calamitates, & miserias inciderit. Jam quærit idem Curator, an hactenus tutâ conscientia potuerit Sempronio denegare pecunias eidem vi Patrimonii debitas. 2. An non ex suis teneatur compensare damna illa, quæ Sempronius defectu pecuniæ sibi non subministratæ incurrit?

340. ℞. ad primum. Curator tutâ conscientia potuit, & deinceps etiam poterit Sempronio negare subsidia saltem non necessaria, seu illa, quæ prævidit malè dissipanda &c. Ratio est: quia quivis Curator, & Tutor nedum ex Charitate, sed etiam specialiter ex virtute pietatis tenetur gerere curam clientis sibi commissi, ejusdémque negotium utiliter gerere, pro possibili avertendo damna nedum corporis, sed etiam animæ *l. à Tutoribus ff. de administr. & periculo Tutor.* atqui hôc meliori modo fieri non potuit in nostro

nostro casu, quàm Sempronio subtrahendô subsidia pecuniaria non necessaria: ergo, Accedit, quòd secundùm dicta *n. 329.* nemo teneatur ad restitutionem rei alienæ, quando Dominus illâ vult abuti; quia hic in his circumstantiis irrationabiliter prætenderet restitutionem, & hôc ipso non habet Jus proximum ad repetendam rem suam: ergò à fortiori curator, vel tutor obligatur non subministrare ea, quibus cliens sibi commissus abuteretur ad propriam perniciem. Vide Lugo *disp. 21. n. 26.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 256.*

℞. jam ad 2dum. Si miseriæ, calamitates, 341.
& damna Sempronio secuta ex subtractione subsidii pecuniarii fuêre minora, quàm dissipatio Patrimonii, vel etiam pericula animæ ab eo incurrenda fuerint, tutor, seu etiam curator ad nullam prorsus restitutionem, seu etiam damnorum compensationem obligari potest. Ratio est: quia ex hac suppositione non peccavit contra Justitiam, quin potiùs negotium sui clientis utiliter, ac laudabiliter gessit, veluti cuivis rem ponderanti facilè patebit. Quin, etiamsi damna illa fuissent majora, si tamen à curatore non prævisa, vel ex subtractione subsidii necessarii non per se, sed merè per accidens subsecuta, hic ad nullam prorsus restitutionem à Confessario obligari potest, aut debet: quandoquidem nullam intulerit injuriam for-

formalem suo clienti, veluti post Molinam rectè tenent Lugo *cit. n. 31.* & la Croix *l. 3. p. 2. n. 426. & seqq.*

CASUS TERTIUS.

Cajus fatetur se tempore Studiorum suorum multa contraxisse debita, è quibus principaliter enumerat sequentia 1. à quodam successivè credito accepit 100. florenos. 2. alteri per furta minuta successivè clepsit circiter 100. 3. diversis in popinis tum pro vino, tum pro aliis etiam victualibus debet circiter 70. florenos. 4. denique ait, se cuidam puellæ promisisse Matrimonium. Quia tamen his non obstantibus putat se vehementer incitari ad statum Religiosum: hinc dubitando quærit, an possit, vel debeat sequi hunc instinctum internum, non solutis Creditoribus, an verò potiùs teneatur remanere in sæculo, & sua talenta (quibus à Deo insigniter erat ornatus) eò applicare, ut dictis Creditoribus faciat satis. Quid respondebit Confessarius?

342. ℞. Spectato præcisè Jure naturæ videtur satis probabile, Cajum tutâ conscientia posse amplecti statum Religiosum, ad quem se vocatum existimat. Ratio est: quia videtur moraliter impossibilè, ut sine detrimento vocationis, & neglectu statûs Religiosi possit satisfacere Creditoribus suis; cùm enim aliunde supponatur pauper, & inops, non apparet verosimile: quòd remanendo in sæculo suis laboribus, industria

stria ac ingenio possit lucrari tantum, quantum sibi præter sustentationem propriam, & alia, sufficeret ad expungenda debita: & certè si id aliquando sperare liceret, fieri non poterit, nisi post sat longum temporis tractum, quô Cajus jam evaderet impotens, vel potiùs ineptus ad statum suæ vocationis exequendum, utique non sine periculo salutis, & magno detrimento in bonis animæ: at, qui sine notabiliter graviori suo detrimento, & præsertim sine periculo animæ nequit solvere debitoribus, ille probabilissimè deobligatur ab hoc onere, ita, ut tutâ conscientia possit amplecti statum Religiosum; veluti satis communiter tenent Doctores, nominatim S. Thomas *2. 2. q. 89. art. 6. ad 3.* Sanchez *in decalog. l. 4. c. 19. n. 7.* Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 272.* & alii plures ab his relati: ergo spectato Jure naturæ Cajus licitè amplecteretur statum Religiosum.

343. Dixi tamen: *spectato Jure naturæ*; nam Jure positivo per Constitutiones Sixti V. & Clementis VIII. mox suprà n. 335. allegatas, sub gravissimis pœnis Ecclesiasticis cavetur, ne illi, qui ingenti ære alieno gravati sunt (inter quos meritò recenseri potest Cajus noster) statum Religiosum amplectantur, aut ad hunc acceptentur, si ab ipsis in sæculo remanentibus sperari possit solutio: at, à Cajo, utpote maximè talen-

tato videtur posse sperari, si remaneat in sæculo: ergo vi Juris positivi ad hoc probabiliùs tenetur. Idcirco à Confessario (nisi is prævidet majora damna, & animæ pericula certò certiùs à Cajo subeunda) huic potiùs dissuadendum, quàm consulendum arbitror statum Religiosum, eò potissimùm, quòd Religio ipsa non parùm diffamari soleat ex receptione talium, qui ingenti ære gravati, potiùs animô evadendi hoc onus, quam verè pœnitendi arguuntur amplecti statum Religiosum, non sine scandalo, immò & præjudicio aliorum, scilicet Creditorum; præsertim si jam priùs in sæculo cuipiam sese obligârunt in ordine ad contrahendum Matrimonium: qui propterea vi statutorum nostrorum à nostra Religione Seraphica specialiter arceri, & excludi debent, & solent.

Dices. Qui defloravit Virginem sub spe Matrimonii, ne quidem de Jure naturæ licitè amplecteretur statum Religiosum, sed potiùs tenetur stare promissis suis, ducendo defloratam: ergo similiter is, qui præter promissionem Matrimonii puellæ factam tot ac tanta contraxit debita: ergo Cajus nequidem de Jure naturæ licitè amplecteretur statum Religiosum.

344. ℟. negando paritatem; nam deflorator saltem implicitè promittit abstinere à statu Religioso, quandoquidem sub spe, & one-

onere Matrimonii tantùm usus corporis à puella supponatur concessus, & acceptatus à defloratore: è contra Cajus noster non promisit solvere suis Creditoribus postposita Religione; quòd, si expressè promisisset, etiam ipse teneretur abstinere ab ingressu; usque dum satisfecisset Creditoribus, uti rectè tradunt Sanchez *de Matr. lib. 1. disp. 44. n. 38.* Lugo *disp. 21. n. 67.* Illsung *cit. n. 279.* & la Croix *lib. 3. p. 2. n. 442.*

At quid, si talis Studiosus jamjam ingressus, & professus Religionem, aliquid lucretur, aut lucrifacere possit, tenebitúrne propterea laborare, ut inde possit satisfacere suis Creditoribus?

℞. Probabiliter tenetur, quantùm est ex 345. sua parte, labore, & operâ suo statui praesenti conveniente conari, ut satisfaciat Creditoribus: Ita contra S. Antoninum, Arriagam, & alios nonnullos tenent Navarrus, Medina, Lugo *cit. n. 80.* & plures. Ratio est; quia ingressus in Religionem non liberat aliter à solutione debitorum, quàm quatenus impedit modum, & potestatem solvendi: ergo in casu, quô non impedit, non magis liberat, quàm status Ecclesiasticus: ergo si convenienter possit, tenetur talis Religiosus laborare laboritio congruo, ut possit satisfacere Creditoribus suis. Rectè tamen praeter alios docet la

Croix *mox cit. n. 449. & 450.* talem Religiosum excusari ab hoc onere procurandi suo labore solutionem, si Prælatus ei neget licentiam laborandi; quia cùm Professus sit, tenetur obedire suo Prælato. Et quia Prælatus nihil debet Creditoribus; hinc etiam ex Justitia non tenetur dare licentiam laborandi suo subdito; esto saltem ex Charitate videatur esse obligatus ad dandam hanc licentiam, si nihil inconveniens inde sit timendum. Sapienter tamen faceret Confessarius obligando hujuscemodi Professum, ut, sin minùs temporaliter possit, saltem spiritualiter conetur satisfacere suis Creditoribus, ùtputa orando, vel etiam Sacrificia Missæ offerendo, quatenus Clementissimus DEUS largiori sua benedictione velit ipsis compensare, id, quod Religiosus Professus hic, & nunc non ampliùs potest, nam hæc videtur rationabiliter præsumpta voluntas Creditorum, quippe qui sine dubio desiderabunt hôc modo sibi satisfieri à tali Religioso.

§. III.

Corollaria ex dictis inferenda.

346. Colliges ex dictis primò, non peccare debitorem differendo restitutionem in tempus opportunius, vel etiam restituendo successivè per partes, si secus deberet excidere

cidere statu suo justè adepto, ùtputa si persona illustris ad civilem, civilis ad plebejam, ingenua ad servilem conditionem deberet devolvi. Ita cum communi Herincx, Sporer, Mastrius, Lessius *l. 2. c. 16. dubit. 1. n. 25.* Illsung *n. 246.* Ratio est: quia in his circumstantiis creditor ob neglectam, vel etiam dilatam restitutionem nequit esse rationabiliter invitus, veluti jam dictum fuit suprà *n. 325. & 326.*

Dictum tamen fuit: si propterea debe- 347.
ret excidere statu suo *justè adepto*; Etenim si talis supponatur ad hujusmodi statum injustè, utpote furtis, fraudibus, rapinis &c. evectus, neutiquam excusandus est à restitutione illico facienda, esto cum periculo excidendi hoc statu: quia talis non censebitur excidere statu suo, sed potiùs alieno, sibi prorsus indebito, & redire ad proprium: posset nihilominus juxta Lessium *cit. n. 29.* & alios, adhuc retinere ea, quæ hominibus suæ conditionis sunt necessaria ad tenuem victum, & vestitum. Porrò si debitor ob restitutionem solùm deberet diminuere statum suum etiam justè aquisitum, ùtputa pauciores famulos alendo, & conducendo, parciùs victitando, viliùs se vestiendo, equorum numerum diminuendo &c. non est excusandus ab onere restitutionis. Ratio est: quia hôc modo non excideret suo statu: ergo creditores ratio-

nabiliter postulant sibi satisfieri, esto non sine gravi incommodo debitoris. Videatur P. Mezger *tom. 3. tr. 12. disp. 35. a. 1. n. 7.*

348. Colliges 2dò, neminem adstringi posse in foro conscientiæ (quidquid sit de foro externo, & pœnali, seu vindicativo) ad restituendum bona inferioris ordinis cum notabili detrimento in bonis altioris ordinis. Communis apud Laymann *l. 3. tr. 2. c. 12. n. 2.* & Illsung *tr. 4. disp. 3. n. 252.* Ratio est eadem, quæ mox fuit data: quia scilicet Dominus non potest rationabiliter prætendere restitutionem sibi faciendam cum notabili damno debitoris in bonis altioris ordinis; nam Charitas proximi, & æquitas naturalis suadent contrarium. Quocirca breviter juvabit animadvertere, à Doctoribus triplex bonorum genus distingui, scilicet 1. infimum, 2. medium, & 3. supremum. De infimo ordine reputantur bona fortunæ, ùtputa pecunia, vinum, frumentum, agri, animalia &c. De medio, bonum honoris, ac famæ, denique in supremo ordine habentur bonum vitæ, membrorum, sanitas, libertas, virginitas. & similia; unde sequitur, bona fortunæ non esse compensanda cum notabili detrimento in bono famæ, aut vitæ &c. Babenstuber *tr. 7. disp. 4. art. 6. n. 11.*

349. Colliges 3tiò, constitutum in extrema necessitate non teneri ad restitutionem, tametsi

metsi creditor pariter versaretur in extrema necessitate, vel periculo hanc incidendi. Ratio est: quia in extrema necessitate omnia bona reputantur communia, ideóque fiunt primò occupantis: at, primò occupans tunc est ille, qui actualiter eadem possidet; cui etiam in tali casu Charitas suadet, ut sibi potiùs, quàm alteri consulat, & Dominus, vel potiùs creditor in hoc casu non ampliùs esset rationabiliter invitus. Ita cum aliis tenent Salmanticenses *tom 3. tr. 13. c. 1. n. 272.* Sayrus, Bonacina, & Mezger apud Babenstuber *mox. cit. n. 5.*

Colliges 4tò, nedum extremam, sed 350. etiam verè gravem necessitatem excusare ab onere restitutionis, & quidem in perpetuum, si talis necessitas supponatur perpetuò duratura. Ita Illsung *ubi suprà n. 249.* Lugo *tom. 1. disp. 21. sect. 1. n. 20.* Ratio hujus est: quia manente causa manet effectus ab ea dependens; atqui justa causa differendi restitutionem est nedum extrema, sed etiam verè gravis necessitas: ergo quemadmodum hæc modicè vel ad tempus durans, excusat ad illud tempus; ita pariter si duret in perpetuum, debet in perpetuum excusare.

Excipiendum tamen, & limitandum hoc 351. est: *Nisi creditor pariter ob dilationem, vel neglectum restitutionis devolveretur ad similem verè gravem necessitatem.* Ratio hujus limi-

tationis est: quia tunc debet esse melior conditio ipsius Domini creditoris, qui proin esset meritò invitus ob negatam sibi restitutionem, idque præsertim dicendum, quando restitutio debita est ex delicto; quia iniquum videtur, ut debitor ex sua injuria reportet commodum contra innocentem pari necessitate gravatum. Lessius, Molina, Dicastillo *disp. 10. n. 30.* & alii plures, quos sequitur la Croix *l. 3. p. 2. n. 430.*

Dices tamen contra hoc. Debitor constitutus in extrema necessitate non tenetur restituere, tametsi creditor similiter versaretur in necessitate extrema, veluti paulò ante diximus: ergo similiter constitutus in verè gravi necessitate deobligandus est, etsi creditor versetur in pari necessitate.

352. ℟. negando consequentiam, & paritatem; nam extrema necessitas facit res communes, & tribuit primò occupanti dominium, ut dictum est *n. 349.* at hoc non facit necessitas gravis duntaxat. Ex quo consequens est, creditorem in pari necessitate verè gravi constitutum posse esse rationabiliter invitum, non item constitutum in extrema necessitate: & quemadmodum in casu, quô creditor defectu restitutionis deberet excidere suo statu, tenetur debitor restituere, esto is propterea incideret idem damnum; ita profectò si creditor pariter ver-

versetur in verè gravi necessitate, cogendus est debitor ad satisfaciendum, non obstante a quali periculo, vel necessitate gravi.

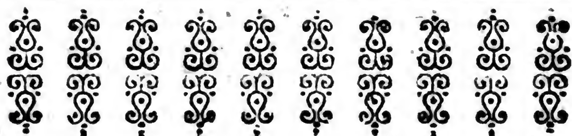
Colliges 5tò, damnum ex dilatione re- 353.
stitutionis quantumvis juste facta, esse compensandum creditori, si is aliquod passus fuerit. Ratio est, quia gratia debitori facta à creditore in hujus præjudicium cedere non debet. Et certè foret conditio iniqua, si debitor obtenta in suum commodum dilatione restitutionis, nollet in se suscipere onus resarciendi damna creditori inde provenientia: profectò nullus etiam creditor facilè consentiret in hujusmodi dilationem cum damno proprio: ergo cùm debitor sentiat commodum ex dilatione, congruum omnino videtur, ut portet, & onus, scilicet recompensandi damna suo creditori fortè emersa. Ita Laymann *l. 3. tr. 2. c. 12. n. 2.* Mezger *ubi suprà n. 8.* Babenstuber *l. cit. n. 13.*

Colliges denique 6tò, etiam remissio- 354.
nem præsumptam posse excusare ab onere restitutionis, uti ex communi DD. tradunt Lugo *tom. 1. disp. 21. sect. 4. n. 52.* & Bonacina *de restitutione disp. 1. q. ult. punct. 2. n. 8.* Ratio patet ex hactenus dictis; quotiescunque enim Dominus non est invitus, ut sua res ab alio detineatur, toties debitor ab onere satisfactionis liberatur; quia tunc Dominus quodammodo cedit Juri suo:

at, ubi adest remissio rationabiliter (ùt supponimus) præsumpta, ibi Dominus non est invitus, immò supponitur cessisse Juri suo, ùt de se liquet: ergo debitor excusatur ab onere restitutionis. Cæterùm tunc censetur intervenire remissio præsumpta rationabiliter, quando debitor ex circumstantiis prudenter credere potest, creditorem non esse invitum, quòd res sua ab alio detineatur. Et hanc ob causam sæpè sæpiùs à restitutione excusari possunt filii-familias, & alii domestici, qui, licèt peccaverint, aliquid suis Parentibus, aut Dominis subtrahendo, non tamen peccant non restituendo, quotiescunque perpensis omnibus circumstantiis prudenter præsumere, & credere possunt, eos nec esse, nec fuisse invitos saltem quoad substantiam rei acceptæ, esto modus accipiendi sine licentia eisdem displicere noscatur.

Index

Index Alphabeticus Rerum, ſeu Materiarum in hoc Opuſculo contentarum.

NB. Littera *C.* Conferentiam; *n. cum cifra* numerum marginalem denotat.

A.

B.

à be-

C.

D.

E. Er-

E.

F.

tinen-

L.

M.

N.

O.

P.

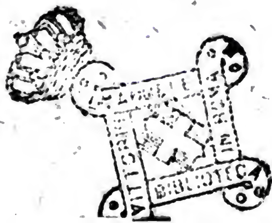
damnum,

R.

Remis-

Resti-

Suffra-

I O D G.

